

Робер Мерл

ВЕЛМЧИЕТО НА ФРАНЦИЯ

РОБЕР МЕРЛ

ВЕЛИЧИЕТО НА ФРАНЦИЯ

Превод: Максим Благоев

chitanka.info

*Не ще ли вече нивга видим величието на
Франция възродено? Или ще остане то все тъй
презряно и низвергнато навеки?*

Мишел
Л'Опитал дьо

КРАСИМИР МИРЧЕВ ЧЕСТНА ХУГЕНОТСКА

Какво е необходимо, за да се построи дом, човешко жилище?

Преди всичко земя, разбира се — поне откакто повечето хора напускат наколните жилища и се разделят с чергарството. Конкретно място от повърхността на планетата, на което градежът да стъпи здраво, да се вкорени и израсте. Трябва да има вода в участъка или някъде наблизко, чудесно ще е, ако климатът е мек, а гледката — красива... Мястото е най-първата съставка в съществуването на жилището, него го е имало винаги и по всяка вероятност ще продължи да го има; само по себе си то донейде предопределя взаимоотношенията на дома с останалите човешки обиталища и средища.

За да се построи дом из нашите ширини, са нужни камъни, глина и пясък, дърво, желязо и още доста други неща. Но това е малко — инертна материя и предпоставка, не повече. За да оживее, за да се превърне в жилище, са нужни мъже. Чийто дух е устремен към нещо несъществуващо още, чийто разум, въоръжен със знания, им подсказва как да го достигнат. И които могат — а това означава различни неща: било физическа сила, съчетана с умение, било власт, пари и пр.

Строи *жилище* онзи, който ще *живее* в него, т.е. който има *живот* в себе си. Започването на градежа, изглежда, неизменно произтича от вслушването в първичната пулсация на битието, то е закономерен неин отклик. Домът — един вид самоорганизация на живота, издигнато с помощта на разума негово вместилище. А от мига, когато между стените се настанят жени и поемат грижата да поддържат огъня, къщата се превръща и в извор на живота, дори в някаква степен двете понятия започват да се припокриват. Подобно на всеки жив организъм и домът е обособена от околното единица, действаща организация, немислима без постоянен обмен със света.

Съгласим ли се с такава перспектива, както ни подканя френският писател Робер Мерл (роден през 1908 г.), домостроителите

— онези, които издигат, поддържат и бранят жилището — ще ни се представят като носители на „естествена“ етика, толкова по-безспорна, колкото по-непосредствено блика в тях първичната жизнена енергия, колкото е по-здрава връзката им с най-простите и вероятно най-съществените радости на битието.

Подобна, теза, в която бихме могли да открием русоистки отгласи, Мерл развива най-последователно, „лабораторно чисто“ в романа си „Острова“ (1962, българско издание — 1966 г.) — един от върховете в немалкото му по обем творчество, почти изцяло представено у нас. (Но не само у нас — Мерл изобщо е сред най-превежданите съвременни френски автори, един от малцината например, които имат успех и в САЩ.) Зеленото късче земя, обиколено от стотици и стотици мили водна пустош, пребиваващо в един вид безвремие, съществува сякаш единствено за да приюти шепата принудителни заселници, длъжни да прекарат на него остатъка от живота си — сюжетът е почерпен от историята на бунта на кораба „Баунти“. Ала предразсъдъците и алчността, предварително заложили от обществото в съзнанието на повечето от тях, стават причина за кървава самоунищожителна разпра, чийто залог е толкова по-нелеп сред райското лоно. И, едва в последния миг преди пълното самоизстребване най-сетне, бива дочут гласът на живота, така ясно звучащ във всяка фибра на разкошната природа и на нейните прелестни деца, таитянските жени. В „Малвил“ (1972, на български през 1978 г.) островът е на сушата — неколцина случайно оцелели след хипотетична атомна катастрофа започват да преоткриват най-съществените земни истини, да строят, и стъпка по стъпка, от самото начало, да поемат по пътя към повторното „одомашняване“ на планетата.

И ето, във „Величието на Франция“, първи том от едноименната серия, състояща се от шест романа (заглавието би могло да се преведе и като „Съдбата на Франция“), Мерл започва своя градеж с несравнимо по-сложни изходни данни. Преди всичко, домът не се издига на остров — ще рече, пространство донейде абстрактно, девствено спрямо прастария околнен свят, годно да приюти самостоятелно развитие. Напротив, югозападната френска област Перигор е изцяло пронизана от епохата, над нея се вихри въртопът на късния XVI век — един от най-бурните в историята на Стария континент. За разлика от общата

картина в Западна Европа, където доста ясно се различават протестантският Север от католическия Юг, във Франция е по-скоро обратно — тъкмо южните области, наследници на стара албигойско-катарска традиция, открай време недоверчиво приемащи всичко парижко, с особена охота прегръщат реформистката вяра. Затова и тук най-силно се стоварва ударът на католическата реакция, из тия краища кръстосва желязната орда на известния Блез дьо Монлюк и изстребва с хладна методичност, а хугенотският плам стига до изстъпления като немското клане „Мишелад“, описано във втория роман от серията. Като прибавим и икономическата криза и глада, предизвикани от опустошенията и инфлацията, се получава едва ли не апокалиптична картина, неразделна и много важна част от която обаче е и нечуваният духовен кипеж и една нова предприемчивост.

В хрониката на дома, издигнат на подобно място и в подобно време, неизбежно нахлува общоисторическата хроника, в облика му безпогрешно разпознаваме образа на епохата. Все още, както през средновековието, главната грижа е за защитата и жилището представлява сложно отбранително съоръжение с яки стени, ровове с вода, подвижни мостове, тайни изходи и пр. И все още понятието „дом“ всъщност се отнася в пълна степен главно за укрепления, замък, издигнат на някаква височина — не само за да е недостъпен за врага, но и за да господства над периферията от равни земи, които е обсебил. Само той има име и е построен за векове, докато повече или по-малко временните обиталища наоколо биват зарязвани при опасност и хората от тях се стичат зад яките зидове. Новото, онова, което в крайна сметка ще преобърне всичко и ще доведе до пренареждане, е, че като спойка прякото подчинение, основано върху силата, бавничко започва да се измества от интереса.

Мерл рисува началото на този процес, който ще заеме няколко века занапред със своите приливи и отливи, зигзаги, революции и контрареволюции. И концентрично изграденото повествование на петте романа ще разширява обхвата си от замъка Мепеш през един град (Монпелие) до рамките на цялото кралство, за да завърши с възшествието на Анри IV — един от големите обединители и строители на френската държава. Във време на като че ли всеобщо настървение, когато сънародниците очевидно не са топло настроени един към друг и при сгода се изстребват, понятието „дом“ постепенно

набъбва пред очите ни, за да прерасне накрая в по-абстрактното, изразяващо едно ново обществено съзнание — „родина“ — думата се появява във френския през първото десетилетие на същия XVI век и започва лека-полека да се изпълва със сегашното си значение. И това става в ожесточена, ярко и зрелищно, но и исторически достоверно нарисувана борба със силите на разединението, консерватизма и религиозния фанатизъм. При това писателят изобщо не се опитва да идеализира новия модел, който се налага, и недвусмислено заявява: не, разбира се, няма да бъде установена всеобща справедливост. Но Мерл е вече наясно, че свършено устроено, завършено общество няма и не може да има — нали него се бе опитал да съгради и в споменатите два романа, и в останалите си „научнофантастични“ творби, за да открие навсякъде противоречия. Главният въпрос като че ли е във всеки един момент човешката общност да разполага с достатъчно жизнена енергия, която да ѝ позволява да разчупва отеснените рамки и да осигурява движението — ще рече, непрекъснатото доизграждане и донареждане на дома, така че да бъде той наистина вместилище на живота, а не негов затвор. И във „Величието на Франция“ писателят прави опит да докосне енергетичния извор на нацията, да покаже как двустранният ток, протичащ от ласкавата френска земя към хората, които я обитават, и обратно, споява двете страни в едно цяло, в жив организъм, в дом.

В тази първа част Мерл с любовна обстоятелственост и достоверност — житейска и историческа — описва придобиването на Мепеш и фактическото основаване на рода Сиорак, дострояването и укрепването на замъка и всекидневния живот в него. Зад тези яки зидове расте младият Пиер дьо Сиорак и се налива със сила от живите сокове на Перигор, учи се на аристократична доблест и великодушие, съчетани с хугенотска трезвост и практичност в земните дела, на умение да изтръгва действена радост от живота, на любов към слънцето, виното (най-доброто в света, разбира се!) и жените. Всичко това ще му е много нужно нататък, защото съдбата и авторът са му подготвили път, изпълнен с безброй препятствия и премеждия — чак до потайните коридори на мрачния Лувър. И навред сабята му ще служи на каузата за обединена Франция, винаги готова да проблесне в защита на справедливостта. Прозорливостта му ще разбулва злостни заговори и кроежи, смелостта и щастието ще го спасяват от гибелни

клопки; красавици ще го обичат, херцози и крале ще се нуждаят от него и щедро ще му се отплащат. И той все повече ще ни заприличва на един познат от детството герой, като че ли най-френския от всички — Д'Артанян... На един може би по-органично вписан в историята Д'Артанян.

Очевидна е радостта, с която е създавана тази книга, очевидно е и желанието на писателя да я сподели с читателите си. Робер Мерл вижда в способността трезво да се радват на живота може би най-привлекателната и съществена черта на своите сънародници и се стреми да им покаже (и на нас също), че и на четенето може да се гледа като на една от земните наслади. Та не е ли то игра с въображението, с историята, с езика (жалко, че при превода се губи едва ли не ликуващото усещане за гмуркане в многоцветния и сочен френски от XVI век, отпреди голямата му чистка при класицизма)? И може би това, че всички знаем правилата ѝ — кой не е чел „Тримата мускетари“, — всъщност ще ни позволи по-точно да уловим „допълнителните“ моменти в нея, идващи от настоящето, по-ясно да чуем онова, което ни казва авторът, играейки.

Красимир Мирчев

ПРЕДИСЛОВИЕ

Величието на Франция е хроника, която обхваща определено втората половина на XVI век, тъй като започва две години преди смъртта на Франсоа I^[1], тоест в 1547 година, и завършва една година след Байонската среща, състояла се през 1565 година.

Става дума за концентрично повествование, чийто първи кръг съставлява едно семейство, вторият — една провинция, и третият — едно кралство, без обаче при това на владетелите да се отделя повече внимание, отколкото е нужно, за да вникне човек в радостите и неволите на онези, които в своето затънтено сенешалство^[2] зависели изцяло от техните решения.

Семейството, което създадох във въображението си — подхранвайки обаче това въображение с изключително достоверни данни, — е протестантско и живее в Южен Перигор, между две селца, чиито имена през XVI век се изписват като Маркаис и Таниес, като второто е разположено на малка река, задвижваща няколко воденици. Успоредно на реката се вие път, който тогава, а всъщност и сега, води до Аизи, днешното Ези. Мепеш — името на владението, с което си сдобива родът Сиорак, произлиза от думите „mes“, дом на окситански^[3], и „реш“ — хълм.

Самият аз не съм протестант и не от хугенотска педантичност се застраховах, при това без ничия помощ, с необходимата ми документация, а по-скоро заради наслаждението от увереността, че не ще пропусна нито една от очарователните, живописни, ужасяващи, или пък възхитителни подробности, с каквито изобилстват мемоарите на онова време.

Като повествование *Величието на Франция* представлява едно цяло и само по себе си е напълно завършено. При все това не изключвам възможността за продължение, без обаче предварително да се обвързвам с подобно обещание, тъй като желая да запазя свободата си до последния миг, а това ще рече — до първата страница на следващата ми книга.

В приложение читателят ще намери малък речник на някои думи, използвани от мен, които днес вече са излезли от употреба: френски думи от XVI век, както и донейде пофранцузени окситански думи, тъй като образованите люде из онези места — и най-вече в Монтен — не изпитвали никакви угризения, оцветявайки с перигорски изрази езика на Севера.

[1] Франсоа I (1494–1547), крал на Франция (1515–1547). — Б.пр. ↑

[2] Област, намираща се под юрисдикцията на сенешал, или главен съдия (ист.). — Б.пр. ↑

[3] Съвкупност от наречията в областите, където вместо „ош“ — да, се е произнасяло „ос“. — Б.пр. ↑

ГЛАВА ПЪРВА

Аристократичността на моя род не е кой знае колко отдавнашна. В действителност тя започва едва с баща ми и аз признавам това без капчица срам дори, тъй като не ще и дума, че исках ли да скрия истината, то нивга не бих подхващал този разказ. Намерението ми обаче е да изложа всичко най-достоверно, без и на йота да се отклонявам от правдата, тъй, както се тегли бразда.

В една от долните клевети, които разпространяваше по наш адрес, господин Дьо Фонтенак се осмеляваше да твърди, че подобно на господин Дьо Сов, пралядо ми е бил лакей — лъжа, която го накарах да му приседне.

Всеизвестно е, че господин Дьо Сов дължеше министерския си пост колкото на изключителната си лукавщина, толкоз и на кариерата, която жена му направи на служба при кралица Катерина^[1] в ложето на престолонаследниците. Нашият род не се издигна нито толкова високо, нито пък чрез подобни средства. Произходът му обаче не е и чак толкова долен, макар лично аз да намирам, че никак не е срамно да си лакей, ако туй е мястото, до което страхът от гладна смърт е докарал някой окаяник.

Истината всъщност е, че пралядо ми Франсоа Сиорак не е слугувал никому. Той притежавал изцяло и обработвал със собствените си ръце парче плодородна земя нейде край Таниес, в Сарладе. Не мога да кажа колко голям е бил имотът му, но очевидно не е бил нито малък, нито дори среден, ако се съди по данъка, който плащал на краля — най-високият в енорията. А освен това не е бил и скъперник, щом е плащал десет гроша месечно на енорийския свещеник, за да може Шарл, най-малкият му син, да изучи латинския, лелеейки вероятно надеждата един ден да го види също свещеник.

Дядо ми Шарл, хубавеляк мъж, чиято брада и коса биели на рижаво като тази на приведения ми брат Самсон, изучил латинския, но пред молитвите предпочел приключенията и осемнайсетгодишен напуснал родното си село и потеглил на север да дири щастието си.

И взел, че наистина го намерил, след като в Руан се оженил за дъщерята на един аптекар, при когото се главил чирак. Не знам как покрай чиракуването е съумял да се изучи и дотолкова, че да издържи изпитите за аптекар, а и дали наистина ги е издържал, но след смъртта на тъста си го наследил в занаята му и делата му потръгнали чудесно. През 1541 година, същата, в която се родил и баща ми, той вече достатъчно се бил замогнал, за да купи на две левги от Руан една мелница, разположена сред тучни ливади, която наричали Волпи. И точно по това време между Шарл и Сиорак се пръкнало и едно „дъо“, което баща ми честичко вземаше на подбив, но все пак запази. Въпреки това върху нито един от съхранените от него документи не видях пред подписа на Шарл дъо Сиорак, владетел на Волпи, да се упоменава „благородник“ — доказателство, че дядо ми не е имал намерение да хвърля прах в очите на когото и да било, както правят това толкова буржоа, закупуващи цели имения, само и само за да се окичат с титла, която кралят не им е давал. Защото всеизвестно е, че днес просто гъмжи от лъжеблагородници. Но, искрено казано, случи ли се състоянието им да е достатъчно закръглено, за да си заслужава сключването на брачен договор, истинските благородници не придирият особено.

Баща ми, Жан дъо Сиорак, както го кръстили, бил най-малкият син, какъвто бил и баща му Шарл, какъвто съм и аз самият. И спомняйки си онова, което бил направил за него старият Франсоа Сиорак с тъй скъпо струващите му уроци по латински, Шарл изпратил Жан в Монпелие да изучава медицина. Това било дълго пътуване, последвано от още по-дълъг престой, свързан с много разходи, но мечтата на вече остаряващия Шарл била да види първородния си син Анри на своето място в аптеката, а най-малкия, Жан — градски доктор, та двамината заедно, поставяйки по този начин пациента натясно, да преуспеят, ако е рекъл господ, и то в най-висша степен. Що се отнася до трите му дъщери, то той, макар и да се интересувал твърде малко от тях, им заделил предостатъчно зестра, та да не се черви, дойде ли им време да ги задомява.

В Монпелие баща ми наистина се изучил до бакалавър и лисансие по медицина, но не успял да защити тезата си, тъй като два дни преди защитата му се наложило да бяга от града, опасявайки се, да не би да хвърли сетния си поглед към небето през клупа на бесилката,

а подир да бъде насечен на парчета, които според тамошните нрави били окачвани по маслиновите дръвчета в покрайнините на града — обичай, направил ми потресаващо впечатление, когато в едно слънчево юнско утро и трийсет години по-късно сам пристигнах в този чудесен град и забелязах разлагащите се късове от телата на обесени жени, провесени за назидание по клоните на упоменатите дръвчета, които въпреки това не се свеняха да носят и собствения си плод.

Когато наблюдавам днес баща ми, някак трудно ми е да си го представя с трийсет години по-млад — също толкова жив, буен и не по-малко заклет фустогонец от мен самия. Да, да, фустогонец, тъй като точно заради мома някаква, дете може би изобщо и не си е заслужавала труда, баща ми в честен дуел пронизал с шпагата си едно нищо и никакво благородниче, което го било предизвикало.

Час по-късно Жан дьо Сиорак зърнал през една капандура на жилището си градските стражници да хлопат на вратата му. Той начаса се измъкнал през един от задните прозорци, метнал се на коня си, за щастие все още оседлан, и в отчаян галоп напуснал града, и тъй, както си бил — по един жакет, гологлав, без връхна дреха и без шпага, препуснал към Севенските планини. Отначало намерил убежище при някакъв студент, който карал шестмесечната си практика по медицина в едно планинско селце, преди да се завърне в Монпелие, за да защити тезата си. Сетне прекосил Оверн и отишъл в Перигор, където старият Франсоа Сиорак го облякъл и въоръжил на свои разноски, преди да го отпрати при сина си Шарл в Руан.

Междувременно обаче близките на благородничето подали жалба в Екския върховен съд, като при това вдигнали такава врява, че не било никак разумно Жан дьо Сиорак да се навира в хорските очи, та дори и в Руан, където дядо ми, аптекарят, си бил спечелил могъщи покровители.

Това се случило в годината, когато нашият велик крал Франсоа I издал указ за набирането на по един легион във всяка провинция на кралството — мъдро решение, което, ако беше съблюдавано и по-нататък, би ни спестило необходимостта по време на война да се обръщаме за помощ към швейцарците, които безспорно се бият много добре, когато им се плаща, но в противен случай обират нещастния френски земеделец също толкова резултатно, колкото и неприятелят.

Наброяващият шест хиляди души Нормандски легион бил първият, създаден във Франция, и Жан дьо Сиорак се наел в него срещу обещанието да получи кралска милост заради оногова, когото убил. И наистина, когато през май 1535 година Франсоа I дошъл да направи преглед на легиона, той останал толкова доволен, че склонил да удовлетвори всички молби както изобщо, тъй и в частност, като помилвал и баща ми, но при условие че ще прослужи в легиона пет години. „Та ето как — казваше Жан дьо Сиорак, — след като се бях изучил да лекувам хората, трябваше по принуда да се посветя на занаята да ги убивам.“

Дядо ми Шарл бил силно огорчен, виждайки най-малкия си син паднал до равнището на прост войник, и то след като бил пръснал толкова еку, за да го направи градски доктор; още повече че първородният му син Анри, бъдещият аптекар, вървял от зле към по-зле, изоставил бил учението, пиел, играел комар и прахосвал парите си в компанията на гуляйджии и блудници до онази нощ, когато с малко чужда помощ и празни джобове се удавил в Сена.

В крайна сметка дядо ми Шарл намерил утеха в това, че онази от щерките му, която цял живот бил наричал „глупава гъска“, макар и да не била лишена от здрав разум, му довела свестен зет, та да го наследи. Странно нещо наистина, аптеката за втори път се предавала не от баща на син, а от тъст на зет.

Колкото до баща ми, Жан дьо Сиорак, то той се оказал замесен от по-друго тесто, отколкото големия си брат. Наел се веднъж в легиона, той решил на всяка цена да забогатее. Бил храбър, издръжлив и макар и думица да не отварял за познанията си по медицина, опасявайки се да не го назначат за военен хирург, което никак не би му се понамирало, той превързвал и лекувал раните на другарите си, което му спечелило обичта както на офицерите, така и на войниците.

В легиона баща ми прослужил не пет, а цели девет години — от 1536 до 1545 година — като при всеки поход печелел по една рана и един чин. От стотник скоро станал капрал, а от капрал — лейтенант. С изпонакълцано и простреляно къде ли не тяло, с изключение на жизненоважните органи, през 1544 година от лейтенант бил произведен в чин капитан.

И макар за всеки, постъпил в легиона като прост войник, този чин да не бил значително постижение, то в никакъв случай не бил и за

пренебрегване, като се имало предвид, че поставял под негово командване хиляда legioneri, докарвал му месечно възнаграждение от сто ливри във военно време, а също и по-голям дял от плячката при разграбването на превзетите градове. Че и бил още по-скъпа за баща ми привилегия, щото водел до титлата екюйе^[2], заслужена честно и почтено, тъй като се дължала на достойнства и пролята кръв, а не на пари или пък на благосклонността на нечия съпруга.

В деня, когато станал капитан, заедно с баща ми произвели в същия чин и неговия приятел и другар в радости и неволи Жан дьо Совтер. Сред превратностите на битките, та дори и в самите нокти на смъртта, от която те неведнъж и дважд взаимно се отървавали, помежду им се изтъкали нишките на изключителна привързаност, които нито времето, нито трудностите, нито дори сватбата на баща ми не успяха да прекъснат. Жан дьо Совтер бил около пет години по-възрастен от баща ми и също толкова мургав, колкото белокож бил Жан дьо Сиорак, черноок, с лице, цялото в белези, и човек на думи твърде скъп.

Баща ми не останал дълго време екюйе. През 1544 година той проявил такава храброст при Серизол^[3], че още на бойното поле бил произведен кавалер от дук Д'Ангиен, командувал войските ни в оня знаменателен ден. Радостта му обаче била помрачена от тежката рана, получена от Жан дьо Совтер в левия крак, с който той за цял живот остана куц. С настъпването на мира най-доброто, което можел да очаква Жан дьо Совтер, щяло да бъде назначаването му на някоя незначителна стражева службица, което несъмнено би разделило двамината Жановци — мисъл, еднакво непоносима както за единия, така и за другия.

И вече ги спохождали мрачни мисли за бъдещето им, когато се споминал дядо ми Шарл. Той едва имал време да се възрадва на величието, с което сполуката на неговия най-малък син осенила рода му. Все го чакал и — мине, не мине ден — току разгласявал сред руанските буржоа скорошното посещение на сина си, „кавалерът Дьо Сиорак“, когато ненадейно бил сполетян от смъртоносно сплитане на червата — miserere^[4], както се разбра подир, и предал богу дух в нечувани страдания, без да успее да зърне за сетен път най-малкия си син, единствения, който му бил останал, и единствения, когото обичал истински от децата си, тъй като, вече споменах това, нямал дъщерите си за нищо.

Получил своята част от наследството, възлизаща на 7537 ливри, кавалерът Дьо Сиорак още със завръщането си в лагера се затворил заедно с Жан дьо Совтер в палатката, която делеял с него, и приятелите се заловили за сметките. А тъй като и двамината не се впускали в излишни разходи, а и нямали слабост нито към комара, нито към виното — тез две душегубки за войника, — те били спестили, кажи-речи, изцяло заплатите си, накарнявайки в същото време съвсем незначителна част от придобитата плячка. Освен това те години наред поверявали голяма част от спестяванията си на един почтен руански евреин, който на свой ред ги увеличил, давайки ги в заем под лихва, та ето че двамата изведнъж се оказали притежатели на 35 хиляди ливри, сторили им се сума предостатъчна, за да се захванат със земеделие, без при това и през ум да им мине дори да пресмятат колко се полага всекому поотделно, тъй като от този миг нататък възнамерявали да делят поравно всичко — както печалби, така и загуби.

И тогава с позволенията на генерал-лейтенанта, който искрено съжалявал за тях, двамината Жановци напуснали Нормандския легион ведно с конете си, оръжие и богатство, както и с трима храбри войници, придадени им на постоянна служба. Единият от тях карал каруца, натоварена, освен с всичките им земни притежания и с пълен набор от пищови, аркебузи и гърдани^[5], до една отнети от неприятеля и всички заредени. Пътят от Нормандия до Перигор бил дълъг и несигурен и малкият отряд напредвал крайно предпазливо, като отбягвал многочислените разбойнически банди, но безмилостно посичал дребните каймани^[6], имащи наглостта да им искат бач^[7] за преминаване по мостовете. Щом им видели сметката на тези негодяи, прибирали оръжието и екютата им и след като всеки от тримата войници получил своя дял от плячката, останалото обогатявало съдържанието на сандъците на двамината Жановци.

Нейде след Бордо, по пътя за Бержерак, мъжката дружина застигнала грациозна кавалкада млади монахини, възседнали кротки дамски кончета и водени от пътуваща в карета високомерна абатеса. При вида на препускащите подире им войскари — брадати, изпечени на слънцето и целите в белези, послушничките се разпищели на възбог, вярвайки щото е настъпил сетният им час. Но Жан дьо Сиорак, възпирайки коня си до прозорчето на каретата, извънредно вежливо поздравил абатесата и побързал да я успокои. Била тя млада, от знатен

род, че и ни най-малко не изглеждала свирепа, та като попремигала мило и едва ли не обещаващо, помолила го да я съпроводят до Сарлат. Баща ми, който по онова време, както се говори, бил лесна плячка за всички земни дяволици, та били те и в монашески одеяния, тъкмо щял да склони, когато в разговора се намесил Жан дьо Совтер. Учтив, но категоричен, той впил черните си очи в абатесата и ѝ обяснил, че при бързината, с която се движели кончетата на светите девици, грижите по охраната им щели твърде много да забавят неговия отряд, а това несъмнено би го изложило още повече на опасностите по пътя. Накратко казано, ставало дума за услуга, която обаче в никой случай не струвала по-малко от петдесет ливри. Абатесата тозчас изгубила любезния си вид и взела ядовитото да се пазари, но Жан дьо Совтер останал непреклонен и в крайна сметка тя му наброила исканата сума до последния грош, при туй в предплата.

В детството си съм чувал тази история повече от сто пъти, разказвана винаги от Кабюс, единия от тримата ни войници; вторият се казваше Марсал, а третият — Кулондр. И макар много да ми се нравеше, струваше ми се и доста загадъчна, тъй като в края ѝ Кабюс, ухилен до уши, неизменно възкликваше през смях: „Единият Жан пипна екютата, а другият, бог да го благослови, всичко останало!“

Прадядо ми, старият Франсоа Сиорак, вече се бил поминал и със земите му в Таниес се разпореждал Раймон, по-големият брат на Шарл, аптекаря. Той посрещнал племенника си много радушно, макар че дълбоко в себе си здравата се уплашил от нахълталите в дома му петима брадати, обути в тежки чизми и въоръжени до зъби войскари. Жан обаче поел всички разходи на дружината, а тъй като било и жътвено време, тримата войници запретнали ръкави и се заели да помагат. Те впрочем били напълно почтени момци и постъпили на служба в Нормандския легион поради едничката причина, че по онова време живеели в същата провинция, инак двамина от тях били родом от Керси, а третият, Кабюс, бил гасконец.

Преди да решат къде и как да се установят, двамината Жановци, яхнали най-добрите си коне, а и сами пременени в най-хубавите си дрехи, под които обаче все още си личал войникът, предприели обиколка на съседните замъци, за да се представят на сарлатската аристокрация. По онова време двацет и девет годишният Жан дьо Сиорак — синеок, русокос и напет, изглеждал в най-цветущата си

възраст, въпреки малкия белег на лявата скула, който леко го състарявал, без обаче ни най-малко да го загрозява, дордето дрехите скривали останалите му белези. Жан дьо Совтер, тогава трийсет и четири годишен, изглеждал, кажи-речи, негов баща както поради наченалата вече да посивява четинеста коса, тъй и с набразденото си от белези лице и суровия поглед на черните, дълбоко разположени очи. Понакуцвал, вярно, но доста пъргаво, а широките му плещи свидетелствали за голяма физическа сила.

Както кавалерът Дьо Сиорак, така и Жан дьо Совтер, екюйе, били далеч от мисълта да крият произхода си, смятайки, че нямат никакви основания да се червят от тъй скорошното си благородничество. Тази им прямота несъмнено доказвала, че си знаели цената. Освен това и двамата били красноречиви и макар че никога нито повишавали тон, нито пък се изразявали грубо, давали ясно да се разбере, щото не биха изтърпели ничие високомерно отношение.

Перигорци се славят като люде вежливи, тъй че капитаните били посрещнати радушно навсякъде, но безспорно най-добър прием им оказали Франсоа дьо Комон, владетелят на Кастелно и Миланд, и неговите братя.

Великолепният замък Кастелно, издигнат от дядо му, също Франсоа дьо Комон, нямал още и петдесет години и стените му все още пазели онзи тъй приятно искрящ под слънчевите лъчи златист цвят, присъщ на перигорския камък. Построен солидно върху една скала, извисяваща се над Дордонските разливи, и увенчан с голяма кръгла кула, той се сторил на нашите двамина капитани почти непревземаем и уязвим може би само при намесата на многобройна артилерия, която обаче би била принудена да действа при твърде неблагоприятни условия, водейки огън от долу на горе. В същото време, преминавайки по подвижния мост, те забелязали стърчащите от две амбразури кулеврини, чийто ответен кръстосан огън несъмнено би нанесъл на обсадителите изключително тежки загуби.

Двамата посетители обсипали Комоновци с похвали, превъзнасяйки този толкова нов, тъй прекрасен и така добре укрепен замък, откъдето погледът стигал тъй далеч в Дордонската равнина. След тази задължителна преамбюла, която баща ми никога не би си позволил да претупа, последвала продължителна размяна на комплименти, тъй като от своя страна Франсоа дьо Комон, който вече

се бил осведомил относно гостите си, похвалил изключителната доблест, проявена от тях в служба на краля. Не ще и дума, че всичко туй било произнесено в онзи витиеват стил, към който бащите ни са изпитвали слабост, а и някои от нас все още ползват, но който лично аз намирам за твърде отегчителен, предпочитайки пред него простия и ясен селски език.

Франсоа дьо Комон (с брат му Жофроа изживяхме заедно такива кървави събития, че само по чудо отървахме кожата) бил мъж дребен на ръст, но за сметка на това набит, с глас плътен и искрящи зорки очи. Едва двайсет и пет годишен, той вече притежавал мъдростта на зрялата възраст и премисляйки всичко отнапред, предприемал всяка своя стъпка извънредно предпазливо, готов на мига да отскочи назад.

Когато приключил с комплиментите, Франсоа дьо Комон, който вече бил надушил у двамината си посетители люде близки, както и самият той, до „новото възрение^[8]“, им задал няколко изкусни въпроса и макар отговорите им да били крайно предпазливи, станало му ясно, че не е сбъркал. И още тогава проумял цялата полза, която биха имали той и единомишлениците му от двамина мъже с подобна закалка, а оттам и колко желателно би било да им помогне при окончателното им установяване в областта.

— Господа — рекъл, — мисля, че идвате точно навреме. Подир осем дни в Сарлат чрез тайно наддаване ще се продаде Мепешкото кастеланство, което, макар и позапуснато след смъртта на собственика му, включва обширна и плодородна орна земя, тучни ливади и великолепни кестенови гори. На барон Дьо Фонтенак, чието имение граничи с Мепеш, твърде много му се щеше да поразшири земите си, като го закупи на безценица, и поради туй положи всички усилия, за да забави продажбата му, надявайки се кастеланството да приеме толкова занемарен вид, щото да не поблазни повече, когото и да било. Но за да не накърняват интересите на наследниците, в Сарлат все пак решиха да не вземат под внимание шмекериите на Фонтенак и обявиха окончателно търга за идния понеделник по пладне.

— Господин Дьо Комон, приятел ли ви е барон Дьо Фонтенак?
— попитал Жан дьо Совтер.

— В никакъв случай! — отвърнал Комон, свеждайки поглед. — Никой тук не е приятел на Фонтенак, а и сам той не е приятел никому.

По последвалото мълчание Совтер разбрал, че по този въпрос имало да се казват немалко неща, за които обаче Комон би предпочел да не отваря дума. Сиорак несъмнено също би забелязал това, ако точно в този момент в голямата зала на замъка не се била появила една очарователна госпожица в силно деколтирана домашна роба, чиято разкошна руса коса свободно падала върху раменете ѝ. Откакто предприел посещенията си при сарлатските благородници, той се бил нагледал на толкова дами със заклепени във високи плисирани яки вратове, та главите им изглеждали поставени сякаш на тепсия, че бил извънредно приятно изненадан, съзирайки тази белоснежна сочна шия, която с лебедова грация се кръшвала ту насам — ту натам, дордето госпожицата го оглеждала с огромните си сини очи. При последвалата размяна на поздрави Совтер, приближил се, накуцвайки до нея, изведнъж съгледал на шията, дето толкова се понаправила на Сиорак, един медальон, чийто вид го накарал да се начумери.

— Изабел е дъщеря на чичо ми, кавалера Дьо Комон — пояснил Комон с дълбокия си глас. — Жена ми, разбира се, също щеше да слезе, за да почете гостите си, ако не беше простудата, която я принуждава да си стои в стаята. Но ето че сега Изабел ще я замени. Макар да не е безимотна, братовчедка ми Изабел живее у дома, при това за наша най-голяма радост, тъй като тя е самото съвършенство. — Тук той стрелнал с поглед Сиорак, а сетне, обръщайки се този път към Совтер, шеговито добавил: — Човек просто няма в какво да я упрекне, с изключение може би на слабостта ѝ към медальоните.

В сините очи на Изабел припламнали искрици и като разкършила живо врат и рамене, тя бойко отвърнала:

— По което си приличаме с крал Луи XI^[9], братовчедо.

— Който въпреки идолопоклонството си, беше велик крал! — заключил Комон сериозно, но очите му се смеели.

Когато на следния ден двамината Жановци спрели конете си пред замъка Мепеш, те видели подвижния мост вдигнат, а на виковете им, при туй след доста време, се отзовала нечия чорлава глава със зачервено лице и мътен поглед, която изникнала на крепостната стена.

— Вървете си! Вървете си по пътя! — изхриптяла главата. — Имам заповед да не отварям никому!

— Туй пък що за заповед е? — възкликнал Жан дьо Сиорак. — И кой ли ще е оня, дето ти я е дал? Аз съм кавалерът Дьо Сиорак,

племенник на Раймон Сиорак от Таниес, и заедно с приятеля ми Жан дьо Совтер възнамеряваме да купим кастеланството. А как, според теб, бих могъл да го купя, щом не мога да го разгледам преди това?

— Ах, гос'ине, гос'ине! — завайкал се оня. — Ще ви замоля най-покорно да ми простите, но отворя ли ви, то значи да изложя както моя, тъй и живота на близките ми на смъртна опасност!

— Кой си ти и как се казваш?

— Малигу.

— При туй любител на винцето, струва ми се! — подхвърлил Совтер полугласно.

— От мепешките слуги ли си? — продължил да го разпитва Сиорак.

— Как щяло! — възразил Малигу гордо. — Имам си аз и земя, и къща, че и лозе.

— А голямо ли ти е лозето? — полюбопитствал Совтер.

— Бива си го, гос'ине, колкото да ми залъже жаждата си го бива.

— Че тогаз какво дириш тук?

— Ами ожънах си аз малкото, дето го имам, ама на, за беда взех, че се оставих наследниците на Мепеш да ме придумат и се главих за пазач срещу два гроша дневно.

— Които не заслужаваш, щом не отваряш на купувачите!

— Не мога, гос'ине! — рекъл жално Малигу. — Имам заповед и горко ми, ако я престъпя!

— Чия е заповедта?

— Много добре знаете чия е — промърморил Малигу, като навел глава.

— Слушай, Малигу — свъсил вежди Совтер, — ако още сега не спуснеш моста, тозчас отивам в Сарлат, за да доведе кралския прокурор и стражниците! А те вече ще те обесят, задето пречиш на купувачите!

— Виж, на господин Дьо Ла Боеси веднага му отварям, и дума да няма! — отвърнал Малигу с дълбока въздишка на облекчение. — Ама не ми се вярва да ме обеси. Вий вървете, гос'ине, вървете да доведете прокурора, преди някой друг да ме е утрепал! Умолявам ви в името на господата бога и на всички светиини!

— По дяволите светиите! — изръмжал тихо Совтер. — Да не би този обесник също да носи медальон на Светата дева?

— Може би, но едва ли на толкоз подходящо и прелестно място! — прошепнал Сиорак и на висок глас добавил: — Хайде, Совтер! В галоп към Сарлат! По вина на този негодник ще се наложи пак да друσαμε задници няколко левги!

— Или на онзи, който така го е наплашил! — отвърнал Совтер, обръщайки коня си с угрижен вид. — Добре би било да поразмислим, братко, защото ако е вярно това, че земите на Фонтенак граничат с Мепеш, няма да случим със съсед.

— Замъкът обаче е хубав! — заявил Сиорак, като се изправил в стремената. — И хубав, и нов! За нас ще бъде истинско щастие да живеем в един толкова нов дом. По дяволите старите, схлупени къщурки с техните тесни прозорчета и почернели, мухлясали стени! По ми се нрави блестящият камък и големите двукрили прозорци, които пропускат светлина!

— Но улесняват и нападателите...

— Ако се наложи, ще ги подсилим отвътре с дебели дъбови капаци.

— Купувате котка в чувал, братко! — прекъснал, то Совтер неодобрително. — Дори земята не сме видели...

— Днес — къщата, а утре и вдругиден — земята! — отсякъл Сиорак.

Антоан дьо Ла Боеси, по височайша заповед кралски прокурор в Сарлатското сенешалство и Домския съдебен окръг, живеел в Сарлат, точно срещу църквата, в съвсем нова още и много хубава къща със същите двукрили прозорци, които толкова много се нравели на баща ми, горещ привърженик на всичко ново, та било то в религията, земеделието, военното дело или медицината. Да, и в медицината, тъй като що се отнася до тази наука, то той най-ревностно продължавал да се самообразова. Съвсем наскоро открих във внушителната му библиотека трактата на Амброаз Паре^[10] „Метод за лекуване на рани, причинени от аркебуза и други огнестрелни оръжия“, закупен, както разбрах от собственоръчно написаната от баща ми на титулната му страница бележка, на 13 юли 1545 година, същата, в която се разразили бурните събития около Мепеш.

Господин Дьо Ла Боеси, мъж с изящно подстригани и сресани мустаци и остра брадичка, ги приел облечен в разкошен копринен халат. На ниско столче до него седял доста грозноват момък на около петнайсетина години. Грозотата му обаче била само привидна, изкупувана от пламенните му, искрящи очи.

— Синът ми Етиен^[11]! — представил го господин Дьо Ла Боеси не без гордост, сетне продължил: — Господа, известно ми е всичко за интригите на Фонтенак. Той се стреми на всяка цена да се сдобие с Мепеш, без при това да подбира средства, та било те недостойни и долни. Знам също и това, но уви, без да мога да го докажа, че миналия месец е изпроводил нарочни люде, които през нощта са изкатерили стените на замъка и са разместили каменните плочи на покрива, създавайки по този начин течове, които опропастяват пода и тъй смъкват от цената на сградата. И понеже Фонтенак разполага с не повече от петнайсет хиляди туренски ливри, а тук никой няма да му заеме и грош, той знае, че не бъде ли единственият купувач, представил се на търга, никога няма да получи Мепеш на толкова ниска цена. За да предотвратят по-нататъшните му поразии, наследниците наеха Малигу за пазач на замъка, но Фонтенак, научавайки за намеренията ви...

— Ще рече, че вече ги знае!? — възкликнал изумен Сиорак.

— Както и цял Сарладе, между другото — усмихнал се Ла Боеси, поглаждайки брадичката си. — Навсякъде, както в замъците, тъй и в колибите, разговорите се въртят единствено около вас. И за никого не е тайна например, че Фонтенак се заканил на клетия Малигу да го изгори жив в дома му ведно с жена му и децата, ако ви отвори Мепеш.

— Нима Фонтенак наистина би го сторил? — ахнал Совтер.

— Вършил е и къде-къде по-страшни неща! — махнал с ръка Ла Боеси. — Само че е по-лукав и от хиляда змии, взети заедно, та нивга досега не е оставял подире си достатъчно улики, за да бъде подведен под съдебна отговорност.

— Какво пък, свикнали сме да воюваме, а освен това разполагаме и с трима опитни войскари — рекъл Совтер. — А как мислите, господин прокурор, какво би могъл да предприеме срещу нас този барон разбойник?

— Да заложи например неколцина маскирани негодьяи в засада по пътя ви, нейде из перигорските гори, а сетне да припише

убийството ви на някоя от разбойническите банди, от които околността просто гъмжи.

— С колцина люде разполага Фонтенак?

— С десетина, до един от кол и въже, които той нарича свои войници.

— Десетина ли? — възкликнал Сиорак надменно. — Дребна работа е това!

Последвало кратко мълчание, след което Антоан дьо Ла Боеси продължил:

— Междувременно Фонтенак вече захвана да ви пакости, при това по възможно най-коварен начин, щото туй чудовище е способно и на най-долно притворство, само и само за да потули злодеянията си. Взел, та донесъл в Сарлатската епископия, че уж и двамината сте протестанти.

— Ний не изповядваме протестантството и ходим на литургия, както и всеки друг — отвърнал Сиорак след кратка пауза.

Совтер нито подкрепил, нито опровергал твърдението му, а просто премълчал. Тази разлика в реакцията им обаче не убягнала от вниманието на Антоан дьо Ла Боеси. А колкото до сина му Етиен, той скочил на крака, приближил се бързо до прозореца и като се обърнал рязко, изрекъл с много негодувание и плам:

— Нима не е срамно да се питаме дали тези благородници тук ходят, или не ходят на литургия, след като цели десет години са проливали кръвта си в служба на кралството? И кой задава тоз въпрос? Онзи долен интригант, онзи палач и звяр, онова мерзко чумаво семе, което иска да се заварди с религията като с щит, за да върши безнаказано злодеянията си! Да ни пази бог от тиранията, особено от най-страшната: онази, която не зачита свободата на вероизповедание.

— Синко — прекъснал го Антоан едновременно с обич и възхищение, — добре ми е известно чувството на непримиримост към безправиято, което изпълва великодушното ви сърце!

— А освен това, господине, вие по наистина възхитителен начин защитавате доводите си! — обърнал се към Етиен и Сиорак, който забелязал, че Етиен изрекъл „в служба на кралството“, а не „в служба на краля“.

Етиен отново седнал на табуретката до креслото на господин Дьо Ла Боеси, взел ръката му в своите и изчервявайки се, стиснал я в порив

на най-трогателна обич, дордето вперените в баща му очи преливали от признателност за полученото одобрение. „Истинско благо е — помислил Сиорак с вълнение, — че природата ги е сътворила баща и син, щото едва ли има две създания по-близки духом и постигнали тъй очевидно съвършено съгласие.“

— Ах, татко! — възкликнал Етиен с просълзени очи. — Защо народите приемат толкоз лесно тиранията? Тази мисъл ме терзае всеки божи ден. Не мога да забравя онази пъклена наказателна експедиция през април срещу клетите водейци^[12] от Люберон, не мога да забравя безмилостно изкланите осемстотин селяни, опожарените села, жените и девойките, насилени в Мериндолската църква и хвърлени подир в пламъците, старците, спасили се от същата участ поради възрастта си, но на които натъпкали в онези им места барут, та да се пръснат на парчета, изкормените живи пленници, чиито черва увивали сетне на пръти! А папският легат, свидетел на целия този ужас в Кабриер, най-възторжено им ръкопляскал! И защо било всичко това? Защото тези бедни, кротки и трудолюбиви хорица, подобно на протестантите, до които са толкова близки, не желаели да ходят на литургия, да почитат светците и да се изповядват... Знаете, татко, че аз съм толкова добър католик, колкото изобщо би могъл да бъде човек, без при това обаче да одобрявам покварата, обзела римокатолическата църква, но самият факт, че църквата на свети Петър е могла да подтикне краля към подобни зверства, ме кара да се червя от срам...

— Сине мой — прекъснал го силно смутен Антоан дьо Ла Боези, хвърляйки бърз поглед към гостите си, — вие знаете, че нашият крал Франсоа I е човек изключително милозлив. И че е подписал писмата, упълномощаващи барон Д'Опед да приведе в изпълнение присъдата на Екския върховен съд срещу водейците, без дори да ги прочете предварително. Но ето че съвсем наскоро, обзет от силни угризения, той нареди да се започне разследване срещу виновниците за тези кланета.

— Твърде късно, уви! — извикал Етиен, но като разбрал, че поставя баща си в неловко положение, въздъхнал тежко, свел очи и притихнал.

Отново последвало кратко мълчание, което първи нарушил Совтер:

— Да се върнем по-добре на Фонтенак. Чува ли му се думата на този разбойник в епископията?

— Не знам — поклатил глава Ла Боеси с вид на човек, който отлично знае. — Тоз обесник се изкарва най-примерен католик, макар инак да е възмутителен християнин. Но заръчва литургии, прави дарения...

— И приема ли ги епископът?

— Ние, тъй да се каже, си нямаме епископ — подсмихнал се Ла Боеси, поглаждайки брадичката си с опакото на ръката. — Никола дьо Гадис, когото госпожа Дофината^[13] назначи за наш епископ, е флорентинец като нея и живее в Рим, където чака кардиналската си шапчица.

— В Рим ли!? — прихнал Сиорак. — Комай десетъкът, изкарван с пот на челото от сарлатските селяни, пътува доста дължко, дордето стигне до него!

Шегата му накарала Етиен да избухне в смях и тази внезапна веселост разведрила инак печалното му лице.

— За сметка на това си имаме протосингел, именуващ се Жан Фабри — добавил полусериозно — полунасмешливо Ла Боеси.

— Който обаче живее в Белвес — пояснил Етиен, — тъй като сарлатският климат го докарва до задух, особено през лятото...

— А от Сарлат до Белвес — подел Сиорак, влизайки в тон с него, — десетъкът, разбира се, стига много по-бързо...

— Все пак малко от десетъка трябва да остане и в Сарлат — възразил Етиен, — тъй като тук си имаме и *tertium quid*^[14], главният викарий Ноай, който си разиграва коня както му е угодно.

Тази размяна на остроти обединила сякаш четиримата мъже в дружеско съзаклатие, едва прикрито от привидното им пустословие. Сетне Ла Боеси се надигнал, последван тутакси от Етиен, и прегръщайки го през рамо и все тъй усмихнат, баща му се обърнал към двамината си посетители, изправили се на свой ред почти едновременно, като Совтер се позабавил само с миг поради недъга си.

— Господа, щом наистина желаете да се сдобие с Мепеш, ще се наложи да направите някои отстъпки — подхванал той с онзи глумлив перигорски тон, в който винаги се долавя някаква преднамереност, било тя шеговита, или сериозна. — Мисля, че би било прекалено да настоявам да предадете лично на Антоан дьо Ноай

дарение в чест на Пресветата дева, пред която тъй отдавна се прекланяте с най-ревностно благоговение...

Сиорак само мълчаливо се усмихнал, докато Совтер останал невъзмутим.

— Но вероятно бихте могли да се задоволите с това, да присъствате на тържествената неделна литургия в Сарлат — заключил Ла Боеси. — Тя ще се отслужи от самия господин главен викарий, който в никой случай не ще пропусне да ви забележи.

— Какво пък! — възкликнал Сиорак весело. — Ако Мепеш ни се понарави, ще бъдем непременно там!

Достатъчно било кралският прокурор и неговите пристави, следвани от двамината Жановци, да се появят и подвижният мост на Мепеш тозчас се спуснал пред тях. Смъмрен здравата, но за сметка на това безкрайно облекчен, Малигу бил отпратен да си върви по живо, по здраво, дордето четирима от хората на Ла Боеси останали да вардят замъка вместо него до самия ден на търга. Ла Боеси се опасявал да не би Фонтенак да предприеме отчаян опит да го опожари, тъй като това би лишило кастеланството от сградите му и тогава Мепеш би останал само обширна земя, която никой, освен могъщия му съсед, не би имал интерес да купи.

След като се разделили с Ла Боеси, Сиорак и Совтер най-щателно огледали замъка. Това станало в четвъртък. В петък те кръстосали имението надлъж и нашир, а в събота се завърнали в Сарлат и там, в присъствието на нотариуса Рику, се сродили, като си приписали взаимно както цялото си налично, а тъй и бъдещо имущество. От този момент двамината Жановци станали братя не само по силата на предаността, в каквата се били вrekli един другиму, но и по силата на закона, като всеки от тях станал наследник на другия и така Мепеш, в случай че успеели да го купят, се превръщал в тяхна единна и неделима собственост.

Чел съм неведнъж този вълнуващ документ, съставен изцяло на окситански, макар че по онова време всички официални книжа се оформяли вече на френски. Нотариусите обаче се подчинили последни на това нареждане, тъй като клиентите им най-често не проумявали и думица от езика на Севера.

Слухът за побратимяването на капитаните тутакси плъзнал из Сарлат и мнозина започнали да твърдят, че двамината смелчаци ще закупят Мепеш току под носа на Фонтенак — предположение, което прераснало в увереност, когато на следния ден ги видели на тържествената неделна литургия. Говорело се също, че след литургията те връчили на главния викарий Антоан дьо Ноай дарение от петстотин туренски ливри, „отредени за престарели и осакатени кралски войскари, в случай че в Сарлатската епархия живеят такива“.

В онази неделя появата на капитаните в Сарлат направила силно впечатление в града. Те влезли в него през Ландревийската порта, съпроводжани от тримата си войници, като всички до един, с изключение на Кулондр, стискали в едната си ръка пищови, дордето на китката на другата, държаща юздите, се полюшвали на темляка си голите им саби. Така минали и по улиците, като Сиорак и Совтер не изпускали от очи прозорците, а людете им — минувачите, и прибрали сабите си едва когато скочили от конете пред дома на Ла Боеси. Известен от тропота на конските копита по паважа, прокурорът тозчас излязъл, за да ги посрещне, и се насочил към тях с усмивка на устните и протегнати ръце, за да покаже на градските първенци, събрали се на площада (такъв бил обичаят в хубаво време преди литургия), голямото значение, което един кралски сановник отдава на посещението на новодошлите.

След като побратимите влезли в дома на Ла Боеси, на площада настъпило силно оживление: буржоата зашушукали помежду си, като току поклащали глава, а простолудието се струпало около петте буйни, преливащи от сили коне, възхищавайки се на лъсналите им от пот хълбоци и на бойните седла, от чиито изкусно изработени кобури стърчали дръжките на тежки пищови.

Сарлатските буржоа, както и владетелите на околните замъци, питаели остра ненавист към Фонтенак заради извършените от него убийства и неизброимите му злодеяния, но простолудието го тачело, тъй като с награбената плячка той понякога устройвал за своя сметка процесии, имащи за цел уж да възвеличат някой светия, но които с помощта на щедро леещото се вино, плащано от Фонтенак, завършвали винаги толкова бурно, че на Ла Боеси му се налагало да ги усмирява. Въпреки тези безредици, които са прекалено често явление, някои твърдят, че градските люде, които от ранни зори до късен мрак

превиват гръб за няколко мизерни гроша, напълно основателно обичат религиозните процесии, позволяващи им да си поемат дъх, тъй като неизброимите светии, почитани от католиците, им предоставят средно годишно повече от петдесет празнични дни — причина, поради която винаги е било много лесно да насъскаш народа срещу протестантите, които той подозира, че искат да го лишат от празниците му, като премахнат светиите, на които те са посветени.

Макар керсийското и гасконското наречие значително да се различавали от тяхното, зяплъовците бързо установили, че войниците ни разговарят помежду си на окситански и докато милвали конете и се прехласвали пред сбруята им, както и пред желязната кука, заместваща лявата ръка на Кулондр, обсипали ги с безброй въпроси, на които отговарял само Кабюс, съобразителен и отракан гасконец.

— Ще ли купят господарите ви Мепеш?

— Ние господари нямаме! Господата са наши капитани.

— Добре де, ще ли купят капитаните ви кастеланството?

— Може и това да стане.

— А разполагат ли с достатъчно пари, за да го сторят?

— Не съм им надзъртал в сандъците!

— Говори се, че барон Дьо Фонтенак имал петнайсет хиляди туренски ливри.

— Да му ги съхрани бог!

— Да не би пък вашите капитани да имат повече?

— Тях питайте.

— Говори се, че ако капитаните ви купят Мепеш, господин Дьо Фонтенак нямало да преглътне такъв позор.

— Опазил му бог глътката!

— Чувам, бога споменавате. А в светиите кълнете ли се?

— И още как, най-вече в светията на зяплъовците!

— Коя вяра изповядвате?

— Същата, която и вие.

— Говори се, че капитаните ви съблюдавали оназ чумава ерес.

— Глупак е оня, що го е рекъл! — Тук Кабюс се изпъчил и ревнол колкото му глас държи: — Не се врите в краката на конете ни, люде добри, и стига сте опипвали седлата!

И тъй като внушителният ръст и гороломният глас навсякъде и винаги си казват думата, тълпата начаса се подчинила.

Едва-що затворил вратата зад посетителите си, прокурорът хванал бика за рогата.

— Господа — рекъл, — един съгледвач ми донесе, че тази нощ Фонтенак възнамерява да ви нападне изневиделица в Таниес. Ако желаете, то аз ще ви приютя в дома си ведно с хората ви още от този миг и до деня на самия търг.

— Безкрайно съм ви признателен за предложението, господин Дьо Ла Боеси, но не мога да го приема! — отвърнал Сиорак. — Ако Фонтенак не ни намери в Таниес, само бог знае колко ли подло би си отмъстил на чичо ми, на двамината ми братовчеди, че и на клетите селяни!

— Сиорак е прав — намесил се Совтер, без ни най-малко: да се докачи от това, че баща ми не се бил посъветвал с него, преди да отговори. Сетне добавил: — И благодарение на вас, господин кралски прокурор, тази нощ изненаданите ще бъдем не ний, а Фонтенак!

— Самият той и носа си няма да покаже — поклатил глава Ла Боеси. — Прекалено хитър е, за да го стори.

— Избием ли обаче шайката му, все едно че зъбите му сме избили! — заключил Сиорак.

Таниес, което по онова време наброявало десетина стопанства, навъртели се около невисока звънарница, е разположено на хълм, от който надолу към Бьоните се спуска извънредно стръмен път. Реката, Бьоните, се именува в множествено число заради многобройните воденичарски улеи, които сякаш я удвояват. Тъй наричат и тясната долина, която реката напоява чак до селцето Аизи. Успоредно на нея се вие сравнително добре павиран път и единственият за оногова, който идва откъм замъка на Фонтенак.

С падането на нощта капитаните поставили Кабюс и двамината синове на чичо Сиорак в засада в подножието на хълма, предполагайки, че точно там ще оставят конете си нападателите, за да се прокраднат по-нататък пешком, тъй като от тази страна издигащият се към селото скат е твърде стръмен и каменлив. Кабюс и помощниците му имали за задача не да влизат в бой с тях, а дори напротив, безпрепятствено да ги пропуснат, но още при първия изстрел да обезвредят човека, останал да пази конете, които сетне да отведа в един хамбар на Бьоните, принадлежащ на чичо ми. Подир трябвало да се върнат и да причакат онези от отряда, които останели

живи, и щом тез негодници стигнали подножието на хълма, да им видят сметката с аркебузите си.

Кабюс, който ми разказа тази история, тъй като побратимите не обичаха да си плакнат устата със собствените си подвизи, през смях ми довери, че най-трудното било не самото сражение, а да придумат живеещите в постоянен страх от Фонтенак селяни да вземат участие в него. Веднъж обаче претрашили се, вече нищо не било в състояние да обуздае гнева им. След битката те най-безжалостно довършили ранените и тозчас се заели да им смъкват ботушите и дрехите, като енергично претендирали за дял от плячката, при това не само в оръжие, но и в коне, макар че залавянето им било заслуга единствено на двамината синове на Раймон Сиорак.

На всеки от тях капитаните дали по кон ведно със сбруята, а други два заделили за селото, та стопаните да ги използват поред по орно време. Свикнали обаче с воловете си, селяните предпочели да ги продадат и да си поделят парите. Побратимите задържали за себе си останалата част от плячката, сиреч — шест чудесни яки коня, пригодни както за полска работа, тъй и за езда, които щели да им бъдат от голяма полза, дойдело ли време да разорават мепешката целина.

Без да дадат дори и един ранен, тази нощ те убили шестима от людете на барона разбойник. Взели и един пленник — пазача на конете, когото Кабюс заловил край Бьоните. Докарвайки го в селото, те с неимоверни усилия едва успели да възпрат селяните да не го убият, ала им трябвал жив поне един от тез негодници, за да свидетелства срещу Фонтенак. Съдейки по броя на конете, капитаните разбрали, че под прикритието на нощта, макар тя да била доста ясна, двамина от нападателите все пак успели да избягат пешком. Вярно е обаче и това, че откъм Бьоните веднага започва гъста и листата кестенова гора, която се шири без каквато и да било просека по протежение на петте левги, делящи Таниес от Фонтенак.

На следния ден, понеделник, определен за продажбата на Мепеш, капитаните заповядали да нахвърлят окървавените трупове в една каруца и ги предали на Ла Боеси заедно с пленника. Последният начаса бил хвърлен в градския затвор, но убитите Ла Боеси наредил да окачат на сарлатската бесилка, която по онова време се издигала срещу Ригодийската порта. Около нея тозчас се насъбрала тълпа. Сред

любопитните се оказали и доста госпожички, макар шестимата обесници да били голи като червеи.

Ла Боеси останал там заедно с капитаните доста време, но не толкова, за да се наслади на гледката, колкото да чуе какво се говори сред тълпата и да набележи онези, дето евентуално биха разпознали сред обесените някой от хората на Фонтенак, с когото може би съвсем доскоро са гуляли из кръчмите. И наистина, едва-що бил подухнал неблагоприятен ветреца за барона разбойник, и езиците вече се развързали.

Що се отнася до пленника, то само час след пристигането му в Сарлат палачът го подложил на разпит и той си признал всичко, та дори и много повече, тъй като разкрил почти неправдоподобните злодейства, извършени от Фонтенак две години назад, които, както личало по всичко, силно измъчвали съвестта на нехранимайкото, далеч по-чувствителна от тази на господаря му.

През 1543 година изчезнал безследно някой си Лагариг, заможен монтинякски буржоа. Месец по-късно жена му напуснала градчето на кон, при това съвсем сама, за да не се появи на свой ред никога вече. Признанията на пленника разкрили зловещата истина за тяхното изчезване. Един ден по здрач Фонтенак нападнал Лагариг на пътя от Монтиняк за Сарлат, убил двамината съпровождащи го прислужници и отвел заложника в замъка си. Сетне крайно предпазливо уведомил жената на Лагариг, че съпругът ѝ се намира в ръцете му и като я предупредил да не разкрива никому, та дори и на изповедника си, къде се намира мъжът ѝ, обещавайки да ѝ го върне здрав и читав срещу откуп от осем хиляди ливри, но само, при условие че откупа донесе тя лично, съблюдавайки при това най-строга тайна и без никой да я види.

Злощастницата, която обожавала мъжа си и треперела от страх да не го изгуби, имала неблагоприятното да повярва, че баронът разбойник е човек на думата и непрекословно изпълнила всички негови условия. Когато портите на замъка се затръшнаха зад гърба ѝ, а откупът бил преброен и прибран в сандъците на барона, Фонтенак, извънредно представителен, много начетен и крайно изискан благородник, я помолил, при това много мило, да има още малко търпение, като я уверил, че само след миг отново ще види мъжа си. Но когато наистина след миг окървавеният и окован във вериги Лагариг бил довлечен пред нея, Фонтенак, променяйки рязко тона и

изражението си, хвърлил дамата на войниците си, като им рекъл да ѝ се наситят, ако имат това желание. Те тъй и сторили, при това пред очите на Лагариг, който се мятал във веригите си като обезумял. Сетне, за да не спести нищо от мъченията на клетата жена, Фонтенак заповядал да удушат мъжа ѝ пред нея, като я заплашил със същата участ. Въпреки това, оставил я жива още два-три дни за развлечение на войниците си. Неколцина от тях обаче започнали да я жалят, тъй като тя запазвала християнско смирение и достойнство дори и при най-ужасяващите изтезания. Тогава, сякаш за да им даде урок по жестокост, Фонтенак забил камата си в гърдите ѝ и като завъртял острието в раната, обсипал я със светотатствени хули, любопитствайки същевременно дали ѝ доставя плътска наслада. Подир, за да не остане и помен от ужасното престъпление, двете тела били изгорени в крепостния ров на замъка, а Фонтенак, който наблюдавал от висотата на защитния вал издигащия се към него тръпчив дим, насмешливо подхвърлил, щото Лагариг и жена му трябвало да бъдат доволни, тъй като най-сетне били заедно.

Фонтенак научил за изобличаващите го разкрития и не се появил на продажбата в Сарлат в понеделник. Така Мепеш бил продаден чрез тайно наддаване за 25 хиляди туренски ливри на кавалера Жан дьо Сиорак и Жан дьо Совтер, екюје. Наистина скромна цена за такова обширно и богато имение; но далеч не толкова ниска, колкото онази, която щял да заплати Фонтенак, ако бе успял да остане единственият участник в търга.

По всичко изглеждало, че законът най-сетне щял да стовари тежката си десница върху Фонтенак и да поиска смъртната му присъда. Два дни по-късно обаче затворникът, дал показания срещу него, бил намерен отровен в килията си и смъртта му направила още по-ефимерно единственото доказателство за вината на барона разбойник. При все това Върховният съд на Бордо призовал Фонтенак, но той предпочел да не напуска укрепеното си свърталище и изпратил до председателя на съда едно извънредно вежливо и в най-висша степен стилово издържано писмо, в което не липсвали дори латински цитати.

Прехласвайки се в комплименти, баронът се извинявал, че не е в състояние да се подчини на нареждането на съда, тъй като, бивайки тежко болен и, кажи-речи, с единия крак в гроба, вече се молел за

спасението на душата си. Впрочем и съмнение нямало, че в цялата тази история той се бил оказал просто жертва на ужасен заговор, в който, и той бил твърдо уверен в това, от начало до край явствала ръката на еретиците. Да, не можел да отрече, че шестимата обесени в Сарлат съвсем доскоро са били негови хранени люде, но тези мерзавци, съблазнени с най-безсрамни обещания, го били напуснали още предния ден и като му отмъкнали коне и аркебузи, преминали на служба при някакви хугеноти, които, криейки същинското си вероизповедание, искали да се установят в провинцията, за да я покварят с ереста си. Но едва-що пристигнали на мястото на насрочената им среща, продажните, слуги били най-вероломно избити от лицемерните и кръвожадни хугеноти, които по този начин искали да накарат хората да повярват както че са били нападнати от Фонтенак, тъй и да си присвоят принадлежащите му коне и оръжие. А що се отнася до затворника, то ако наистина решили да се позоват на показанията му, макар че бил единствен свидетел, а знайно е, че *testis unus, testis nullus*^[15], то той очевидно също бил подкупен от хугенотите, за да омърси доброто име на Фонтенаковци, с каквото те се ползува ли векове наред. Не ще и съмнение, че ако Фонтенак би имал възможността да застане лице с лице срещу него, то този окаяник тутакси би се отметнал от клеветите си, но ето че сполетялата го твърде навременна, и то при доста подозрителни обстоятелства смърт — *fecit qui prodest*^[16] — го била заставила да онемее завинаги за най-голямо облекчение на обвинителите.

Накрая Фонтенак молел председателя на Върховния съд на Бордо да задължи господата Дьо Сиорак и Дьо Совтер незабавно да му върнат оръжието и конете.

В последните години от властването на Франсоа I брожението сред католиците, пък и предубедеността на самите съдилища по отношение на онези, които без, разбира се, да го заявяват открито, изглеждали склонни към ерес, били достигнали такива размери, че писмото на Фонтенак, макар и тъй явно безочливо и лъстиво, все пак разколебало председателя на съда и съветниците му, въпреки че както на тях, така и на цял Гиен добре била известна възмутителната репутация на барона. Но тъй или инак, наложило се нарочното отиване в Бордо на капитаните, придружавани от Ла Боези, двамина сарлатски консули и Франсоа дьо Комон, като представител на

местната аристокрация, за да се изяснят окончателно фактите и докаже истината. При все това Върховният съд дал ясно да се разбере, че не ще миряса, дордето капитаните, посрещани навсякъде с почести, не се съгласят да отговорят на ред въпроси относно вероизповеданието си. Те склонили да го сторят, но при условие че това няма да стане публично, а на четири очи със съветника, упълномощен да проведе разпита.

Съветникът, мъж с вече посивели коси, разсъдлив и извънредно благовъзпитан, просто се разсипал в извинения пред капитаните, преди да подхване разпита.

— Господин съветник — попитал Сиорак, — възможно ли е човек да взема наистина присърце обвинение, предявено от подобен мерзък негодяй?

— Който обаче е ревностен католик, независимо какви са греховете му! Ходи най-редовно на литургия, изповядва се, причестява се, а от време на време и в манастир се оттегля...

— Твърде жалко е тогаз, че делата му не съответстват на думите...

— Радвам се, че отворихте дума за дела! — прекъснал го съветникът. — Не смятате ли, че именно благодарение на делата си един, християнин може да се надява на вечно спасение?

Совтер помръкнал, но Сиорак без колебание отвърнал:

— Не ще и дума, че далеч съм от всяка друга мисъл!

— Ето че ме успокоявате, господин кавалер — усмихнал се съветникът. — Впрочем аз не съм кой знае колко сведущ теолог и въпросите ми ще бъдат най-обичайни и общопонятни, та лесно ще им отговорите. Кажете, самите вие редовно ли посещавате светите служби?

— Да, господин съветник.

— Оставете условностите, моля! Ще ли се съгласите да ми отговаряте само с да, или с не?

— Както вам бъде угодно.

— Тогаз да продължим: почитате ли Пресветата дева и светците?

— Да.

— Позовавате ли се в молитвите си на застъпничеството на Богородица и светците?

— Да.

— Зачитате ли медальоните, иконописите, стъклописите и статуите, изобразяващи ги?

— Да.

— Принавате ли устната изповед?

— Да.

— Вярвате ли във физическото пребивание на бога в евхаристията?

— Да.

— Вярвате ли в чистилицето?

— Да.

— Вярвате ли, че папата е миропомазан глава на апостолическата римокатолическа църква, комуто всеки християнин дължи подчинение?

— Да.

— Уверени ли сте, щото папата има право да раздава индулгенции?

— Да.

— Прекланяте ли се пред мощите на светиите и мъчениците?

— Да.

— Ще ли последвате в Сарлат богобоязливо, гологлави и със свещ в ръка августовската процесия във възхвала на Пресветата дева?

— Да.

Съветникът тъкмо понечил да се обърне към Совтер, за да продължи разпита си, когато оня скочил от мястото си, приближил се с накуцване до него и пронизвайки го с черните си очи, с мощен глас изрекъл:

— Господин съветник, брат ми чудесно отговори на всички ваши въпроси. Приемете отговорите му и за мои. И благоволете да се съгласите, ако ви е угодно, щото религията ни във всяко едно отношение е същата, която изповядва и кралят на Франция, комуто и двамата тъй предано служихме в Нормандския легион.

Този рязък отговор бил същевременно и твърде недвусмислен, та съветникът на Върховния съд усетил, че му е просто невъзможно да продължи нататък. Той обаче не бил удовлетворен, тъй като вече имал достатъчно опит от общението си с люде, привлечени от протестантството досущ като железни стружки от магнит, а от тази гледна точка дори и достойнствата на капитаните — тяхната

сериозност, начетеност и благоразумна храброст, не говорели в тяхна полза.

— Те са люде изключително достопочтени — съобщил съветникът на председателя на Върховния съд, уведомявайки го за резултатите от разпита. — Не могат да бъдат обвинени нито в лекомислие, нито в слабост някаква, нито пък в какъвто и да било недостатък. При все туй изповядват религията на краля от немай-къде и силно ми намирисват на хугеноти.

— Макар да сте надарен с тънко обоняние, мирисът не е достатъчен — поклатил глава председателят. — Щом не изповядват онази чумава ерес, то значи не се бунтуват и срещу краля, тъй че нека оставим църквата да си троши главата с тях!

В замяна на това обаче никой тъй и не разбрал нито що за аромат надушил Върховният съд у Фонтенак, нито с чие покровителство се ползувал разбойникът, но присъдата, обречла го поради липса на вещественни улики и неопровержими доказателства на двайсет години изгнание извън границите на Сарлатското сенешалство и Домския съдебен окръг, била оценена в цял Гиен като крайно снизходителна.

На връщане Ла Боеси, който имал за задача да подсигури нощувката на малкия отряд в Либурн, оставил сарлатските консули и Комон и избързал напред, последван от „побратимството“. Така вече, според местния обичай, наричали капитаните — прозвище във висша степен трогателно, тъй като обединявало побратимите под едно име, сякаш отсега нататък били единно и неделимо цяло.

— Жалко, че ни се налага да бързаме толкова рекъл Ла Боеси, — инак щяхме да минем през Монтен, за да ви покажа едно дванайсетгодишно хлапе, възпитавано от баща си на латински още от най-ранна възраст, което днес предизвиква всеобщото възхищение, четейки напълно свободно Овидиевите „Метаморфози“.

— Господинът с пълно право си е направил труда да образова сина си — забелязал Сиорак. — В днешно време имаме голяма нужда от люде учени, та да ни измъкнат от варварството.

— Уви! — въздъхнал Ла Боеси. — Съзнание и знание невинаги вървят ръка за ръка! Самият Фонтенак е изключително начетен.

— Твърде леко се отърва този негодник! — възкликнал Совтер. — Само двайсет години изгнание за толкова убийства! Кръвта ми просто кипи от подобна неправда!

— И като си помисли човек, че Фонтенак е затрил не повече от десетина души — добавил Ла Боеси. — Какво да кажем тогава за барон Д’Опед, който изкла стотици люберонски водейци, конфискува земите им в името на краля, а сетне ги изкупи чрез подставени лица? Вярно, заведоха дело срещу него, но бъдете уверени, че ще се измъкне оттам съща вода ненапита!

— Тъй върви нашият окаян свят — намесил се Совтер, — затъвайки все повече и повече в низост и кърви, обайван от лъжовни суеверия, опорочили истинното слово божие!

Настъпило мълчание. Никой, та дори и Сиорак, а да не говорим за господин Дьо Ла Боеси, не дръзнал да се присъедини към опасната тема, подхваната от Совтер.

— Кой всъщност ще наследи през идущите двацет години Фонтенакското баронство? — поинтересувал се Сиорак.

— Едничкият син на барона, Бертран дьо Фонтенак, който е вече пълнолетен, тъй като съвсем наскоро навърши петнайсет години — отвърнал Ла Боеси и подир малко добавил: — Ето че най-сетне се отървахте от стария вълк, господа, но остана вълчето. Досега не съм чул да го споменават с добро и макар да е още твърде младо, зъбите му навярно скоро ще покарат.

[1] Катерина Медичи (1519–1589), кралица на Франция. — Б.пр.

↑

[2] Оръженосец — титла на благородник, непосветен още в рицарско звание. — Б.пр. ↑

[3] В тази битка французите удържат над имперските войски победа в резултат на която Монфера бива присъединен към Франция. — Б.пр. ↑

[4] Апандисит. — Б.а. ↑

[5] Някогашна къса и широкоцевна пушка, която при стрелба се е прикладвала на гърдите. — Б.пр. ↑

[6] Окситанска дума, произлизаща от думата „quemant“, т.е. просяк, препитаващ се, освен с просия и с грабеж по пътищата. — Б.пр. ↑

[7] Такса за минаване на мост или път. — Б.пр. ↑

[8] Протестантството. — Б.а. ↑

[9] Луи XI (1423–1483), крал на Франция (1401–1483). — Б.пр. ↑

[10] Амброаз Паре (1509–1590), известен френски хирург, смятан за баща на съвременната хирургия. — Б.пр. ↑

[11] Етиен дьо Ла Боези (1530–1563), френски писател. — Б.пр. ↑

[12] Членове на отцепила се от римокатолическата църква религиозна секта, основана в края на XII век от Пиер Воде. — Б.пр. ↑

[13] Катерина Медичи, съпруга на бъдещия Анри II. — Б.а. ↑

[14] Трето лице (лат.). — Б.пр. ↑

[15] Единственият свидетел не е свидетел (лат.). — Б.а. ↑

[16] Престъплението е извършил онзи, комуто то е изгодно (лат.). — Б.а. ↑

ГЛАВА ВТОРА

Роден съм на 28 март 1551 година, сиреч — шест години след като побратимството се сдобило с Мепеш и по време, когато външният му вид бе претърпял вече някои значителни промени. В действителност капитаните, кажи-речи, не бяха пипали замъка — внушителна правоъгълна сграда, разположена около вътрешен двор, с издигащи се в ъглите ѝ издадени кули, осеяни с бойници и свързани помежду си със зъбчата крепостна стена с обходна стражева пътека.

В момента на покупката обаче замъкът бил заобиколен само с някакво подобие на ров, широк едва тоаз^[1] и толкова плитък, че ако речели да хвърлят в него дори много дребен човек, оня навсякъде би стъпил на дъно. В това си състояние ровът нямал, кажи-речи, никаква защитна стойност и правел почти безполезен подвижния мост на южната страна, по който през укрепен портал се влизало в замъка. И наистина в рова можел да влезе всеки, без при това да изпитва и най-малкото опасение, че ще се удави, и да опре стълба о някоя от стените, след като предварително здраво я закрепил в тинестото дъно.

Изобретателността, проявена от капитаните при преустройството на крепостния ров, би била безрезултатна, ако не бе подпомогната от едно много благоприятно обстоятелство: иззиданият в единия край на вътрешния двор на Мепеш кладенец беше неизчерпаем. Побратимството го установило скоро след покупката на имението, когато решило да го изпразни, за да го прочисти от наносите. При една много тежка суша, и то посред август, отначало в него се наложило да работят с кофи двама души, но тъй като нивото на водата дори не мръднало, а диаметърът на кладенеца бе достатъчно широк, за да позволи това, към тях се присъединил и трети, сетне четвърти, после пети... Едва когато станали осмина нивото лека-полека започнало да спада и след продължителна и ожесточена борба водата най-сетне отстъпила, но само за да разкрие пред погледа им една пукнатина, от която бликала силна струя, дебела колкото ръка. Тогава капитаните наредили да се прекрати работа и водата за много кратко време се

издигнала до обичайното си ниво, тоест до тръбата, по която излишъкът се изливал в крепостния ров. Налагало се да отбият този излишък, и то преди да започнат работа в рова, което можело да стане само след изпразването му, като се имал предвид големия брой хора, използвани за извършването на изкопните работи в съответствие с плановите на капитаните. Освен войниците, прислугата и съседите, били наети и надничари срещу плата и храна. Побратимството не се поскъпило на средства за осъществяването на грандиозния си проект, тъй като ставало дума — ни повече, ни по-малко — за изкопаването около Мепеш на същински водоем, дълбок цял тоаз и широк седем.

Така Мепеш се превърнал в остров, при това остров, свързан с материка чрез толкова хитроумна и същевременно изящна отбранителна система, че и досега не съм срещал наш гост, който още с пристигането си да не е бил поразен от възхита.

В действителност подвижният мост на укрепения портал не предоставя пряк достъп до сушата, а до малка кръгла кула, над която самият портал високо се извисява. Кулата отвсякъде е заобиколена с вода и на свой ред разполага с подвижен мост, свързващ я с квадратен остров със страна пет тоаза. На острова, укрепен с висока стена с бойници, се намират пристройките, където се съхраняват каруците, ралата, браните и други обеимисти сечива, както и едно голямо перило, разположено точно срещу замъка. В единия край на острова, там, където ровът се стеснява, се издига още една кула с трети подвижен мост, който най-сетне дава достъп до „голямата земя“, както казваме тук.

Теснотата на трите укрепени прохода не позволява разминаването и донейде забавя придвижването на каруците, дойде ли време било да се прибира зърното и сеното, било да се вкара добитъкът в двора на Мепеш, тъй като нощем там се прибира всичко, с изключение на земеделския инвентар, който е твърде обеимист, за да се пренася всекидневно зад стените и обратно и поради тази причина остава на острова. Но голямата широчина и значителната дълбочина на обкръжаващата ни водна площ, както и наличието на трите редуващи се подвижни моста, ни изпълват с огромно чувство за сигурност, което, без обаче да мога да кажа как, допринася и за очарованието на цялата околност.

Дълго време смятах, че това тъй благоприятно за отбрана и същевременно радващо око̀то разположение е единствено във Франция, дордето веднъж, вече в зряла възраст, спасявайки се от преследващата ме многочислена банда каймани, които на всяка цена искаха да ми видят сметката, и носейки се напосоки във вихрения галоп на моята черна испанска кобила, изопнала до скъсване изя̀щната си шия и почти докосваща с корем тревата, не зърнах с крайчеца на око̀то един замък, който приличаше на Мепеш както по разположението на крепостния си ров, така и по малките кули, защитаващи острова му. За жалост нямах никаква възможност да се спра, сподирен по петите от преследващите ме с дивашки крясъци и с голи саби в ръ̀це два̀сетина обесници, изгарящи от нетърпение да ме лишат от кесията, от коня, че и от живота.

Тогава моята храбра черна кобила успя да ме измъкне здрав и читав от неприятната среща, но никога повече не видях отново онзи чудесен замък, чиято прилика с Мепеш накара сърцето ми да трепне развъ̀лнувано, макар че то и без това се канеше да изхвъркне от гърдите ми поради надвисналата над мен опасност. Единственото, което мога да твърдя с увереност, е, че той се намира нейде край Бордо, на няколко левги от големия град.

Оттатък мепешкия водоем се намира зеленчуковата градина, която така не само ни е под ръ̀ка, но и лесно се полива; там са и овошките ни, а в ниското под тях, засадени тъй, че да не пречат на видимостта, гъстеѐт орехите, даващи винаги богата реколта, от която заделяме не само за собствени нужди и добиваме предостатъчно масло за осветление, но и продаваме. Всичко това — както ово̀щната, така и зеленчуковата градина — е опасно с висока ограда от яки кестенови колци със заострени и закалени в огъ̀н върхове. В шахматен ред отсам оградата са разположени многобройни вълчи ями, изкопани от нашите войници като предпазна мярка срещу крадците, които нощем биха се опитали да се доберат я до зеленчуците, я до плодовете ни. Уви, толкова голяма е сиромашията в нашия злочест Перигор и тъй безбройни прокудените от глада от Овернските планини бездомници, които нахлуват в провинцията ни от изток и от запад, че не минава ля̀то, без да намерим в някоя от ямите поне един осакатен и стенещ окаяник, който, макар с разкъсан и окървавен крак, все още пълзи със зинала уста и сгърчени ръ̀це към нашата зеленчукова градина, при все

че господарското правосъдие му е добре известно — пипнат ли го, тозчас ще увисне на бесилката.

Майка ми горчиво оплакваше обесените клетници, но побратимите я уверяваха, че в това им състояние на крайно изтощение раната, получена от тези останали само кожа и кости нещастници при падането им във вълчата яма, е неизлечима, и че да ги пуснат да си вървят, едва кретащи и целите в кръви, би означавало да ги обрекат на ужасите на дълга, и мъчителна смърт. В крайна сметка майка ми все пак успяваше да убеди капитаните поне да ги просват в несвяст, за да съкратят страданията им, преди да ги окачат на въжето, а тъй също да не оставят телата им да изгният на бесилката, както изискваше това обичаят.

Та от онова време в Мепеш, в една каменлива нивица, където дотогава и глухарче не беше успяло да покара, ние най-благопристойно погребяхме толкова много от тези безименни клетници, че от броя им би излязло едно съвсем прилично гробище. Всяка първа неделя от месеца майка ми ходеше там да се моли, придружавана от носещата ме на ръце дойка Барберин, сподирена на свой ред от дъщеричката си, Малката Еликс, която ситнеше до нея, хванала се за полата ѝ, а също и от въоръжения Кабюс, тъй като нито на съпруга, нито пък на дете нечие се позволяваше да напуска Мепеш без охрана. По-късно, когато това нареждане не се съблюдаваше вече толкова строго, аз често си играех заедно с Малката Еликс в Нивата на крадците. Тези несретни сиромаси, които през целия си живот толкова много бяха гладували, подир смъртта си така чудесно бяха нахранили земята, че сега там расте гъста трева, а напролет цъфтят великолепни яркожълти нарциси, които никой обаче не смее да бере. Местните люде твърдят, че откъснеш ли такова цвете, то издава стон и онзи, който го чуе, бил той мъж или жена, бива обречен на глад до края на дните си.

Година след покупката на Мепеш баща ми се оженил за Изабел дьо Комон, чийто медальон, сини очи и руса коса му били направили толкова силно впечатление, когато заедно със Совтер за първи път посетил Кастелно. Тогава Изабел била още съвсем млада, едва петнайсетгодишна, но „със снага стройна, плът сочна и стегната, дългобедрата и с малко ходило“. Това описание, направено от баща ми, прочетох на първата страница на неговия *Мисловник*, който наченал да води в деня на сватбата си — 16 септември, 1546 година. Там

отбелязва също, че самият той е на трийсет и две години, а съпругата му — на петнайсет, че е благодушна, телесно здрава, много приятна и забавна, с неизменно весел нрав, макар понякога и малко опърничава, че е добра християнка, въпреки склонността си към идолопоклонство. По-нататък стигнах до следното заключение на баща ми: „Венчавката, премените, даренията за църквата, милостинята за бедните и двете трапези струваха петстотин туренски ливри — сума твърде скромна, като се вземат предвид привичките на днешните благородници.“ В отговор на което Совтер отбелязва в полето с разкривения си почерк: „И туй е много! Петстотин ливри е цената на хубава орна нива.“

Това обаче не означава, че по този случай в побратимството настъпили разногласия. Жан дьо Совтер, смятайки се твърде стар за задомяване, намирал за разумно Жан дьо Сиорак да продължи рода си, та поне този клон от побратимството да разпъпи и даде цвят, сиреч деца, на които да завещаят Мепеш. При все това медальонът на Изабел донейде все още го притеснявал, а така също и внезапното нашествие в Мепеш на толкова жени, тъй като Изабел дошла ведно с камериерката си Като, а след година пристигнала и дойката Барберин заедно с дъщеря си, Малката Еликс, която тя кърмела едновременно с първата рожба на майка ми, големия ми брат Франсоа дьо Сиорак.

Но Совтер, който така милеел за благосъстоянието на побратимството и толкова жelaел да го увеличи, поне не можел да се оплаче, че Изабел дьо Комон дошла в Мепеш гола. Освен че ги сродила с перигорската аристокрация, тя им донесла в зестра две хиляди екю, една чудесна кестенова гора, една ливада край пътя за Аизи, способна да изхрани две-три крави, както и една много богата каменоломна от местния златистожълт камък, при това удобна за разработване, тъй като отстоеше едва на три левги от Мепеш.

Побратимството, което не пропускало и най-малката възможност да увеличи богатството си, продавайки своевременно и на сметка целия си излишък от жито, сено, вълна, мед, орехово масло, свинско месо и двегодишни скопени жребци, решило да извлече полза и от каменоломната, тъй като по онова време и буржоата, и благородниците от околността строели много — както за показ, тъй и за развлечение.

Още първата неделя след венчавката капитаните разгласили на всеослушание в Сарлат, че ако в града или околностите му се намери изкусен каменар, то нека има грижата да им се представи идната

неделя на църковния площад. Но още на следния ден пред първия подвижен мост, в подножието на малката кръгла кула на острова, се появил висок и плещест брадат мъжага. Изпод яката на грубата му, препасана в кръста кълчищена риза стърчали гъсти черни косми, а панталоните му били пристегнати в глезените и в коленете с кожени ремъци. Бял доста натоварен: през ляво рамо носел голям английски лък, на кръста му висели дълбока паница, огромен нож и колчан със стрели, а освен това на гръб мъкнел внушителен по размери дървен сандък, висящ на прехвърления през дясното му рамо як ремък. Широките му прашни ходила били боси, но в замяна на това на главата му се мъдрела островърха плъстена шапка, която смъкнал тутакси, щом капитаните се появили, на прозорчето на кулата, над подвижния мост.

— Господа капитани — рекъл мъжагата, — аз съм каменарят, дето го дириш. Йона ме викат.

— Това е добре — отвърнал Совтер, — но уговорката беше да ни се представиш идната неделя в Сарлат, на църковния площад. Не можа ли малко да почакаш?

— Можех, господа капитани, и дума да не става! — възкликнал оня. — Ама туй ми туловище е петимно за хлебец!

— За какво ти е този английски лък?

— Ловувам понякога, ако общинските власти или господарите ми разрешат.

— Да не си малко нещо браконьер?

— Как щяло! — възмутил се Йона. — Туй е грях непростителен и нивга не бих го сторил! И без това си имам само една глава, за да пия, да ям и да дишам въздуха божи.

Побратимите се разсмели и Сиорак продължил да го разпитва:

— А какво има в този сандък, дето си го нарамил?

С едно движение на рамото Йона го смъкнал на земята и го отворил.

— Каменарските ми сечива.

Сетне се изправил мургав — мургав, та чак черен, че и още по-чернобрад — протегнал широките си лапи с леко потръпващи на края на мускулестите му ръце пръсти и зачакал, вперил боязлив поглед в капитаните.

— А откъде си, Йона? — полюбопитствал Совтер и оня го дарил с признателен поглед, задето го бил нарекъл по име.

— От едно селце в Овернските планини, Марколес му викат. Каменоломната, дето вадех камък, се изчерпа.

— Йона — намесил се Сиорак, — а бива ли те да стреляш с този лък?

— Както и когато е угодно на господа капитаните!

— Можеш ли да улучиш ей онзи гарван, дето се перчи на върха на ореха?

Йона се озърнал, подушил въздуха и отвърнал:

— Не се ли обърне вятърът срещу ми, имайте го за сторено!

Сетне се поразкрачил, пипнал лъка по средата, запънал една стрела на тетивата и като я опънал дордето не опряла о върха на носа му и брадичката, пуснал я сякаш без изобщо да се премери.

Стрелата изсъскала и сред силен шум от кършещи листака криле гарванът тупнал пронизан на земята.

— Чудесен удар! — възхитил се Сиорак.

— Англичаните и до днес са запазили ротите си от стрелци с лъкове, и то може би с пълно право — отбелязал Совтер. — Жан, с теб сме участвали в не едно и две сражения, изгубени само поради това, че дъждът бе наквазил фитилите на аркебузите. Йона — обърнал се той пак към оня, — а дали наистина си толкова изкусен каменар, колкото и стрелец?

— Иска ли питане? — възкликнал Йона гордо. — Знам си аз занаята изтънко, а да не говорим, че и наслада ми доставя. Умея не само да ви добия камък, но и да ви го изсека, за покривни плочи; бива ме да чифтосвам и блокове за стена, както и да ги задялвам за зидария на кръгли кули. Знам отнапред да ви изготвя каквито щете трегери за врати и прозорци, на били те прави, сводести, или начупени, а така също и ключ за свод, като ви засека всеки камък под нужния ъгъл. Мога да ви измайсторя предварително и двукрили прозорци, при туй и с двойни колонки, ако речете, че и ведно с трегера. А припре ли самият аз да се изкача по стълбата с камък на гръб, и то колкото мен тежък, а сетне да ви го пасна и скрепя с хоросан като зидар, и за това ме бива.

— Четмо и писмо знаеш ли?

— Уви, не, ала знам да смятам, да номерирам камъните и проумявам планове, дето има изписани само цифри. Бива ме да си

служи и с линейка, компас, отвес и ъгломер.

Капитаните се спогледали.

— Добре, Йона — рекъл Совтер — главяваме те пробно за три месеца срещу подслон и храна, а задържим ли те и подир този срок, освен подслон и храна ще получаваш и два гроша дневно.

За онова време това били много приемливи условия. Но и трийсет години по-късно, макар животът много да поскъпна — дяланият камък също — Йона продължаваше да припечелва дневно все същите два гроша, при туй без никаква надежда да изчерпи каменоломната, преди тя да е изчерпала силите му, но въпреки това доволен и предоволен, както твърдеше самият той, че все пак може да използва ръчищата си, за да изхранва огромното си тяло, докато в същото време провинцията гъмжеше от безработни.

— Господа капитани — подхванал Йона, — на идване насам кривнах, за да хвърля поглед на каменоломната ви. Ако гората и полето над нея също са ваши, то бих искал да ми разрешите да ловувам там, като в замяна три-четвърти от убития дивеч ще бъде за вас, а четвърт за мен, и тъй ще си спестите осоленото месо, дето иначе би трябвало да ми го давате. А склоните ли да ми заделите и една млечна коза, наемам се срещу моя дял от млякото да ви отгледам малки.

— Виж, за това ще помислим — рекъл Совтер.

— В каменоломната открих и една доста дълбока пещера — продължил Йона. — Речете ли да ми дадете достатъчно слама и кестенова шума, ще нощувам там и зиме, и лете, та да не си губя в път времето, което бих могъл да използвавам за работа. Че и кой иначе ще пази дяланите ми камъни, ако не живея там?

Такъв бил Йона тогава, такъв си е и до ден-дневен: по-загрижен за интересите на господарите си, отколкото за своите, и посветил се изцяло в служба на Мепеш така, както други се посвещават на религията. Това обаче не означаваше, че каменарят нямаше отношение към веселбите и неделната бутилка на трапезата ни, нито към юнашките лудории и приказките по късна доба, или пък че се показваше вързан, случеше ли се някоя дяволица да го запре за цял ден в пещерата му, за което ще стане дума по-нататък.

Майка ми била бременна с големия ми брат пети месец, когато на 21 април 1547 година Ла Боеси се завърнал от столицата и донесъл оттам какви ли не истории около смъртта на краля^[2]. Прокурорът бил заминал за Париж, придружаван от внушителен ескорт, за да измоли от краля аудиенция във връзка с някакво произшествие, обезпокоило го, изглежда, твърде много, за което баща ми обаче и думица не споменава в своя *Мисловник*, макар че там отбелязваше не само всички проведени срещи и разговори, но дори и цената на направените покупки. Така разбрах, че в съботата преди 20 април той е бил в Сарлат, откъдето купил на майка ми сто фуркета на стойност пет гроша; обуца на Кабюс за пет гроша и два дение^[3]; подкови за кобилата за два гроша, че и сам „чудесно похапнал“ срещу осем гроша в Ригодийската странноприемница.

Цитирам този откъс, защото след като го препрочетох, всичко, което следва по-нататък, ми се стори още по-вълнуващо. Ла Боеси заварил кралския двор обзет от страшен смут; навсякъде срещал само опечалени лица, изразяващи най-разнородни чувства — било то за пред хората, било най-съкровени, — но нийде не усетил искреност, освен в скръбта на Дофина^[4] и в отчаянието на госпожа Д'Етамп^[5], която вече си стягала багажа. Колкото до самия крал, когото успял да зърне само отдалеч, видял му се силно променен: измършавял в лице, немощно изгърбил едрото си тяло и в жестовете някак твърде вял.

— Простете, че ви прекъсвам, господин Дьо Ла Боеси — рекъл баща ми, — но ще ли благоволите да се изкачим до кулата? Брат ми, чийто крак силно го измъчва, остана в стаята си, а несъмнено би се разстроил твърде много, ако пропусне разказа ви.

Тук става дума за източната кула, към която е пристроена друга, по-малка, с вита вътрешна стълба. В приземния ѝ етаж се намира нашият параклис, а на първия — стаята на Совтер. В нея се влиза през малка междинна стаичка, където вторият господар на Мепеш често обичаше да прекарва времето си, тъй като и огнището ѝ теглеше отлично, а и гледащият към двора прозорец му позволяваше да държи под око хората ни и да следи кой какво върши.

— Дребна работа, господин кралски прокурор! — уверил го Совтер, макар че току се чумерел от болка и не можел дори да се надигне от креслото си. — Е, случва му се веднъж-дваж в месеца да се схване, но толкоз! От утре съм на крак!

— От все сърце ви го желая! — рекъл Ла Боеси и с пъшкане се отпуснал на един стол. — То и мен задникът здравата ме наболява от това продължително препускане, което обаче ми донесе едни огорчения, тъй като пристигнах в кралския двор, само за да хукна пак подире му. Въпреки окаяното му състояние кралят просто не го свърташе на едно място. Човек би рекъл, че усеща смъртта вече да витае наоколо му, та затова толкоз припира в бягството си от замък на замък. Първо мина през Сен-Жермен на път за Мюет, от Мюет отиде във Вилпрьо-ле-Кле, оттам в Дампиер, после в Лимур, сетне пък в Рошфор-ан-Ивлин... И аз бях принуден да го следвам навсякъде, без обаче да успея дори да го доближа, и при това да пиляя грешни пари, кажи-речи, само за подслон на ескорта си, тъй като гостилничарите по онез кралски краища са несъмнено най-долните мошеници, щом ми вземаха по два гроша дневно само за овеса на един кон, а на всичкото отгоре се подиграваха на наречието на хората ми, макар в никакъв случай да не е по-неблагозвучно от тяхното.

— Че и напротив! — възкликнал Совтер. — Тяхното е дори потвърдо.

— В Рошфор-ан-Ивлин за миг помислих, че щастието най-сетне ми се усмива. Почувствал се значително по-добре, кралят се метна на коня си и ловува в продължение, на цели три дни, след което яде и пи прекомерно, както винаги.

— Да язди, при това с абсцес на перинеума!? — изумил се Сиорак. — Но това е лудост!

— Кой знае, може би пък по този начин е искал да го пукне! — възразил Ла Боеси простодушно. — След тези три дни обаче състоянието му рязко се влоши и тогава, макар и да поддържаше постоянно висока температура, кралят реши да се премести в Рамбуе, където, както сам той твърдеше, опитвайки се за кой ли път да се самозалъгва относно здравето си, искал „да се наслади до насита на гонитбата на дивеч и на лова със соколи“. На 21 март най-сетне бях допуснат в замъка Рамбуе, но само за да науча, че в момента оперирали краля. Веднага след това той изпадна в бавна и мъчителна агония. На 30 март Дофина го помоли за благословията му, но докато кралят му я давал, престолонаследникът взел, че припаднал на леглото му, а кралят тъй го притиснал към себе си, сякаш синът му бил самият

живот, с който щял да се прости веднага, ако го освободи от обятията си.

Накрая се наложило да отведат престолонаследника Анри в стаята на Дофината и там, смазан от мъка, той се хвърлил по очи на леглото, без дори ботушите си да смъкне. Когато видяла съпруга си в това състояние, Катерина Медичи на свой ред се проснала възник на пода, покрусена и безутешна. Поглеждайки едва-едва както към нея, тъй и към своя бъдещ господар, Франсоа дьо Гиз^[6] с високомерно изражение на лицето кръстосвал из стаята, като силно тропал с токове, докато Диан дьо Поатие^[7] с тържествуваща усмивка гордо се пъчела в едно кресло. По някое време Гиз най-сетне спрял да крачи напред-назад, застанал пред нея и като махнал с ръка към стаята на краля, насмешливо възкликнал: „Отива си, любовчията му проклет!“

— Убеден ли сте в достоверността на тези недопустими слова, господин Дьо Ла Боеси? — прекъснал го Сиорак. — Та нима е възможно човек да прояви подобна непочтителност към владетеля си, и то когато последният е на смъртен одър!?

— Знам го от сигурен източник! — докачил се леко Ла Боеси. — И мога с положителност да ви уверя и в това, щото бивайки в пълно съзнание, когато се изповядвал, кралят категорично заявил — потвърдиха ми го не един и двама, — че не изпитвал „никакви угризения на съвестта, тъй като никога и към никого не се бил отнесъл несправедливо“.

Совтер подскочил в креслото си като ужилен и гневно викнал:

— Забравил е значи за избиването на люберонските водейци, а Мериндол и Кабриер, както виждам, съвсем са му изхвъркнали от ума! И очевидно разчита на своето, чистилице, за да се поумие от тези си нищо и никакви прегрешения!

Совтер произнесъл думата „чистилице“ с такава ирония и презрение, че Ла Боеси ненадейно се почувствал като в небрано лозе.

— Как мислите, господин Дьо Ла Боеси — намесил се Сиорак припряно, — дали Диан все още упражнява такава власт над новия крал? Анри все пак е на двайсет и осем години, докато тя кара вече четирийсет и осмата, тъй че младите лъвици от двора лесно биха могли да й отмъкнат плячката.

— Така е, но Диан е все още красива — отвърнал Ла Боеси, щастлив, че отново усеща сигурна почва под себе си. — Е, не се

наемам да гарантирам за лицето, което въпреки гримовете е вече доста повехнало, но тялото ѝ е наистина великолепно и младият крал е все тъй прехласнат по любовницата си, както и в деня, когато тя го прелъсти. Та нима не знаете, че той я посещава всеки следобед, посвещава я надълго и нашироко в държавните дела и седнал в скута ѝ — да, да, правилно сте чули, точно в скута ѝ! — свири на китара, като прекъсва по някое време серенадата си, за да се обърне към Конетабъла^[8] с думите: „Погледнете я, Монморанси, нали има чудесен гард^[9]?“, току тършувайки в пазвата ѝ. В действителност кралят е едно дете, което, както вече казах, се прехласва по Диан ѝ я гледа тъй, сякаш е до немай-къде удивен от благосклонността ѝ към него. Повярвайте ми, тя ще си прави с него каквото ѝ скимне!

— И каквото скимне на Гиз, на духовенството и на Монморанси — обадил се Совтер мрачно. — Свършено е със спокойствието в кралството! Няма да мине много време и в нашата многострадална Франция ще свие гнездо инквизиция, неотстъпваща по нищо на испанската, и ще лумнат безброй клади!

— От това и аз се опасявам — поклатил глава Ла Боеси и след кратко мълчание добавил: — Нямам никакво намерение да разследвам дали и как съблюдавате религиозната обредност, тъй като това нито ми е задължение, нито призвание, но все пак не сте ли малко непредпазливи? Главният викарий се оплаква, че вече не ви вижда на литургията в Сарлат.

— Аз пък се оплаквам — прекъснал го Совтер, — че от петстотинте ливри, които му дадохме точно преди да купим Мепеш и бяха отредени за старите и осакатени войници, досега те не са получили нито грош!

— Обичам ви твърде много, за да дам ход на жалбата ви — отвърнал Ла Боеси. — Това ония никога не биха ви простили.

— Но вие всъщност с чиста съвест можете да успокоите господин главния викарий — намесил се Сиорак с лукава усмивка и в очите му заиграли весели пламъчета. — Литургията ние я слушаме и оттук, благодарение на ей този отвор в стената, който е свързан с параклиса, намиращ се точно под нас. Всяка неделя плащаме пет гроша на маркаиското кюре, за да я отслужва тук по пладне. На нея присъстват както госпожа Дьо Сиорак и децата, така и цялата ни

прислуга, а ние я слушахме от тази стая, където брат ми, както знаете, е принуден да стои поради недъга си.

В предвижданията си Совтер сбърка само донякъде, Анри II, или по-скоро онези, които го направляваха и в чиито ръце той бе не повече от послушна марионетка, не успя да въведе в кралството инквизиция по испански маниер, въпреки настойчивите молби на папата, тъй като висшите държавни институции му оказаха силна съпротива. В замяна на това обаче издаде голям брой едикти^[10] и учреди в Парижкия върховен съд зловещите огнени съдилища^[11], които хвърлиха зад решетките на Ла Консиержери^[12] множество протестанти, преди да ги изложат на публичен позор по пътя от килията им до площад Мобер. Там ги привързваха към издигнатите предния ден позорни стълбове и наклаждаха в краката им буйни огньове, в които затворниците изгаряха живи, а телата им се превръщаха в пепел.

В записките на баща ми от онова време, които прочетох в неговия *Мисловник*, аз долових отзвука от продължителни прения в лоното на самото побратимство по въпроса трябва ли, или не, да се обявят открито за Реформацията^[13]. Совтер бил на мнение, че времената изискват от побратимството да скрепи вярата си със своята кръв, докато Сиорак, напротив, твърдял, че обявят ли на всеослушание веруюто си, то само ще удължат поменика от мъченици, без при това да допринесат каквато и да било полза за правото дело. Според него било много по-благоразумно да изчакат, докато хугенотското движение набере достатъчно сили както в провинцията, така и в цялото кралство, та поне да имат някаква надежда, че ще вземат връх над враговете си.

Мисля, че ако Совтер е бил сам, то той без нито миг колебание би понесъл своя кръст, обричайки се на вярна смърт, дотолкова му тежало това принудително притворство и тъй негодувал, напълно убеден в правотата си, срещу повсеместните безчинства на папистите, без обаче да може да ги изобличи. И ако не го е сторил, то в никакъв случай не е било от ужас пред кладата, тъй като този човек, който така грижливо пестеше всеки мепешки грош, не даваше и пукната пара за земното си съществуване, а от страх, да не би да прекрачи прага на блаженото царство, на вечността сам, без своя многообичан побратим. На полето на бащиния ми дневник открих една бележка на Совтер,

написана на 12 юни 1552 година: „Тази сутрин станах в пет часа и дълго гледах през прозореца ясното небе, милващото кълнящите нивя слънце и хилядите пойни птички. Но какво е всичко това в сравнение с блаженството и величието, до което ще се възвисим в нозете на нашия господ бог, когато напуснем тленното си тяло? Ах, Жан, колко се бавиш! Знам, разбира се, че да се разделиш с Мепеш и близките ти би опечалило тленната ти същина, но прозри какво ще изоставиш тук и какво ще получиш отвъд!“

На което баща ми, също писмено, отвърнал още на следния ден: „Не отвоювахме Мепеш от вълка, за да позволим на вълчето да го изгълта ведно с жена ми и моите свидни рожби Франсоа и Пиер.“ Тук за първи път в *Мисловника* заедно с големия ми брат се упоменавам и аз.

В продължението на този писмен диалог, баща ми пояснява причините за своето забавяне с довод, който вероятно още повече е обезсърчил Совтер: „В Светото писание е казано: *Ако слушаш гласа на Господа, твоя Бог, благословен ще бъде плодът на добитъка ти, благословени ще бъдат твоите житници и клетове*^[14]. В това отношение безспорно нямаме никакво основание да се оплакваме от Мепеш. И нима туй не е доказателство, че нашият дом е признат за дом праведен, щом господ толкова много се грижи за благополучието му на този свят, както това се обещава в писанието му? Трябва ли да разрушим тогава онова, що е въздигнал той, трябва ли да продъним покрива над главата си, да затрием потомството си, храненияте си люде и стадата, за да предадем Мепеш на папистите, а себе си — на кладата? Не, брате мой, богу ний дължим единствено благочестието на душата си, а на враговете му, както и досега — лукавството и лъжата! Дяволовото — дяволу!“

И всяка неделя, докато маркаиското кюре отслужвало литургията си в приземния етаж на кулата пред Изабел дьо Сиорак и прислугата ни, а монотонният латински речитатив се промъквал през отвора в стената до първия етаж, то там, в тясното преддверие на стаята на Совтер, побратимите, глухи за долитащите отдолу слова, тихо пеели Давидовите псалми.

Освен щедрата благодат, с която го обсипвал бог, Мепеш преживял и немалко мъчителни мигове, като например смъртта в най-ранна възраст на три деца, за които се споменава в *Мисловника*. Далеч

съм обаче от мисълта, че това е било наказание свише. По онова време във Франция нямаше семейство, останало незасегнато от подобно нещастие, а се срещаха и такива, на които смъртта отнемаше повече от половината им потомство, появило се на, бял свят.

В *Мисловника* срещнах и някои често повтарящи се бележки на Совтер, вписани в него няколко месеца преди раждането ми, като например тази: „Моля се за теб, Жан!“, които отначало силно ме озадачиха най-вече поради факта, че баща ми не бе отговорил на нито една от тях. Каква ли ще е била бедата, сполетяла Жан дьо Сиорак, за когото побратимът му се е молел толкова горещо, че е изпитал дори нужда да пише за това, и що за неблагодарност е обзела тъй изневиделица баща ми, та не е рачил нито веднъж да благодари на Совтер за молитвите му!?

Тук трябва да призная, че много от онова, за което в невръстните си години криво-ляво се досещах, разбрах значително по-късно. Едва ли не от първия ден на сватбата им между баща ми и майка ми пламнала малка религиозна война — кога потайна, кога явна, но нестихваща, кажи-речи, за миг дори. Изабел, осланяща се напълно основателно на прибързаните обещания, дадени ѝ от Жан дьо Сиорак, преди да застанат пред олтара, не само че до края на дните си не склони да се отрече от вярата на предците си, но и бе твърдо решена да възпита децата си според католическата обредност. Когато наближило време да се появя на бял свят, баща ми изявил желание да нося библейско име, но Изабел решително се възпротивила и едва-що съм бил надал първия си вик в „долината на скръбта“, тя начаса изпроводи Барберин да повика кюрето и незабавно ме кръстила, давайки ми против волята на баща ми и твърде находчиво името Пиер^[15], ще рече — основата, върху която е била въздигната нейната църква.

Може да е имала и други причини, за да прояви толкоз ядно недоволство, тъй като само седмица подир моето раждане една девойка от Таниес дарила баща ми с мъжка рожба, която Жан дьо Сиорак нарекъл Самсон^[16], твърдейки, че щял да израсне по-левент и по-силен от което и да било от децата му, кръстени в папистката вяра. Така и стана, но само що се отнася до големия ми брат Франсоа, а не и до мен.

Майката на приведения ми брат Самсон, Жана Мазюр, била пастирка, девойка мила и хрисима, според думите на Барберин, но чиито родители, притежаващи само нищожно парче земя, изглежда, са били изключително бедни, ако се съдеше по многобройните заеми в зърно, сено, осолено месо и пари, отпущани ѝ от Жан дьо Сиорак от същия момент, в който Жан дьо Совтер бе започнал да се моли за него в полето на страниците на *Мисловника*. Прелиствайки го, срещу бележките, уточняващи размера на значително умножилите се през гладните години заеми, открих и един доста рязък въпрос на Совтер: „Кога ще се издължат?“, на който баща ми невъзмутимо отговаря подолу: „Когато аз реша!“ Той обаче тъй и не го реши и заемите се трупяха месец подир месец, година след година, винаги най-старателно записвани, но никога — изплащани.

Няколко страници по-нататък, срещу вписания там много повнушителен от предишните заем, Совтер отбелязва: „Нима не е срамно?“, на което очевидно докачилият се Сиорак отвързва: *„Иаков опозна Лия, сетне опозна Рахел и слугините, на жените си и така се роди най-красивият и могъщ народ на евреите, който нявга е населявал земята и прославял Бога*^[17]*“*. А нямаше ли да е по-срамно, ако бях оставил сина си Самсон да се скита босоног, одрипан и гладен като вълк? Знайте, че дойде ли му време да се образова, Самсон ще живее в Мепеш заедно с братята си!“

Самсон обаче се премести да живее в Мепеш значително по-рано от предвиденото, тъй като през ноември 1554 година — тогава и двамата бяхме на по три години — в Таниес се появи чума. Научил това, баща ми тозчас заповяда да му оседлаят коня и препусна в галоп към дома на Жана, отнасяйки ѝ храна колкото да преживее месец, тъй като всеки момент можеха да оградят селото със стобор и да забранят достъпа до него дотогава, дордето там върлува заразата. Тогава Жана го помолила да прибере малкия Самсон при себе си. Баща ми тъй и стори, но още с пристигането си в Мепеш изгори всичките му дрехи и изкъпа детето с гореща вода, като преди това грижливо го изтърка с пепел и го острига почти до кожа.

Тогава, подкокоросвани вероятно от непрестанните натяквания на майка ми, хората ни до един нададоха вой срещу натрапника, който „носел зараза“. Баща ми обаче веднага сложи край на приказките, като се затвори с него в западната кула и го храни там от ръка цели

четирийсет дни, без при това сам да отива по-далеч от прага ѝ, където по негово нареждане му оставяха храна и книги.

Когато най-сетне дойде краят на изгнанието му, Жан дьо Сиорак научи, че Жана Мазюр, както и всичките ѝ близки, са вече покойници. Чумата беше затрила половината село, включително и чичо Раймон Сиорак, но в замяна на това бе пощадила двамината му синове, ония, дето в навечерието на покупката на Мепеш бяха помогнали на Кабюс да изстреби Фонтенаковите пройоходи в Бьоните.

В този ден Самсон също напусна кулата и се появи пред очите на цял Мепеш — хубаво и яко дете, чиято гъста и къдрава коса имаше същия меднозлатист оттенък, като тази на дядо Шарл.

Бях на неговите години, на същия бой и го обикнах още щом го зърнах. Единственото, заради което ме хвана яд, но не на него, беше, че Самсон веднага получи привилегията да „слуша“ литургията заедно с побратимството от стаята на Совтер, докато в това време аз трябваше да стоя заедно с Франсоа в параклиса на долния етаж и да слушам латинските песнопения, хванал се за полата на Барберин, и където едничката ми разтуха беше да се плезя на Малката Еликс, която ми го връщаше с лихвите, но скришом от майка си, разбира се, като и години по-късно тази непоправима палавница все тъй продължаваше да се задява с мен, както сами ще се уверите по-нататък.

Благодушната пастирка си беше отишла от този свят, но плътта от нейната плът сияеше между стените на Мепеш със своята млечнобяла кожа и меднозлатиста коса — по-красив и обаятелен от която и да било рожба на греха. Всеки божи ден, опропастяван от Лукавия за назидание на баща ми, Сиорак виждаше все по-застрашително напиралците срещу му копия на семейната крамола и по този повод се доверява на *Мисловника* си с един безрадостен цитат от Библията: „Непрестанно капене в дъжделив ден и свадлива жена едно са^[18]“, а след някое време добавя: „Дълга е женската коса, но още по-дълъг е, езикът ѝ.“ Две страници по-нататък католицизмът на Изабел го кара да избухне. „Ах, туй женско твърдоглавие! Проклет да е този ѝ абсцес на упорство, дето нивга и нищо не успява да го пукне! И тази пагубна ѝ податливост на заблудите!“ Тук Совтер отбелязва в полето, при това заменяйки, както често го прави, братското *ти* с церемониалното *вие*: „А нямаше ли да е по-благоразумно, ако си бяхте взели за съпруга жена от вашето вероизповедание? Макар да бе отдолу,

а не отгоре, *гръдта скри от погледа ви медальона.*“ Упрек отдавнашен, но излязъл отново найае по този повод и притиснал баща ми отляво тъй, както вече го бяха притиснали отдясно, но при все туй упрек твърде неубедителен, тъй като едва ли и една хугенотска съпруга би проявила повече сговорчивост при подобни обстоятелства.

Не е дадено човеку да проумява лесно кое е право и кое — криво, но напук на всички спънки и всеобща неприязън, Самсон, красив и силен, остана тук, сред нас, увеличавайки така на трима броя на Сиораковите синове, които радваха окото му на трапезата.

Тъй както поточето се влива в реката и заедно с нея дарява с изобилие, така понякога и нещастieto на другите допринася полза. Погубвайки половината население на Таниес, чумата остави безстопанствена много земя, която побратимството закупи твърде изгодно. Пък и чий ли наследник, ако хванеше човек вяра на простонародните суеверия, би склонил да живее в село, дето чумата, спотаила се във вече заразената земя и витаещите над нея смъртоносни изпарения, можеше всеки миг отново да пламне? Така, парче по парче и за по-малко от три хиляди ливри, Мепеш се разрасна за сметка на половината таниеска мера, и то най-вече в кестенови гори, но не някакъв нискорасляк, а чудесни многогодишни дървета, пригодни както за строеж, тъй и за дърводелство. Но побратимството, което се възползуваше от всяка що-годе благоприятна възможност да умножи *житниците и клетовете* си, им намери — било случайно, било по нечие внушение — много по-изгодно приложение.

Една събота, когато бил на пазар в Сарлат, Совтер зърнал някакъв силно мургав човечец, който с накуцване прекосявал църковния площад, нарамил дървено сандъче.

— Помози бог, друже! — обърнал се към него Совтер с обичайния си рязък, издаващ навика му да командува, но и същевременно радушен тон. — Де я прихвана таз хромота?

Дребният черньо се обърнал, измерил с поглед Совтер и след като се подвоумил за миг, оставил сандъчето си на земята и смъкнал шапка.

— Не аз нея, а тя мен прихвана, гос'ине — рекъл. — Доста бързичък излезе оня куршум при Серизол, дето ми я докара!

— При Серизол ли? Да не си бил войник?

— Да, аркебузир в Гиенския легион.

— Кой командуваше при Серизол?

Въпросът бил уловка, но оня отвърнал както подобава:

— Ангиен.

— А даде ли ти твоят капитан уволнителна грамота?

— Че то инак бива ли, гос'ине! Ей я, в сандъчето ми е. Искате ли да я прочетете?

— Войниче — рекъл му Совтер, — никак не е благоразумно да припираш чак толкоз да я показваш на тогова и оногова! Че може и да ти я откраднат!

— Тъй като ви гледам, гос'ине, не ще да сте кой да е, пък и по лице не ми се видите мошеник.

— Аз съм капитан Дьо Совтер от Нормандския легион и тъй, както ме гледаш, окуцах в същия ден и на същото място, където и ти.

Войникът зяпнал от изумление, което тутакси преминало в радост — дотолкова щастлива поличба му се сторила таз случайна среща.

— Какво те води насам, войниче? — продължил да го разпитва Совтер.

— Търся да се главя някъде бъчвар. Фожане ме викат и съм на двайсет и девет години.

Той отворил сандъчето си с инструменти и извадил оттам едно буренце, не по-високо от три пуса^[19], но досущ като истинско, ведно с обръчите и канелата му. Подал го на Совтер.

— Ей ми поминъка, господин капитан. Това, дето го виждате тук в умалени размери, мога да ви го измайсторя и голямо.

Разглеждайки го не без удоволствие, Совтер дълго въртял буренцето в ръка, сетне рекъл:

— Фожане (той произнасяше името му „Фожанет“ според нашия, перигорски изговор), това е то майсторски изпипана работа, която несъмнено говори в твоя полза. Само дето дървото ти е кестеново, а не дъбово.

— Тъй е, но вече никой не прави дъбови бурета — отвърнал Фожане. — Лозарите не ги щат. Твърдят, че давали дъх на виното.

Совтер дълго още оглеждал Фожане, а оня току преглъщал със затаен дъх — толкова съдбовен му се струвал този миг. И с пълно право: вече втори месец бил без работа, а от ден насам говеел принудително, след като по-предния ден общинското милосърдие му

позволило да залъже глада си с паница постна чорба и шепа бакла, поднесени му обаче с предупреждението, че втори път на подобно великодушие не може да разчита, а на всичко отгоре и срокът на разрешителното му за движение в Сарлат изтичал на следния ден, неделя, по пладне.

Предпазливо и без да бърза, Совтер проучвал бъчваря — широките му плещи, ръцете, лицето, якия врат, прямия поглед.

— Я дай да видим уволнителната ти! — рекъл му най-сетне.

Фожане потършувал в сандъчето си и с трепереща ръка му подал грамотата. Совтер я разгледал и се зачел, придирчиво извил вежди.

— Получи ли някаква помощ от сарлатските консули?

— Тъй вярно, господин капитан! Завчера, след като показах уволнителното.

— А от епископията?

— Нито коричка!

— Е, нали знаеш поговорката, драги ми Фожане! — снижил леко глас Совтер: — „Монаси и въшки наяждане нямат. За тях добро е всичко, дори мизерната коричка.“

— И дума да няма! — възкликнал Фожане. — Имате пълно право. Тая пасмина измира по-скоро от лакомия, отколкото от меч!

Совтер се разсмял, върнал му уволнителната и Фожане разбрал, че работата му е в кърпа вързана. Сърцето му подрипнало от радост, а гладът изведнъж му напомнил за себе си с нова сила.

— Само че кестените ми са още на корен, Фожане — предупредил го Совтер. — Бива ли те хем да ги изсечеш, хем да ги избичиш?

— С малко помощ и за туй ме бива!

— Наемам те пробно, за три месеца срещу подслон й храна, а сетне и срещу два гроша дневно. Скланяш ли?

— Скланям, господин капитан!

— Кабюс! — викнал Совтер и гасконецът — висок, масивен, с червендалесто лице, украсено със страховити мустаци, начаса се появил. — Кабюс, този тук е Фожане, бивш войскар от Гиенския легион, а от днес нататък — нашият бъчвар. Вървете при каруцата и ме чакайте!

Кабюс, който надвишаваше Фожане с цяла глава, го погледнал веднъж-дваж как куцука до него, пробивайки си път през навалищата

на пазара, на току подхвърлил:

— Туй то, сега в Мепеш ще си имаме вече двамина куци и една желязна ръка!

— Желязна ръка ли?

— Да, Кулондр. Наместо лява ръка има желязна кука. Заръча му я Сиорак, той му я и плати.

Кабюс помогнал на Фожане да смъкне от гръб сандъчето си и му наредил да седне на капрата. Сетне на свой ред се настанил до него, измъкнал ножа си, извадил от една торба комат хляб и глава лук и бавно и мълчаливо задъвкал, втренчил поглед в ушите на коня. Фожане преглътнал слюнката си. Усетил по някое време погледа му върху себе си, Кабюс въртнал глава и го измерил с очи.

— Ти какво, да не си гладен?

— Искат ли питане!

— Че тоз език за какво ти е бе, войниче? Тъй кажи!

Разрязал той хляба и лука на две и подал половинките на Фожане, който така стръвно се нахвърлил отгоре им, че дори забравил да благодари.

— На празен тумбак се толкоз бързо не яде — отбелязал поучително Кабюс. — Инак се издуваш и ти се пръска жлъчката.

— Прав си — съгласил се Фожане, но въпреки това не могъл да си наложи нито да отхапва по-малки залци, нито да ги преглъща побавно. Когато се нахранил, Кабюс му подал една манерка.

— Много бързо се нагълта. Добре ще е сега да поразредиш храната с малко винце, ако не искаш да се споминеш от задръстване на червата.

Фожане утолил жаждата си също толкова припряно, колкото и глада, сетне вирнал глава, разкършил плещи, изпъчил се и от висотата на капрата обгърнал с поглед гъмжащия в нозете му пазар, досущ като плувец, изскокнал на повърхността на море, където — аха! — и щял да се удави. Ококорил изпъкналите си очища, той най-обстойно огледал коня, яката му задница, сетне Кабюс и бузестото му червендалесто лице, накрая тежката, нова и солидна каруца, на която седял, и гордо се заозъртал наоколо. Сега и той принадлежал към света на щастливците, на онези, дето ядат.

— Бива ли го господаря? — шепнешком попитал той Кабюс.

— Ние господар нямаме! — отвърнал гасконецът. — Имаме си двама капитани. Ние, туй сме Кулондр, наречен още Желязната ръка, Марсал Кривоокия и аз. И тримата сме ветерани от Нормандския легион.

— А що за хора са капитаните? — любопитствал Фожане.

Кабюс се озърнал наоколо и рекъл:

— Не плащат повече от останалите, но що се отнася до работата, придирчиви са не само към хората си, но и към самите себе си. Това обаче в никой случай не е дом, в който само господарят яде хубав пшеничен хляб, а слугите — вонящи и клисави ечемичени питки. Всички се храним на трапезата на капитаните и ядем същото, което и те ядат.

— Е, от туй по-хубаво — здраве му кажи! — възкликнал Фожане и се облизал.

— Хубаво за търбуха, и дума да няма, но не и за волностите! — охладил ентусиазма му Кабюс. — Седнеш ли веднъж на капитанската софра, нито можеш да приказваш каквото ти на език дойде, нито пък да правиш каквото ти скимне. Капитаните не прощават безпътството никому!

— О, туй да е бедата! — прекъснал го Фожане. — Че то се хубост само близва, не се яде!

— Тъй си е — въздъхнал Кабюс, — но има глад, дето те престъргва не само в корема, но и другаде. А тук — щеш, не щеш — трябва да го озаптяваш, звяра му със звяр, че и как още! Нито е да подхвърлиш някоя по-завързана думица на прислужницата, нито е пък да я поощипеш, а речеш ли да се препънеш в дойката — начаса ти показват портата! При все че надали би те заболяло, ако се случи тъй, че се проснеш отгоре й. Уви — добавил той с усмивка, — колкото и да разправят, че мишка, дето си имала само една дупка, лесно се хващала, туй изобщо не важи за Мепеш!

— А как е другият капитан? — попитал Фожане, въздържайки се от каквато и да било забележка и без да посмее дори да се усмихне.

— Що е до работата, и двамата са една стока — отвърнал Кабюс. — Но виж, по оная част, дето ти я рекох, единият е като че ли познат. Женен е, има и три деца. Не, четири! — поправил се той, като многозначително намигнал.

Пет години по-късно мепешки бъчви се намираха не само в цял Сарладе, но и чак в Перигьо, толкова майсторски бяха изработени. На онези от благородниците, които гледаха с лошо око на тази търговия, побратимството отговаряше, че си струва къде-къде повече да забогатееш от продажбата на бъчви и дялан камък, отколкото от грабежи и разбой подобно на тогова или оногова барон. Впрочем капитаните почти не посещаваха разточителните празненства по замъците, извинявайки се преди всичко с недъга на Совтер, но предпочитаха всъщност да си спестят разходите по ответното посрещане на толкова много народ. Не ще и дума, те също канеха, но общество малобройно, при това на вечери без танци, без песни, без игри и излишна разсипия на свещи, което от своя страна предизвикваше гнева на майка ми, жадна за повече веселие и блясък.

В действителност, въпреки своето благополучие, побратимството нямаше особени основания за радост. Гоненията, предприети от Анри II срещу реформистите, не отслабваха нито за миг, та дори напротив, — сега по негово нареждане се бяха заели с лицата от знатен произход, които до този момент бяха щадени.

За повечето перигорци кралят беше особа недостижима, която никои, с изключение на неколцина благородници, никога нямаше да види и не бе, кажи-речи, от никакво значение, що се отнася до всекидневния им живот до онзи момент, в който кралските бирници не им напомнеха за данъците. Но за реформистите, които той най-безмилостно преследваше, Анри II бе също толкова осезаем, колкото и железните ботуши, скрипецът за изтезания, дяволското колело, пламъците на кладата и пушекът, разнасящ над градовете вонята на горяща човешка плът.

От *Мисловника* на баща ми разбрах, че както изявените хугеноти, тъй и онези, които криеха принадлежността си към Реформацията, си задаваха немалко въпроси относно характера на Анри II. В действителност обаче, всеки, оказал се по един или друг повод в непосредствена близост до него, стигаше до извода, че няма нищо за разбиране. Предан като млад пес, силно привързан към Диан, към Монморанси, към децата си, та дори и към жена си, трийсет и осем годишният Анри II бе просто един дългнест, брадат и мутрест хлапак, цедящ през полупритворените си клепачи празен поглед към

заобикалящия го свят. Жесток беше единствено поради липса на въображение. След десет години царуване си беше останал все същият онзи Анри, когото някога, цял облян в сълзи, бяха изтръгнали от обятията на умиращия му баща. Бе изключително похвален в играта с ръчна топка, вещ в лова и рицарските турнири, но в съзнанието му така и не настъпи просветление, та все му се налагаше да се обръща към околните за съвет, било и по най-нищожен повод.

За краля Реформацията бе все едно „чумна зараза“. Но дори и тази метафора не беше негова. Бяха му я подшушнали. Заявяваше също, че на всяка цена искал да види народа си „пречистен и навеки избавен от подобна гибелна чума и напаст, каквато са упоменатите ереси“. Но такова бе твърдението на духовници и проповедници, което той хилядократно бе чувал и поради тази причина приемаше за чиста монета. И тъй, от страх да не би един ден тази „зараза“, тази „напаст“ или „чума“ да плъзне из цялото кралство и да застраши устоите на кралската власт, налагаше се тя да бъде изкоренена чрез едикти, с помощта на огнените съдилища, затворите, инквизицията и кладата. Твърде вероятно бе книгите, идващи иззад граница, също да пренасят заразата, тъй че и тях изгаряха. Освен това режеха езиците на най-сърцатите протестантски мъченици, и то отново от страх да не би като изповядват веруюто си от висотата на кладата, да заразят простолудията. Кралят не можеше да проумее как, въпреки всички тези лекарства, „заразата“ все пак е успяла да се разпространи и намери адепти сред кралските чиновници, сред благородниците и високородните велможи, та дори и в лоното на самите съдилища, призвани да я сразят.

За десет години преследвания кралят не беше научил нищичко за онези, които преследваше. Безсъзнателно и недостойно, той влачеше мудно съществуване в коловозите на своите привички между съпругата си, Катерина Медичи, и Диан дьо Поатие, която караше вече петдесет и деветата си година. Страхуващи се една от друга, двете жени бяха предпочели взаимната търпимост и най-дружески си поделяха краля. Случеше ли се седналият в Дианиния skut Анри да забрави Катерина за по-дълъжко време, заслепен, както и в деня на първата им среща, от шейсетгодишните гърди на любовницата си, Диан строго му напомняше за неговите задължения и го препращаше в леглото на съпругата му.

Що се отнася до политиката, то кралят, неспособен да вземе сам каквото и да било решение, с едното ухо слушаше Монморанси, а с другото — дук Дьо Гиз. Предпочитанията му определено клоняха на страната на Конетабъла, вероятно защото интуитивно предугаждаше у последния некадърност, почти равностойна на неговата собствена. За сметка на това Гиз му импонираше и тъй, в зависимост от сезоните, кралят се водеше по ума ту на единия, ту на другия, но понеже двамата преследваха крайно противоположни цели, политиката му беше крайно мъглява.

В *Мисловника* си баща ми отбелязва, че в действителност Анри II не е имал никакъв интерес да нарушава през 1557 година Воселското примирие^[20], особено като се има предвид, че то му оставяше завоюваните от него австрийски владения. Но Гиз, който се беше прославил при отбраната на Мец срещу Карл V^[21], мечтаеше да придаде нов блясък на величието си като разгроми Филип II Испански^[22]. Беше победил бащата, сега жадуваше да срази и сина. Но в лекомислието си Гиз забравяше едно ново обстоятелство, а именно, че Филип II беше съпруг на английската кралица Мария Тюдор^[23], така че този път на Франция щеше да ѝ се наложи да застане лице срещу лице с две могъщи кралства и да се сражава по всички свои граници.

В крайна сметка кралят склони да последва Гиз, тъй като бивайки страстен любител на рицарските двубои, обичаше войната, която в бедното му въображение се свеждаше до величествен турнир между двамина самодръжци, всеки от които имаше за цел, пречупвайки копие то на другия, яко да го раздруса и да го застави да опразни седлото. По този повод баща ми отбелязва, че в предишната си война срещу Карл V кралят се видял в чудо и тъй и не съумял да използва за друго 50-хилядната си армия, освен да я кара да марширува в пълна парадна униформа под звуците на фанфари и с развети знамена току пред лагера на императора във Валансиан. И понеже испанската армия не мръднала от позициите си, кралят заключил, че Карл V няма никакво намерение да отвърща на предизвикателството му и следователно, според законите на рицарството, трябва да се смята за победен. Тогава отстъпил сам, и то без да даде нито един изстрел, но опустошавайки в замяна на това земите, през които минавал, без да се съобразява дали били приятелски, или пък вражи.

През същата 1557 година побратимството се опасяваше от най-лошото относно съдбата на кралството и с пълно право, тъй като това най-лошо наистина го сполетя отново на 31 януари, когато Анри II, нарушавайки без какъвто и да било повод Воселското примирие, обяви война на Испания, в резултат на което на 7 юни Мария Тюдор на свой ред му обяви война.

Неприятелят нахлу в кралството откъм север. Една силна армия, съсредоточена преди това в Холандия, обсади Сен Куентин, докато в същото време Гиз безуспешно воюваше срещу владенията на Филип II в Италия. В Сен Куентин се държаха и даваха достоен за възхищение отпор шепи смелчаци начело с Колини^[24], но идващият им на помощ Монморанси безразсъдно и катастрофално съсипа кралската армия, когато се опита да премине Сом. Над кралството надвисна гибелна опасност. Пътят към Париж се оказа открит и парижани започваха вече да си стягат багажа.

Междувременно воинството на Колини, макар и в съотношение един срещу хиляда, продължаваше да се отбранява в Сен Куентин и ожесточената му съпротива даде на Анри II време не само да извика Гиз от Италия, но и да призове под знамената всички запасници от благородническото съсловие. В същото време по настояване на немските принцове-лутеранци, с които диреше съюз, Анри II ограничи значително, без обаче да ги прекрати напълно, екзекуциите на реформистите.

Хугенотите не се оставиха да бъдат измамени от тази половинчата снизходителност. Те отлично съзнаваха, че свърши ли войната, теглото им отново щеше да започне и тогава заслугите им пред родината едва ли щяха да бъдат от някакво значение. Изпитанията обаче ги бяха накарали да помъд्रेят и те, в отличие от мнозинството французи, умееха много по-добре да правят разлика между крал и кралство. Човек можеше да ненавижда краля, да се отвращава от неговата жестокост и да желае смъртта му, но кралството на всяка цена трябваше да бъде опазено от чужд гнет.

Перигор се намираше на петнайсет-двайсет дневен конен преход от Париж, но никой, та дори и най-знатните, не се решаваше да изостави великолепия си замък — поемайки ведно с това всички рискове, застрашаващи владенията му по време на неговото отсъствие, — за да хукне, при това тъй далеч на север, за да жъне рани и теглила.

Други, по-млади и водещи окаяно, почти сиромашко съществуване в порутените си замъчета, напротив — жадуваха за приключения, за слава, за трофеи и безнаказано насилване на девойки в плячкосваните градове.

От ненавист към Франсоа I, който беше прокудил баща му в изгнание, двайсет и седем годишният по онова време Бертран дьо Фонтенак обяви, че здравето му било твърде крехко и не му позволявало да откликне на кралския призив. Малцина бяха обаче благородниците хугеноти — или онези, дето предпочитаха, макар и не особено упорито да крият, че са такива, — които изклинчиха от опълчението. Със съгласието на своя многообичан побратим, разбира се, и въпреки отчаянието, обзело двамината при мисълта за предстоящата раздяла (нещо, което не им се бе случвало от двайсет и една години насам), Жан дьо Сиорак реши тозчас да се приготви за война и да потегли на път заедно с Кабюс, Марсал и Кулондр. По време на отсъствието му Совтер, комуто недъгът не позволяваше да напусне Мепеш, щеше да се грижи за домакинството и да осигурява управлението и отбраната на имението.

[1] Стара френска мярка за дължина, около 2 метра. — Б.пр. ↑

[2] Франсоа I. — Б.а. ↑

[3] Стара дребна френска монета. — Б.пр. ↑

[4] Престолонаследника, в случая Анри II (1519–1559), крал на Франция (1547–1559). — Б.пр. ↑

[5] Ан дьо Писльо, дукеса Д'Етамп (1508–1580), френска придворна дама и любовница на Франсоа I. — Б.пр. ↑

[6] Франсоа I дьо Лорен, Втори дук Дьо Гиз (1519–1563), именит френски пълководец. — Б.пр. ↑

[7] Диан дьо Поатие, дукеса Дьо Валентиноа (1499–1566), любовница от начало на престолонаследника, а сетне и на краля Анри II. — Б.пр. ↑

[8] Върховен главнокомандуващ на войските на Франция (до Ришельо), в случая Ан, Първи дук Дьо Монморанси (1493–1567), любимец на Франсоа I, с когото са отраснали заедно. — Б.пр. ↑

[9] Позиция „за бой“ във фехтовката. — Б.пр. ↑

[10] Кралски указ, имащ силата на закон. — Б.пр. ↑

[11] Някогашни извънредни съдебни комисии, осъждали еретиците и престъпниците на изгаряне. — Б.пр. ↑

[12] Останки от двореца на Третата династия френски крале, където се е помещавала охраната на Върховния съд, имаща задължението да пази затворниците. — Б.пр. ↑

[13] Реформация (лат.) — преобразование, схизма, получила разпространение през XVI век, вследствие на която възниква протестантството. — Б.пр. ↑

[14] Пета книга Мойсеева, Второзаконие, XXVIII, 1 — 5. — Б.пр. ↑

[15] Pierre (фр.), камък. — Б.пр. ↑

[16] Герой от Стария завет, надарен с неவிжда на физическа сила. — Б.пр. ↑

[17] Първа книга Мойсеева — Битие, XXV — XLIX. — Б.пр. ↑

[18] Притчи Соломонови, XXVII, 15. — Б.пр. ↑

[19] Стара френска мярка — 25,4 мм. — Б.пр. ↑

[20] Примирие, сключено между Испания и Франция в 1552 г. — Б.пр. ↑

[21] Карл V или Карл Пети (1500–1558), император на Германия (1519–1556) и крал на Испания под името Карл I. — Б.пр. ↑

[22] Филип II (1527–1598), крал на Испания (1556–1598). — Б.пр. ↑

[23] Мария I Тюдор (1553–1558), кралица на Англия. — Б.пр. ↑

[24] Гаспар дьо Шатийон, сир Дьо Колини (1519–1572), адмирал на Франция. — Б.пр. ↑

ГЛАВА ТРЕТА

Бях шестгодишен, когато баща ми напусна Мепеш и потегли на война. В навечерието на заминаването му тримата ни войници тъкмяха в двора на замъка каруцата, която малкият отряд щеше да вземе със себе си, и докато товареха овеса, необходим за изхранването на петте коня, брашното, солта, пушеното месо и орехите за конниците, ний, децата, мирувахме и пазехме тишина, но щом дойде ред на оръжието и доспехите, любопитството ни тутакси пламна.

— Какъв е този шлем с наушници? — поинтересува се големият ми брат Франсоа.

— Бургундка му викат — поясни Кабюс.

— Ами ей този, със завитите краища?

— Това е морион^[1].

От тримата ни войници най-словоохотлив, както вече споменах, бе Кабюс и за това имаше две причини: Кулондр Желязната ръка пестеше всичко, та дори и думите си, а Марсал Кривоокия заекваше.

— Туй пък що е? — полюбопитствах аз.

— Ама че си глупав! — сръза ме Франсоа назидателно, подражавайки на възрастните. — Това е ризница!

— А това? — обади се приведеният ми брат Самсон.

— Доспехи! — отсече Франсоа.

— Виж, този път не познахте — рече Кабюс. — Това е лека броня, която предпазва само гърба и гърдите.

— А от куршум може ли да те опази, а, Кабюс? — не мирясвах аз.

— У... у... уви!... — обади се Марсал и печално примига насреща ми с разноголедите си очи.

— Господа — избоботи Кабюс, — ще ли склоните да си легнете, ако ви изредя имената на огнестрелните оръжия?

Спогледахме се силно разочаровани, но Франсоа, привърженик както винаги на благоразумните решения, важно рече:

— Бива, Кабюс, споразумяхме се!

— Е, щом бива — кимна гасконецът, — това е...

— Аркебуза! — предвари го Франсоа.

— Тъй е, но с фитил или с чакмак? — подсмихна се Кабюс, като поглаждаше мустака си.

— С чакмак.

— Не гос'ине, с фитил — поправи го войникът, — само че сега фитила го няма. А ей ви и пищял, ще рече — малка аркебуза. Преимуществото му е, че с него можеш да стреляш и с една ръка. Това пък е пищов, сиреч — малък пищял. Ето и гърдана. Прикладва се не на рамо, а се стреля от гърди.

— Какви страховити оръжия! — прехласнах се аз. — И колко много врагове ще погубят!

— Враговете имат същите — обади се Кулондр.

Беше мрачен както винаги, за разлика от Кабюс, който току си подсвиркваше и изглеждаше доволен и предоволен от мисълта за предстоящите скитания и възможността да му поотпусне края.

В този момент Барберин повика всички ни, включително й войниците, и ние, децата, аз и Самсон начело, тичешком нахълтахме в голямата зала, където баща ми и Сиорак, и двамата много сериозни, стояха с гръб към огнището. Майка ми седеше на другия край на масата между камериерката си Като и Барберин, носеща на ръце сестричката ми Катрин, по онова време едва двегодишна.

От всяка страна на масата между двете групи заеха място, но без да седат, тримата войници, братовчедите Сиорак от Таниес и каменарят Йона, които по време на отсъствието на баща ми щяха да живеят в Мепеш, за да подсилят охраната му.

Отдясно на баща ми неспокойно мърдукаше някакъв дребен, облечен от глава до пети в черно човечец с огромна плисирана бяла яка, караща главата му да изглежда още по-малка и уподобяваща я с главата на проскубана кокошка, чийто тънък нос бе извит досущ като клюн, дордето кръглите й катраненочерни очи не се отделяха от баща ми.

Татко все така не проронваше думица и ние, възползувайки се от това, че още нищо не ни бе заповядал, се изпонамушкахме кой както свари в пролуките между възрастните: Франсоа отдясно на Совтер, Самсон отляво на Йона, а аз самият — от дясната страна на баща ми.

Най-сетне пристигнаха Франсоа и Жофроа дьо Комон, последвани с известно закъснение от Фожане, останал навярно да върже конете им, след като по-напред бе спуснал пред тях подвижния мост. Побратимите и новопристигналите се прегърнаха доста припряно, но при все това от движенията им се излъчваше някаква тържественост, която, без да знам защо, силно ме порази. Забелязах, че Жофроа дьо Комон се задоволи само да кимне дружески и при това отдалеч на братовчедка си Изабел, без обаче да заобикаля масата, за да я приветства нарочно.

— Господин нотариус Рику — подхвана Жан дьо Сиорак, обръщайки се към човечето с клюнестия нос, — тъй като делото не търпи отлагане, а трябва да се изпълни и в присъствието на господата Франсоа и Жофроа дьо Комон, на съпругата ми Изабел, на моите деца, и на братовчедите ми Сиорак и на цялата ми прислуга, позволих си волността да ви причиня неудобството да дойдете чак в Мепеш, като поемам обаче задължението да ви изпроводя обратно в Сарлат, придружен от моите войници. — Той замълча за миг, колкото да обгърне с поглед всички присъстващи, сетне продължи:

— Господин Рику ще ви прочете допълнението към завещанието, което двамата с господин Дьо Совтер намерихме за нужно да добавим към акта за нашето сродяване. Всички тук присъстващи трябва да го изслушат много внимателно, тъй като в бъдеще всеки един би могъл да бъде призован, за да свидетелства по него. Моля, господин Рику!

Нотариусът измъкна от джоба си някакъв свитък, разгъна го и бавно зачете. Отначало нищичко не разбирах, но, препрочитайки го днес, си спомням, че единственото, което тогава ме порази, бе вероятността баща ми да падне убит във войната. Подобна мисъл никога не ми беше минавала през ум и тя ме потресе.

Случи ли се това, четеше нотариусът Рику, господин Дьо Совтер, екюйе, се задължава да почита Изабел дьо Сиорак като родна сестра; да ѝ подсигури храна и подслон до края на дните ѝ, а така също на Франсоа, Пиер, Самсон и Катрин, към които да се отнася като към собствени деца. В деня на пълнолетието си Франсоа дьо Сиорак става съвладетел на Мепеш, като господин Дьо Совтер запазва правото да се разпорежда с домакинството и да управлява имението до своята смърт. При навършване на пълнолетие всекиму от по-малките синове, Пиер и Самсон дьо Сиорак, се отпуска благоприятна сума, с цел да

продължат образованието си в Монпелие: Пиер в медицинските, а Самсон — в правните науки. Що се отнася до Катрин, то в деня на сватбата си тя получава нивата, гората и каменоломната, привнесени в Мепеш като зестра от Изабел дьо Комон. Ако ли господин Дьо Совтер, екюйе, се спомине преди четирите деца да навършат пълнолетие, то техни сънастойници ведно с Изабел стават господата Дьо Комон.

Прочел горното, господин Рику подкани присъстващите да му задават въпроси и майка ми с треперещ глас се поинтересува дали обстоятелството, че в допълнението към завещанието Самсон се именува вече Самсон дьо Сиорак е достатъчно, за да бъде той узаконен син. Последва отрицателен отговор, след което господин Рику поясни, че за да бъде узаконен Самсон, е необходимо да се стори прошение до краля, докато в настоящия случай детето бива само признато, а това, подчерта той, с нищо не накърнява интересите на най-големия син, Франсоа дьо Сиорак, като единствен наследник на имението. Баща ми изслуша обясненията му мълчаливо и безстрастно, като дори не погледна към майка ми.

Господин Франсоа дьо Комон любопитства възможно ли е да се уточни „благоприличната сума“, която ще бъде предоставена съответно на Пиер и Самсон дьо Сиорак, за да продължат образованието си след навършване на пълнолетие. Совтер предложи да се дадат по три хиляди туренски ливри всекиму, която сума обаче, от този миг и до наречения ден, трябваше неизменно да следва повишаването на цената на житото — предложение, което, след като баща ми го одобри, Рику тутакси вписа в допълнението.

Господин Жофроа дьо Комон пожела да узнае защо едва шестгодишният Пиер дьо Сиорак бива предварително обречен да следва медицина, а Самсон дьо Сиорак, и той на същата възраст, право. Баща ми с усмивка отвърна, че като по-малки синове безспорно ще ни е необходимо да придобием много сериозно образование, за да изкарваме хляба си, а освен това, че силно го е удивил проявяваният от мен интерес към болните, които понякога му се налагало да лекува, както и въпросите, задавани от мен по този повод. А колкото до Самсон, то той бил надарен с разсъдък проницателен и практичен, което, както му се струва, определено предполага проявата на интерес към правните науки. Тук баща ми добави, че не е изключено, разбира се, и да се заблуждава, но че във всеки случай малките му синове

трябва да се обвържат духом с гореупоменатата сума, независимо от това, в каква насока ще продължат образованието си, стига титлите, които то би им дало, да им осигурят почтен поминък. Господин Франсоа дьо Комон настоя това последно условие на баща ми също да бъде включено в документа, което начаса бе сторено.

Допълнението към завещанието бе подписано от господин Дьо Совтер, екюйе, от господин кавалера Дьо Сиорак, от Изабел дьо Сиорак, от господата Франсоа и Жофроа дьо Комон, от братовчедите Сиорак и накрая от Кабюс, единствения от прислугата ни, умеещ да се подписва, което той стори не без да си придаде известна важност.

Подир размяната на много любезности нотариусът Рику се оттегли, следван по петите от Марсал и Кулондр, които щяха да го придружат чак до Сарлат, при това въоръжени до зъби, тъй като напоследък пътищата бяха станали крайно несигурни, а се носеше и слух, че някъде към Белвес е забелязана многобройна банда руми^[2], която плякосвала не само уединените чифлици, но дръзвала да напада дори и замъци. Що се отнася до господата Франсоа и Жофроа дьо Комон, те щяха да преспят в Мепеш, тъй като на следния ден и без това трябваше да заминат заедно с баща ми за Перигьо, където беше главният сборен пункт на провинциалната аристокрация, готвеща се да потегли за Париж.

Веднага щом Рику излезе, баща ми с ясен и звънлив глас подхвана:

— Приятели мои, споходен от мисли за премеждията, очакващи ни на север, където ще се сражаваме в защита на кралството, а също и за опасностите, на които вероятно ще бъдат изложени оставащите тук, искам всички до един да поверим душата си на благостта и милосърдието божие, като произнесем заедно една кратка молитва.

И веднага, много тържествено, но не и превзето, без помен от присъщото на нашето кюре равнодушие, без неясно да брътви и се запъва, а отчетливо произнасяйки думите, при това с тон толкова проникновен, сякаш всяка от тях му бе непозната, Жан дьо Сиорак поде „Отче наш“ и всички присъстващи, включително и децата, се присъединиха към него. Навън бе вече непрогледна нощ и залата се осветяваше само от два медни светилника, поставени наред масата. Покъртен бях от тази молитва, произнасяна тъй бавно, с толкова плам и усърдие. И достатъчно бе само да си помисля, че родният ми баща

можеше да падне убит на война, както омразният нотариус Рику не само бе рекъл, но и повторил, за да усетя как по гърба ми пробягват ледени тръпки и по страните ми рукват сълзи. Обичах майка си, разбира се, обичах нежно и Барберин, откърмила ме и отгледала ме от бебе, обичах и приведения си брат Самсон, при това много повече от големия ми брат Франсоа, а също и сестричката ми Катрин, но никой и никога в Мепеш не ми се беше струвал по-достоеен за възхищение, по-силен, по-начетен във всяко едно отношение, по-мъдър, по-смел и неуязвим от Жан дьо Сиорак. Обичах у него всичко: светлите му очи, изисканата му реч и най-вече начина, по който стоеше — леко разкрачен, изопнал снага и непринудено кръшнал врат с издадена напред брадичка, та дори и белега на скулата му, придаващ му в очите ми още повече величавост.

Едва-що бяхме изrekli молитвата — аз продължавах все така да се обливам в сълзи, без обаче и през ум да ми мине да ги изтрия — случи се нещо пренеприятно, което за мен наруши тържествеността на мига и ме потресе до дъното на душата.

Насред благоговейното мълчание, последвало „Отче наш“, Изабел дьо Сиорак най-ненадейно възкликна с присъщата си живост:

— Любими мой съпруже, бих искала да добавя към „Отче наш“ една съвсем кратичка молитва, отредена изключително във ваша закрила!

И тутакси поде словата на „Богородице Дево“. Гръм да беше паднал насред голямата зала на Мепеш, едва ли би произвел поужасяващо въздействие. Безмълвно стиснали зъби, Совтер и Сиорак се вцепениха и със стиснати зад гърба пестници впиха вледеняващ поглед в Изабел. Жофроа дьо Комон се вторачи в братовчедка си, кажи-речи, също толкова гневно, докато по-големият му брат, и той привърженик на Реформацията, макар и не толкова ревностен, изглеждаше силно смутен. Като, Барберин, Малката Еликс и аз повтаряхме „Богородице Дево“ заедно с Изабел. Самсон и думица не проронеше, тъй като изобщо не бе учил тази молитва, бивайки изтръгнат още с раждането си от влиянието на майка ми. Колкото до Франсоа, то едва произнесъл първите й слова, той млъкна като попарен в мига, в който зърна лицето на баща ми. И дума да не става, че му бях признателен за тази му малка подлост и напук изкарах молитвата докрай, при все твърдото ми убеждение, че майка ми напълно неоснователно бе разгневила баща ми

чак до такава степен, но решен въпреки това да не я изоставям в объркването ѝ, тъй като, макар и достойно да срещаше пронизващите я укорителни погледи, виждах брадичката ѝ да потреперва. А що се отнася до братовчедите Сиорак и войниците, то неподвижни и безмълвни, забили поглед в земята, те имаха вид на хора, които от цялата си душа желаят да бъдат нейде на хиляди левги оттук.

— Приятели мои — промълви баща ми, когато Изабел млъкна (беше силно пребледнял и макар през зъби, говореше сравнително спокойно), — а сега се приберете по стаите си. Искам да се сбогувам с жена си.

Той горещо прегърна Франсоа и Жофроа дьо Комон и те излязоха първи, придружени от куцукация Совтер, който искаше да им покаже отредените за тях стаи. Братовчедите Сиорак войниците тозчас ги последваха заедно с големия ми брат Франсоа, когото вече не смятаха за дете и поради туй разполагаше с отделна стая.

Като и Барберин напуснаха голямата зала по-бавно, побутвайки държащите се за полите им деца, но веднъж затворили вратата подире си, забелязах, щото безцелно взеха да се мотаят из кухнята и да се преструват на много заети, като при това ни наредиха да мълчим.

И очакването им бе възнаградено, тъй като след доста продължително мълчание най-сетне прогърмя гласът на баща ми:

— Госпожо, можехте да ми спестите подобно оскърбление пред моите приятели и децата ми — особено днес, в навечерието на заминаването ми на война, още повече че не знаете ще ли ме видите някога отново!

Последва кратко мълчание, след което майка ми с треперещ глас и през сълзи, както ми се стори, промълви:

— Любими мой съпруге, дори и през ум не ми е минало, че постъпвам зле, произнасяйки една молитва от католическата вяра, според която се венчахме.

Тук се разнесоха ридания, а баща ми изсумтя:

— Късно е, жено! Твърде късно е да се проливат сълзи!

Сега обаче тонът му бе далеч по-мек и Барберин, коментирайки на следния ден тази сцена, увери Като, че ако майка ми се била задоволила само да плаче и да мълчи, всичко щяло да се размине тихо и мирно.

Но майка ми добави:

— Сторих го всъщност без никаква зла умисъл. Просто исках да призова над вас закрилата на Пресветата дева!

— Та не ви ли стига Христос, че дирите застъпничеството и на вашите нищожни божества!? — избухна баща ми. — Нима не знаете кому какво дължим? И че всичко туй не е нищо повече от езическо суеверие, мерзко идолопоклонство и престъпно незнание на словото божие? Обяснявал съм ви го хиляди пъти, госпожо, и не проумявам защо вие, която имате щастието да знаете четмо, се отказвате да черпите словото господне от неговия същински извор — Светото писание, наместо като слепец досущ да хващате вяра на басните на вашето кюре?

Точно в този момент Малката Еликс ме ощипа по ръката, а аз естествено начаса я сръгах с лакът, при което обаче катурнах намиращия се върху масата медник и той със страхотен трясък се търкулна на плочника.

Вратата на голямата зала рязко се отвори и в кухнята с пламнали страни и хвърлящи искри очи надзърна баща ми.

— А вий що правите тук? — кресна той. — Марш в леглото! В леглото, рекох, или ей сегинка ще ви нашаря с камшика до един, без да гледам ни пол, ни възраст, ни положение!

Барберин изпищя, грабна светилника и хукна нагоре по витата стълба на кулата, а подире ѝ задъхани и ужасени се втурнаха и всички останали.

Като, повратливата камериерка, дето толкова се нравеше на Кабюс, спеше в едно килерче до стаята на майка ми и стигнала веднъж на горния етаж, припряно се раздели с Барберин, цяла тръпнеща от напирашите в очите и на езика ѝ коментари, които на следния ден двете щяха да такат и претакат и с които сега щеше да заспи. Със светилник в ръка, дойката на свой ред се оттегли заедно с малкия си отряд в стаята на западната кула, където в широко, подобаващо на размерите ѝ легло спеше и самата тя. До него бе прилепено легълцето на Катрин, а от другата му страна и поизбутано към стената, за да освободи място за разминаване, беше креватчето на Малката Еликс. Моята постеля, която делях със Самсон, се намираше досам огнището, където с падането на нощта зиме се кладеше буен огън, предвид студенината на кулите, тъй като през дъжделивите и ветровити сезони през капаците, закриващи бойниците, откъдето върху нападателите

можеше да се хвърлят камъни и да се излива разтопена смола и врящо масло, се промъкваше леден въздух, пропиващ чак завивките ни с влагата на крепостния ров.

Барберин остави светилника върху нощното шкафче и дойде да ни увие един подир друг в завивките ни, като придружаваше този ритуал с безброй ласки, целувки и полугласно и напевно мълвени нежности, намирайки гальовна думица за всеки от нас, включително и за Самсон, макар него да не бе кърмила, като наричаше Малката Еликс: „Ах ти, лудетино моя щурава! Дяволице мъничка! Вещичке моя хубава!“; Катрин: „Паричката ми златна! Бисерче мое божие!“; Самсон: „Лисичето ми то! Свети Йоане мой къдрокоси!“, а мен самия: „Сладкият ми! Сърчицето ми то! Петленцето ми хубаво!“ Изброявам тези названия само примерно, тъй като Барберин всяка вечер ни изнамираше нови имена и в зависимост към кого се обръщаше, напълно подобаващи му, без при това да го нарече тъй, както го бе нарекла предната или по-предната вечер, което според мен силно би ни опечалило.

Катрин и Самсон се унасяха в сън още по време на ритуала, но не и Малката Еликс, която, приповдигнала се на лакът, ми правеше последните си за деня муцунки иззад внушителния гръб на Барберин. Самият аз само се преструвах на заспал, но в действителност, легнал настрана с полузатворени очи и по-кротък от агнеца божи, наблюдавах как Барберин се съблича, дордето очертаната ѝ от пламъка на светилника великанска сянка шаваше върху извитата стена на кулата.

Днес вече знам, че Барберин съвсем не е толкова огромна, колкото ми изглеждаше на моите шест години. При все това тя си бе женище снажно, с разкошна черна коса и кръгло лице, с голяма уста, с пълен и як врат, широкоплещеста и с високи, напращели и твърди млечнобели ненки, от които бях засмукал живота и които просто ме заслепяваха, дордето в жълтеникавия ореол на светилника тя с тежки въздишки разпускаше вързанките на потискация ги червен сукман. А те, нетърпеливи сякаш да се озоват на свобода, напиреха ли, напиреха изпод дебелия ѝ пръст, разплитащи възлите, с които пристягаше вързанките. И ето че най-сетне се появяваха — ослепителнобели, валчести и толкова уголемени от сянката на стената, сякаш самата кула се превръщаше в огромна гърда, върху която главите ни щяха да си почиват през нощта. Барберин грижливо сгъваше червения си сукман,

после корсета, сетне полата, престилката и накрая зелената си кадифена фуста, опасана с три червени ширита: единия на кръста, втория под задницата, и третия — над подгъва. След туй навличаше широка, дълбоко деколтирана бяла риза без ръкави, в която освободената ѝ гръд се вълнуваше на воля, и тогава, докато плъстеният дюшек хлътваше дълбоко под тежестта ѝ, задължително се разнасяха звучни блажено-сънни въздишки. Точно този момент трябваше да издебне човек, ако искаше било да ѝ зададе някакъв въпрос, било да ѝ се примоли за нещо, тъй като само след миг ставаше твърде късно: със загасването на светилника угасваше и самата тя, потъвайки в сън, от който дори десет аркебузни залпа, дадени едновременно в кулата, пак не биха я изтръгнали.

Аз скочих от леглото си, тичешком се шмугнах в нейното и се сгуших в прегръдките ѝ.

— Кое ли ще е туй прелестно мишленце? — възкликна Барберин с ниския си мелодичен глас, като ме притисна към себе си. — И какво ли иска от мен?

— Барберин — попитах, — защо мама толкова много ядоса баща ми?

— Защото сама беше ядосана — отвърна Барберин, която никога не лъжеше.

— Но от какво?

— От туй, че нотариусът нарече Самсон, Самсон дьо Сиорак.

— Че той не се ли казва така? — удивих се аз.

— Сега вече да.

— Ами тогава как се е казвал по-рано?

— По-рано той си нямаше име.

Не вярвах на ушите си.

— Че как тъй, нали ми е брат?

— И как още! — избуца Барберин. — И хубавец при това! Че и юнак! И като ново петаче непорочен! Много жалко щеше да е, ако не го бяха нарекли Сиорак, бог да го благослови! И дева Мария също! — добави тя през зъби и тутакси се сепна: — Хайде, мишленцето ми, върви си в дупчицата, че ще гася!

И преди още да успея да се добера до постелята си, тя духна светилника, така че изневиделица се озовах не само на тъмно, но и, обърквайки се, в леглото на Малката Еликс, която, наострила уши, все

така не спеше, и чиито ръце с неподозирана сила се заключиха около мен.

Тя всъщност беше вече десетгодишна и не знам защо продължаваха да я наричат Малката Еликс, след като подобно прозвище далеч не ѝ подобаваше, а и бе вече почти оформена като жена.

— Пипнах ли те! — прошепна тя. — Е, щом веднъж си й паднал в ръчичките, дяволицата ей сегичка ще те изхруска и хич окото ѝ няма да мигне!

— Да имаш да вземаш! — възпротивих се аз. — Пък и зъбите ти не са като на вълк!

— Ами туй какво е тогава? — прекъсна ме Еликс и като ме просна по гръб, навали се с цяло тяло отгоре ми. — Аз пък, ако искаш да знаеш — продължи тя, ръмжейки през смях, като същевременно диреше ухото ми, за да го ухапе, — започвам винаги от ухото, защото е също толкова вкусно, колкото петльов гребен или ангинариево кочанче! Сетне обаче изядам и всичко останало, парченце по парченце, дордето съвсем не го оглозгам!

— Изобщо не ти вярвам, а освен това ме и задушаваш! — рекох. — Махай се изотгоре ми или ще повикам Барберин!

— Майка ми отдавна вече спи! — изсмя се тя най-безочливо. — Хайде, мишленцето ми, намери си котарака, а сега мирувай или ще му опиташ ноктите!

— Щом си котарак — безстрашно отвърнах аз, — утре ще взема сабята на татко и ще те съсека на две, от главата до петите!

— Хайде де! — прихна Малката Еликс. — Я стига си се емчил, мишльо! За последен път те питам, какво предпочиташ: да те изгълтам парче по парче или да останеш през нощта при мен?

Не отговорих нито да, нито не, но удивен както от приятно закръглените ѝ форми, така и от неподозираната ѝ сила, престанах да се противя и заспал в прегръдките ѝ. Призори обаче тя със силно ощипване ме разбуди и като се преструваше на много разгневена от това, че ме е намерила до себе си, най-безцеремонно ме отпрати в леглото ми.

Заминаването на баща ми ни лиши от Кабюс, а той, освен останалите си заложи, беше и нашият готвач, което обясняваше само донейде слабостта му към винцето, но изцяло — прекомерно свойските му обноски по отношение на Като и Барберин. Нито едната, нито другата обаче поощряваха фамилиарниченето му от страх да не бъдат изгонени, макар камериерката да му се противеше доста неохотно, пък и надали изобщо би го правила, ако не я следеше суровото господарско око, тъй като намираще за твърде привлекателни както страховитите мустаци на Кабюс, така и стройната му снага, засуканите маниери и гасконското му наречие. Уви, когато на заранта слезеше за топлото мляко на госпожа Дьо Сиорак, Кабюс вече нямаше да бъде тук, за да я подкачи със задушевия си глас: „Помози бог, миличка! Как си тъдява, добре ли си? И как няма да си добре тъй, както те гледам: с бузки, румени като ябълки и с устенца като вишни! Че то само като влезеш и кухнята цяла светва! Вярно е, че казват: «Мома болнава, сал мъжко я оправя», но дявол го взел, аз туй изобщо не го вярвам, дори напротив! Че то де се е чуло и видяло мухльо някакъв любов да върти!?” Тук обаче и самият Кабюс, колкото и храбър войник да беше, снижаваше глас — толкова много се страхуваше да не го чуят капитаните.

Опитаха се да заместят Кабюс с дойката, но Барберин, открила толкова деца благодарение на природните си дадености, се оказа почти напълно неспособна да изхрани възрастните с кулинарните си способности. Тогава Совтер повика Малигувица, жената на същия онзи Малигу, дете толкова зле бе увардил Мепеш от лукавите попълзновения на Фонтенак.

Малигувица дойде и остана. Също толкоз едротела, колкото и Барберин, но инак без и дума да става за сравнение между нейните телеса и набитата, стегната плът на дойката, тя нямаше нито капчица ум и разум в голямата си чорлава глава и бивайки самото възплъщение на самохвалството и празнодумството, а също безкрайно наивна и суеверна, Малигувица се кръстеше най-малко двайсет пъти дневно, току сключваше пръсти срещу уроки, хвърляше сол през рамо, дордето се въртеше край гозбите си (между другото наистина превъзходни), или пък прекарваше пръст по плочника зад себе си, та да не би случайно Лукавия тъй да ѝ запретне фустите, че чак да я закачули, докато стоеше наведена над огнището.

Малигувица дойде в Мепеш заедно с дъщеря си, именуваща се Сюзон, но която по-късно всички привикнаха да наричат Гавашет^[3] и това прозвище си ѝ остана. По онова време това бе тригодишна, смугла като сарацинка лудетина, тънка и грациозна като сабя, с искрящи бадемовидни очи и способна да те изкара вън от кожата ти от гняв с хитрините си, ако не бе инак тъй благодушна. Шестгодишен и вече достатъчно силен, аз често я носех на конче, докато Катрин, свила се на ниското си столче, намусено ни наблюдаваше изпод русите си, падащи на муцунката ѝ плитчици, а Малката Еликс току преглъщаше яда си, без обаче да смее да пипне Гавашет дори с пръст, тъй като Малигувица имаше будно око и ловка ръка.

Що се отнася до раждането на Гавашет, която тя слагаше не само над всичките си деца, но и над съпруг, майка, баща, дядо и баба, Малигувица го изкарваше същинска мистерия, доукрасявайки я с безброй кръстни знаци, като хвърляше в огъня щипка подир щипка сол — Дето и без това е толкова скъпа! — негодуваше Совтер — и правеше какви ли не още маймунджилъци. Неспособна обаче да си държи езика зад зъбите, тя поне веднъж месечно изплюваше камъчето ведно с рояк недомлъвки и поверителни гримаси, при туй с вид дълбоко разкаян и сконфузен.

Гавашет, уви (туй „уви“ обаче доста понамирисваше на лицемерие), изобщо не била дете на Малигу, а дъщеря, и то по силата на точно определени обстоятелства, на някакъв руми, главатар на една въоръжена разбойническа банда, нападнала и ограбила дома им преди четири години, който поискал да му дадат всичкото осолено месо, що висяло по гредите, заплашвайки, че в противен случай ще им подпалят току-що покълналото жито, ще им урочасат кравите и ще изсекат лозето. При думата „лозе“ Малигу начаса се съгласил на всичко. Но веднъж получил месото, главатарят на румите — едър и хубавеляк мъжага с вид на същински принц, току впил катранените си магьоснически очи в Малигувица и като начертал с палец един кръст на гърдите ѝ, а втори — на корема, рекъл на смесено каталано-провансалско наречие: „Довечера ще те чакам в плевника в часа, когато чуеш да изкряска улулица. Не дойдеш ли, ще сторя тъй, че вътре в тялото ти, в корема и гърдите ти да пламне огънят на пъклото и да те гори, дордето свят светува!“ И тъй, щом дочула в полунощ кряска на улулица (междувременно мъжът ѝ здравата се бил напил, за

да забрави загубата на осоленото си месо и сега спял до нея като пън), треперещата Малигувица нахлузила дървените си обуца и против волята си, разбира се, се запътила към плевника, където сред непрогледния нощен мрак главатарят на румите я проснал връз една бала сено и я насилил повече от петнайсет пъти наред. „Без при туй самата аз да прегреша — твърдеше Малигувица, — тъй като бях заставена чрез магия и принуда!“

Тази история, която тя разказваше толкова често, че не правеше впечатление вече никому нито в Мепеш, нито в околните села (с изключение на няколко девизи, чиито мечти подклаждаше), винаги караше баща ми да се смее с пълно гърло, макар че причината за толкова шеги и подигравки самият аз разбрах значително по-късно.

Сред новодошлите в Мепеш бяха и братовчедите ми Беноа и Мишел Сиорак, синове на чичо Раймон Сиорак от Таниес, когото бе отнесла последната чума. Да живеят в замъка, за братовчедите ми бе съща манна небесна, като се има предвид постоянно измъчващия ги страх да не би някой ден заразата да излезе от таниеската земя, където почиваха чумавите, които селяните не бяха посмели да изгорят, тъй като маркаиското кюре, а то бе същото и за Сирей, и за Таниес, им бе забранило да правят това, заплашвайки ги, че в противен случай ще се пържат в преизподнята. Беноа и Мишел бяха близнаци и си приличаха досущ като две капки вода, та ако не и повече: яки, неразговорливи момци някъде около трийсетте, дълбоко в себе си те бяха силно опечалени от факта, че не знаят кой от двамата им е по-големият, та ако ще и само с час, тъй като откакто майка им, баща им, че и бабувачката се бяха споминали, в Таниес не беше останал човек, дето да им го каже. Така никой от тях не можеше нито да претендира да наследи сам малкия им имот, нито пък да се задоми, тъй като земицата им криволяво можеше да изхрани едно семейство, но в никакъв случай — две.

Когато братята не можеха да я чуят, разбира се, Малигувица се кълнеше, че и двамата били страхотии глупци, задето не си вземели поне една жена колкото за пред олтара и кюрето, а що се отнасяло до всичко останало, то тя, госпожицата де, и тъй — и тъй нивга нямало да може да ги различи един от друг, та затова и дума не можело да става за грях там, където било налице пълно неведение. Така близнаците хем щели да се облажат със съпруга, хем нямало да влизат в разходи за две домакинства. Думите й несъмнено биха се сторили кощунствени на

братята Сиорак, люде извънредно благочестиви, които напълно съзнателно се обричаха както на безбрачие, така и на постоянно съжителство, и то най-вече предвид на голямата нужда, която всеки от тях изпитваше от другия. Защото случеше ли се някой от двамината да се окаже сам, той тутакси започваше опечален да се озърта наоколо и току тревожно да подпитва всеки срещнат: „Да сте виждали Мишел?“, по което ставаше ясно, че питащият е Беноа. Друг начин да ги различи човек просто нямаше, тъй като и двамата бяха на един бой, еднакво широки в плещите, със същата черна и ситно къдрава коса, същите черти, а и по един и същи начин сядаха, душеха вятъра, плюеха, режеха хляба или си сърбаха чорбата.

Накрая Совтер нареди да зашият на яката на ризата на Мишел синя панделка, а на тази на Беноа — червена, но понеже братята и спяха заедно, като хвърляха дрехите си връз леглото кой както свари, на заранта Мишел, без много-много да му мисли, навличаше ризата с червената панделка, а Беноа — със синята, и така целият замисъл на капитана отиде залудо. А и колкото добри момчета, братята Сиорак бяха също толкова и дяволити, та случеше ли му се на някого измежду нас да срещне на двора единия от близнаците и да го попита: „Ти кой беше?“, оня неизменно отвръщаше: „Братът на другия.“

За разлика от тях каменарят Йона далеч не беше толкова доволен, че трябва да изостави пещерата си, за да подсили охраната на Мепеш. Непрестанната грижа за хубавите му дялани камъни, оставяни нощем на произвола на съдбата, го караше да излиза извън себе си от тревога. Но ако изключим това, а вземем предвид и наличната компания, то промяната беше добре дошла за него, особено що се отнасяше до жените, които клетият самотник тъй и изяждаше с очи на трапезата, и най-вече Барберин, чието благотелесие и млечнобяла кожа просто не му даваха мира. Заедно с тримата ни потеглили на поход войници, двамината братя Сиорак и Фожане, тук Йона беше седмият ерген, без при това да смятаме и всички онези из околните селца, дето също не можеха да се оженят било поради нямане на къща, където да настанят домочадието си, било на земя, за да го изхранят, та беше хем прискърно, хем за срамотията, задето имаше толкоз лишени от девойки момци, докато в същото време нашите селски момичета се покалугеряваха поради липса на земен съпруг. Ето че правя тези размишления на възраст, когато и аз самият, макар и да произхождам

от заможно семейство, в което обаче бях просто по-малкият син, също не бих могъл да се ожения за някоя очаровала ме госпожица, и то само поради липса на достатъчно средства. Тъй че все тези пари проклети властват навсякъде и над всичко, та дори и над благините на живота.

Повод за силно безпокойство на Совтер даваше върлуващата из белвеското землище въоръжена шайка руми, която се възползуваше от отсъствието на местните благородници и войниците им, за да изисква откуп от замъците, понеже всеизвестно е, че и най-добре укрепеният замък е лесно уязвим, ако защитниците му са било малобройни, било недотам юначни, какъвто бе и случаят, след като свикването както на цялото благородническо съсловие, така и на всички запасници, бе лишило сенешалството от цвета на воинството му.

Румите далеч не бяха люде, жадуващи само сеч и кърви. Надделеяха ли, те насилваха девойките, без обаче подир туй да ги убиват. Не посягаха и на децата, в които като да бяха влюбени, и то дотолкова, както се говореше, че ако им се понавяха, дори ги отвлечаха. Преди да нападнат, те влизаха в преговори със замъка или чифлика и в замяна на своята съдържаност изискваха оръжие, пари и продоволствие. Понякога обаче, и то след като приберяха откупа, случваше се и да не устоят на дадената дума и да нападнат. Разправяше се също, че скопявали убитите си врагове — нещо крайно противно на нашите нрави, макар че по-късно, по време на големите граждански войни в кралството, видях същото да правят и нашите войници както хугеноти, тъй и католици.

Макар и въоръжени, с каквото попадне, румите бяха опасни, тъй като нападаха най-често нощем и безшумни като змии и пъргави като котки, бързо изкатерваха дори славещите се като непревземаеми крепостни стени, та нерядко в мига, в който защитниците им най-сетне се усетеха да вдигнат тревога, ония вече връхлитаха отгоре им. А за беда в Мепеш беше останал един-единствен капитан, Совтер, и един-единствен войник, Фожане. Вярно, Йона вършеше истински чудеса с английския си лък, но въпреки това се наложи да се обучат в стрелба с аркебуза не само братята Сиорак, но и жените, или поне майка ми, Като и Барберин, тъй като щом работата опря дотам, Малигувица вдигна такава олелия и започна тъй да се превзема, че Совтер на бърза ръка я отпрати при тенджерите ѝ. Майка ми също оказа известна съпротива, но от по-друго естество, като заяви, че било под

достойнството на една знатна дама дори да се докосва до огнестрелно оръжие. В отговор Совтер я измери с мрачен поглед и рязко отвърна: „А какво ще стане с достойнството ви, госпожо, ако Мепеш падне?“, при което Изабел потрепери, пребледня и се подчини.

Да стреля с аркебуза научиха и Франсоа. Просто умирах от яд, Самсон също, тъй като големият ни брат тутакси започна да се държи с нас наистина непоносимо. Но Совтер намери работа и на нас, помалките. Накара ни да струпаме на всеки пет метра по стражевите пътеки купчини големи камъни, а зададеше ли се неприятел, то ние, нахлупили прекалено големи за главите ни бургундки, трябваше да тичаме насам-натам и да размахваме дълги и тънки пики, за да ги заблудим относно числеността ни. Малката Еликс също получи шлем и пика, която обаче много бързо ѝ бе отнета, тъй като се оказа твърде опасна в ръцете ѝ! Ако ли пък опряха стълби о стените ни, то пак ние трябваше да оставим пиките и безстрашно да хвърляме от бойниците камъни върху главите на нападателите.

Реколтата беше вече прибрана, приключил бе и гроздоберът, а веднага подир есенната оран, въпреки хубавото време, бяха прибрани и стадата, та нито животните, нито пастирите да бъдат изложени на опасност от грабителски набези. Избягвахме също така да ходим до Сарлат и до съседните замъци, та дори и до нашите села, дотолкова се опасявахме от пътищата и засадите, в чието устройване румите бяха достигнали истинско съвършенство. Совтер заповяда всеки ден призори и след залез-слънце около замъка да се прави кратък разузнавателен обход. С тази задача той натовари двамината братя Сиорак, като преди всяко излизане копитата на конете им биваха увивани с парцали, за да бъде придвижването им колкото се може побезшумно. Близнаците бяха изкусни ловци, тъй че можехме напълно да разчитаме на тях, що се отнася до откриването и на най-незначителната следа, оставена по пътищата и горите било от човек, било от звяр.

От крепостната стена на Мепеш ясно се виждаше укрепената камбанария на маркаиската църква, а вдясно от нея, издигаща се на един по-отдалечен хълм, и внушителната грамада на замъка Фонтенак. Въпреки презрението си към него Совтер изпрати на Бертран дьо Фонтенак учтиво писмо, в което предлагаше двата замъка, бивайки разположени толкова близко един до друг, да се споразумеят и да си

оказват взаимно помощ, в случай че единият от тях бъде нападнат от румите. Но вълчето, показвайки за първи път зъбите си, категорично отхвърли предложението му, като заяви, че един Фонтенак не се нуждаел от помощ, а и не желаел да оказва такава никому, още повече на онези, които били причина за изгнанието на баща му.

Колкото до околните кастеланства — Кампаняк, Пюмартен, Лосел и Комарк, то те бяха още по-обеднели откъм мъже от Мепеш. От Сарлат, лишен от градската си стража и кралските войски, също не можеше да се очаква повече: консулите набързо бяха организирали гражданска милиция, която обаче едва стигаше за защита на стените, бивайки малобройна и зле обучена.

Совтер, който не обичаше да преиначава истината, особено когато беше неприятна, всяка вечер след молитва ни повтаряше, че не трябва да разчитаме нито на заобикалящия ни водоем, нито на нашите стени, кули, укрепления и бойни площадки, и че нападнат ли ни румите, вероятността да ги победим е почти нищожна. И тогава за първи път в моя кратък живот аз се замислих за смъртта.

Мепеш се беше затворил в себе си като да бе насред дълбока зима, макар че навън властваше прекрасният октомври с неговото ясно слънце и едва-едва започналите да жълтеят кестени. Жал да му стане на човек, като си помислеше за всички нас, наблъскани в Мепеш досущ като в затвор, тъй като трите подвижни моста оставаха вдигнати дори и денем, докато в същото време баща ми и тримата му войници се излагаха на смъртна опасност във войната, която съсипваше Франция, а над самите нас, макар и далеч от битките на север, витаеше гибелна заплаха.

През 1554-а бях още твърде млад, за да остави таниеската чума в съзнанието ми други следи, освен приятния спомен за появата в Мепеш на Самсон, с неговите къдрици и лъчезарни очи, със силата и обаятелната му благост. Но откакто нотариусът Рику бе отворил дума за смъртта на баща ми, пък и откакто Совтер, навярно за да вдъхне кураж на малобройния си отряд, всяка вечер ни описваше превземането на Мепеш и клането, което би го последвало, аз живеех с убеждението, че всички сме обречени на неминуема гибел.

Двамината Сиорак, Йона и Фожане стояха посменно на стража на крепостната стена, опипвайки с тревожен поглед хоризонта. За да пренесем един по един големите камъни, от които в двора на Мепеш

бяхме струпали цяла грамада, право на достъп там получихме само аз и Самсон — привилегия, която оценявахме по достойнство, тъй като от стражевата пътека се разкриваше възхитителна гледка към селата и околните хълмове. И точно тук, едва поемайки си дъх, с изподрани ръце, смазан кръст и дордето обгръщах с поглед угарите и горите в оня час, когато сиянието на перигорския залез потапя всичко в безметежна ведрина, спохождащата ме отскоро и едва ли не вече натрапчива мисъл за смъртта ме обсеби изведнъж с неподозирана до този миг сила.

— Самсон — попитах аз, — когато човек умре, на небето ли отива?

— Ако такава е волята божия — отвърна брат ми.

— Но тук, на земята, всичко си продължава постарому, нали?

— Да, разбира се — кимна той.

— А Таниес, Маркаис, Сирей, и те ли продължават? И Мепеш ли? А Фьойадската гора? Ами Нивата на крадците?

— Да — уверено рече Самсон, — всичко продължава!

— Но нас — промълвих със свито гърло, — нас няма да ни има вече тук, за да го видим!

— Няма — потвърди брат ми.

— Но нима е възможно това, Самсон?

И с обляно в сълзи лице, аз се вкопчих в ръката му и силно я стиснах.

На идния ден след като бях открил, че земята щеше да продължи да бъде все тъй прекрасна, дори и когато вече нямаше да ме има на нея, един конник, който се завръщаше от север, натоварен с послания до замъците, чиито владетели воюваха заедно с краля, ни донесе писмо от кавалера Дьо Сиорак.

То беше адресирано до Жан дьо Совтер и отначало майка ми се престори, че не иска да го вземе, след като прочелият го внимателно Совтер със сияещо от радост лице понечи да ѝ го връчи. Но понеже точно в този момент го извикаха навън, той просто го остави на масата във всекидневната и излезе. Виждайки това, майка ми се приближи до него едва ли не неохотно и колебливо протегна ръка, сякаш писмото едновременно, я привличаше и отблъскваше, но накрая все пак го взе и тъй като с нас беше и Барберин, тутакси се отдръпна в една прозоречна

ниша и там бързо пробяга с очи по него, дордето не стигна до края, който прочете много по-бавно, като току въздишаше и приплакваше. В същия миг в залата влезе Совтер и като я видя такава, приближи се до нея и с необичайна за него нежност полугласно промълви:

— Е, братовчедке, съпругът ви, както виждате, е силно обезпокоен за вас, за здравето ви и за децата.

— Да, но писмото не е адресирано до мен! — тросна се полуядно-полужаловито майка ми и в красивите ѝ сини очи блеснаха сълзи.

— Така е и редно да бъде, става ли дума за войни и походи, но от края му личи, че Жан мисли единствено за вас.

— За вас също, господине! — отвърна майка ми в порив на великодушие, за което! Совтер очевидно ѝ бе признателен, тъй като взе ръцете ѝ в своите и ги стисна.

— Та нима не съм му брат? — възкликна той с глас едновременно пламенен и треперещ. — И нима не съм предан до смърт както на него, така и на съпругата му, и на децата му?

Това „до смърт“ отекна в мен по начин възможно най-мъчителен, тъй като в простодушието го приех буквално и реших, че ни очаква неизбежна гибел. Тогава още не знаех, че онези, които употребяват този израз, са обикновено люде здрави и читави, възприемащи собствената си кончина като нещо твърде далечно и поради това я споменават без страх.

След вечеря и общата молитва, водена от него (и към която майка ми, а може би и още някой измежду хората ни навярно добавяха по нещичко в уединението на постелята си), Совтер взе думата и обръщайки се към всички ни, но най-вече към децата, които си бе наумил да просвети в държавническите дела, накратко ни посвети в добрите вести, които му съобщаваше баща ми.

Успял да се измъкне от затрудненията си в Италия, донесли му само огорчения, Франсоа дьо Гиз пристигнал в Сен Жермен на 6 октомври и Анри II тутакси го назначил за върховен кралски наместник и го поставил начело на една армия, която заедно с швейцарските наемници (платени в голямата си част от парижките буржоа) и със стеклите се от всички провинции на Франция благородници ведно с въоръжените им люде, наброявала 50 хиляди души, жадуващи да влязат в бой.

Човек обаче би казал, че на този плам му бе съдено да изтлее най-безславно, преди още да са му намерили приложение, тъй като един също толкова опасен противник разлагаше армията на Филип II Испански, а именно, липсата на средства. Достойно е за удивление, пишеше Жан дьо Сиорак, че един толкова дребнав и придиричлив владетел като Филип II се е решил да подхване война с такава значимост, без обаче да е сигурен, че екютата му ще стигнат, за да я доведе до край. И въпреки това случаят бе точно такъв. Неспособен да плати на войниците, хитрият генерал на Филип II, Еманюел Филибер Савойски^[4] разпусна армията си. И така, вместо да намери на пътя си страховитите легиони, които бяха разбили Монморанси при Сен Куентин, Гиз не срещна жива душа.

Тогава кралският двор си спомни, че сме във война и с Мария Тюдор, която, макар да не си бе направила кой знае колко труд, за да подпомогне испанския си съпруг откъм войска и средства, като неприятел имаше едно голямо преимущество пред испанеца — беше ни под ръка. Вече двеста и десет години Англия владееше Кале.

В писмото си Жан дьо Сиорак не споменавахе и думица за Кале, но чрез някои намеци, разбираеми единствено за неговия брат по оръжие, той загатваше, че Гиз се кани да насочи удара си именно там и така да реши развръзката на войната.

Стигнал дотук, Совтер заповяда на Фожане да доведе Йона, който стоеше на стража на крепостната стена, защото искаше всички да чуят разказа му. Сетне нареди на Малигувица да запали двата калаени свещника.

— И двата ли? — попита тя колебливо.

— И двата, че и всички свещи! — отсече Совтер. Отговорът му ни изненада, защото всички го имяхме за човек крайно пестелив. И тъй, издигайки се до висотата на събитието (и готова, откакто оня руми я беше насилил, винаги и във всичко да вижда магия), Малигувица запали свещите една по една с вид някак тържествен и едновременно загадъчен. Колкото до нас, щастливи вече до немай-къде, че баща ми е жив и здрав, то небивалият разкош на тази илюминация, подсилена от отражението на свещите в полираната орехова маса, ни накара да изпаднем във възторг, още повече че Совтер тържествено ни настани от двете си страни — Франсоа и Изабел дьо Сиорак отдясно, а мен самия, Самсон и Катрин — отляво, докато отзад и в много сбит втори

ред застанаха Като, Барберин и Малката Еликс, Малигувица с Гавашет на ръце и накрая, зад тях, братята Сиорак, Йона, който тъкмо идеше от крепостната стена с аркебуза в ръка, и куцукащият по петите му Фожане.

Совтер извади от един от шкафове в залата някакъв дълъг свитък и го разгъна на масата, затискайки краищата му с куршуми от аркебуза, които измъкна от джоба си.

— Ето — рече той със заискрили изпод гъстите му вежди черни очи и едва сдържано вълнение в гласа, което се предаде и на нас, — това тук е кралство Франция!

Всички притихнаха, а Малигувица с ужасен вид се прекръсти.

— Иисусе^[5] блажени! — изхълца тя с разтреперан глас. — Че то туй голяма магия ще да е, щом едно кралство, за което разправят, че било толкоз голямо, може да се побере на лист хартия, при туй едва покриващ ширината на масата ни!

— Невежествена си ти! — срязва я Йона. — Че то и не се побира! Това е чисто и просто картина като онези, дето ми ги дават майсторите, за да дялам по тях камъните. Само че тази тук е твърде умалена.

— Точно така — потвърди Совтер. — Инак Франция е наистина много голямо кралство. Дори и всеки ден да сменя кон, на човек ще са му нужни повече от трийсет дни, за да измине в галоп разстоянието от Марсилия — той забодя пръст в пристанището — до Кале. — И плесна с длан по града.

— Трийсет дни! — повтори Барберин. — Ще рече, един месец! Да пази бог краля на Франция, който се е нагърбил с грижите и тревогите по толкова обширно кралство!

— А къде е Сарлатската епархия? — полюбопитства Изабел дьо Сиорак.

— Ето, това тук е Сарлат — посочи го Совтер, който не обичаше думата „епархия“.

— Ами Дордон? — намеси се Франсоа, стараейки се да подражава на възрастните.

Совтер проследи с показалец една тънка лъкатушеща нишка.

— Опазил ме бог от таквиз дяволщини и магьосничества! — писна Малигувица. — Че то таз Дордон хич не тече!

— Ама че глупачка! — прогърмя Йона. — Ти какво, да не щеш и снега по планините да усетиш? Или пък морските води? Че и

ветровете и бурите, дето духат из кралството, а?

Така той изрази възмущението си от суеверието и невежеството на Малигувица, но в същото време се възползуваше от блъсканицата, за да се попритисне повече от благопристойното към Барберин, тъй като Совтер нямаше очи и на гърба си.

— Ами Таниес? — обади се ненадейно единият от Сиораковците, но кълна се в живота си, не бих могъл да кажа кой точно.

— Тъй де, къде е Таниес? — подкрепи го „братът на другия“.

— Той изобщо не е отбелязан — обясни Совтер търпеливо.

— Че как тъй? — докачи се единият от близнаците.

— Ама и вие сте ми едни, окаяни — непокаяни! — намеси се Фожане. — Доста нещо видях аз през десетте години, дето ги изкарах в Гиенския легион, и мога да ви кажа, че в кралството има хиляди и хиляди села, които — туй е напълно разбираемо — не са отбелязани тук поради липса на място.

Совтер вдигна ръка.

— Право рече, Фожане! Аз пък ще добавя, че графство Перигор е само една от многото френски провинции, а Сарлат е просто един френски град измежду десетки други. — Сетне продължи: — Ей го и Париж, столицата на кралството, където кралят живее в своя Лувър, а ето тук, на северозапад, един малък морски пролив, чието най-тясно място не надхвърля и две левги ширина, който се нарича Ламанш. Оттатък Ламанш е Дувър, който принадлежи на Англия, а отсам него е Кале, владение на кралство Франция. — Тук Совтер удари с длан по картата и гръмко възкликна: — Англичаните ни отнеха Кале в 1374-а, точно преди двеста и десет години!

— Ама че злостни люде са тез англичани! — възмути се Фожане. — Аз пък си мислех, че Жана^[6] ги е изритала до един.

— Не отвсякъде обаче! — рече Совтер. — Те са се вкопчили в това късче от Северна Франция подобно на кърлежи за кучешко ухо.

— Двеста и десет години! — повтори смаян Франсоа, който умееше, разбира се, да борава с подобни цифри, но беше неспособен да си представи такова множество години, добавящи се към собственото му, едва десетгодишно житие-битие.

— Сега аз съм на петдесет и две години — взе да пресмята Совтер. — Значи двеста и десет години, при това с две години по-

малко, прави четири пъти моята възраст.

Погледнах Совтер, прошарената му коса, изораното му от белези и бръчки лице и ръцете, по които все по-ясно се очертаваха дебели сини вени. Четири пъти възрастта на чичо Совтер — това бе нещо наистина неизмеримо!

— Но щом Всевишния — обади се пак Малигувица, — и то подир толкоз много време, не е рачил да ни върне Кале, то значи такава е била волята му!

— Жено скудоумна! — избухна Йона и в негодуванието си се притисна още по-плътно до Барберин. — Че то ако волята божия е била Кале да принадлежи на англичаните, господ е щял да го разположи оттатък Ламанша, нейде край Дувър!

— Ами че тъй, де! — възкликна Барберин, поразена от логиката на подобно умозаключение, и в същото време извъртя една плесница ма Малката Еликс, която спипа точно в момента, когато ме щипеше. Колкото до онова обаче, дето се вършеше зад широкия ѝ гръб, тя като че ли изобщо не го забелязваше.

— А как англичаните са завладели Кале — любопитства Франсоа, — чрез измама ли?

— Нищо подобно — отвърна Совтер. — Превзели го в честен бой след бляскавата си победа, удържана при Креси над нашия злочест крал Франсоа VI^[7].

През лятото ведно със Самсон бях изучавал безкрайния поменик на нашите крале и за момент ме хвана страх да не би Совтер, който имаше навика да задава подобни въпроси, да ме попита кого е наследил Франсоа VI и кой е дошъл подир него. Той обаче продължи:

— При Креси победили англичаните, най-изкусните стрелци с лък, каквито някога са се срещали по таз земя.

— Ще ме прощавате, господин капитан — прекъсна го силно докачен Йона, — ала най-добрите стрелци не са англичаните, а лъковете им, щото се майсторят от един чемшир, дето расте само у тях!

— Имаш право, Йона. И ако при Креси е имало две хиляди стрелци като теб, то битката несъмнено би получила по-инакъв развой.

— Сполай ви, господин капитан! — избъбри Йона, изчервявайки се от гордост при мисълта за подвизите, които е можел да извърши при Креси двеста и десет години назад.

— А как е бил завзет Кале? — попита отново Франсоа, който знаеше колко много обича Совтер да му задават въпроси.

Подобно на баща ми, пък и на мнозина благородници, а и буржоа хугеноти, Совтер почти благоговееше пред познанието и в това си преклонение стигаше дотам, че просвещаваше в четмо и писмо дори слугите, та и те да получат достъп до Светото писание.

— Кале — подхвана той — паднал след едногодишна обсада, ставайки жертва на глада, тъй като английската флота блокирала пристанището, а опитите на Франсоа VI да го освободи откъм суша търпели провал подир провал. Изядено било всичко: кучетата, котките, конете и безстрашният предводител на защитниците, Жан дьо Виен^[8], вече се опасявал да не би злочестите калеанци да стигнат дотам, че и на човешка плът да посегнат.

— Уви! — въздъхна Барберин, която, бивайки тъй белотела и сочна, винаги се беше страхувала да не бъде опечена на шиш по време на някоя обсада. — Да ядеш християнска плът е грях непростим!

— Християнин или не — обади се Фожане, — щом гладът кара вълците да излязат от гората, то човек или не, умираш ли от глад, също ставаш вълк! За десет години служба в Гиенския легион се нагледах на неща, дето сърце не ми дава да ги опиша.

— И добре правиш — рече Совтер, без да прояви дори признак на нетърпение, след което продължи: — Пред заплахата от подобни крайности, а и тъй като нямал какво повече да губи, Жан дьо Виен започнал преговори. Той се обърнал към Едуард III Английски^[9] с молба да разреши на населението и на гарнизона да напуснат града. „И дума да не става! — отвърнал Едуард III. — Те ми избиха толкова верни поданици и ще загинат до един!“

— Ама че зъл човек! — възмути се Барберин.

— Ни най-малко! — възрази Фожане. — Това е било негово право.

— Да, но право варварско! — прекъсна го Совтер. — И доказателство за това е, че самите английски барони хилядократно умолявали краля да смекчи ожесточението си. Накрая Едуард склонил да пощади населението и гарнизона, но само при условие, че шестима градски първенци дойдат и му поднесат ключовете на града босоноги, гологлави, само по риза и с въже на шията. „С тия — рекъл той и свъсил вежди — ще сторя, както и каквото ми е угодно!“

— Тъй че, щат не щат, трябвало е да изнамерят шестима такива! — обади се Йона. — Обзалагам се, че никак не им е било лесно. Обикновено градските буржоа са с охранени червендалести мутри и държат на живота си толкова, колкото и на кесията си!

— И все пак ги намерили! — отсече Совтер, комуто думите на Йона не се понравиха особено. — И първият, изстъпил се като доброволец, бил и най-заможният в града. И именуval се той Йосташ дьо Сен Пиер^[10].

— Че какво пък, нали и без туй носел име на светец^[11]! — обади се Малигувица, но Совтер я стрелна с такъв неприязнен поглед, че тя тутакси млъкна.

— Името няма нищо общо с постъпката му! — рече той строго. — Йосташ дьо Сен Пиер бил добър християнин и въпреки богатството си се стремял да заслужи вечното блаженство в селенията господни. Обричайки се на въжето, той рекъл следното: *Ако с погибелта си спася този народ, голяма е надеждата ми да добия милостта и прошката на нашия господ бог.* Не ще и дума — добави Совтер, — че сир Йосташ се мамел в надеждите си, тъй като делата не дават опрощение^[12]. (И колко пъти оттогава чувах тези думи било от неговата, било от бащината ми уста!) Но от туй намерението му не било нито по-малко благородно, нито по-малко богоугодно, тъй като се жертвал заради своите съграждани.

— И погинал ли? — не издържа Барберин, по чиито кръгли, бузи се стичаха сълзи, дордето Като и майка ми, струва ми се, бяха готови всеки миг да я последват. — Сърцето ми се къса — додаде тя, — като си помисля, че клетият гос'ин е трябвало да тръгне на заклание бос като просяк някой, че и без шапка и салтамарка...

— По онуй време е нямало салтамарки — подхвърли Фожане и тази му бележка ми се стори крайно дребнава и безсърдечна, предвид на гибелната опасност, на която се излагаше сир Йосташ.

— Не, не, жив останал! — успокои я Совтер. — Нито той погинал, нито пък петимата му другари, все буржоа достопочтени и благосъстоятелни, единият от които имал и две красиви и грациозни щерки за задомяване.

— Уви! — въздъхна Като, душа сантиментална наистина, но силеща се да изглежда още по-изискана, като на всичко отгоре и „зъ“-каше, както го изискваше модата по това време. — Горките

госпожички, наместо мъж да си намерят, баща загубили, че и то на бесилото!

Като е била камериерка на майка ми още у Комонов и сега току важничеше пред нас, тъй като не намираше знатния ни произход за достатъчно стар. Инак бе девойка мила, с любопитни черни очета, румени бузки и яркочервени устни, чиято прелестна главица тормозеше едничката мисъл някой ден да се омъжи за Кабюс. Откакто гасконецът беше заминал, тя ден и нощ ронеше сълзи, въздишаше, та чак се захласваше, и тъй се мятеше нощем в кревата си, щото малко оставаше да го продъни.

— Тъй и никого не обесили — подхвана Совтер. — Нито сир Йосташ, нито останалите петима. Едуард III заповядал да им отсекаат главите!

— Иисусе преблаг! — изпищя Барберин.

— Но не ги и обезглавили — продължи Совтер, — тъй като благодушната английска кралица, макар и да била трудна от доста време, се хвърлила в нозете на краля и му рекла: „Милостиви господарю, откакто прекосих морето между Дувър и Кале, излагайки се при това на големи опасности, но само и само за да бъда до вас, не съм ви поискала нищичко, но днес ви умолявам и заклевам в името Христово да пощадите тез шестима люде!“ И кралят, оставяйки се да го предумат, отстъпил ѝ ги и тя се отнесла с тях пристойно.

Тук жените изтърваха по някоя и друга въздишка. В действителност, но туй аз проумях значително по-късно, Совтер леко бе преиначил думите на английската кралица, защото в молбата си към краля тя бе казала: *В името на сина на дева Мария*, което в Совтеровата хугенотска уста бе станало *В името Христово*.

— И станало така — заключи капитанът, — щото всички французи — благородници, буржоа и занаятчийци били лишени от всяко имущество и заставени начаса да напуснат Кале, който крал Едуард III заселил със също толкова англичани от разни съсловия. Та ето как, изхвърляйки френските яйца, английската кукувица снесла в нашето гнездо и го превърнала в свое и на сродниците си свърталище за цели двеста и десет години! — Тук той внезапно прекъсна разказа си и свъси вежди: — Чувам, че от някое време нашите кучета лаят като пощръклели! Йона, я върви да видиш кой ги стърви така!

Йона тутакси излезе с великанските си крачки. Но само подир няколко секунди във изтопуркаха припрени стъпки и каменарят влезе в голямата зала, като викна с разтреперан глас:

— Румите нападат!

[1] Т.нар. испански шлем. — Б.пр. ↑

[2] Цигани. — Б.а. ↑

[3] Цигането (оксит.). — Б.пр. ↑

[4] Еманюел-Филибер, дук Савойски, наречен още Желязната глава (1528–1580), умел пълководец, служил предано на Карл V. — Б.пр. ↑

[5] По настояване на преводача *Исус* се изписва *Иисус*. — Б.р. ↑

[6] Жана д'Арк, наречена още Орлеанската дева (1412–1431), френска национална героиня. — Б.пр. ↑

[7] Франсоа VI дьо Валоа (1293–1350), крал на Франция (1328–1350). — Б.пр. ↑

[8] Жан дьо Виен (1341–1396), адмирал на Франция. — Б.пр. ↑

[9] Едуард III (1312–1377), крал на Англия (1327–1377). — Б.пр.

↑

[10] Йосташ дьо Сен Пиер (1287–1371), заможен калеански буржоа, прославил се със своята преданост към съгражданите си при предаването на Кале на англичаните. — Б.пр. ↑

[11] Сен Пиер (фр.), свети Петър. — Б.пр. ↑

[12] Според протестантската вяра спасението на душата не се заслужава с дела — Б.пр. ↑

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА

Румите, всяващи такъв страх по нашите краища, бяха всъщност прокудени от Испания голтаци, които гинеха от глад по гиенските друмища дордето един ден, нещо съвсем обичайно за онези смутни времена, не се беше намерил достатъчно способен главатар, за да ги въоръжи и организира в разбойнически шайки. Те бяха връхлетели като вълна и като вълна щяха да изчезнат, щом отново възцареше мир, когато бандите им щяха да бъдат изклани до крак, а главатарят им — изпратен е ритници на бесилото. Той, разбира се, отлично знаеше какъв край очаква авантюрата му, но точно това придаваше на отчаяните му действия безразсъдна смелост.

Совтер бе предугадил, че нападението ще се извърши нощем и беше взел някои предпазни мерки, увеличавайки в градището около водоема броя на смъртоносните вълчи ями, като внимаваше обаче покритието им да не бъде чак дотам неустойчиво, че да се продъни под тежестта на едно куче, тъй като наоколо денем и нощем вардеха три огромни, купени съвсем наскоро дога, при това толкова свирепи и винаги наежени, че дори Фожане едва-едва набираще смелост да ги доближи, за да ги нахрани.

Освен това Совтер беше наредил и от четирите страни на Мепеш, в скреплението между камъните и близо до бойниците, да се взидат широки метални халки и сега първата му грижа беше не да въоръжи дружината си, а да запали и разпреди по тях факлите, чиято светлина придаде на замъка такъв фееричен вид, че ние със Самсон се захласнахме от възторг, но и в същото време ни разкри, че румите вече владееха островчето ни. След яростния лай на кучетата последва още по-зловеща тишина и в мига, в който южната страна на замъка се обля в светлина, румите се изпокриха из сайвантите на островчето, в които прибирахме каруците и ралата.

Тъй както си беше — само по жакет и без да губи време да слага броня и морион, Совтер раздаде аркебузи на всички, включително на Франсоа и жените, и им заповяда да водят непрекъснат огън по

сайвантите. Ние обаче се намирахме толкова високо над тях, че факлите оставяха неосветени значителни пространства и аркебузите ни пакостяха най-вече на покривните плочи. Не ще и дума, че позицията ни би била много по-изгодна, ако заемехме малката кръгла кула, която свързваше островчето със замъка, но за това трябваше да се спуснат прилежащите към нея подвижни мостове, а Совтер се усети, че разполага с твърде малко хора, за да изпрати един отряд и на този преден пост, който — колкото и майсторски предвиден за подсигуряване на отбраната ни да беше — в крайна сметка не послужи никому, нито на румите, нито на нас самите.

Спотаили се под сайвантите на островчето, нашите обсадители водеха по бойниците непрекъснат, но безрезултатен огън, целящ като че ли по-скоро да ни забавлява, отколкото да ни въвлече в сериозна престрелка. Този факт наведе Совтер на мисълта, че привличайки вниманието и огъня ни върху островчето, румите се канят да ни нападнат в тил и тутакси изпрати Фожане и Йона да обхождат стената. И добре стори, тъй като ако на запад и на изток те не забелязаха нищо обезпокоително, то на север, за сметка на това, вървящият напред Йона зърна на петнайсетина метра пред себе си един руми, който се прехвърли през зъбчатата стена и скочи върху плочника на стражевата пътека с лекотата на котка. Йона застина за миг неподвижно, сетне натегна лъка си и прониза с една стрела нападателя, който рухна без вик дори, впил стърчени пръсти в гърдите си. Каменарят направи знак на Фожане да остане на място и като се приведе, безшумно се прокрадна напред. Скоро откри осем куки, запънати в нишите на бойниците и надзъртайки предпазливо оттам, видя неколцина руми, които се катереха по въжетата, опирайки боси нозе о стената, без при това ни най-малко да ги е грижа за осветяващия северната страна факел. Изумен от безразсъдната им храброст, Йона се отдръпна в тъмното и изпрати Фожане за Совтер.

Следван от братята Сиорак и Фожане, капитанът пристигна в момента, когато Йона повеляше втори руми, при туй също толкова безшумно, колкото и първия. Совтер запря людете си зад каменаря и шепнешком нареди:

— Не му се бъркайте! Ще стреляте само по моя заповед!

Повален беше още един руми, сетне изскочи четвърти, но тоя, поразен от стрелата на Йона в някоя несъмнено не толкова

жизненоважна част на тялото, с пронизителен вик отскочи назад и се хвърли във водоема. Веднага след това Совтер чу поредица от плясъци, които безспорно означаваха, че висящите по въжетата руми се отказваха от намерението си. Той начаса разположи хората си по бойниците и им заповяда да стрелят по де що видят да шавне, докато сам, източвайки колкото се може повече врат, надзърна иззад стената и едва тогава забеляза, че румите разполагат и със сал. Не след много отстъпилите нападатели се добраха до него и плувайки ту под, ту над повърхността, бързо изчезнаха в мрака. На отсрещния бряг, без обаче да можем ни най-малко да им навредим, тъй като мъждивата светлина на факела едва стигаше дотам, видяхме да се пръсва в бяг друга група, канила се вероятно да подсили първата, след като по-напред издърпа към себе си вързания с въже сал. Използуването му беше несъмнено находчиво, тъй като един плувец никога не би могъл да изхвърли куките на височината на бойниците, докато за да го стори, от прав човек се изискваше само повечко умение и сила.

Совтер огледа тримата убити от Йона руми. Те до един бяха облечени в черно, с втъкнати в пояса тежки ножове, а под закриващите главата им качулки, капитанът откри и пищови. От тях продължаваше да шурти вода, което свидетелстваше за туй, щото са насочвали сала с плуване, докато на него е стоял единствен опитният хвъргач на бандата със своите куки.

Совтер почувства дланите му да се изпотяват. Десетина души, овладели северната стражева пътека и нападнали в гръб защитниците на Мепеш, които междувременно продължаваха да обстрелват островчето, несъмнено биха ги изтребили до крак.

След като куките ведно с въжетата бяха издърпани, Совтер нареди на Йона и Фожане да продължат обхода си и следван от братята Сиорак, се върна при жените. Под сайвантите на островчето бе настъпило известно раздвижване, предизвикано очевидно от появата на бегълците, но все така не се виждаше жива душа, а и аркебузите се бяха умълчали.

Совтер нито спомена нещо за случилото се, нито пък даде заповед за стрелба, а когато майка ми малко раздразнено го попита за какво сме му още тук, полугласно отвърна:

— Мисля, че каквото беше — беше, но за да си отидат, румите би трябвало по-напред да се покажат.

Нямаше човек по-разочарован на крепостната стена от двама ни със Самсон, защото дори и за нас стана очевидно, че тъй и нямаше да ни се удаде многоочакваният случай да запокитим камъните си по главите на нападателите. Срам ме е да си призная, но от този момент донейде изгубихме интерес към събитията и главите ни, натежали от прекалено широките мориони, които Барберин ни беше нахлупила, клюмнаха връз мунициите ни и на тази, макар и далеч не пухена постеля, сънят бързо ни обори.

Скоро обаче ни стресна гороломното гласище на Йона.

— Главатарю на румите! — избуча той. — Излезте от скривалището си! Покажете се! Не ще ви бъде сторено никакво зло. С вас желае да говори капитан Дьо Совтер!

Аз тутакси се ококорих и луната просто ме заслепи. Светлината й, макар и не съвсем като дневна, беше толкова ярка, че човек книга можеше да чете. Подадох нос през една бойница и видях от сянката на един от сайвантите да излиза мъж без шлем и броня, но на бой снажен и чудесно сложен, който с горделива стъпка приближи чак до якия кестенов стълб, побит от побратимството насред островчето и предназначен за кръгова гонитба на подлежащите на обзядване жребци и млади кобили.

— Господине — обърна се към него Совтер, — след като недостойното ви нападение срещу Мепеш се провали, струва ми се, че нямате повече интерес да го подновявате. И за да приключим дотук, предоставям ви почтената възможност да се оттеглите, без при това да ви обстрелвам или преследвам.

Предводителят на румите се подсмихна.

— Колкото до преследването, господин капитан — отвърна той на провансалски с лек каталански оттенък, като грижливо подбираше думите си, — не бихте могли да го сторите, дори и да го искахте. Малобройният ви гарнизон наброява петима мъже ведно с вас, четири жени и няколко деца — твърде недостатъчно, за да затрудните стотина добре въоръжени мъже!

Изрекъл тези подигравателни слова, той прихна да се смее. Имаше великолепно зъби, които благодарение на необичайно силната лунна светлина се виждаха ясно дори и от такова разстояние.

— Но можем поне да ви накараме скъпо да заплатите отстъплението си! — заяви Совтер високомерно.

— Едва ли, ако изчакаме безлуние, за да се оттеглим! — прекъсна го главатарят на румите. — Пък и остана ни все някой и друг залог. На тръгване например бихме могли да опожарим сайвантите ви заедно с намиращите се в тях каруци и рала. А на минаване през Таниес — да подпалим кестеновата ви гора, от която изкарвате толкоз хубави бъчви...

Тук Малигувица, притичала с Гавашет на ръце веднага щом бе стихнала стрелбата, изшептя, че от тоз руми по-хубавец не била виждала, и че щом той, при все че бил чужденец по нашите краища, познавал толкова добре Мепеш, то туй било магия и чародейство.

— Я чуите, миличка! — изсумтя тихо и ядно Совтер. — Все ви се чудя как можете да готвите толкова вкусно, след като в главата си нямате мозък и едно яйце да изпържите!

И грубо я отпрати в кухнята. Тя се отдалечи безропотно, почорлава от всеки друг път, като току се кръстеше и шепнеше заклинания, готова едва ли не да нагади във фустата си от страх.

— Тогава какво предлагате вий, господине? — попита Совтер след продължително мълчание.

— Петстотин ливри, за да вдигна обсадата на замъка и да напусна областта, без да ви съсипвам горите, сградите и арендаторите.

— Сумата е значителна!

— Вий пък, господин капитан! — усмихна се разбойникът. — Че нали в сандъците си имате тройно, ако не и четворно повече! Годината е била благодатна за вас откъм заемите върху зърното, без да се смята при това печалбата ви от продажбата на бъчвите и дялания камък от вашата каменоломна!

Совтер разбра, че всеки по-нататъшен пазарлък би бил безсмислен и че оня нямаше да отстъпи нито с грош.

— Но ако предположим, че ви изплатя откупа — рече той, — кое ми гарантира, че ще удържите обещанието си?

— Моята дума! — отвърна главатарят гордо.

— Гола дума глад не засища! — сопна се Совтер. — На обещания вяра не хващам!

Оня избухна в смях.

— Тогава на тръгване ще ви оставя и един заложник, когото ще ми върнете след четирийсет и осем часа.

— Тъй да бъде — склони Совтер, — но при условие, че ми откриете кой ви е осведомил толкова подробно върху Мепеш!

Разбойникът отново се разсмя.

— Човек дава, за да получи, господин капитан! Това сведение ще ви струва петдесет ливри отгоре.

— Ще ги дам! — отсече Совтер подир кратко мълчание.

— В такъв случай веднага щом получа петстотин и петдесетте ливри — рече главатарят на румите, — ще вържа заложника за ей този стълб и ще ви кажа онова, което искате да узнаете. — За миг той се умълча, сетне с променен глас попита: — Липсват ми трима души. При вас ли са?

— Да — потвърди Совтер. — Бяха убити още щом стъпиха на стената. Ще се разпоредя да ги погребат по християнски и без да ги обезобразяват.

— Не мислете обаче, че обезобразявам аз! — възрази оня живо. — Това е работа на неколцината маври в дружината ми. Убият ли враг, те на всяка цена държат да го лишат както от щастието да живее, така и от мъжката му чест.

— Едното без другото не върви, тъй че подобни деяния са излишни! — поклати глава Совтер. — Пък и едва ли от туй на вашите маври им става по-добре.

— Прав сте, бога ми! — съгласи се разбойникът. — Но не ще мога да ги убедя.

— Връзвайте заложника си! — отсече капитанът. — Отивам за парите!

Съдържащото петстотин и петдесет ливри конопено чувалче ще да се е откъснало с голяма мъка от сърцето на Совтер, когато бе спуснато с въженце от прозорчето на защитаващата входа откъм островчето малка кула и тъй разлюляно, че да падне оттатък канала, който ни делеше от него. Главатарят на румите го грабна и тутакси се зае да брои на лунната светлина нашите прекрасни туренски ливри. Колкото и малък да бях, почувствах се ужасно оскърбен, когато видях Мепеш така изнуден.

— Е, господине, какво става със сведенията? — попита Совтер.

— Господин капитан — поде оня, — имате си вие тук един чудесен съсед, който много ви обича. Чрез нарочно лице той ми изпрати петстотин ливри с условието да напада Мепеш, като ми

обеща още толкова, ако успея в начинанието си! Тъкмо воювах без особена изгода край Дом, когато ме намери неговият иконом и най-подробно ме осведоми относно Мепеш, гарнизона му, защитните му съоръжения и вълчите ями под ъгъл в градището ви. За да не паднем в тях, ние използвахме чисто и просто дъски, по които минахме. Ако не бяха песовете ви, за които обаче и думица не ми бе споменато, Мепеш щеше да падне.

— Какво стана с тях?

— Бяха толкова свирепи, че се наложи да ги убием.

За миг висна напрегнато мълчание, сетне Совтер попита:

— Предполагам, че изобщо не сте се срещали с господин Дьо Фонтенак?

— Не, само с икономом му, италианец някакъв, именуващ се Басано. Имам среща с него по изгрев-слънце във Флакиер, за да обсъдим какво-що.

— И къде по-точно във Флакиер?

— При големия орех на кръстовището.

— Ще отидете ли?

— Няма и да се весна, ако ми дадете още двайсет и пет ливри.

— Десет! — отрязва Совтер.

— И таз добра, господине! — възкликна разбойникът. — Тук място за пазарлъци няма!

— Но какво ще загубите, ако не отидете? Басано няма да носи парите, тъй като не сполучихте.

— Не е работата какво аз ще загубя — отвърна оня, — а какво ще спечелите вие, като отидете там вместо мен.

Совтер веднага прекрати спора и двайсетте и пет ливри се озоваха по същия път оттатък канала.

— И знайте, че ще устоя на думата си! — увери го главатарят на румите. — Както, надявам се, и вие на вашата.

— Бъдете спокоен! Къде да изпратя заложника ви след четирийсет и осем часа?

— Той знае къде да ме намери. Приемете моя поклон, господин капитан! Съжалявам, че нуждата да преживявам и да изхранвам племето си ме заставя да прибягвам до подобни безчестия, тъй като иначе съм добър християнин и жадувам като всеки друг да получа след смъртта си опрощение от бога.

— Господине — произнесе Совтер не без известно усилие, — никой не може да предреши съда божи. Но ако спасението на душата ви е наистина толкоз присърце, то аз ви го желая!

Тук Йона възропта, но Совтер с рязко движение на ръката го накара да млъкне, докато разбойникът, изоставил глумливия тон, с който говореше от самото начало, промълви:

— Сполай ви, господин капитан! Няма да забравя пожеланието ви!

Сетне той и хората му си тръгнаха така, както бяха и дошли с плуване, като крепяха аркебузите си над главата. Не след много в далечината се разнесе конски тропот и скърцането на каруци, с които румите очевидно се бяха придвижили до близките ма Мепеш околности.

Когато по заповед на Совтер Йона слезе на островчето, за да отвърже заложника и открие лицето му, тъй като дълга наметка го покриваше от глава до пети, очакваше го приятна изненада: отпреде му се оказа момиче, чиято хубост на мига засия под луната. Бе с кестенява коса, искрящи черни очи, устни сочни и плът яка и свежа.

Йона я развърза и безмълвно се вторачи в нея от висотата на великанския си ръст, а оная дръзко вирна муцунка нагоре и току му се сопна:

— Е, що чакаш, та не ме насилиш? И не е ли туй в правата ти на победител?

— Абе, то и желание не ми липсва! — отвърна Йона, който и без туй вече силно развълнуван, съвсем се сащиса пред таквоз безочие, още повече че продължителното му целомъдрие в пещерата на каменоломната здравата го тормозеше. Сетне разкърши херкулесовите си плещи и додаде: — Пък и на теб, както ми се чини!

— С нокти и зъби ще се браня, тъй да знаеш! — изръмжа тя, но с тона на някоя, дето подир един хубав пердах би склонила да бъде победена.

— Ти какво, да не си девица? — изуми се каменарят. — Че възможно ли е, щом живееш с румите?

— Да имаш да вземаш за онуй, дето си го мислиш! Румите си имат свои закони и обичаи. А колкото до това, дали съм девица, то кълна се в Светата дева, че е така!

— Не се кълни тук, руми! — прекъсна я Йона като сниши глас.
— И още повече в Светата дева! На колко си години?

— На четиринайсет.

— Време ще да ти е вече! — въздъхна той, сетне продължи: — В Мепеш също си имаме нашите закони и обичаи. Тук „да“ можеш да кажеш единствено пред кюрето или пастора, но туй според мен си е чисто притворство и шмекерия, особено когато природата толкоз настоятелно си иска своето! Но какво да се прави, не аз съм ги измислил нашите обичаи! И насила ли те, гълъбче, капитанът тутакси ще ми посочи портата и тогава отново ще трябва да мра от глад по друмищата. Тъй че ще ме прощаваш, лисичке-хубавичке, но за мен е много по-важно да изхраня ей туй си туловище, защото гладна мечка хоро не играе!

— Ще рече, капитанът ме пази за себе си! — заключи хубавицата, като кръшно изви снага и с рязко движение на главата отхвърли назад тъмната си грива.

— Туй хич и през ум да не ти минава! — разсмя се Йона и шепнешком продължи: — За капитана всяка жена е лукавщина и гибел за душата. Той мисли за небето, а не за ей тия тук прелестни гърдички.
— И като ги докосна една подир друга с огромния си показалец, додаде: — И много бърка, бога ми, защото, макар и да си руми, аз похубава невестулчица нивга не съм срещал!

— Не съм руми, а мавританка! — прекъсна го девойката гордо.
— Сарацинката ми викат. Но въпреки това съм християнка.

— О, колкото до това — подсмихна се Йона, но отново сниши глас, — то опрат ли нещата до оназ работица, религията ми е последна грижа!

Това им държане естествено се промени, когато каменарят въведе заложничката в голямата зала, където Совтер и всички ние, с изключение на Фожане, останал на стража на крепостната стена, подкрепяхме силите си с пшеничен хляб и осолено свинско, поливайки го обилно с вино.

— Сарацинко — обърна се Совтер рязко към нея, като все пак я удостои с поглед, тъй като вълнението на Йона и на братята Сиорак при вида на това девойче с лъскави очета не му убягна, — ще ни бъдеш пленница малко време! Ще те освободя вдругиден призори.

— И кой знае що мъка ще видя тогава, дордето открия главатаря на румите! — завайка се Сарацинката. — Та той изобщо не ми каза къде отива!

— Не ти е казал ли!? — изуми се Совтер, като се надигна от стола си.

— Не, гос'ине! — разтърси грива Сарацинката. — Та нали точно, за да заглуши ядните ми викове ме закачули! Защото много добре бях разбрала, че като ме върза за стълба, той намеряваше чисто и просто да ме предаде на нови господари като да съм куче някакво, от което вече никой не се нуждае.

— Че какво толкоз си сторила, за да заслужиш гнева му? — измери я Совтер със суров поглед.

— Обичах го прекалено много — отвърна девойката, — но понеже тъй и не ме пожела, опитах се да го убия!

— Деяние твърде низко! — възмути се Совтер. — Досуц като майка му, похотта!

— Ах, гос'ине, пълно право имате! — промълви Сарацинката с наведена глава, но тръпнеща гръд. — И поради туй ужасно ме терзаят угризения и всеки ден умолявам господ бога наш да ми опрости в повечкото буйна кръв, с която ме е дарил!

Молитва, замесена от подобно тесто, изглежда, никак не се нравеше на Совтер, защото последва доста продължително мълчание, нарушено най-сетне от майка ми.

— И какво ще я правим сега тази безсрамница! — викна тя крайно невъздържано. (Кой знае, може би по-скоро мислеше за завръщането на Жан дьо Сиорак в Мепеш.) — И дума не може да става, че ще я държим тук!

— Ще обсъдим това по-късно! — отсече Совтер, комуто и през ум не минаваше да играе по свирката на една жена, та било тя и съпруга на многообичания му побратим. Сетне добави: — Скоро ще съмне, а имам и друга работа да върша. Йона — обърна се той към каменаря, като се надигна от мястото си, — донеси ми мориона и бронята!

Работата, дето му предстоеше, бе несъмнено срещата с Басано, на която до този момент той се беше двоумил дали да отиде, опасявайки се от някое вероломство на румите, но в крайна сметка разказът на Сарацинката бе надвил на колебанието му. Не стига дето

оня разбойник беше прибрал в джоба си петстотинте ливри на Фонтенак и петстотин седемдесетте и пет ливри на Мепеш, но чрез хитрина, а същевременно и по начин най-подигравателен бе отървал дружината си от една убийца. Печеливш и в двата случая, що ли му трябваше да си пъха главата в торбата! Навярно в същия този час, надсмивайки ни се и предоволен от себе си, той препускаше нейде далеч по дирите на нова жертва.

За срещата си с Басано Совтер и думица не каза, не я упомена дори в *Мисловника*, а братята Сиорак, които го бяха придружавали, както винаги останаха неми като риби.

Час след като бяха излезли, единият от братята се върна и поиска въже, което ни наведе на мисълта, че на някое дърво щеше да увисне обесен. Ала кое бе дървото и какво точно се беше случило, узнахме го много по-късно и не от Совтер, а от баща ми, комуто Совтер бе доверил всичко, при все че подразбирахме това или онова в продължение на години, и то само от случайни думички, изтържавани от него крайно неохотно, струва ми се, тъй като тайната трябваше да остане завинаги погребана в лоното на побратимството.

Не се и съмнявах, че първоначалното намерение на Совтер е било да залови Басано жив и да го задържи пленник, за да го застави да свидетелства срещу господаря си. Но едва-що разпознал го в предутринния сумрак, Басано връхлетял отгоре му с гола шпага в ръка и преди още Совтер да успее да измъкне своята, нанесъл му такъв удар, че ако не била бронята, щял да го убие на място. Видели това, братята Сиорак начаса изпразнили аркебузите си в нападателя и го проснали бездиханен в нозете на капитана.

Колкото до дървото, на което бяха обесили трупа, то това бе дъбът, ползущ Фонтенаковци при раздаване на господарско правосъдие. Той имаше над сто години и се извисяваше на един хълм, намиращ се на десетина тоаза от замъка им и, кажи-речи, току под прозорците на донжона^[1], обитаван от сегашния му владетел, комуто също както и на предците му като че ли се нравеше да отмаря взор с гледката на окаяните несретници, обречани от него на въжето.

Какви мисли са споходили Бертран дьо Фонтенак, когато на заранта е съзрял окървавения си иконом да се люшка на главния клон на същия дъб, това никой никога не узна, тъй като той не подаде жалба в съда и премълча, както стори всъщност и побратимството,

проумявайки отлично безсловесния език, на който двата замъка напълно разбираемо съобщаваха един другиму онова, що имаха да си казват.

Славната вест за превземането на Кале от дук Дьо Гиз долетя до Сарлат в края на януари, но трябваше да чакаме още три месеца и първите пролетни листи, преди баща ми да се завърне у дома — здрав, читав и ведно с тримата си войници.

Имам немалко основание да запомня датата на завръщането му, 25 април 1558 година, както поради туй, че съвпадна със седмия ми рожден ден, така и защото предния ден здравата се бях спречкал с Франсоа дьо Сиорак.

Като син първороден Франсоа предявяваше големи претенции, които обаче нямаше нито смелостта, нито силата да отстоява, защото въпреки единайсетте си години проявяваше във физическите упражнения вялост, която далеч не ми внушаваше уважение. Вероятно той сам осъзнаваше тази си слабост, защото пред буйните схватки със Самсон и мен самия предпочиташе някои по-спокойни занимания като риболова например, който никак не ми се нравеше, мен ако питате, и то най-вече поради изискваната от него неподвижност. Точно по този повод избухна и разпратата помежду ни.

В Мепеш бях вторият ранобудник след Малигувица, тъй като отворех ли очи — и вече не ме свърташе в постелята. Ето защо страшно се изненадах, когато една утрин, дордето пресушавах паница горещо мляко в голямата зала, отпреде ми ненадейно изникна Франсоа и се обърна към мен с тон високомерен, досущ оня, използван понякога от майка ми и който бе сякаш заразителен, защото Като също му подражаваше, но само когато говореше на Малигувица, тъй като на Барберин не би и дръзнала:

— Братко мой, възнамерявам тази сутрин да ловя риба в блатото и вий ще ме придружите. Ще носите въдиците и ведрата ми, ще нанизвате червеите на кукичките и ще стървите!

Толкова често бях вършил под заповедите му тази пренеприятна дейност и винаги с такава неохота, ненавиждайки, освен всичко и ролята на слугата, до какъвто големият ми брат ме принизяваше, че този път се поддадох на чувствата си и решително възразих:

— Не, господине братко мой (така изискваше той да го величая), тая няма да я бъде!

— И защо моля? — изви вежди Франсоа с вид надменен и заплаха в погледа.

— Защото не обичам риболова!

— Малко ме е грижа дали го обичате, или не! Ще сторите туй, което ви се нарежда!

— И дума да не става! — сопнах му се аз и го погледнах право в очите.

Тази ми дързост толкова го сащиса, че му потрябва време, за да се окопоти.

— Аз съм ви по-голям брат — рече той най-сетне, — и вие ми дължите послушание!

— Послушание дължа на баща ми и на чичо Совтер!

— И на майка ни! — добави Франсоа.

— И на майка ни! — повторих аз, като се почувствах едновременно гузен, че я бях забравил, и силно докачен, че Франсоа бе забелязал пропуска ми.

— Но и на мен! — тросна се той.

— Ни най-малко!

— А нима забравяте — поде Франсоа, — че един ден аз ще бъда владетел на Мепеш, а вие — нищо и никакво докторче в Сарлат?

Думите му силно ме засегнаха, но се въздържах да го покажа, и колкото се може по-гордо отвърнах:

— Аз ще стана прочут лекар в някой голям град като Париж, Бордо или Перигьо!

— Голям ли, малък ли — все едно! — подхвърли брат ми с неопишуемо презрение. — Но ще ли правите нещо повече, освен да лекувате чумави и сипаничави?

— Ще рече — същото, което прави и баща ми, при това драговошно и без дори плата да взема!

Тук Франсоа се усети, изглежда, върху несигурна почва, защото пак отвори дума за замисления от него риболов:

— Вашите врели-некипели малко ме засягат! Като по-голям ваш брат ви заповядах нещо и вие сте длъжен да ми угодите!

— Казах вече, че тая няма да я бъде, господине братко мой!

— В такъв случай ще ви накажа!

Аз тозчас рипнах от стола и решително пристъпих към него.

— Или пък ще заповядам да ви накажат, което е същото! — на скоропоговорка избъбри той.

Усетих го да се огъва и побързах да се възползувам от това, щото бяс ме хващаше при едничката мисъл, че някой ден този никаквец щеше да стане владетел на Мепеш, както сам честичко обичаше да ми натяква. А и освен това яд ме беше на него, задето така всеки път ми напомняше за смъртта на баща ми, мисълта за която, откакто нотариусът Рикун ни бе прочел завещанието, ме държеше в постоянен страх.

— Мразя го аз вашия риболов! — процедих през зъби. — Туй е занимание достойно за голтак някой, а не за благородник, комуто по приляга да ловува, да язди или борави с оръжие!

— Ха, с оръжие! — прихна Франсоа. — Та нали аз, нали точно аз стрелях с аркебуза по румите на островчето, дордето вие хъркахте връз вашия куп камъчета!

— Не съм хъркал! — отрекох възмутен.

— И още как! — поряза ме той. — А до вас хъркаше и оня син на говедарка, с когото сте се сдружили!

— Самсон е мой брат!

— Ваш приведен брат!

— И тъй нека да е — промълвих аз, свивайки пестници, — но тогаз един приведен брат струва много повече от заварения роден!

— Нима се осмелявате да ме оскърбите!? — кресна извън себе си от гняв Франсоа. — И нима го предпочитате пред мен, първородния? Та не знаете ли, че Самсон е просто едно гнусно копеле, което не струва дори лайната ми!

Първоначалните ми намерения нямаха нищо общо с онова, което последва; връхлетях отгоре му и такъв плесник му извъртях, че чак кръв му пуснах, а и тъй като наместо да ми се опре както подобава, страхопъзлото му ниеден тутакси ми обърна гръб, сподирях го и с як ритник в задника. Окървавен и хленчещ, големият ми брат изхвърча от залата и с това си отстъпление изгуби в очите ми всяка чест и достойнство. След малко го чух да се дере по стълбището, което водеше към кулата на Совтер, че подобно Каину съм искал да го убия.

Не ще и дума, че денят, в който набих големия си брат, бе ден паметен за Мепеш! И не го помрачиха нито гневните укори, нито

камшикът, нито водата и сухият хляб, нито сълзите на майка ми и сурово свъсеното чело на Совтер, нито пък четирийсет и осемчасовото ми заточение в североизточната кула в стая, лишена от всякаква мебел, където бях затворен сам с една метла, която начаса и най-пълноценно използвах срещу паяците, нахвърляйки се отгоре им като бесен, колкото и да ме болеше иначе седалището. В туй време Барберин, с облени в сълзи кръгли бузи (с изключение на майка ми, всички жени в къщата бяха на моя страна), ми донесе един чудесен, още топъл бял хляб и кана вода, която се оказа всъщност мляко. Няколко минути по-късно ключът отново се превърта в бравата и вдигайки глава, видях меднокосия, луничав и ярко синеок Самсон, който остави на пода гърне мед, усмихна ми се и избяга.

От свян така и не се бях решил да повтора пред Совтер думите, казани от Франсоа по адрес на Самсон, но той ги беше научил от Малигувица, дочула ги на свой ред от кухнята си, и сега, нахълтвайки с накуцване в затвора ми, за да се увери в тяхната достоверност, зърна меда, с който тъкмо мажех хляба си, и свъси вежди.

— Туй пък що е? — попита.

— Мед, господине чичо мой — отвърнах аз, като се изправих.

— И сам чудесно виждам. Кой ви го донесе?

— Това не бих могъл да кажа!

— Е, аз и без туй вече го знам! — промърмори Совтер. Той и млякото забеляза, тъй като нищо не убягваше от черните му, дълбоко разположени проникателни очи, но и думица не рече, а ме накара само да му повтора дословно онуй, що Франсоа бе избълвал за Самсон. Сетне отново се начумери и с тон крайно недоволен, рече:

— Това са брътвежи на коняр, слова безсрамни, долни и недостойни за християнин! Франсоа също ще бъде наказан. Това обаче не оправдава провинението ви! Твърде буен и необуздан сте, племеннико, и налитате като бик досущ и при най-малката обида! Ще трябва да се поправите!

После се въртна и излезе, но не нареди да ми отнемат нито меда, нито млякото. Както обаче научих по-късно, повикал все пак той Барберин и здравата я нахокал.

— Объркала съм ги навярно! — заоправдавала се разтреперана Барберин. — Че то двете гърнета толкоз си приличат!

— Я стига, Барберин, не си криви душата! — свил рамене Совтер. — Жена душа в корем носи, а пък и ти толкова обичаш Пиер, като сама да си го раждала!

— Мъничко поне, но и туй е вярно! — рекла дойката.

— Добре де, не споря! — прекъснал я Совтер, сетне додал: — Ама че главоболие е деца да възпитаваш! И защо ли им трябва на мъжете да се женят? Така заплащат скъпо и прескъпо някои мимолетни удоволствия. А сега съм принуден да нашаря с камшика и Самсон, при все че е най-кроткият от тримата, тъй като Франсоа е бърбърив като жена, а Пиер — грубиян, докачлив и горделив като лорд английски!

— Но пък има добро сърце! — вметнала Барберин.

— Сърцето не оневинява тялото!

Така Самсон беше бичуван заради кражбата на гърнето мед, което силно ме нажали, но подир, за моя, а и за негова най-голяма радост, ми бе изпратен за събрат по неволя и за същия срок в североизточната кула, докато Франсоа, с когото не посмяха да ни съберат наедно, беше обречен на четирийсет и осем часа самота под ключ в северозападната кула, макар и без да го накажат телесно, тъй като моят плесник и ритникът ми вече бяха свършили тази работа. Та ето как, завърнал се здрав и читав от войната, баща ми намери дома си обзет от смут, а тримата си синове — затворници.

Каква суматоха само предизвика това завръщане, което едно сияйно утро наблюдавах от прозореца на моята кула! Йона бе спуснал и трите подвижни моста и докато Марсал Кривоокия и Кулондр Желязната ръка разтоварваха спряната наскоро островчето каруца, баща ми, следван само от Кабюс, нахълта на кон в двора на Мепеш и с радостни победоносни викове го обиколи веднъж в галоп, преди да се спре пред каменното стълбище, по което тичешком се спускаше майка ми с разпусната руса коса и в силно деколтирана роба — такава, каквато Жан дьо Сиорак я бе видял за първи път преди тринайсет години в голямата зала на замъка Кастелно по време на посещението си у Комонов.

С един скок баща ми излетя от седлото и като се втурна към нея, озова се в подножието на стълбището в мига, в който тя се препъна в последното стъпало. Залитайки, майка ми падна право в обятията му, притисна го на свой ред към себе си и като се смееше през сълзи,

поиска му прошка, задето толкова го бе разгневila в деня на заминаването му.

— Стига, гълъбице моя! — прекъсна я шепнешком баща ми. — Не искам и да чувам за повече разногласия помежду ни! (Но уви, за тях отново стана дума две години по-късно, при това не за ден и не за два!) Сетне гръмко добави: — Сега е време за веселие, баронесо Дьо Сиорак!

— Баронеса? — смая се майка ми. — Да не би да сте барон вече?

— Точно така! По поръчителство на дук Дьо Гиз кралят съвсем наскоро въздигна Мепешкото кастеланство в баронство, каквато титла отсега нататък ще нося аз, а подир мен и Франсоа!

В същия миг с викове и писъци на двора отвсякъде наизскача прислугата ни: Фожане — от бърчварницата, Малигувица — от кухнята, братята Сиорак — от яхъра, а накрая, едва ли не премятайки се по витата стълба на кулата и предшествана от Малката Еликс, с личице жално, но дръзки очета, навън се изтъркаля и Барберин, с полуизскочили от набързо пристегнатата ѝ фуста гърдища и влачеща подире си поруменялата от вълнение Катрин, вкопчила се в опасания ѝ с червени ширити зелен сукман.

— Иисусе мой преблаг! — пропищя възторжено дойката, за която баща ми беше не само господар, но и герой.

Най-сетне се появи и Совтер, цял облечен в черно, но със сияещи от радост очи, който, за да върви по-бързо, без при това и най-малко да го е грижа за достолепието му, заподскача по стъпалата на една страна досущ като рак, на което го принуждаваше недъгът му. Щом го зърна, Жан дьо Совтер тутакси остави Изабел и се хвърли в прегръдките му.

— Братко! Братко мой! — промълви почти лишен от дар слово Совтер и притисна грапава буза о неговата. Сетне възкликна: — Но добре ли чух? Вий сте вече барон!

— О, колкото до това — прошепна баща ми на ухото му, — то от Кале нося неща далеч по-осезаеми от една титла! Англичаните се оказаха люде доста заможни...

И като се изтръгна най-сетне от обятията му, той нежно целуна Катрин, чиито бузки пламенееха в необичайно ярка руменина, засенчвана обаче от искрящия лазур на сините ѝ очи, а подир разцелува и Малката Еликс, Барберин и дори Малигувица, но не и Като, което несъмнено би събудило ревността на майка ми. Сетне се

обърна към мъжете и като се взираше в очите всекому поотделно, потупвайки го същевременно с две ръце по раменете, назова ги по начин, присъщ единствено нему, който ги накара да се почувстват така поласкани, сякаш едничкото си име да носеха, бе вече заслуга предостатъчна:

— Ах, братовчеди мои Сиорак! Мили ми Фожане! Йона, драги мой! Но къде са моите непрокопсаници! — сепна се отведнъж той и удивен се озърна. — Защо не ги виждам? Нима още се излежават, и то в ден като днешния, когато баща им се завръща от война!?

Откривайки сякаш заседание на съд ведно със Совтер и в същата стаичка, откъдето побратимите уж слушаха неделната литургия, без обаче да поканят и майка ми да заседава заедно с тях (натрапваше се съмнението, че в случая тя би била както съдник, тъй и страна по делото, защото израз като „син на говедарка“, надали би могъл да стигне до ушите на Франсоа, ако по-напред не се отронеше от нейните устни), баща ми изслуша един подир друг и тримата си синове, като порица Самсон за кражбата му; мен самия — за грубостта ми, а Франсоа — за хулите му. Но единственият укор, който сметна за нужно да впише в *Мисловника* си както за назидание на провинилите се, така и на онези, дето щяха да ги наследят в Мепеш, бе укорът, отправен към първородния му син:

— Сине мой, при все че сте човек благоразумен, то в случая сте постъпили крайно необмислено и напълно заслужено е било накърнено честолюбието ви. Правото ви на старшинство се основава не на справедливостта, а на необходимостта да не се отслабва владението чрез делба, но то не ви дава никаква друга привилегия! И като сте унижили Пиер, отнасяйки се с него като със слуга и карайки го да се срамува от бъдещото си занятие, вие сте постъпили дважди несправедливо. Последствията са ви добре известни! А що се отнася до Самсон, то изричайки по негов адрес познатите вам думи, вие ми нанесохте тежка обида. Имайте го предвид! Не бих желал това да се повтаря! И нивга вече не произнасяйте слова подобни, ако държите на моята обич! Майката на Самсон е покойница и ваш дълг е не да се питате коя е тя, а никога да не забравяте кой е бащата на Самсон и да почитате сина му като равен. Моля ви добре да запомните това!

Предполагам, че преписвайки гореказаното, баронът на Мепеш се беше постарал да го поизглади, тъй като на всекидневната му реч не бе присъща подобна изисканост. На мен обаче този документ ми е скъп както поради това, че сложи край на зависимостта, в която големият ми брат се опитваше да ме постави, така и защото открито призна на Самсон права, равни с тези на братята му. А колкото до „грубостта“, в каквата бях набеден тогава, то и до ден-дневен съм на мнение, че тя бе също толкова навременна и полезна, колкото и грубостта на бръснар някой, цепнал с ножа си цирей, та да изтече насъбралата се в него гной.

Тройното наказание бе отменено при това с ритуал, подсказан на капитаните от спомена за публичните помирения, до каквито се прибегваше в армията, за да се предотвратят дуелите. Под техен надзор тримата бяхме изправени лице срещу лице и приканени да си поднесем взаимни извинения, засвидетелствайки си по този начин обичта, която хранехме един към друг. Лично на мен това ми костваше немалко усилие, докато на Франсоа — никакво, толкова лесно се изливаше душицата му в наложения й калъп. След като така всеки един от нас получи удовлетворение, преминахме към прегръдките и целувките, които — все едно печати върху последната страница на договор — обикновено слагаха край на подобни разпри. Франсоа трябваше да разцелува по-малките си братя и видеше ли човек разкаянието, изписано върху дългнестото му благовъзпитано лице, а и готовността, с която го стори, можеше да се закълне, че го прави от сърце.

Не само през този и следващите дни, но и през цялата седма година от живота ми, аз с упоение слушах разказите на баща ми и на войниците му за това, как е бил превзет Кале и как сме прогонили англичаните от земите ни. По всичко личеше, че голяма крачка бе по пътя към възраждането на величието на Франция овладяването на това пристанище, което англичаните имаха за свое от Стогодишната война насам, като държаха по този начин ключовете на кралството, и можеха, по воля своя, винаги да нахлуят в него с войските си. Ето защо те ценяха Кале повече от който и да било скъпоценен камък в английската корона и години наред така усърдно бяха укрепвали града,

заселвайки го по-напред с верни на своя крал поданици, че го смятаха за непревземаем и дори бяха изписали на една от градските порти следното:

*Кале французите ще вземат
в деня, когато, сякаш тапа,
по вода оловото заплува!*

Самохвалство, което безспорно доказва, че всички народи си приличат и че дори англичаните са склонни да се самозабравят, стане ли дума за достойнствата км.

Че „оловото все пак е заплувало по водата“ бе за моите седем години чудо невиждано, което ме изпълни както с благоговейна възхита към баща ми, взел дейно участие в делото, така и с безмерно щастие поради факта, че кралството ни е отново целокупно и във френски ръце, който успех на побратимството не му омръзваше да превъзнася. Пиша тези редове двайсет и пет години по-късно, но и сега, макар и на години вече зрял и на разум трезв, чуя ли думата „Кале“, сърцето ми неизменно трепва. Че този град бе отново наш, и то след като толкова дълго време беше олицетворение и нещо като символ на чуждото владичество, за мен и до ден-дневен остава най-значителното събитие в историята на кралството от средата на столетието.

Според дочутите от баща ми твърдения на нашия съсед, Пиер дьо Бурдей, владетел Брантомски — макар и „абат^[2]“, той чудесно се спогоди с хугенотите, когато последните завладяха абатството му — пръв „радетел“ на начинанието за възвръщането на Кале бил адмирал Гаспар дьо Колини, същият, чиято геройска отбрана на Сен Куентин даде на Анри II време да свика под знамената всички запасници от благородно потекло, за да противостои на испанския нашественик. Излишно е да споменавам както що за човек беше адмиралът, така и печалната участ, сполетяла го четиринайсет години по-късно в Париж през злокобната Вартоломеева нощ^[3]. Колини — тук думата ми е за тримата братя от този прославен род: Одет, кардинал Дьо Шатийон^[4]; Д'Андьоло^[5], генерал-полковник от пехотата; и адмиралът — бяха в

Мепеш на голяма почит и уважение като първите високородни френски велможи, приели протестантската вяра и окуражили с примера си по-малко знатните да заявят открито принадлежността си към нея, дарявайки същевременно хугенотството с вожд и меч.

Според Брантом, който, както често правеше, само повтаряше „слух някакъв“, без при това да уточни произхода му, по време на Воселското примирие адмиралът изпратил предрешения господин Дьо Брикмо на разузнаване в Кале. Господин Дьо Брикмо му представил съответен доклад, въз основа на който, а също и на слабостите в отбраната на града, адмиралът съставил писмен отчет и няколко плана за нападение. Месеци по-късно, когато между Испания и Анри II отново се разразила война, кралят си спомнил за тези планове и записки, изпратил да ги вземат от госпожа адмиралшата (след падането на Сен Куентин Колини се намирал в испански плен) и ги предал на дук Дьо Гиз, за да ги проучи. Ако цялата тази история е вярна, то тя е изключително интересна, тъй като показва бъдещият глава на френските хугеноти и бъдещият предводител на католическата партия (първият бе обвинен в съучастничество в убийството на втория, а след време сам падна убит от неговия син) да ратуват заедно, макар и от разстояние — единият чрез плановите си, а другият, чрез блестящото им приложение на бойното поле — за освобождаването на Кале, което доказва, че единни ли са, французите са способни на много, когато се наложи да отстояват целостта на кралството.

Основната слабост в отбраната на Кале, според баща ми, се състояла преди всичко в представата на защитниците му за неговата непристъпност.

Градът бил почти изцяло заобиколен от вода: от една страна го ограждало море, от друга — крепостен ров, подхранван от водите на река Ам, и от трета — блата, докато със сушата го свързвал един-единствен земен насип, при това защитаван от няколко форта. През зимата всичката тази вода извънмерно набъбвала и англичаните, осланяйки се почти изцяло на това естествено препятствие, били навикнали в лошо време, пък и от пестеливост, значително да съкращават инак многобройния гарнизон, който поддържали в Кале през лятото. И съмнения няма, че те разчитали също и на подкрепленията, които могли да получат своевременно както от

Дувър, така и от испанската армия, набрала толкова сили във Франция подир крушението при Сен Куентин.

— Успехът — подхвана баща ми по начина, който тъй ми се нравеше — изправил се в цял ръст, разкراчен и с ръце на кръста, която му поза обаче в никакъв случай не се дължеше на арогантност или безсърдечие някакво, а на едничката причина, че тялото му просто преливаше от жизненост, крепяща го дори в мигове на най-голяма умора. — Та успехът, казах, се дължеше както на най-строга съблюдаваната тайна за начинанието, на изненадата и суматохата, настъпила сред неприятеля, когато ни зърна под стените си, така и на изключителната бързина на действие, която не остави на английските подкрепления време да пристигнат от Дувър. Всичко това — подчерта той, — и дискретността, и изненадата, и бързината дължим на дук Дьо Гиз!

— А като как е той? — любопитства Изабел, чиято златиста коса сияеше под нахлуващата през двукрилите прозорци на голямата зала светлина.

— На вид външен, ще рече, така ли?!

— Да — избъбри майка ми, като се изчерви.

— Какво пък! — подсмихна се баща ми. — На ръст е снажен и чудесно сложен, а когато не носи броня, облечен е в жакет и панталони от тъмночервен сатен, врекъл се на този цвят от любов по една дама; отгоре им замята черно кадифено наметало, обточено с червен ширит, а на главата си носи шапчица от същото черно кадифе с разкошно червено перо. Е, баронесо — полунасмешливо-полуразнежено я подкачи той, — сега доволна ли сте?

— Да, господине — промълви майка ми смутено.

— За три дни — продължи баща ми — Гиз овладя фортовете Сент Агат, Нийоле и Ризбанк, които защитаваха водещия към Кале насип. После заповяда на Д'Андьоло... Впрочем за Д'Андьоло ще стане дума по-нататък. — Тук той се обърна към Совтер и му хвърли многозначителен поглед. — Та Гиз, както вече казах, заповяда на Д'Андьоло да прокопае канал, с който да отводни в морето опасващия града крепостен ров. Не беше лесна работа това! Кабюс и Марсал могат да ви го потвърдят, и двамата имат дял в нея. И ако Кулондр не беше с тях, то е само защото желязната му ръка не му позволяваше да

върти кирката и лопатата, които, уверявам ви, допринесоха за превземането на града също толкова, колкото оръдията и аркебузите.

— Тъй си беше! — избоботи Кабюс, след като по-напред се увери с поглед, че баща ми му отстъпва думата. (Никога досега Марсал Кривоокия не се беше чувствал по-нещастен поради заекването си от мига, в който видя Кабюс да обира сам всички лаври, увенчали общото им дело.) Тъй беше, я! — повтори гасконецът. — Пълно беше там с подвижни пясъци, а почвата бе толкоз тинеста, че до мустаците се оклепахме! (Тук аудиторията послушно впери очи в упоменатия атрибут, разкрасяващ собственото му червендалесто лице.) Сигур тъй и щяхме да си затънем до шия в тоз чорбалак, ако Сенарпон...

— Губернаторът на Булоне — вметна баща ми.

— ... не беше наредил да ни раздадат фашины, на които се крепяхме, докато копаехме, а в туй време ония ми ти англичани — бам! бам! — току ни обстрелваха с аркебузи от стените.

— Н... н... но им... имаше и з... з... заслони! — намеси се Марсал, който започваше, кажи-речи, всяко си изречение с „но“, макар че думата му беше толкоз трудна за изговаряне.

— Заслоните — впусна се в обяснения Кабюс са ситно заплетени ракитови щитове, изработени по нареждане на Сенарпон, които закрепяхме в тинята с помощта на два заострени колеца. Туй им беше хубавото, че можеха да се местят ведно с напредването на изкопните работи. Пък и не един и не двама смелчаци им дължат живота си! — Тук той се озърна към Като с вид, даващ, ясно да се разбере, че сам се нареждаше сред тях, после продължи: — Та тъй, свършихме го ний най-сетне, този прословут канал и още с първия отлив сладката вода от крепостния ров изтече в солената вода, а ние получихме заповед да заемем позиция в пресушения ров и да разставим оръдията...

— Н... н... но при п... п... прилив... — не изтрая Марсал Кривоокия.

— Но при прилив — поде думите му Кабюс — се налагаше да зарязваме оръдията, инак яко привързани към забити в тинята котви, защото морето, нахлуващо обратно в нашия канал, изцяло ги покриваше, пък и самите ние трябваше да си спасяваме кожата, тъй като водата се качваше много бързо. Мътните го взели, нивга досега не бях изгазвал толкоз кал и ледена вода!

— Не кълни, Кабюс! — сръза го Совтер.

— Бива, господин капитан! — сговорчиво се отзова Кабюс, сетне, съпровождайки думите си с величави жестове, продължи: — При отлив пък трябваше да се връщаме обратно, да прочистваме оръдията и отново да откриваме огън, и всичко туй под несекващия обстрел на господа англичаните!

— Ние пък водехме по тях преграден огън! — намеси се Кулондр Желязната ръка, който, макар и човек немногословен, този път си позволи дори да добави: — Сам аз бях един от аркебузирите!

— Вярно е това — потвърди баща ми.

— Оръдията бяха огромни! — възкликна Кабюс и като засука мустак, стрелвайки същевременно Като с такъв поглед, сякаш имаше юначния вид на тази си украса за олицетворение на собствената си мъжественост, додаде: — Де що има едрокалибрено на тоя свят — там беше! Петнайсет, толкоз наброяваха! А пък затътнеха ли — страхотия съща! Разправят, че чак в Дувър ги чували! — Тук той за миг се умълча, след което със светнали очи заключи: — Те и направиха пробива в стената на цитаделата, през който нашите войски влязоха в Кале и завладяха града!

— Че беше тъй, тъй беше, но по-напред трябваше да я вземем с пристъп! — прекъсна го с усмивка баща ми, който много обичаше Кабюс и гледаше на очевидните му недостатъци толкова снизходително, колкото и ценеше скритите му добродетели. — И тук мога да река като Кулондр — продължи той, — сам аз участвах в него! Гиз реши да атакува пробива по време на вечерния прилив и пръв нагази до кръста в ледената вода, за да прекоси рова, където бяхме разположили оръдията. Следваха го стотици аркебузири, братята му Д'Омал и Д'Елбьоф, както и мнозина доброволци измежду благородниците, сред които и сам аз! — натърти той със смях. — Тъй както си бяхме — целите вир-вода и премръзнали до кости, ние изкатерихме защитния вал и се хвърлихме в яростна атака срещу пробива. И понеже англичаните значително ни отстъпваха по численост, много скоро се захвана страхотно клане. Клетите, и най-малка надеждица за спасение не им оставихме! С изключение на малцината, които успяха да отърват кожата като се оттеглиха в града, те до един легнаха под ножа в разгара на битката. Когато станяхме господари на цитаделата, Гиз остави там Д'Омал и Д'Елбьоф, а сам отново прекоси рова, газейки този път във водата до шия, за да се

присъедини към основните сили на армията, докато ние останахме откъснати от тях за цяла една нощ, та чак до отлив, като от враждебния град ни делеше само най-обикновена врата! Въпреки тъмнината губернаторът на Кале, лорд Уентуърт, реши незабавно да контраатакува и да ни отблъсне обратно в крепостния ров, преди да са ни се притекли на помощ. Той подложи портата на обстрел от четири оръдия, дотътрени тук по градските улици, като хвърляше войниците си срещу ни в пристъп подир пристъп, но тъй и не успя да ни изтласка от позициите ни. На заранта, по отлив, и след като бе изгубил половината си люде, лорд Уентуърт най-сетне се реши да преговаря. По негова молба Гиз пощади живота на жителите и им позволи свободно да напуснат града, както бе постъпил и Едуард III с французите два века назад, когато го беше завладял. Начело на четирийсестина офицери Д'Андьоло начаса влезе в Кале, за да възпре евентуалните безчинства на нашите войници и да предотврати всяко плячкосване, клане или насилие.

— А английските подкрепления? — попита Совтер.

— Пристигнаха, но твърде късно. Градът бе вече в наши ръце. Бързината, братко, бързината! Действахме толкова бързо, че осем дни се оказаха предостатъчни, за да завладеем Кале!

Продължението Жан дьо Сиорак довери единствено на Совтер, между четирите стени на кабинета му, а по-късно, когато станахме на години да проумеем същината на нещата — и на нас, синовете му.

— Досега такава плячка не бях виждал! — възкликна Жан дьо Сиорак, докато кръстосваше надлъж и нашир малкия кабинет, а Совтер, чийто крак отново го измъчваше, се бе отпуснал в едно голямо кресло. — Не ми е думата само за мунициите, но и за невероятните количества продоволствие, за чудесните звънки монети, за стоките всякакви, за разкошните мебели, за китайската коприна, за топовете сукно, за калая, за бронза, за балите превъзходна английска вълна за сто хиляди ливри, за овчите кожи за петдесет хиляди! Като дял от плячката кожата получи Д'Андьоло, докато останалите командири взеха своя в екую: Терм, десет хиляди, Сансак — четири хиляди, Бурден и Сенарпон — по две хиляди...

Тук той внезапно млъкна и лукаво погледна Совтер.

— А ти, Жан? — не се стърпя оня.

— Двамата с теб — отчетливо произнесе Сиорак, — получихме четири хиляди екю!

— Четири хиляди! — ахна Совтер и очите му светнаха. — Трябва да си извършил някое геройство, което сега премълчаваш!

— Ш-шт! Геройствата се забравят, екютата остават! Сега най-сетне ще можем да осъществим нашето отдавнашно намерение да купим воденица на Бьоните!

— Няма ни една за продан.

— Ще почакаме, а междувременно ще поверим сумата на някой почтен евреин в Перигьо, та да я позакръгли!

За миг настъпи мълчание, тежко колкото падащите едно по едно в сандъците на Мепеш четири хиляди екю, след което Совтер тържествено изрече:

— Всевишния продължава да ни закриля и да множи богатствата ни!

— Амин! — заключи баща ми, после седна насреща му и подхвана: — Учудвате се навярно, че съм поискал уволнение преди сключването на мира. Защо ли? По-напред, защото то е неизбежно. Никоя от страните няма интерес войната да продължава. Но най-вече поради това, че за нас (той наблегна на „нас“) събитията взеха нов обрат. Гиз и брат му...

— Кой от всичките?

— Кардинал Дьо Лорен... Двамата се срещнаха в Маркоан с Гранвел^[6], министъра на Филип II Испански. На срещата обаче станало дума не толкова за мир, колкото за борба против еретиците.

— Друго и през ум не би ми минало!

— И Гранвел, комуто, изглежда, не липсват опитни съгледвачи в нашата армия, набедил Д'Андьоло пред двамината Дьо Гиз. Проповядвал бил калвинисткото учение в Бретан; изпращал бил подозрителни книги на брат си Колини, пленник на испанците, и накрая — по време на целия поход срещу Кале веднъж не бил стъпил на литургия. И какво, мислите, стори Гиз?

— Повтори пред краля обвиненията, отправени от един испански министър срещу собствения му генерал!

— Отгатнахте пренеприятната истина! Кралят веднага арестува Д'Андьоло, а когато той смело заяви веруюто си, заповяда да го затворят в замъка Мелюн. Та ето как кралят хвърли зад решетките

генерал-полковника на френската пехота, и то по внушение на врага! Човек едва ли би могъл да стигне по-далеч в глупостта и тиранията!

— Макар и не на пръв поглед, но това е добра вест! — прекъсна го Совтер. — Д'Андьоло е човек военен и видна особа в кралството. Адмирал Дьо Колини също. Освен това двамата са племенници на Монморанси по майчина линия. Ако Д'Андьоло издържи, а Колини отново приеме католическата вяра, кралят трудно би могъл да ги осъди и изпрати на кладата. А не изгори ли тях, то как ще изгори останалите? И това ще бъде значителен напредък по пътя към свободата на вероизповедание, за каквато ратуваме.

Сиорак разкърши рамене и се начумери.

— Надеждите ви, господин братко, прекомерни ми се виждат! Да не забравяме скудоумието на краля. Той може да не изгори Д'Андьоло и пак да изпрати на кладата някои недотам именити велможи. На него логиката му е абсолютно чужда.

Совтер въздъхна и дълбоко разположените му черни очи се изпълниха с тъга. По непочтителната забележка, подхвърлена току-що от Сиорак, той разбра, че многообичаният му побратим все още не бе склонен да се обяви открито за Реформацията въпреки примера на Д'Андьоло.

— Жан — упрекна го той благодушно, — прекалено земен сте още и не се посвещавате богу всецяло!

— Не е тъй! — възрази Сиорак. — Въздържам се, но само за да му се посветя още по-ревностно. Пък и животът на твърде много хора зависи от моя живот, за да го жертвам мърцина на кладата. Важното сега е не да умреш, а да се пребориш за тържеството на вярата си!

Совтер отново въздъхна, стисна силно подлакътниците на креслото и се умълча.

— Знаете ли... — Сиорак стана и като се приближи до прозореца, обгърна с поглед инак тъй познатата му, но сега почти изтрила се от паметта му гледка на просторния мепешки двор с неговия кладенец, с рошкова и царящата в него неспирна суетня... — Знаете ли, че нашите войници славно си опекоха работата? Особено Кабюс! Като не можаха да оплячкосат града, те разграбиха английските кораби в пристанището, тъй че Кабюс носи в дисагите си внушителна плячка — цяла камара екю!

— И какво намерява да прави с тях?

— Да купи земя и да се ожени. Но това може да почака.

— Напротив, не търпи отлагане! — поклати глава Совтер. — Докато отсъствахте, видяхме нашата камериерка неведнъж да лее пороища сълзи и да въздиша тъй, че ковашко огнище би разпалила!

— Ба! — разсмя се баща ми. — Винаги съм си мислил, че въпреки фасоните, дето ги продава, тоз фитил само за чакмак плаче!

— Вече не става дума за искри, а за пламък! — рече Совтер. — Забелязахте, предполагам, що нежни погледи бяха по време на епическия разказ на нашия гасконец. Не ще и дума, момата вече тъй се е наточила и толкоз ѝ е припушило под пъпа, че като нищо би прескочила или пък потрошила оградата, за да се добере до жребеца. По-добре ще е да ги оженим, преди да се е наложило да ги наказваме.

— Щом е тъй, да ги оженим веднага! — реши баща ми.

— По-напред обаче Кабюс трябва да купи земя. Тъкмо сега Брьой е за продан.

— Брьой ли? Къде беше това? Името ми е познато.

— Това е онзи обширен имот по пътя за Аизи, оттатък нашата каменоломна. Вярно, навсякъде избива скала, но има пълноводен извор, а и ливадите ще са добре дошли за овцете. С трийсетина глави Кабюс и жена му биха преживявали сносно, особено ако им поверим и нашите срещу половината печалба. Знаете, че засега овцете ни не носят никакъв приход и залудо овчар храним.

— Че бива ли го Кабюс за пастир?

— На младини е водил по планинските летовища стада от по триста-четиристотин глави.

— А къщата как е?

— Ще ѝ трябват няколко покривни плочи, които Йона може да засече.

— Е, тогава всичко е наред — заключи баща ми. — Изабел обаче никак няма да бъде доволна от решението ни, тъй като ще се лиши от камериерката си. Какво направихте с онази Сарацинка, за която ми споменахте?

— Веднага я отпратих. Намерих ѝ работа. Изабел не я ще в Мепеш, и с пълно право! Туй девойче капчица свян няма и би съблазнило дори дявола.

Сиорак понечи да каже нещо, но размисли и премълча, после обърна глава и с два пръста на лявата си ръка забарабани по едно от

малките стъкла в оловна обковка на прозореца.

[1] Главна кула на замък (ист.). — Б.пр. ↑

[2] Насмешливо прозвище, давано от протестантите на католиците. — Б.пр. ↑

[3] Нощта на 23 срещу 24 август 1572 година, когато по заповед на Шарл IX, подстрекаван от Катерина Медичи и принцовете Дьо Гиз, в Париж е предприето методично изстребление на протестанти, като броят на жертвите надхвърля три хиляди. — Б.пр. ↑

[4] Одет дьо Колини, наречен още кардинал Дьо Шатийон (1517–1571), кардинал и архиепископ на Тулуза. — Б.пр. ↑

[5] Франсоа дьо Колини, сеньор Д'Андьоло (1521–1569), първият от рода Колини, приел калвинизма. — Б.пр. ↑

[6] Антоан дьо Гранвел (1517–1586) кардинал, министър при Карл V и Филип II Испански и вицекрал на Неапол (1571–1575), преди да бъде ръкоположен за архиепископ на Безансон — Б.пр. ↑

ГЛАВА ПЕТА

След като Кабюс купи Брьой, съседът му от каменоломната, Йона, бе натоварен със задачата да възстанови липсващите покривни плочи. Той обаче не се задоволи само с това. Забелязал една пукнатина, която криволичеше между камъните на северната стена, Йона заключи, че тежестта на плочите изронва нейде зле уплътнена зидария и наместо само да замаже пукнатината, придума капитаните да издигне срещу подозрителната стена една подпорна дъга, която не само я заякчи, но й придаде и вид, силно понравил се на Кабюс.

— Ще рече човек, укрепление — отбеляза той.

— Че то си е! — сопна се Йона.

— Проумявам ги аз тия работи! — удовлетворено кимна гасконецът.

Той цял се превъзнасяше от радостта да се види собственик на земя и всеки божи ден през онази чудна пролет я кръстосваше надлъж и нашир, наслаждавайки се на нейния леко хълмист изглед, на извора, на гората и простора ѝ, с които така се гордееше, но в същото време оставаше сляп за прозиращата навсякъде изпод пръстта скала, припокрита само с тънък слой почва, непригоден както за разораване, така и за плодни насаждения, и едва достатъчен колкото за една зеленчукова градина. А и горите всъщност бяха само сечище и постари скални борове, даващи твърде малко дърво за огрев през зимата. Земя ялова беше туй, земя за овце, както тъй прозорливо бе предугадило побратимството, което впрочем и само би я купило, ако Брьой си струваше труда, а сега, искрено казано, бе доволно и предоволно, че негов собственик беше станал Кабюс, човек безусловно честен и предан войник, тъй като никак не му се щеше да има за съсед някоя особа съмнителна, и то в такава близост до драгоценната ни каменоломна и границата с имението на Фонтенак. Освен че настаняването на Кабюс в Брьой разрешаваше по начин най-благоприятен затрудненията с мепешките овце, които покрай цяла върволица нескопосни овчари тъй и не бяха прокопсали, много

успокояваше и мисълта, че в случай на нужда Кабюс можеше да окаже въоръжена подкрепа на Йона. Така освен облагите, които извличахме от Брьой и каменоломната — едната скромна, но втората съществена, — те имаха преимуществото и на нещо като преден пост на границата ни с Фонтенаковите владения, откъдето можеше да се държи под око и едничкия път, идващ от Аизи, по който се стигаше до Мепеш. Впрочем през онази паметна нощ, когато ни нападна — и в това се убедихме още на заранта по пресния конски тор, останал подире й, — многочислената шайка руми беше минала точно оттам и ако тогава Йона си бе на каменоломната, а не при нас, в Мепеш, то той, обезпокоен от тропота на минаващите коне и каруци, несъмнено би хукнал по някоя от преките пътеки към замъка, за да ни предупреди.

С мокри от росата ботуши, заметнал ръце зад гърба, юнашки навирил мустак и с червендалесто, сияещо от жизнерадост и блаженството на собственик лице, Кабюс отново се завъртя край къщата, където Йона се трудеше над своята подпорна дъга, и скромно подхвърли:

— Комай временце му трябва човек, за да обиколи имота ми!

— Ти трябва най-добре да го знаеш — отзова се Йона неприветливо. — Нали ката ден го правиш!

Сетне се умълча, обзет от горчиви размисли. Все тъй с ръце на гърба, изпъчил гърди и изопнал крак, Кабюс обиколи къщата и за кой ли път възхитено я огледа от всички страни.

— Хубава си е къщата! — заключи той.

— Бива я — съгласи се Йона, — само дето кошара й липсва.

— Ще заръчам да ми построят.

— Капитаните ще те накарат да си платиш камъка.

— Ще го платя! — заяви Кабюс. — Още не съм се охарчил съвсем.

— Долу стаите са само две — забеляза каменарят. — Тесновато ще е за едно семейство.

— И туй съм го премислил — рече гасконецът и като измъкна дясната си ръка иззад гърба, поглади мустак. — Рече ли Като да ме дари с рожби, ще иззидам още стаи на тавана, а за да стигам дотам, ще наредя да ми вдигнат и една малка кула с вътрешно стълбище.

— Туйто! — прихна Йона. — Кула! А защо не и подвижен мост, а? И укрепен портал, че и бойници?

— Тъй значи, каменарю, надсмиваш ми се! — докачи се Кабюс. — Не можеш обаче да отречеш, че подпорната ти дъга си я бива наглед и че прави от къщата ми нещо като малък замък.

— Ще я бива, когато я завърша! — отсече Йона и изтри с ръка обилно стичащата се по челото му пот. — Ти, Кабюс, по-добре ми помогни да пренеса ей тоя камък, наместо да ми се правиш на господар някой, дето само гледа как другите работят!

— Завиждаш ми ти, йона, завиждаш ми! — рече Кабюс, запретвайки ръкави. — А завистта е грях долен!

Не без усилие, макар и двамата да бяха здравеняци, а Йона и надвишаваше гасконецата с цяла глава, те поставиха камъка на отреденото му място и се изправиха задъхани и плувнали в пот.

— Тежи! — изпуктя Кабюс.

— Понатежава — съгласи се Йона, — но и подир триста години пак ще си стои тук, дордето ние с теб отдавна ще сме покойници.

— Тъй де, но сега нали живееш и поминуваш!

— Не, не живея! — поклати глава каменарят. — За нощуване — нощувам в една пещера ведно с моите кози и ярета, денем пък самотувам с камъните си, че и душата ми от мисли всякакви мира няма. Ах, и дума да не става, обичам си аз камъните, но камък можеш ли приласка! Пък и нищичко не притежавам на тази благодатна перигорска земя, освен едната риза на гърба си. Как щяло тогаз да не ти завиждам; Кабюс, на било туй греховно, или не! Че нали ако вместо да се бия в Мепеш срещу румите, бях се сражавал при Кале срещу англичаните, то днес не другиму, а мене щеше да се падне и тая земя, и къщата, че и момата. Не искам да река, разбира се, че ти завиждам за твоята Като — благоразумно вметна Йона. — Дал бог доволно и предоволно моми на този свят, дето биха допаднали на един мъж. Вземи Барберин например, стига да не беше вече омъжена. Или пък Сарацинката — добави той след кратък размисъл.

— Изплю ли най-сетне камъчето! — възкликна Кабюс. — И само като си помисля, че и очите й не съм видял на тази Сарацинка! Разправят, че огън я горял под пъпа!

— Че то има ли девица на нейните години да не я гори? — рече Йона и като се хвана отново за чука, зае се внимателно да изчуква неодялания камък с леки и точни удари, изпод които се посипаха ситни като стружки парченца и лека-полека се заголи толкова право и гладко

лице, като да го бе изрязал с трион в дърво. — Така де, има ли девица на нейните години да не я гори! — повтори той. — Пък и какво лошо има в това? И кому не отърва? На оногова от двамината Жановци, дето хич и не го интересува подобен огън... Не обаче и на другия, който проявява към него дори прекомерен интерес. Че нали точно поради тази причина госпожа Дьо Сиорак настоя да отпратят клетото девойче, та сега вече и очи не мога да оплакна, щото знайно е, че на лисицата ѝ е драго и само да зърне кокошка, па макар и да не може да се облажи.

Кабюс мълчеше, усещайки се почти гузен не само заради сегашното си благосъстояние и охолство, но и задето бе оставил толкова далеч зад себе си своя верен другар. Обичаше той Йона, защото каменарят, както и сам Кабюс, казваше винаги каквото мисли, а и бе също толкоз сладкодумен.

Йона засече с тгломера си един прав тъгъл върху камъка, тегли линията с остро длето и начена втората лицева страна, отмервайки думите си с леки удари на чука:

— В основата на всичко лежи парата! С пари можеш да направиш каквото ти душа поиска: и едно прелестно детенце на жена си (удар с чука), че междувременно и второ, но на някоя гиздава пастирка (отново удар с чука). И при това без изобщо да се опасяваш, че ще бъдеш уволнен, тъй като господарят си ти, а сам себе си не можеш да уволниш! И защо си господарят? Защото в теб е парата. А как я печелиш ти тази пара? С труд ли? Как ли пък не! С труд само господаря си обогатяваш и криво-ляво сам преживяваш. Но парата, сухата пара, с която купуваш благодатната земя божия, нея си докарваш от грабеж! Или пък от търговия. Но търговията, друже (удар с чука), или пък отпусчането взаим на зърно срещу голяма лихва, както правят туй господата в Мепеш (нов удар), е също своего рода грабеж, макар и не толкоз очебиен. И ето че сега, Кабюс, благодарение на онуй, що си го натрупал от плякосването на английските кораби, при все че и грабежът е грях, ти си вече, — кажи-речи, дребен велможа, благат с жена, с къща, с ливади и с гори, че и горд да притежава всичко туй. А как смяташ, Кабюс, аз по-малко ли струвам от теб?

На този пряк въпрос Кабюс отговори със заобикалки, прибъгвайки до присъщата си гасконска находчивост и вежливост, с която тъй успешно бе опитомил Като:

— Повече струваш, каменарю! — избоботи той със сериозен вид. — Защото златен занаят имаш, пък и със сърце го работиш. А аз, като изключим овчарлъка ми на младини, не умея друго, освен люде да затривам, да забърквам някоя и друга гозбица, кон да обяздя, нива да изора, че и сума ти още таквиз нищо и никакви майсторлъци, но от които пак занаят не излиза, както и да го извърташ.

— Каква ли ми е ползата занаят да знам, щом все сам си кукувам! — сви Йона могъщите си рамене. — Досущ като вълк, загубил глутницата си. Има дни — продължи той, — когато малко остава да се примоля на Всевишния да стори чудо и да превърне козата ми в жена, или пък, а туй навярно и би станало по-лесно, самия мен да превърне в пръч.

— Добре стори, че ми го каза! — прихна Кабюс. — Така ако след като се настаня тук ми се случи да срещна някой дебел и рунтав пръч да скитосва из земята ми, аз най-учтиво ще му сваля шапка.

Йона също се разсмя, но смехът с мъка се откъсна от свитото му гърло. Минало му беше през ум, че дордето през бурните нощи на идната зима, увил се в своята овча кожа върху постелята си от кестенова шума, щеше да слуша как вятърът се щура из пещерата, то само на хвърлей камък от него, сгушил се на топло в истинско легло и зад здраво залостената порта на истински дом, Кабюс щеше да прегръща своята хрисима, благодетел и дългокоса Като.

Заминаването на Кабюс принуди побратимството както да задържи Малигувица като готвачка в Мепеш, тъй и да предложи на братята Сиорак да останат при нас. (В действителност се нуждаехме само от един човек, но как да разделиш близнаците?) Те с радост се съгласиха, предпочитайки сигурността на замъка пред малката си къщурка, а и все тъй преследвани от спомена за таниеската чума, която бе отнесла, баща им. Неизменно ревностни привърженици на законността, двамината Жановци настояха за сключването на договор в присъствието на метр Рику, с който да се утвърди споразумението им с техните братовчеди. В документа се уточняваше, че срещу извършваната от тях в Мепеш работа братовчедите Сиорак от Таниес ще получават подслон и храна, но не и надница, като в замяна на това ще прибират седемдесет и пет процента от прихода от таниеската си

земя, с чиято оран, сенокос, жътва и други полски работи се задължаваше Мепеш, а също и че ако никой от двамата не се задоми, то след тяхната смърт цялото им имущество преминава в притежание на побратимството или на неговите наследници.

Не знам кой от двамата, дали Совтер или Сиорак, бе поставил тези условия, но струваше ми се, че те бяха изгодни най-вече за побратимството и принуждавала братовчедите ни доста скъпичко да заплащат желанието си да се чувстват в безопасност зад нашите стени.

Като тъкмо се канеше да прекрачи прага на Мепеш, за да отиде в маркаиската църква, където щеше да се венчае с Кабюс, когато отнейде притърча Малигувица и с вид съсредоточен препречи вратата с дръжката на една метла.

— Ах, вярно, щях да забравя! — избъбри Като, изчервявайки се от смущение. — Права си, Малигувице, сполайти!

И като запретна колкото бе нужно фуста, прескочи метлата. Така, разбира се, показва и онуй, що трябваше да крие, но затова пък с цената на това недотам тежко прегрешение към благоприличието си осигуряваше най-малко двацет години семейно благополучие. А че това несъмнено си заслужаваше го разбра дори Кабюс, докато всички останали изръкопляскаха, с изключение на Совтер, който свъси вежди, пред толкова суеверие, и на Жан дьо Сиорак, когото видът на краката на Като изпълни с носталгия по преимуществата на феодалното право, което в Перигор с течение на времето постепенно бе изгубило сила.

В църквата маркаиското кюре, комуто простолюдието бе лепнало прякора Машата — някой ден ще обясня защо, — венча младоженците на местното, попримесено с френски наречие и според обряда, възприет в Перигор от 1509 година насам.

Изправил се пред олтара в кавалерийската си униформа на легионер, с лъснати до блясък ботуши, с добре подкастрен и навосъчен мустак и положил шапка на свитата си ръка, но без оръжие, Кабюс обърна глава към забулената Като, застанала неподвижно на няколко крачки зад него и гръмогласно я повика:

— Катрин Делиби!

— Какво ще ви е угодно? — отзова се Като, пристъпвайки крачка напред.

— Аз — подхвана със звучен глас гасконецът, — вам вричам се за верен и законен ваш съпруг и мъж с тези си слова пред лицето на светата майка наша църквата!

Младоженката заситни напред, дордето съвсем не го доближи, сетне двамата обърнаха лице към олтара и Като, която Кабюс надвишаваше не само с глава, но и с плещи, с треперещ глас промълви:

— И за такъв ви вземам аз!

Кабюс тутакси се отдръпна на няколко крачки от нея и Като, преглъщайки радостните си сълзи, силно викна:

— Жеан Кабюс!

— Какво ще ви е угодно? — откликна се Кабюс, като се изстъпи крачка напред.

— Аз — звънливо занарежда младоженката, — вам вричам се за вярна и законна ваша съпруга и жена с тези си слова пред лицето на светата майка наша църквата!

Тогава Кабюс се приближи плътно до нея и тържествено изгърмя:

— И за такава аз ви взимам!

Когато обаче работата опря до благословените вече от Машата венчални пръстени, последва нещо непредвидено, което силно развълнува Кабюс. В момента, в който той надяна пръстена на кутрето ѝ, Като ненадейно го сви, противопоставяйки се така на понататъшното му плъзгане. Това означаваше, че възнамерява да бъде господарка в дома си и да заповядва на своя съпруг.

— Като! — кресна гасконецът гневно. — Пак Малигувица те е наумила на тоя номер! Вдън пъклото да гори дано, мътните я взели!

— Не кълни, Кабюс! — смъмри го Машата.

— Прощавайте, господин кюре! — извини се Кабюс, сетне изръмжа: — Хайде, Като, на мен тия хич не ми минават! Опвай пръст!

— Да имаш да вземаш! — възпротиви се младоженката.

— Тогава сам ще го опъна! — закани се Кабюс и като сграбчи ръчицата ѝ в лапата си, разгъна силом кутрето ѝ, наниза пръстена докрай и гръмко заяви: — Аз ще съм ти господарят, тъй да знаеш!

— То и аз тъй ги разбирам нещата! — изчурулика Като, щастлива, че Кабюс се е справил с упорството ѝ пред очите на всички.

Сетне прислужващият на кюрето псалт донесе кана вино и две чаши и щом младоженците отпиха, Машата ги подкани с оня си

благодарен и игрив тон, към който прибягваше в подобни случаи:

— Ха сега се целунете!

Кабюс начаса склещи миловидната главица на Като в менгемето на ръчищата си и устните ѝ изчезнаха под пищните му мустаци.

— Амин! — заключи Машата.

Майка ми бе силно огорчена от загубата на Като, която ѝ слугуваше от дванайсетгодишната си възраст и цели тринайсет години бе живяла в най-тесна близост с нея, но близост далеч не безметежна, разбира се, тъй като майка ми бе жена високомерна и свадлива, а Като — достатъчно устата, твърдоглава и опърничава, за да устоява на бурите. Стигнаше ли се до разправия, двете вдигаха такава врява, че чак Мепеш се тресеше и дотолкова тормозеха баща ми, че той неведнъж и не дважд бе изпращал по Барберин до Изабел кратки бележки със следното съдържание: „Госпожо, щом наистина ви се налага да гълчите камериерката си, то правете го поне без крясъци.“

Но човек по-лесно Дордон от руслото ѝ би отбил, отколкото да обуздае яростта на майка ми, когато Като ѝ се озъбеше.

— Безсрамнице! — крещеше тя. — Никаквице! Безроднице! Такава и ще си останеш, когато те натиря при кравите!

— Никога в живота си не съм била краварка! — възмущаваше се силно докачена Като. — Родена съм в Миландския замък, както и вий самата!

— И на всичкото отгоре дръзваш с мен да се сравняваш, курешко ниедна! — бушуваше майка ми. — Да не вземеш да кажеш подир малко, че и ти си потомка на прославилия се в кръстоносните походи Раул дьо Кастелно?

— Нищо чудно и тъй да е! — репчеше ѝ се Като и очите ѝ светваха. — Та не разправят ли, че на стари години дядо ви е бил доста благосклонен към майка ми, която е била камериерка на вашата? В този случай, госпожо, без значение дали туй ви се харесва, или не, комай нещо леля бих ви се падала, па макар и да съм по-млада от вас! — заключваше тя ехидно.

— Леля! — избухваше майка ми в свиреп смях. — Хубава леля, няма що! Една безсрамница! Една неблагодарница! Една блудница, дето и да ме срещи не я бива!

— Блудница ли, госпожо? — виреше глава Като. — Но аз съм девица! — И тъй като отлично знаеше болното място на майка ми, тутакси я клъвваше: — Ако ли пък доказателство искате, то накарайте господин Дьо Сиорак, който е доктор, да ме прегледа!

— Аз!? — писваше майка ми. — Аз да накарам господин Дьо Сиорак да си пъха пръста там, където и върха на бастуна си не бих завряла!

— Госпожо — намеси се един ден баща ми, като ненадейно нахълта в стаята на Изабел, сурово свъсил вежди, — или тозчас прогонете камериерката си, или се помирете с нея! Но стига сте се дърлили, за бога, и преди всичко престанете с тези крясъци! Цялата прислуга се е събрала на двора да слуша препирните ви и да ви се подиграва. А лично на мен вашите писъци тъпанчетата ми продъниха!

Ако не се прехласваше чак толкоз по древното си и знатно родословие (името на Раул дьо Кастелно обаче честичко ѝ се въртеше на езика), майка ми несъмнено би потвърдила, че като сираче, не намерило кой знае колко обич при госпожа Дьо Комон, се бе привързала към камериерката си като към по-малка сестра. Но тя упорито не искаше да си признае подобно тъй нежно чувство към една „никаквица“, сърдеше ѝ се, че я обича и непрекъснато я унижаваше, което Като от своя страна не можеше да преглътне, макар в същото време да се възхищаваше от господарката си и да ѝ подражаваше във всичко дотолкова, че сама бе започнала да се смята за малко нещо благородничка. Ето защо препирните им бяха по-скоро смехотворни, тъй като заплахите за уволнение оставаха винаги без последствие, пък и истинските отношения между двете жени нямаха нищо общо с привидностите.

И това ясно пролича в деня, когато Като напусна Мепеш. То не бяха сълзи и въздишки, то не бяха прегръдки и целувки, то не бе отчаяние и мъка, от която майка ми месеци наред не можа да се отърси, макар че Като и съпругът ѝ, както и техният съсед Йона, обядваха на трапезата ни всяка неделя, а и самата Изабел навестяваше камериерката си в Брьой два пъти седмично, придружавана неизменно от въоръжена охрана, тъй като пътищата бяха твърде несигурни. Побратимството силно негодуваше срещу необходимостта да заделя такава охрана, което откъсваше двамата мъже от задълженията им за цял един следобед, особено през лятото, когато в имението имаше

толкова много работа. Но обезпокоен от дълбокото униние на майка ми, която по същото време беше и бременна, баща ми винаги отстъпваше.

Като бе заместена от Франшу, братовчедка на Сиоракови по майчина линия, миловидна, пищнотела и кротка девойка, чиито вперени в пространството кравешки очи вечно преживяха някакъв блажен сън. Като камериерка, разбира се, тя далеч не можеше да се сравнява с предшественицата си и това доста често ѝ се натякваше. В същото време обаче бе толкова хрисима и покорна, че да се спречкаш с нея беше просто невъзможно. „Да, госпожо. Добре, госпожо. Както желаете, госпожо. Тъй си е, голяма глупачка съм. Моля госпожата за прошка. Госпожата има пълно право, за нищо не ме бива. Може да се каже, че госпожата е много търпелива към мен.“ — Последният израз караше баща ми да се залива в смях всеки път, щом го чуеше.

Няколко седмици подир завръщането на баща ми Изабел дьо Сиорак забременя и едва-що уверила се в това, Барберин още същия ден отпътува от Мепеш, за да зачене от мъжа си, тъй като от само себе си се разбираше, че пак тя ще кърми детето на майка ми. Странно е, като се позамисли човек, положението на дойката, чиято бременност е винаги зависима от плодовитостта на господарката ѝ. През останалото време, далеч от съпруга си, Барберин трябваше да бъде също толкова целомъдрена, колкото и Йона в своята пещера, защото при нейната длъжност би било наистина пагубно да има мляко по никое време и да няма, когато е нужно.

Отсъствието на Барберин ме огорчи и изпълни с тъга по нейните вечерни целувки, по налятата ѝ гостоприемна пазва и безбройните ласки, които тя справедливо разпределяше помежду ни, преди сама да си легне.

Тогава за наша гледачка в кулата бе определена Малката Еликс, чиято измамлива външност на човек улегнал и благоразумен очевидно заблуждаваше двамината Жановци. И още първата вечер — предшествана от носещата светилник Франшу — майка ми си направи труда да изкачи тясната вита стълба, водеща до стаята ни, и се появи сред нас красива като кралица някоя в своята разкошна премяна с плисирана снежнобяла яка и цялата в накити, като се подпираше ма едни бастун. („Но госпожо — току я подкачаше баща ми, — за какво ви е бастун? Та вий сте само на двайсет и седем години и краката ви

все още държат!“) Вече всички си бяхме легнали и Малката Еликс тъкмо се канеше да духне светилника.

— Да стана ли, госпожо? — попитах начаса.

— Не, не, лежете си! — великодушно ми разреши баронеса Дьо Сиорак. — Вий също, Катрин.

Но тъй като не назова нито Самсон, нито Малката Еликс, двамата сметнаха за редно да станат и се изправиха до леглата си босоноги и по нощница, което майка ми сякаш не забеляза.

— Добре ли сте, господин синко? — поинтересува се Изабел, накланяйки на една страна прелестната си главица и изопнала напред отпуснатата си върху бастуна дясна ръка.

— Да, госпожо.

— Франшу, патко празноглава, дай светилника насам!

— Ей го, госпожо!

— Добре изглеждате наистина, макар слънцето да е започнало да ви уврежда кожата.

Доста чудно ми се стори, че майка ми се нуждаеше от светилник, за да го забележи, тъй като ден не минаваше, без да ме види, та било и само на трапезата.

— А вий, Катрин, добре ли сте? — продължи тя, като пристъпи към леглото й. — Франшу, говедарко гламава, светилника!

— Ето, госпожо!

— Попитах ви нещо, Катрин!

— Да, госпожо — промълви Катрин ни жива, ни умряла.

Удовлетворена, майка ми с цялата своя красота и великолепие се впусна да кръстосва надлъж и нашир стаята, почуквайки с върха на бастуна си по плочника, като при това неведнъж и не дважд мина и подмина Самсон и Малката Еликс, без обаче да ги удостои с каквото и да било внимание, сякаш и те, подобно на Като, бяха чисто и просто крайпътни „курешки“. Спомня ли си това, и днес неизбежно ми минава през ум, че никак трудно не беше да се досети човек откъде бе изровил Франсоа злополучната си метафора по адрес на брат ни Самсон.

— Е, щом е тъй — наруши най-сетне тя величавото си мълчание, — желая ви лека нощ, господин синко. Вам също, Катрин.

— Благодаря, госпожо — отвърнах.

— Благодаря, госпожо — последва ме с леко закъснение Катрин с едва чуто нежно гласче, което незнайно защо накара сърцето ми да се свие.

Изпълнила така дълга си, майка ми потупа с бастуна си Франшу по задника, за да я подкани да тръгне напред и изчезна подире ѝ по витата стълба, подмитайки със своята величествено полюшваща се пола стъпалата, като на всяка крачка проклинаше теснотата им. Малката Еликс начаса се метна връз леглото на Барберин и се разскача в лудешки танц, като го съпровождаше с такива гримаси и кълчотения, че Самсон не се стърпя и прихна. Разсмях се на свой ред. Катрин обаче избухна в ридания и аз веднага рипнах от постелята си, за да я прилаская и утеша.

На следната вечер, очевидно отвратена от стълбището на кулата (където едва не си строшила врата, както твърдеше), майка ми изпроводи Франшу, която със светилник в ръка дойде да се поинтересува дали „господин синът ѝ и госпожица Катрин се чувстват добре“.

— Да, Франшу! — отвърнах аз и избухнах в смях, тъй като зад гърба ѝ Малката Еликс подражаваше на майка ми с нейния бастун.

— В такъв случай госпожа вашата майка ви желае лека нощ — уведоми ни Франшу, удивено втренчила в мен благите си кравешки очи.

— Благодаря, Франшу! — изхълцах аз, кикотейки се от сърце, и несъмнено добре правех, че бързах да се разсмея от страх да не би играчката да стане плачка.

Защото въпреки надутите си маниери майка ми ни обичаше. И днес съм дотолкова по-убеден в това, колкото по-силно го подлагах на съмнение по онова време. Пък и спомням си ред незначителни наглед подробности, които доказват, че тя далеч не бе коравосърдечна, като настояването ѝ пред побратимството например, да бъдат съкращавани мъките на попадналите в нашите вълчи ями крадци. Едничката причина за така задълбочилото се между нея и децата ѝ отчуждение бе нелепата представа за нейния произход и положение, която Изабел си бе втъпила. И в това отношение тя рязко се отличаваше от баща ми, който срещнеше ли ни със Самсон нейде из мепешките ходници, тутакси разперваше ръце, за да ни препречи пътя и бодро подвикваше:

— Ни крачка повече, хубостници ниедни! Бач трябва да платите!

— Какъв бач, господине татко мой?

— По три целувки всеки, при това в брой! Хайде, без увъртания!

Тогава се хвърлях в прегръдките му, а той ме вдигаше на ръце и лепваше на бузите ми три звучни целувки. Същото правеше и със Самсон, след което леко ни плясваше по задниците и весело продължаваше пътя си.

Майка ми намираше обноските му за простовати и подобаващи по-скоро на буржоа някой. Възмущаваше я също търговията, въртяна от двамината Жановци с дялан камък, бъчви и зърно, и най-вече строгата пестеливост, изисквана от тях при водене на домакинството, както и сметката, която правеха на всичко. „Една стотица топлийки за Изабел: пет гроша“ — отбелязваше баща ми в своя *Мисловник*. „Струва ми се, че това е ваше, братовчедке — подхвърляше Совтер след седмица, изкачвайки се с накуцване и пъхтене чак до стаята на Изабел, за да ѝ връчи намерената на двора топлийка. — Не си пилейте топлийките, братовчедке! И без това са толкова скъпи!“

Убеден съм, че онова, което обезсърчи майка ми да идва лично да ни пожелава лека нощ, бе не теснотата на стъпалата, а преди всичко видът на Самсон, навяващ ѝ тъй мъчителни спомени, а сетне и присъствието на Малката Еликс, която тя бе възненавидяла откакто на два-три пъти бе изненадала баща ми да плъзга поглед по разпъпващата ѝ гръд, а да не говорим, че за разлика от двамината Жановци ни най-малко не се заблуждаваше относно нейното „благоразумие“. И тук усетът ѝ не я лъжеше: в отсъствието на Барберин Малката Еликс се беше настанила в просторното ѝ легло и всяка вечер, веднага щом Франшу си отидеше и угасяхме светилника, тя ми заповядваше да отида при нея. Подчинявах ѝ се, едновременно доволен и тревожен, и тогаз под благосклонния покрив на мрака и в прохладните чаршафи то не бяха по-щипвания и посмуквания, хапания и глезотии, то не бяха „Ха сега аз отгоре, ти — отдолу!“, или пък „Аз те гушкам, ти ме гушкаш!“ и какви ли още не задявки, които далеч не бяха толкова невинни.

През февруари 1559-а Изабел дьо Сиорак доби мъртвородено и целият труд на клетата Барберин отиде на вятъра. Така тя се оказа обременена е един едър момчурляк и с „мляко и за продан“, както сама

твърдеше. Но по онова време опитните, здрави, благодрушни и богати на кърма дойки бяха рядкост, тъй че тя много скоро получи предложение от един заможен сарлатски буржоа, чиято целогодишно непразна жена току-що бе родила. Това силно обезпокои майка ми: да разреши на безценната Барберин да замине, означаваше да я загуби, а какво би станало тогава, когато сама отново добиеше рожба? Ето защо тя предума побратимството да задържи Барберин в Мепеш като гувернантка на децата срещу един грош дневно, като освен това ѝ разреши да остави новороденото при себе си и да го кърми. Майка ми отиде и още по-далеч във великодушието си, скланяйки да му стане кръстница, след което, взела твърде присърце ролята си, човек често можеше да я види да бави момченцето, и то публично, колкото „курешка“ и „безродно“ инак да беше.

Ний от своя страна, думата ми е за Катрин, Самсон и мен самия, такъв страх брахме да не изгубим Барберин, че бяхме на върха на щастието, когато я видяхме отново да властва над нас от голямото си легло, та макар и отсега нататък да трябваше да я делим с едни малък кресльо.

Когато тя се завърна, видяхме на пълната ѝ бяла шия една огърлица, носена преди нея от баба ѝ, а сетне от майка ѝ (и двете дойки, като Барберин бе третата в династията), за която се смяташе, че благоприятства редовната и обилна млечност. Това бе всъщност най-обикновен черен и поради това рязко открояващ се върху белоснежната ѝ кожа конец с нанизани на него три шлифовани ахата, средният, от които имаше формата на силно издължена маслина, докато останалите, разположени от двете му страни, бяха идеално кръгли. Баща ми със смях твърдеше, че се касаело за фалически символ, останал ни в наследство от езичниците, но какво искаше да каже с това разбрах едва по-късно. Думите му караха Барберин да се кръсти и току да се кълне, че е също толкова праведна християнка, колкото са били и майка ѝ, и баба ѝ. Обезпокоена въпреки това от приказките на баща ми, тя не миряса, докато не прибави към огърлицата си и едно малко кръстче, което не само че с нищичко не накърни добродетелите ѝ, а дори напротив.

В края на април 1559-а до Мепеш достигна печалната вест за подписването на пагубния Като-Камбрезийски мирен договор^[1], която хвърли двамината Жановци в отчаяние и гняв. И колко пъти оттогава съм чувал баща ми да цитира по този повод жлъчните слова на Монлюк^[2]: „Само за час и с едно драсване на перото ний трябваше да върнем всичко и да оскверним и очерним досегашните си бляскави победи с три-четири капки мастило.“

В действителност Анри II бе обладан само от две мисли: да склучи мир на всяка цена, за да срази отново хугенотите, и да отърве Монморанси от испански плен. В заслепението си той предаде без бой Бюжи, Брес и Савоя на Еманюел-Филибер, върховен наместник на Франсоа II Испански, като освен това му предложи и ръката на Маргьорит Френска^[3], дъщеря на Франсоа I. „Ваше величество — рече му господин Дьо Виейвил^[4], губернаторът на Ил дьо Франс, — сърцето ми се къса само като си помисля какъв безценен дар направихте на върховния наместник на вашия естествен и смъртен враг, испанския крал, който благодарение на подобно съседство би могъл винаги, когато му скимне, да се озове пред портите на Лион, намирал се по-рано почти наскоро в кралството ви и превърнал се днес в негова граница!“ Но уви, усилия напразни! И тъй, с изключение на Кале ний се отрекохме от всичките си завоевания, та дори и от Пиомонт, като освен това, с цел да затвърди този злощастен договор, изгубилият съвсем наскоро своята английска кралица Филип II се ожени за Елизабет^[5], дъщеря на Анри II. Така чрез този брак и сватбата на сестрата на краля със Савойския дук довчерашните ни врагове ставаха наши съюзници.

Кралят беше припирал толкова да склучи мир с едничката цел да обърне оръжието си срещу онези от своите поданици, които обожаваха Всевишния по начин, различен от неговия. Едва-що изсъхнало мастилото на договора и той нанесе удара си, при това по главата на протестантството.

В края на април Парижкят върховен съд се събра, за да узакони становището си относно протестантите, които неколцина от членовете му възнамеряваха да защитят от преследванията, било защото вземаха присърце независимостта на кралството и се отнасяха враждебно към влиянието на папата и на Испания, било защото сами бяха адепти на Реформацията. На 10 юни в залата, където заседаваше съдът,

ненадейно влезе кралят и заповяда разискванията да продължат в негово присъствие.

Това обаче не смути членовете на съда. Виоли Дю Фор настояха да се прекратят гоненията на реформистите и да се свика църковен събор. Обявявайки се против изтезанията, Ан Дю Бург възкликна: „Не е никак дребна работа да осъдиш на смърт онези, които и сред пламъците произнасят с упование името Христово!“

Но Анри II извънредно трудно се поддаваше на идеи, особено на нови идеи. Той с изумление изслуша ораторите, след което рязко стана от мястото си и заповяда да ги арестуват. Това бе не само небивал в историята на Върховния съд държавен преврат, но и доказателство, че отсега нататък, нямаше да има пощада за никого, независимо от неговия сан и титла. Погазвайки лично авторитета на една върховна институция, кралят погазваше законността в кралството и заставаше начело на Инквизицията. В обкръжението му вече се кроеше план за окончателна разправа с ереста, предвиждащ обявяването на реформистите извън закона, което би позволило на простолюдието да ги избива безнаказано, а сетне и да ограбва трупове.

Та ето, какви вести достигнаха до Мепеш на 30 юни.

— Е, братко, виждате ли докъде щяхме да я докараме, ако ви бях послушал? — рече баща ми на Совтер. — Мога да ви назова поне десетина перигорски благородници, освен Фонтенак, които днес на драго, сърце биха се съюзили, за да съсипят Мепеш, ако им бяхме дали повод за това.

— Когато човек служи богу и единствено нему, той трябва да се уповава на провидението! — отвърна Совтер. — Израел е изстрадал безброй гонения, но в крайна сметка бог винаги е наказвал враговете му!

В мига, в който Совтер произнасяше тези думи, Анри II, бивайки същата сутрин по-здрав и по-жизнен от всеки друг мъж във Франция, гаснеше в мъчителна агония, след като отломък от копие го бе пронизал в лявото око по време на един рицарски турнир.

За случая каменната настилка на улица „Сеит Антоан“ пред двореца Турнел бе изкъртена, та хем конете да препускат по пясък, хем състезателите да падат на по-меко. Като претендент Анри II трябваше

да участва в три схватки, докато противниците му — само в една. Той особено грижливо се подготви за онова, което смяташе за най-важно в живота си, тъй като бе силно пристрастен към всякакви физически упражнения и ценеше много повече честта да изхвърли съперника си от седлото му, отколкото изгодата от опазването на някоя от провинциите на кралството си. Когато първият нападател, Еманюел-Филибер Савойски (той продължаваше да се кичи с тази титла, макар да не притежаваше и педя савойска земя) влезе в двореца Турнел, за да му се представи, кралят, вече въоръжен и с шлем на главата, със смях подхвърли:

— Стискайте колене, братко, здраво ги стискайте, че успея ли, ще ви накарам да опразните стремената, без да ме е грижа за родството ни!

Това обаче не му се удаде. Всеки един строши копие в щита на противника си, при което дукът, захвърляйки отломка от своето, леко се олюля, но се вкопчи в дъгата на седлото и успя да се задържи на коня. Съдиите се произнесоха в полза на краля, но тъй като при втората схватка, този път с дук Дьо Гиз, нито един от съперниците дори не помръдна в седлото си, те отсъдиха равенство. Третият и последен противник на краля беше граф Дьо Монтгомъри^[6], гвардейски капитан. Той бе снажен, муден двайсетгодишен мъжага в разцвета на силите си и сблъсъкът между него и краля беше безмилостен, но и този път, след като и двамата строшиха копията си, съдиите не отдадоха предпочитание никому, от което кралят силно се докачи. Той вдигна наличника на шлема си и заяви, че желае да се реваншира срещу Монтгомъри в четвърта схватка.

Това му искане толкова ясно противоречеше на правилата на турнирите, според които претендентът има право само на три, а не на четири схватки, че срещна възражения както от страна на господин Дьо Виейвил, появил се в същия миг на арената, за да отстои като претендент полагаемите му се три единоборства, така и от страна на самия Монтгомъри, който в качеството си на нападател можеше да участва само в една схватка и се опасяваше, да не би да го обвинят, че превишава правата си. Кралят обаче остана глух за увещанията им и повишавайки тон, отпрати господин Дьо Виейвил извън турнирния коридор и заповяда на Монтгомъри да заеме място в него, което, графът стори крайно неохотно и по-мудно от когато и да било.

Упорството на краля действа на зрителите толкова угнетяващо, че когато противниците се втурнаха един срещу друг дори тръбите и роговете, които по време на предишните схватки бяха цепили въздуха на възбог, останаха неми, тъй че този път двубоят протече сред гробна тишина, което впоследствие бе оценено като зла поличба.

Всичко стана много бързо. Всеки от противниците счупи копието си, но Монтгомъри, все тъй скован в движенията си, наместо да захвърли ненужния му вече остатък, както би следвало да стори, продължи да го стиска в ръка. И миг след сблъсъка, дордето бойният му кон продължаваше вихрения си бяг, отломъкът срещна главата на краля, отхвърли наличника на шлема му и се впи в окото му. Кралят изтърва щита си, политна напред и със сетни усилия успя да се вкопчи в гривата на коня си, който все така в галоп го отнесе до края на турнирния коридор, където бе спрял от кралските офицери. „Аз съм мъртъв!“ — едва чуто промълви кралят и рухна в ръцете, на началника на дворцовите конюшни.

Той преживя още десет дни в нечовешки страдания. Филип II му изпрати от Брюксел прочутия хирург Везал^[7], който с помощта на Амброаз Паре сондира раната и се опита да извади заседналите там тресчици. В старанието си да определят размерите на поражението двамата велики medici изискаха от Ла Консиержери главите на четирима току-що обезглавени престъпници, които подложиха на силни удари с отломка от копието на Монтгомъри. Но и тези злокобни експерименти не доведоха до кой знае какъв резултат.

На четвъртия ден кралят дойде в съзнание и заповяда да се побърза с женитбата на сестра му и дъщеря му с неговите довчерашни врагове. Волята му бе изпълнена, но сред всеобщото униние в очакване на неизбежния край тези сватби без музика и песни напомняха по-скоро погребално шествие. А и мнозина от следващите безмълвния кортеж току повтаряха зловещото предсказание на Нострадамус^[8]:

*Млад лъв стария ще победи
в двубой почтен на бойното поле.
В клетка златна ще му избодат очи,
но една ще бъде раната, не две,*

и смърт жестока ще го отнесе.

Шепнешком подчертаваха, че „младият лъв“ е несъмнено Монтгомъри, а „златната клетка“ — позлатеният шлем на краля.

Анри II почина на 10 юли 1559 година, два дни след височайшите венчавки. Разказаното току-що от мен достигна до Мепеш на 25 юли с едно писмо, чието резюме открих в списвания от баща ми *Мисловник* ведно с внушените му от горните вести доводи на Совтер по полетата на страниците: „Нима нямах право да не се отчайвам, братко? С арестуването на Ан Дю Бург и на онези членове на Парижкия върховен съд, които зачитат нашите убеждения, Анри II искаше да нанесе удар по главата на Реформацията. И на свой ред Всевишния го поразил точно, в главата! Неведоми са пътищата божи, но понякога ги озарява светлина сияйна! И може би след това недвусмислено предупреждение на провидението бурята на гнета, разтърсила цялото кралство, най-сетне ще стихне!“

На което още на следния ден, 26 юли, баща ми отговаря: „Едва ли! Анри II ще бъде наследен от сина си, Франсоа II^[9]. Той е още дете и е женен за Мария Стюарт^[10], по която е луд, а тя е племенница на Дьо Гиз. Тъй че нито властта ще премине в други ръце, нито гоненията ще престанат.“ И Жан дьо Сиорак не грешеше: едва Анри II бе легнал в гроба и принцовете Дьо Гиз станаха истинските господари на кралството. А шест месеца по-късно Ан Дю Бург беше изгорен като еретик на площад „Грев“.

През 1560-а в Мепеш доста се забавихме със сенокоса по вина на времето, което през цялата първа половина на юли се задържа дъжделиво, ветровито и с много късни слани, карайки го повече на зима, отколкото на лято. Когато към петнайсети то най-сетне се оправи и позасуши, Сиорак се разпореди да извадят косите и да ги изтрият от лойта, с която бяха намазани, като установи, че всичките бяха лъскави и остри, с изключение на една само, похабила се от прекомерна употреба. Тогава той заръча на несравнимия в тоз майсторлък Фожане да я изклепа и бъчварят, след като я натъкми върху една малка наковалня, за да я наточи, цели два часа низа по нея с чука леки, но

толкова точни и равномерни удари, че дълго стоях там и го гледах прехласнат.

Арендаторите, от които искахме помощ, бяха вече предупредени и на следния ден призори косачите, нашите войници — имам предвид двамината от тях, тъй като Кулондр не можеше да коси заради желязната си ръка, — Фожане, Йона, Мишел и Беноа Сиорак, Малигу, Фужерол от Таниес и Делиби от Флакиер, се наредиха по междата на ливадата ни в Горната мера, оставяйки достатъчно разстояние помежду си, за да замахват свободно.

Карах вече десетата си година, както и Самсон, тъй че този ден и аз получих разрешение да стана още по тъмно, за да разчиствам заедно с него крайпътната коприва с една негодна, щърбава коса, с която всеки от двамата ни косеше поред, докато другият събираше окосеното с гребло. В това време Франсоа стоеше на стража заедно с побратимите и Кулондр Желязната ръка и току кръстосваше на кон по протежение на билото и покрай гората, пъхнал един незареден пищов в кобура на седлото си и с юмрук на кръста. Но едва-що слънцето започна да прежуря, той се измори да се друса на дребното си черно испанско конче и се прибра в къщи, като не се появи дори и към единайсет, за да похапне заедно с нас под големия орех, тъй като те обичаше близостта на хората ни, пък и чувстваше, че и те не го обичат. Защото онова, което нашите перигорци ценят най-много у един младок, освен сърцатостта в труда, е ведрият поглед, сърдечният смях и находчивата приказка, а необщителността на големия ни брат не им бе никак по душа, защото опитът ги бе научил да се отнасят към мълчаливеца със същото недоверие, с каквото и към куче, дето не лае.

Покрай проливните дъждове на калпавия юли копривата беше избуяла толкоз гъста и висока, че двамата със Самсон подхванахме наистина ужасяваща сеч, покосявайки я най-безмилостно до стръкче.

— На ти, мръсен англичанино! — нареждаше Самсон. — Ще ти дам аз да се разбереш как се превзема Кале, наместо да си седиш в кралството!

Така изтребихме хиляди и хиляди от тези нещастници, още повече че те не оказваха никаква съпротива, а само глупаво поклащаха парливите си листи и стъбла, толкова крехки, че човек и с пръчка би ги посякъл.

— Че поспрете се де, хубостници ниедни! — подвикна ни полусериозно-полушеговито баща ми от висотата на седлото си. — Като гледам комай доста сте поизостанали от историята на кралството. Откакто ни върнаха Кале, а и откакто след Кървавата Мери^[11] на престола се възкачи Елизабет^[12], която, уверявам ви, в никакъв случай не е папистка, англичаните не са ни вече врагове.

Застаналите в редица косачи чакаха знак от капитаните, за да започнат, като потръпваха от хладния утринен ветрец, тъй като предвид на обедната жегата и потта, дето щеше да се лее, бяха доста леко облечени. С лява ръка те току опипваха висящия на кръста им съсъд с вода за точилото, дордето дясната почиваше върху опакото на косата, стърчаща отпреде им досущ както я изписват по гравюрите, изобразяващи Смъртта. При все това и деветимата бяха по-скоро доволни, отколкото унили, защото въпреки трудната задача, която им предстоеше, този ден бе за тях и празник.

По сенокос в Мепеш не се скъпяха на храна. Още към четири заранта косачите сито бяха закусили в замъка с тлъста зеленчукова чорба със сланина, поливайки я обилно с вино.

Наредили се по междата на Горната мера, те мълчаливо гледаха полюшващите се тревни талази, зариващи ската чак до отсрещната гора. Добре се бе облажила от дъждовете, мътните я взели таз проклетница — избуяла, зелена, лъскава, гъста като женска коса и толкова много, а и дотам ширнала се, та си казваха, че макар и деветима на брой, нивга не биха я окосили до вечерта. Ето защо беше по-добре много-много да не умуват, ами по-честичко да си припомнят, че към единайсет щеше да има пресен пшеничен хляб, солено месо в изобилие и вино на корем.

Долу в ниското, в спряната на сянка под дървото каруца се виждаха десетина заредени аркебузи, докарани тук от побратимите, та в случай на нападение и косачите да са им в подмощ. Те бяха признателни на капитаните за взетите предпазни мерки като конната стража например, която побратимите щяха да носят през цялата коситба, а това естествено го правеше не всеки господар, тъй като повечето предпочитаха да оставят хората си без защита, отколкото цял ден да търтят задник на седлото.

Когато Жан дьо Сиорак подаде знак с вдигане на ръка, Фожане, пръв, отляво в редицата на косачите, разстъпи крака, засече края на

ливадата и косата му ядно засъска в омекналата от росата трева, като с един замах той отмяташе и равномерно пластеше целия откос от лявата си страна. Йона, който беше втори, го остави да вземе цял тоаз преднина и на свой ред засече ивица трева, след което съседът му отдясно, Фужерол, също го изчака да навлезе на тоаз в ливадата, преди да го последва. Навързването в дълбочина на косач за косач бе спазено до дясностоящия в редицата, който по този начин се оказа с осем тоаза назад от Фожане. Така всеки ясно виждаше пред себе си тясната ивица от ливадата, която му предстоеше да окоси, и не рискуваше нито да удари коса о opakото на косата на съседа си отляво, нито пък да остави неокосени бурени между своя и неговия дял.

Като първи отляво в редицата Фожане беше и водач на коситбата, защото определяше както ритъма, който останалите трябваше да спазват, така и почивките за заточване на косите, оповестявани от него с двукратно изсвирване с малък рог, овесен с връвчица на шията му. Побратимството го беше избрало да води коситбата не защото беше най-опитният от деветимата, а тъкмо напротив, защото не беше нито много силен, нито прекалено чевръст, тъй че всички да могат да го следват, без при това някой да наруши подредбата със забавянето си.

Самият той обаче далеч не тълкуваше по същия начин задачата, която му бяха поверили. Баща ми с усмивка твърдеше, че за Фожане сенокосът е часът на неговата слава и могъщество. Достатъчно беше човек да наблюдава лицето на дребничкия смугльо, когато надигаше рога и изсвирваше било два пъти за почивка, било три — за започване на работа, за да забележи какво значение отдаваше той на задълженията си. А да не говорим, че и обичаше да коси. Вярно, в ръцете му косата в никакъв случай не приличаше на играчка, както в лапите на Йона например. Напротив, Фожане бе цял усилие: то се излъчваше от кръста му, от ръцете, от извивката на тялото, от напрегнатите му къси крака, вкопали се здраво в земята, та да не би при навеждане тялото му да политне напред. Но това бе усилие пестеливо, пресметнато. Фожане се стараяше да не засича прекалено много трева наведнъж и да не ускорява ритъма, връщайки се в изходно положение след всеки откос. Усетеше ли признаци на умора, той надуваше два пъти рога и се възползуваше от заточването, за да си поеме дъх, като многократно прекарваше мокрия брус по двете страни на острието. Важно беше не да бърза, а да издържи докрай. Освен това

Фожане знаеше, че поне засега водачеството му дава и значително предимство, тъй като призори тревата е мека и податлива, но два-три часа по-късно, когато слънцето ѝ изпиеше росата, косенето ѝ щеше да изисква много повече усилия, докато в същото време силите на косачите, цели плувнали в потта, стичаща се в очите им и по гърба, между плешките, щяха да са се поизчерпали. За този миг трябваше да предвиди и по-чести, а и по-продължителни прекъсвания с цел не толкова да се заточи острието, тъй като една коса никога не е достатъчно остра, колкото да си отдъхнат косачите.

Задълженията на Фожане донякъде му помагаха да не усеща умората, но налегнеше ли го тя повечко, той гледаше да я залъже, като се вслушваше в съсъка на врязващите се в тревата девет коси, които я посичаха досам земята. И понеже го правеха в разнобой, тъй като този или онзи било поизбързваше, било поизоставаше от съсседа си, затишие не настъпваше дори за миг, а неспирно се носеше поредица от наслаждащи се едно връз друго „с-с-ст... с-с-ст... с-с-ст...“ Обичаше я Фожане тази музика, защото му говореше не само за пълни плевни и добре угоен добитък, но и отмерваше ритъма на една чисто мъжка работа. Защото где се е чуло и видяло пикла някоя да коси, при туй часове наред под слънчевия пек!? Женската я бива да пласти или да сбира сеното с гребло, но не и да коси! Е, в краен случай можеш да ѝ повериш някоя стара похабена коса като оная, на господарювите малчугани, за да разчиства с нея крайпътната коприва.

Човек може и дребен да е, може да е патрав, черноок и смугъл като Фожане, но пак да му сече пипето, тъй че и той си имаше свое собствено разбиране за тревата, дето я косеше. Пък и освен това беше бъчвар и виждаше нещата по-отвисоко, отколкото крепостният селянин, когото тревожи всичко, та дори и изобилието, и чиято любима поговорка гласи:

На сено година — ялова година.

Ще рече, колкото повече трева има, толкоз по-малко зърно ще прибереш по жътва. Но Фожане бе човек здравомислещ и разбираше, че не трябва да хващаш прекомерно вяра на поговорките и що се отнася лично до него, предпочиташе да си повтаря: „Без сено година

— ялова година“, както недвусмислено го бе доказала 1557-а година и ужасната, опустошавала цели осем месеца Перигор суша, която беше изгорила тревата, бе пресушила кладенци и извори и бе обрекла на глад и пастира, и орача.

Тогава по молба на сарлатските консули Негово преосвещенство епископът бе заповядал да се отслужат молебени във всички църкви на енорията и бе насрочил тържествено шествие до параклиса на Светата дева, намиращ се между Даглан и Сен Помпон, до който процесията бе изпъплила под палещото слънце с кръст начело и с хвалебствени песнопения за светците на уста. Постарали се бяха да не пропуснат нито един, от страх да не би забравеният да се докачи и да вземе страната на сушата. Свещениците бяха нареждали на латински какви ли не тайни молитви, известни като сигурно средство за докарване на дъжд. Праведните се бяха изповядвали на тълпи и макар сами да разполагаха вече с толкова малко, щедро бяха пръскали пари за помощи. Но въпреки това всичките им усилия се оказаха напразни: не падна нито капчица дъжд, а когато дойде зимата, настъпи същинско бедствие. Поради липса на храна добитъкът бе или продаден, или изклан; арендаторите се разориха, собствениците заложиха земята си, а по пътищата на Франция плъпна на просия несметно множество уволнени и безработни надничари, които преживяваха от дъбов жълъд и дървесна кора.

Та ето защо сега Фожане бе доволен и предоволен, че полягащата под косата му трева беше буйна, гъста и сочна, тъй като не го ли бастисаше буря някоя, разбира се, преди да го приберат, това сено обещаваще тлъсто телешко, говеждо и овче месо, краве мляко в изобилие, яки коне за обръщане на орницата, а оттам — благоденствие и доволство за простите люде, защото господата, а между тях и владетелите на Мепеш, разполагат с богати запаси, за да живеят, та дори и да печелят от отпускането на заеми през безплодните години, дордето простосмъртният никога и на нищичко не може да се опре, и ако сърцето господне се ожесточеше срещу сарлатци, както през 1557-а (тогава така и не се разбра защо толкова много се бе разгневил Той на перигорци, при все че не бяха по-големи грешници от мнозина други), и забранеше на облаците да се излеят в дъжд върху провинцията, то само подир няколко месеца сиромашът щеше да бъде обречен на мъките и ужасите на глада.

Тази зима в околностите на Таниес, Сирей и Маркаис се говореше, кажи-речи, само за вълка, който Йона беше опитомил, и край който аз непрестанно се навъртах, след като получих разрешението на побратимството в неделя привечер двамата със Самсон да се връщаме с каменаря в пещерата му и да прекарваме там нощта срещу понеделника.

Не ще и дума, че човек не всеки ден преспива в пещера, чийто вход се затваря с камък, голям колкото канарата на циклопа Полифем^[13], и откъдето димът на огъня излиза през един кръгъл отвор в свода над главата ти. Пък и не е нещо обичайно, ненавършил още и десет години да спиш до вълк, до истински вълк с риж косъм и див поглед; до една коза, която той зачиташе ведно с яретата й, и до исполинския Йона, загърнат в овчата си кожа и в собствената си четина, гъста почти колкото козината на вълка.

Но да не избързвам: по-напред ние дълго будувахме край огъня, който Йона кладеше върху огнище от високо вдигнати над земята каменни плочи и чийто пламъци водеха упорита борба с нахлуващия през кръглата дупка в свода студен вятър дотогава, докато победеният най-сетне северняк не отстъпваше място на пушека и на напиращото отдолу топло въздушно течение. В една кошничка Малигувица ни беше дала завито в кърпа печено пиле, от което двамата със Самсон изядохме по крилце, Йона изгълта кълките, а вълкът, или по-скоро вълчицата, всичко останало. Истинско удоволствие беше да я слушаш как троши костите с яките си челюсти — изопнала се, космата и рижава, между мен и Йона, поизвърнала муцуна на една страна и с притворени от блаженство очи. За десерт имаше чудесни орехи, които Йона разтрошаваше само с два пръста като да бяха грахови зърна и в миг олющваше. Черупките той хвърляше в огъня, а ядките бучваше в пряското сирене, от неговата щедра на мляко коза, която освен това ни и пое: между двама ни със Самсон и Йона току сновеше пълен кърчаг пенливо мляко, от което в една паничка своя дял получаваше и вълчицата. Да я видехте само как го излокваше досуц като котка и как сетне облизваше муцуна, за да обере и най-малката капчица!

— Йона — попита Самсон, — дали пък някой прекрасен ден твоята вълчица няма да схруска козата ти?

— Че защо ще го прави? — удиви се Йона. — Та нали козата и ней ѝ дава мляко, както и на мен?

— Добре де, но знае ли вълчицата, че точно тя ѝ го дава?

— А как иначе!? Не мислете, че животните са чак толкоз глупави. Няма ден да не доя козата, а вълчицата да не лежи до мен със зинала уста и провесен език в очакване на пълна паничка топло, току-що издоено мляко. Знае го, не ще и дума, и още как го знае!

— Да, ама вълците обичат месо — намесих се аз.

— Тъй е, та затова ѝ заделям и предостатъчно от дивеча, дето го бия.

Без дори да помръдне от мястото си, каменарят протегна дългата си мускулеста ръка, придърпа една добре натъпкана торба и загреба в нея три шепи кестени, от които, имайки човек предвид размерите на лапите му, отпреди му израсна внушителна купчина. Сетне стъкми встрани от мятация буйни пламъци огън малка жарница от гореща пепел и зарови кестените в нея. Скоро съблазнителен аромат изпълни пещерата, напомняйки ми за чудните вечерни размисли край огнището в Мепеш, на каквито се събирахме, щом стегнеха зимните студове.

— Йона — не мириясваше Самсон, — разправят, че един ден козата ти щяла да се превърне в жена и ти ще се ожениш за нея.

— Кой го разправя?

— Кабюс.

— Дай боже да стане! — рече Йона без намек дори за усмивка. — Голяма ми е нуждата от стопанка. Опре ли обаче работата дотам, бих предпочел в жена да се превърне не козата, ами вълчицата.

— Че защо?

— Защото козата ми дава мляко и сирене, а за туй жената не я бива. Пък и освен това — добави той, без да откъсва очи от огнището и с толкова сериозен тон, сякаш вярваше щото превъплъщението бе не само възможно, но и неизбежно — моята вълчица е красавица. Много жени биха се гордели да имат нейните искрящи очи и гъст косъм.

Нарекъл това, той зарови ръчище в козината на вълчицата и я погали, а тя въртна муцуна към него, въздъхна и го погледна с толкова обич, че, бога ми, наистина помислих, дето чудото щеше да стане още тук, пред очите ми, дордето сам се тъпчех с печени кестени.

— Йона, а ти как опитоми вълчицата? — полюбопитства Самсон.

— С търпение и благост. Намерих я в една лисича дупка, която тя беше поразширила, с трескави очи и толкова измършавяла, че ребрата ѝ се брояха. Беше си счупила лапа и навярно ѝ се бе наложило да се крие там, за да се изплъзне на глутницата си, която, както знаете, довършва и изяжда ранените животни. Отначало ѝ занесох мляко, после малко месо, а когато най-сетне успя да изпълзи от дупката, овързах ѝ муцуната с една конопена връв и ѝ наместих лапата.

— Ще рече, и правач си бил, а, Йона? — попитах аз и го погледнах с уважение.

— Има нещо такова. Да намествам и оправям счупено ме научи прачичо ми, който минаваше в селото си за малко нещо магьосник, но магиите му бяха за добро, а не за зло, та заради туй дори и кюрето го тачеше. Ех, що не беше прачичо жив! — въздъхна той, без да се доизрече, и хвърли замечтан поглед на вълчицата си.

А след това двамата със Самсон заспахме върху приготвената от Йона постеля от кестенова шума, тъй уютно сгушени под струпаните отгоре ни три овчи кожи, че призори, след като огънят отдавна бе угаснал, събудих се с премръзнало лице, но с топло тяло. В първия момент се удивих, че не съм в мепешката кула и тъкмо се канех отново да задрямам, когато зърнах нечии големи свирепи очи да ме гледат втренчено. Косата ми настръхна. Беше вълчицата.

— Йона! — писнах.

— Какво има? — отзова се тозчас каменарят, появявайки се главозамайващо високо над мен.

— Вълчицата ти ме гледа!

— Че то и кучето гледа епископа — успокои ме Йона. — Вий поспете, гос'ин Пиер! Раничко е още за закуска, пък и огъня не съм напалил.

Заспах отново и сънувах, че в пещерата влиза старец със страховити черни очища. Беше висок, по-висок дори от Йона, над когото се склони и занарежда невнятни слова, като в същото време правеше над главата му тайнствени знаци. Тогава лицето на каменаря се издължи в муцуна, а исполинското му туловище прие формата на вълче тяло. Той стана, прозина се, излагайки на показ огромни, ослепителнобели и остри зъби, сетне клекна досам вълчицата, изтрака с челюсти и също се вторачи в мен, без да мога да разбера дали погледът му беше злобен, или доброжелателен.

Едва-що се бяхме прибрали в Мепеш и очакващата ни с четири очи Барберин връхлетя отгоре ни, сподирена по петите от Малката Еликс с момчурляка на ръце, която ми правеше изразителни муцунки иззад гърба на майка си.

— Иисусе благи, ей ви и вас най-сетне! Гос'ин баронът ви чака в библиотеката заедно с гос'ин Дьо Совтер, за да ви съобщи нещо много важно! И дума да не става обаче да му се явите такива! Та вий воните! Вървете да се поизплакнете, че и се срещете!

Тъй и сторихме, като освен това се и преоблякохме, докато Барберин не преставаше да се тюхка, че дори и след толкова миене пак намирисваме „на коза, на вълк, че и на по-лошо“. Тъкмо навличахме коравите, ухаещи на лавандула ризи, когато се появи Малигувица и заподсмърча току в лицата ни.

— Ах, клетите ми те! — завайка се тя. — Ам'че вий просто смърдите на сяр! (Тук тя прекръсти главите и на двама ни.) Тъй си и знаех! Оназ вълчица ще да е магьосница някоя, дето е приела облик животински, за да прелъсти нашия каменар и да го отведе право в пъклото.

— Ти да мълчиш, Малигувице! — сопна ѝ се Барберин. — Капитаните никак не обичат да се говорят такива неща, особено на нашите млади господари. (При все това очевидно беше, че думите на готвачката са ѝ направили впечатление.)

— Я ми кажете, гос'ин Пиер — обърна се към мен Малигувица с многозначителен вид, — обича ли Йона вълчицата?

— Охо, и още как! — отвърнах. — Стигнал е дори дотам, че иска бог да му я превърне в жена, та да се ожени за нея!

— Уви! — възкликна Малигувица и пихтиестото ѝ безформено тяло цяло се разтресе от състрадание. — Тъй си и мислех! Подлъгаха го нашия каменар, измамиха го и омотаха го в мрежите си седемдесетте и седем демона на преизподнята! Знайте, гос'ин Пиер — продължи тя наставнически, — че не господ бог, ами Лукавия превръща вълчиците в жени. А стигне ли се веднъж дотам, хич и дума не може да става за венчавка в църква, а само за блудство срамно и потайно в пещерата пред очите на една коза. Уви, горкият Йона! Нямаше в Сарладе по-хубавец от него! Тъй снажен, тъй силен, че и толкоз космат! Ама вярно думат: сластолюбие и блудство право в пъклото водят!

— Ти комай трябва най-добре да го знаеш! — прекъсна я Барберин, на която тази тирада никак не се поправи. — Нали си съгрешила четиринайсет пъти в плевнята с главатаря на румите!

— Петнайсет — поправи я Малигувица и се прекръсти. — Само че не съгреших, а бях насилена, както знаеш! Е, поне първия път, а сетне се оставих в ръцете божи.

Побратимите ни чакаха в библиотеката заедно с някакъв старец, цял облечен в черно, който с бялата си брада, с бледото си лице и със своята могъща, застинала във величав покой снага ни заприлича на Мойсей от нашата библия. По-късно узнах, че се именува Раймон Дюроа и е глава на сарлатските реформисти, макар и още непризнат от закона. Раймон Дюроа и Совтер, облечен също в черно, седяха с вид тържествен и строг, докато баща ми (той пък беше пременен в зелено — цветът на майка ми) току сновеше из библиотеката, спираше се до прозореца, но само миг след това се врътваше на пети, заставахе зад креслото на Совтер и сграбчваше облегалката му с две ръце, след което пак се връщахе при прозореца. Лицето му бе не толкова сериозно, колкото напрегнато, и очевидно не го свърташе на едно място, та непрестанно кръстосваше насам-натам с обичайната си гъвкава стъпка, изопнал снага и правейки резки, но изящни жестове, като от време на време заемаше любимата си поза с ръце на кръста, излъчваше мощна гръд, вирваше брадичка и нетърпеливо въртеше глава.

— Аха, ей ги и моите хубостници! — възкликна той, когато ни видя да влизаме и лицето му цяло светна, но потисна желанието си да ни грабне в ръце и да ни разцелува. — Е, видяхте ли вълчицата? Хубава ли е? Доволни ли сте?

— Доволни сме — отвърнах аз уклончиво, все още впечатлен от приказките на Малигувица.

— Добре тогава — рече баща ми, който от деня на прословутата ми свада с Франсоа много държеше между синовете му да цари съгласие, — поздравете големия си брат и сядайте!

Пристъпих напред и едва тогава забелязах Франсоа, когото до този момент облегалката на стола му бе крила от нас, седнал срещу побратимите и Раймон Дюроа със скръстени на гърдите ръце и толкова сериозен, че ще речеш — самата добродетел. Поклоних му се, а той се приведе напред и ми направи честта да ме разцелува по бузите, след което целуна и Самсон.

— Синове мои — подхвана баща ми с известна тържественост, очевидно спомнил си за какво сме се събрали тук, — повикахме ви, за да ви съобщим една важна новина, а също и за да ви уведомим за едно много сериозно решение, което взехме двамата е господин Дьо Совтер. — Тук той направи кратка пауза, сетне продължи: — Ето и новината: на 5 декември от гнойно възпаление на ухото почина Франсоа II. Той властва едва година и половина и се спомина шестнайсетгодишен.

Баща ми замълча и погледна пастор Дюроа така, сякаш очакваше намесата му, и тогава оня, все тъй с ръце върху подлакътниците на креслото, вдигна към нас бледото си, обрамчено от дългата бяла брада лице и без дори да помръдне, произнесе с плътен глас:

— И възвести се този път бог! И порази той бащата в окото и сина в ухото! Първия, защото не желаше да прозре истините на Реформацията, а втория, защото отказваше да се вслуша в тях!

— И последиците са налице! — намеси се баща ми. — Фамилията Дьо Гиз е отстранена от властта. Никога досега обстановката в кралството не е била по-благоприятна за делото ни. Наша страна взеха и две височайши особи — наварският крал Антоан Бурбонски^[14] и брат му, принц Дьо Конде^[15], хвърлен в тъмница от Дьо Гиз, но освободен наскоро от кралица Катерина, която в момента е регентка, тъй като Шарл IX^[16] е още непълнолетен. Колини е възстановен в чин. Той е пак адмирал на Франция, а Д'Андьооло — отново генерал-лейтенант от пехотата. Десетима епископи в кралството, между които и Перигьойският, са се произнесли в наша полза. Тайно ни покровителства и новоназначеният от кралицата канцлер, Мишел дьо Л'Опитал^[17], а се говори, че и самата регентка е склонна да признае Реформацията. В действителност — додаде баща ми и по устните му пробяга лека усмивка — кралицата е вълчица, но и тя, подобно на Йоновата вълчица, се преструва на агънце. — За миг той замълча, сетне продължи: — Дори и тук, в Перигор, четиримата братя Комон, чието могъщество се опира на непревземаемия замък Кастелно, отдавна се приобщиха към Делото, а и барон Дьо Бирон^[18], командир на кралските дружини в Сарлатското сенешалство, не ще тръгне насреща ни, дори и да му заповядат. И доказателство за това е, че по време на декемврийските размирици в Сарлат, когато простолудията възропта, задето тук присъстващият пастор Дюроа погребва в общинското гробище едного от нашите, господин Делпейра,

без да го опява и да му кади тамян. Бирон отказа на сарлатския епископ подкрепата на войниците си. — Тук баща ми отново замълча, след което подхвана изтежко, като наблягаше силно на всяка дума: — След дълги размисли, двамата с господин Дьо Совтер решихме, че е настъпил моментът веднъж завинаги да се отречем от литургията и открито да признаем нашето вероизповедание. Е, а вий какво ще кажете, господа синове мои? — отсече той и като се изстъпи предизвикателно насреща ни с ръце на кръста, измери ни един подир друг с нетърпелив, суров поглед. — Говорете! Ще ли последвате баща си?

— Аз на драго сърце вземам вярата на баща ми! — заяви комай доста припряничко Франсоа.

— Аз пък вече я изповядвам и друга не знам — рече Самсон кротко.

И понеже единствен продължих да мълча, баща ми ме прониза с властен поглед и рязко попита:

— А ти, Пиер?

— С ваше позволение бях възпитан от майка ми в католическата вяра — промълвих аз е разтуптяно сърце. — При това нямам още и десет години и съм крайно невежествен, тъй че позволете ми, преди да ви последвам, да ви помоля да ме просветлите по-обстоятелствено относно протестантството.

Очите на баща ми блеснаха.

— Не ще се задоволя с уклончив отговор! — възкликна той гневно. — И бой се, Пиер, защото туй ти колебание да ме последваш може да е в действителност по внушение на Нечестивия!

Тук пастор Дюроа внезапно вдигна ръка и като обърна благородното си и сурово лице към баща ми, тежко изрече:

— Здрава вяра се върху здрав камък гради! И не всичко на този свят е от Лукавия. Щом Пиер желае да бъде посветен в истините на нашата вяра, то аз на драго сърце се наемам да го сторя.

Все още дълбоко потресен от внезапния гневен изблик на баща ми — а за мен той бе идеал и пример за подражание във всичко, — аз вперих очи в пастора. Бях му признателен за неочакваната подкрепа, но колкото повече гледах неговата яка, плещеста снага, бялата му патриаршеска брада и изпъкналото, набъбнало от знание и мъдрост чело, толкова по-нищожен се чувствах пред него. Бледото му

мъжествено лице оживяваха дълбоки черни очи, чийто изгарящ поглед човек с мъка издържаше, та си рекох, че изгледите да противостоя на тоз чутовен воин на новата вяра са, кажи-речи, същите, както и да надвия Йона с голи ръце.

[1] Става дума всъщност за два договора: първия, сключен между Франция и Англия на 2 април 1559 г., според който Франция запазва Кале, но се задължава за срок от осем години да изплати на Англия 500 хиляди екю; вторият, подписан от Анри II и Филип II Испански на 3 април същата година, слага край на войната в Италия и признава суверенитета на Франция над Мец, Тул и Вердюн, но я лишава от Савоя и главните градове в Пиемонт. — Б.пр. ↑

[2] Блез дьо Ласеран Масанком, сеньор Дьо Монлюк (1502–1577), маршал на Франция. — Б.пр. ↑

[3] Маргьорит Френска (1523–1574), дъщеря на Франсоа I и Клод Френска; по-късно дукеса Савойска. — Б.пр. ↑

[4] Франсоа дьо Съопо, сеньор Дьо Виейвил, граф Дюрталски (1510–1571), маршал на Франция. — Б.пр. ↑

[5] Елизабет Френска (1545–1568), дъщеря на Анри II и Катерина Медичи; кралица на Испания. — Б.пр. ↑

[6] Габриел дьо Лорж, граф дьо Монтгомъри (1530–1574), капитан от шотландската кралска гвардия на Анри II. — Б.пр. ↑

[7] Андре Везал (1514–1564), фламандски анатомист, придворен лекар на Карл V от 1544 г. — Б.пр. ↑

[8] Мишел дьо Нотр Дам, наречен още Нострадамус. (1503–1566), френски медик и астролог, придворен лекар на Шарл IX. — Б.пр. ↑

[9] Франсоа II (1544–1560), крал на Франция (1559–1560). — Б.пр. ↑

[10] Мария I Стюарт (1542–1587), кралица на Шотландия (1542–1567) и кралица на Франция (1559–1560). — Б.пр. ↑

[11] Мария I Тюдор. — Б.пр. ↑

[12] Елизабет I (1533–1603), кралица на Англия (1558–1603). — Б.пр. ↑

[13] Един от циклопите, митични еднооки великани, и герой на прочут епизод от „Одисеята“. — Б.пр. ↑

[14] Антоан Бурбонски, дук Дьо Вандом (1518–1562), крал на Навара (1555–1562) и баща на бъдещия френски крал Анри IV. — Б.пр.

↑

[15] Луи I, принц Дьо Конде (1530–1569), пети син на Шарл Бурбонски, дук Дьо Вандом и брат на Антоан Бурбонски. — Б.пр. ↑

[16] Шарл IX (1550–1574), крал на Франция (1560–1574). — Б.пр. ↑

[17] Мишел дьо Л’Опитал (1504–1573), френски държавник. — Б.пр. ↑

[18] Арман дьо Гонто, баран Дьо Бирон (1524–1592), маршал на Франция. Сражавал се в религиозните войни отначало на страната на католиците, но бързо преминава в лагера на Анри IV. — Б.пр. ↑

ГЛАВА ШЕСТА

На пастор Дюроа му трябваше не повече от седмица, за да ме обърне във вяра, като междувременно той свърши и куп други неща, тъй като бе човек с неизтощима енергия и като нищо отиваше през девет планини в десета, станеше ли дума да проповядва сред хората словото истинно.

Що се отнася до мен, то не отворил още уста, пасторът вече бе спечелил наполовина — имам предвид богослужението в Мепеш, за което още от най-ранна възраст бях решил, че е работа единствено женска и слугинска. Въплъщение на католическия култ за мен бе кюрето Машата — човек невежа, пияница и женкар, чиито до немай-къде чудати въпроси на изповед ме караха да се срамувам заради онова, което научавах покрай тях. Оприличавах го и със злодеите, изпратила на кладата Ан Дю Бург, а преди него и целия онзи поменик от мъченици, чиито имена побратимството произнасяше с благоговение. На този свят за мен не съществуваше никой и нищо достойно за възхищение от баща ми и от чичо Совтер, тъй че покрай тях аз вече бях взел страна — страната на преследваните хугеноти, и то преди още да съм приел вярата им.

И въпреки туй щях да я приема не без някои възражения, които обаче разбрах, че ще е по-добре да премълча, ако не искам да вляза в невиджана досега разпра с баща ми. Така например, видеше ми се доста неясно твърдението, че спасението на душата се заслужава единствено чрез опрощение, а не чрез дела, което ми се струваше доста наивно, и в това отношение религията на майка ми ме удовлетворяваше значително повече. Освен това привързан бях и към чистилището според мен място твърде пригодно за покаяние, където на драго сърце бих се поспрял, за да се пречистя от греховете си и най-вече от задянките ми с Малката Еликс.

А още по-силно бях привързан към дева Мария, която в съзнанието си отъждествявах с Барберин и топлатата й гръд, с нейното благо лице и ласкавите й ръце. В тази нова религия човек биваше

обречен — ако смея тъй да изразя детското си разбиране — да обича само мъже. И онова, което мислех тогава, продължавам да го мисля донейде и днес. Наистина, щом никой Създател — макар и да отричаме иконите и идолите — не може да избегне подобие то човешко, не е ли жалко, че нищичко от жената не е обожествено, дори и майчинството?

Баща ми бе накарал братята ми да се закълнат, че ще запазят в тайна решението на побратимството дотогава, докато и аз не приема протестантството, тъй че през цялата седмица на моето просвещение нито майка ми, нито братята Сиорак, нито който и да било от прислугата дори и не подозираше, че Мепеш много скоро ще премине в лагера на Реформацията, при това ведно с тях. Баща ми очевидно си беше запазил Изабел дьо Сиорак за десерт, тъй като нейде по заздравяване в неделя, 22 декември, той я отпрати заедно с Франшу в стаята ѝ със заръката повече да не излиза. Тази вечер той беше решил да се възползува от присъствието в замъка на Йона, Като и Кабюс, за да захване подир вечеря поголовното обръщане на людетe ни в протестантската вяра.

По заповед на Жан дьо Сиорак Малигувица запали двата петсвещника (не ги бяхме използвали от онази вечер, когато Совтер ни бе разказал за превземането на Кале от англичаните през 1374-а), като с това искаше да подчертае значимостта на момента, а може би и да символизира просветлението, което побратимството щеше да донесе на слугите си. Начело на масата, която жените бяха разчистили от остатъците от вечерята, седяха барон Дьо Сиорак, господин Дьо Совтер и пастор Дюроа, чиято снежнобяла коса бе осветена от играещите в огнището зад гърба му високи пламъци така, сякаш увенчаваха със сияен ореол патриаршеската му глава.

От двете страни на масата се бяха настанили всичките ни люде — изключение правеше Франшу, чиито задължения към господарката ѝ я задържаха на горния етаж, — насядали обаче не кой както свари, а по старшинство и в строго определен ред, сиреч — от горния ѝ край (там, където се бяха разположили пасторът и побратимите) до долния, където седяха жените, значимостта на сътрапезниците се следваше в низходящ порядък: първи бяха синовете, след тях идеше Катрин, тогава шестгодишна, сетне братята Сиорак (понеже ни бяха рода), после Кабюс и жена му (като собственици на Брьой), двамината ни

войници (поради отдавнашната им служба при нас), Йона и Фожане (като сравнително отскоро наети работници те идеха след тях), а подире им Барберин, Малигувица, Франшу (когато беше тук, разбира се), Малката Еликс на ръце с Анет, бебето на нашата дойка, и накрая Гавашет, която беше на годинките на сестра ми, но толкова мургава и чернокоса, колкото Катрин бе руса и бяла.

Людете ни безспорно донейде се догаждаха за онова, което предстоеше, преди всичко, защото убежденията на побратимството им бяха добре известни, макар че било от предпазливост, било от преданост към тях никой никога не бе отварял дума за това извън стените на Мепеш, а сетне и защото отлично знаеха кой е Раймон Дюроа, тъй като брожението, последвало хугенотското погребение на Делпейра в общинското гробище на Сарлат, го бе направило известен в цялата околност. Те обаче дори и не подозираха какво обещание щяха да изискат от тях, може би защото в простодушието си вярваха, че слуги-католици могат да останат на служба при господар-хугенот.

Баща ми обаче бързо разсея заблудата им. Ту седнал, ту прав подир миг, било кръстосвайки нашир и надлъж залата, било застанал наред нея с ръце на кръста, или пък скръстил ги на гърдите, той говори с присъщия нему плам и неспокойствие — несвързано донейде, вярно, толкова се бе въодушевил, — но в крайна сметка смисълът на словото му бе пределно ясен. Господин Дьо Совтер, барон Дьо Сиорак и тримата му синове, Франсоа, Пиер и Самсон дьо Сиорак, възнамеряваха открито да заявят принадлежността си към калвинизма и се надяваха, че техните роднини (ще рече, братята Сиорак), приятелите им (това се отнасяше до Кабюс и Като) и слугите им ще ги последват в поетия път. Преди всичко, защото това бе пътят на истината за бога, изопачена от папистите, но възвърнала първичната си чистота благодарение на реформистите, а сетне и защото в тези размирни времена побратимството трудно би могло дълго време да се доверява някому, който не изповядва неговата вяра, от страх да не би един ден по внушение на изповедника си оня да измени на Мепеш в полза на враговете му.

Баща ми не заяви категорично, разбира се, че ще прогони от Мепеш оногова, който откаже да приеме драговошно протестантството, но произтичащото от думите му заключение се налагаше само по себе

си и по смайването, а и по уплахата на хората ни, аз се уверих, че точно тъй са го изтълкували.

Не мога да кажа, че и днес, когато си спомня тази сцена, ми става кой знае колко приятно. Защото барон Дьо Сиорак правеше в Мепеш същото, което бе вършил Франсоа II в кралството си, сиреч изискваше от поданиците си да изповядват религията, изповядвана от самия него. Разликата беше в това, че нямаше власт да ги прати на кладата. Най-много можеше да ги лиши от препитание и да ги прогони от владенията си, но и туй наказание им стигаше, вземеше ли човек предвид колко гладни и безработни окаяници се скитаха из провинцията. Да говориш за свобода на вероизповеданието в оня век, и то по време, когато римокатолическата църква угнетяваше по начин несравним едно цяло кралство, беше напредък несъмнено значителен. Но онези, които ратуваха за тази свобода, най-често я възприемаха като привилегия, отредена единствено за благородниците или в краен случай за състоятелните буржоа. Тя не се разпростираше върху простолудието, все тъй безмилостно потискано и впримчено във феодалния хомот, макар точно върху него католицизмът да оказваше най-силно въздействие чрез своя разкош, процесиите, златото и пищните си обреди, пък и чрез онуй, дето го подхвърляше за храна на народното суеверие.

Казал каквото имаше да казва, баща ми млъкна и седна на мястото си, но ужасът, обзел хората ни при мисълта, че могат да бъдат изтръгнати от Мепеш подобно на охлюв от черупката му и натирени голи, беззащитни и без къшей хлебец по четирите посоки на света, бе толкоз голям, щото само очите им дето не изхвъркнаха, а езикът им пресъхна и тъй се слепна с небцето, че и гък не можаха да кажат.

Совтер ги изглежда един подир друг и като ги видя колко се бяха сащисали от страх, побърза да ги успокои. Обичаше той мепешките слуги, обичаше ги достатъчно, за да желае до един да спасят душата си. Пък и от друга страна, да уволни някого единствено поради туй, че упорства във верността си към папистките кощунства, би го опечалило не толкова заради глада, на какъвто окаяникът би бил обречен, колкото заради вечното проклетие, което щеше да тегне отгоре му подир неговата смърт. Ето защо изрече толкова спокойно, колкото баща ми се беше горещил:

— Сега пастор Дюроа ще ви осветли относно различията между нашата и римокатолическата вяра.

Пасторът не понечи да стане дори, а и когато заговори, лицето му, с изключение на черните му очи и устата, запази своята вцепененост, че и тялото му си остана все така неподвижно, като да бе в мрамор изсечено. И не стори никакво движение, че и ръце не вдигна даже от подлакътниците на креслото, за да подчертае думите си. Но от целия този лед лумна неவிждан пламък, особено когато Дюроа начена изобличението на симонията^[1] и подкупничеството на католическите свещеници:

— Тез църковници са имотни на благини земни, но бедни на духовни добродетели! — рече той. — И живеят те и денем, и нощем в охолство. И са им обредите изцяло опошлени и извратени от тяхната алчност. И не кръщават дете без пари. И не освещават венчавка, без да оскубят и най-сиромасите с по няколко гроша. А и покойник да погребеш не ти разрешават, ако не им платиш предварително за гроб. С една дума, кюретата обърнаха отслужването на светите тайнства в също печалбарство. Че и още по-лошо: посредством най-низка и светотатствена симония, те струват търговия с опрощението и пречистването от греховете! Те продават индулгенции! И удивително ли е тогаз, щото при тази безбожна развала на нравите католическото духовенство злоупотребява за лично облагодетелстване с имуществото, поверено му от крале и енориаши за подпомагане на бедните и просвещение на народа!?

Тук Дюроа замълча и баща ми е леко движение на ръката подкани люде те ни да си кажат думата, което те с охота сториха, дотолкова им се бе понаравило туй встъпление.

— Че са стиснати, стиснати са, дума да няма! — промърмори Фожане, спомняйки си как го бе отпратила Сарлатската епископия, когато, се беше примолил за коричка хляб.

— И толкоз алчни, че и яйце биха остригали! — додаде Кабюс.

— Ще ти река аз — обърна се към него Йона, — че и тъдява си имаме един каноник, дето с дългата си броеница е изброил пара по пара не една и две кесии!

— Зна... зна... знам го аз! — обади се и Марсал Кривоокия.

Единствен премълча Кулондр, чиято несловоохотливост се бе превърнала в негова втора природа. Но и така всички го знаеха, че не е

нито много набожен, нито пък особен привърженик на литургиите, сякаш горчивината, която бе изживял покрай загубата на ръката си, го бе откъснала от вярата на дедите му. То и Кабюс не бе по-ревностен католик от него и се отнасяше към богослужителите с присъщата на гасконците непочтителност, пък и ощастливен с блага най-земни като Брьой, овцете си и Като, твърде малко мислеше за оня свят.

От бившата камериерка на майка ми вече знаехме в какво се ограничават молитвите му. Протягайки се сутрин: „Господи, слугата ти става, от сън. Дари го със спорен ден!“, и прозявайки се вечер: „Слугата ти си ляга, господи! Дари му спокойна нощ с неговата жена и съпруга!“

Малигувица и Барберин само слушаха и глас не им се чуваше, тъй като се свениях да вземат думата пред мъжете, но в същото време тихичко си споделяха вече два-сет пъти дъвкани и предъвквани размишления и спомени за кюрето Машата. Наричаха го така откакто някакъв маркаиски шегаджия, след като отишъл в дома му и не намерил там никого, взел висящата до огнището маша и я пхнал в леглото на икономката, решавайки да се пошегува с простодушната женица. Шегата му обаче се обърнала срещу кюрето, което сетне в продължение на цял месец се възмущавало дори и от амвона, че не може да открие машата си, създавайки така впечатлението, че са му я откраднали.

— Имаш право! — изшептя Малигувица. — По-върл коцкар от него се нийде не среща! По изповед в сакристията все надзърта в пазвите на момите и току ги пошляпва по кълките.

— А да не говорим, че във Франция и по-голям пияница не се е раждал! — додаде Барберин. — Спомням си, че на погребението на клетия Пьотремол едва-що бяха спуснали тялото в гроба, когато Машата, който тъкмо се канеше да изгъгне заупокойната молитва, зърна в първия ред на опечалените ковача Белиевр. Той начаса престана да си мънка под носа и много отчетливо, че и силно му подвижна: „Гледам те, Белиевр, та се сещам, че ми дължиш още една бъчва вино. Гледай да не забравиш да ми я върнеш, щото инак няма опрощение!“ А сетне — ни лук ял, ни лук мирисал — продължи молитвата си.

Когато отново настъпи тишина, пастор Дюроа се зае накратко, но много ясно и разбираемо да ни просветли относно четирийсетте догми

на калвинисткото изповедание, утвърдени от синода през 1559 година^[2]. Изразяваше се той с тон изключително уверен и спокоен, като преизкусно правеше достъпна за простолюдието, че и за децата и най-трудноразбираемата теза. И до днес си спомням начина, по който накара слушателите му да проумеят хугенотското схващане за светото причастие.

— Католическите проповедници твърдят — подхвана той с важен, но тръпнещ от негодувание глас, — че в комката и нафората се състоява действителното и осезаемо присъствие на тялото и кръвта на Спасителя. Това обаче е немислимо и всяко подобно твърдение е измамливо и лицемерно! Нужно е да се проумее, щото тялото и кръвта на Спасителя подкрепят душата тъй, както хлябът и виното подсилват тялото, и че всяко друго разбиране е чисто и просто заблуда. Та как би могъл Иисус Христос да бъде едновременно на небето и в търбуха на причестяващите се!? Тялото на господа бога наш е всъщност толкова далеч от хляба и виното, колкото и най-горната точка на висинето отстои от земята.

Тук баща ми вдигна ръка и добави:

— И когато Христос казва: „Вземете, яжте: това е Моето тяло“ и „Пийте от нея всички, защото това е Моята кръв“^[3], то трябва да го разбираме, иносказателно, а не буквално, както го тълкуват папистите.

Тези му слова, макар и нечувано богохулство за ушите на някой католически свещеник, силно се поправиха на слушателите, които не заподозряха в тях никакво лукавство, а ги приеха като истина, свидетелстваща чисто и просто за здрав разум. Людете ни не казаха дори думица напреко и тогава, когато Дюроа се нахвърли срещу престъпващите обета за безбрачие свещенослужители. („От туй пък по-голямо лицемерие — здраве му кажи! — възкликна Йона. — Обзалагам се, че Машата е далеч по-малко целомъдрен, отколкото съм аз в моята пещера!“) Сетне пасторът отвори дума за монашеските обети и Кабюс подигравателно отбеляза, че „монасите са вышките на народа“. Подир се залови за индулгенциите и Фожане подхвърли щото тъй, както вървяло, комай само богатите щели да спасят душите си. А когато дойде ред на изповедта, намеси се и Барберин, която заяви, че посредством нея Машата бил в течение на всички семейни тайни.

За сметка на това обаче те бяха неизмерно смаяни и проявиха завидно упорство, когато Дюроа начена да опровергава преклонението

пред дева Мария и светците, макар че подходи към този въпрос изключително умело и внимателно.

— Според Светото писание — подхвана той — Христос, е едничкият посредник между бог и хората. Ето защо не бива нито да молим Богородица и светците за застъпничество пред Христос, нито пък да ги въздигаме в култ някакъв. Светците ние почитаме като мъченици на вярата, но отказваме да ги боготворим. Така е и с Мария, която тачим като майка Христова, но чието обожествяване също отричаме. Словото божие в писанието му е ясно и необоримо! Единствен наш попечител пред Всевишния е Христос и всеки, претъпил тоз канон, изпада в идолопоклонство. А богочитането на дева Мария и светците е само злост и коварство на Сатаната!

В този миг хората ни, мъже и жени, бяха до един обзети от силно неспокойство и по ужасеното им мълчание, по сакисано щурците им се очи и плътно стиснатите устни човек веднага се досещаше, че думите на Дюроа се бяха натъкнали на вкорените се от хилядолетия в душата им вярвания. Защото нямаше в Сарлат дом, където в малка ниша да не стои статуетка на Девата, покрай която не бе никак за препоръчване да минеш, без да се прекръстиш, или да избъбриш поне някое Ave. Пък и всяко що-годе по-значимо селце си имаше и светец, и извор на светеца, че и чудо на светеца, комуто нерядко се кланяха много по-ревностно, отколкото на самия син божи, тъй като Христос, подобно на краля в неговия си Лувър, бе твърде далеч, докато селският светец им беше толкова под ръка, колкото и господарят им в замъка си.

Когато баща ми, който отлично знаеше това, усети предизвиканото от Дюроа негласно брожение сред хората ни, той реши да поразсее напрежението и с бодър, без намек и за капчица гняв глас, подвикна:

— Говорете, приятели мои сърдечни! Говорете от душа и без заобикалки! Не ще ви сторим нищо лошо!

Но сърдечните приятели се умълчаха, здравата стреснати от мисълта да се опълчат срещу пастор Дюроа, който с бледото си, изпито лице, с дългата си бяла брада и в своята неподвижност им приличаше досущ на някои от онези светци, дето ги изографисват по стъклописите.

Хайде де, не се свенете! — подкани ги баща ми този път по-нетърпеливо. — Че проговорете бе, хора! Кажете какво мислите за всичко това! Добре, нареждам ви, щом е така!

Людете ни се спогледаха, спогледаха, на накрая до един врътнаха очи към Барберин, сякаш я молеха първа да вземе думата — толкова непоклатимо им се струваше положението ѝ в Мепеш на дойка както на тук присъстващите Сиоракови деца, тъй и на онези, дето подир време щяха да видят бял свят. И Барберин, която всичко казано дотук очевидно дълбоко бе развълнувало, след кратко колебание се престаши.

— Гос'ин барон — подхвана тя, изчервявайки се от корена на косата си до основата на своята пищна гръд, — бива ли да се изрека, преди туй да са го сторили мъжете?

— Бива, мила Барберин, бива! — насърчи я баща ми, разнежен от гледката на таз разпъпила се в цялата си прелест възхитителна руменина и дотолкова по-благодарен, доколкото подобен опонент не му се струваше кой знае колко опасен. Сетне добави: — Знаеш колко много те обичаме всички ние!

— Сполай ви, гос'ин барон! — промълви дойката цяла разтреперана и с развълнувана гръд, тъй като боготвореше баща ми. — То се знае, че съм само една жена — поде тя, — при туй жена крайно невежествена в сравнение с двамината ни господари и господин пастора Дюроа, а, също и с младите господари Сиорак и с войниците, видели толкоз свят, че и с Йона и Фожане, които пък тъй изтънко си знаят занаята, че е наистина нечувана дързост в тяхно присъствие да вземам думата точно аз, дето не умея нищо друго, освен млякото си да давам, подобно на всяка крава в обора. Но понеже отворихме дума за дева Мария, която — без да искам да засегна господарите — аз обичам и почитам коленопреклонно, то ето какво ми дойде на ум: човек се моли на Иисус, за да се застъпи за него пред Всевишния, нали тъй, гос'ин барон?

— Тъй е, Барберин.

— Ами че тогава — полюбопитства простодушно дойката, — щом ще се молим на сина, за да омилоствим бащата, защо да не се обърнем към майката, за да омилоствим екна?

Настъпи гробна тишина и едва тогава, струва ми се баща ми се усети, че донякъде е подценил Барберин, защото на лицето му се

изписа смущение и той малко пресилено прихна, опитвайки се да го прикрие. Но бдителният пастор Дюроа тутакси му се притече на помощ.

— Безспорно тъй устроени са делата човешки — отсече той властно, — само че тук става дума за бога и не за кой да е син, а за Иисус Христос, нашия Спасител! А щом Спасителя наш е Христос, а не майка му Мария, то значи не на нея, а нему трябва да се молим за застъпничество пред бащата. Мария е дала живот на Христос така, както Барберин дава млякото си, но това е деяние природно, а не съзидание! Творецът тук е бащата, а Спасителя е синът! Молете се на бащата и молете се на сина, но освен на двама им и на Светия дух не се молете никому, щото туй би било прегрешение в идолопоклонство и суеверие езическо!

Всичко това бе тъй ясно и убедително изречено, и то с такъв спокоен и уверен тон, та човек оставаше с впечатлението, че въпреки напредналата си възраст пастор Дюроа благоволяваше да отложи с още няколко месеца райското си блаженство, само и само за да посвети нас, простосмъртните, в тези непрозряни истини. Но колкото и поразени да бяха, хората ни продължаваха да упорстват, макар че, странно нещо, сега съпротивата им се измести и като изоставиха Светата дева (в крайна сметка тя беше просто една жена), те се укрепиха зад светците, които бяха толкова многобройни, и тъй явно доброжелателни, или пък — според случая — злонамерени, че изглеждаше доста трудно да се отрече постоянната им намеса в живота на хората.

Но и този път мъжете не се решиха да вземат думата и отново се вторачиха в Барберин, сякаш им идеше на мига да се скрият зад просторния ѝ, опасан с червени ширити сукман. Дойката обаче решително завъртя миловидната си топчеста глава, давайки да се разбере, че не желае за втори пореден път да противоречи на господарите. Тогава мъжете, се видяха принудени да заложат на Малигувица, макар в никакъв случай да не беше най-подходящият посланик, тъй като дори според хората ни от приказките ѝ твърде силно намирисваше на суеверие. Нямах ли обаче кон, за да си изореш нивата, и магарето ти върши работа, та тъй и нашата магарица не се остави да я молят. По-рошава от горгона^[4], че и от менада^[5], тя стремително се хвърли в атака още при първия подканващ поглед.

— Мога ли и аз да река, гос'ин барон?

— Иска ли питане, драга ми Малигувице! — отвърна баща ми, настроен вече саркастично, но без да го показва твърде явно.

— Ах, гос'ин барон! — ревна с тежка въздишка Малигувица и облещи черни очи. — Голям страх и ужас ще бера, тъй да знаете, ако в Мепеш престанем да се молим на светците, щото в Перигор и най-вече в северния край на провинцията ги има неколцина страшно лукави! И какви ли не болести ще налетят тогава замъка! Пък и хората! Че и добитъка, и реколтата!

— Какво? — изви баща ми вежди в престорено изумление. — Добре ли чух, или чавка ми е изпила мозъка? Та перигорските светци, казваш, щели болести да ни пратят, тъй ли?

— И то коя от коя по-лошави, гос'ин барон! — увери го Малигувица със страховита гримаса. — Свети Симеон Лигьойски праща черната болест^[6], свети Йотроп осакатява хората, свети Пол Агонаски тъй прави, че децата се поболяват от страх, свети Авит ти измята крайниците с ревматизмата, а свети Саразак изкорубва краката на бебетата още в люлката!

— Че те били същински демони твоите светци, мила ми Малигувице! — възкликна баща ми през смях.

— И дума да не става, гос'ин барон! — възрази Малигувица. — Те ще ти напакосят само тогава, когато ги хване яд, че не си ги почел достатъчно. Ама накараш ли кюрето да им отслужи литургия, начаса се кротват!

— Добре де — прекъсна я баща ми, — но нали за литургията трябва да платиш на кюрето?

— А как иначе! Не дадеш ли, няма да получиш! — отсече Малигувица. — А искаш ли водата на светеца да те изцери и в извора му няколко гроша ще трябва да хвърлиш!

— Брей, че алчни били тия светци! — подсмихна се баща ми. — И какво ли я правят в рая всичката тази пара?

— Знам ли ги, ама вярно е, че грошовете никога не остават дълго време във водата.

— Така си и мислех — поклати глава баща ми.

— И за да ви дам един пример — продължи Малигувица, — ще ви река, че клетият Пьотремол, дето се помина преди две години.

— На първи януари — уточни Барберин.

— Право думаш, първи януари беше. Свети Авит, както знаете, го беше наказал и от десетина години Пъотремол цял се бе сгърбил и усукал от оная си ужасна ревматизма. Ала месец преди да се помине, вдигна се и отиде в Сент Авит, накара да отслужат литургия на светеца и макар да беше люта зима, съблече се както го е майка родила, разтърка се цял с ледената вода на светеца и взе, че оздравя.

— Че оздравя, оздравя — съгласи се баща ми, — но дотам я докара, че само подир месец умря в ръцете ми от охтика.

— И тъй да е, гос'ин барон, ама нали си изцери ревматизмата, дето толкова го мъчеше!

— Дума да няма! И съм напълно съгласен с теб, че там, където е сега, вече нищо не го мъчи! Така значи, свети Авит хем ти праща ревматизъм, хем те лекува от него? Чудо на чудесата!

— Че що пък, нима не е справедливо да изправи онуй, дето го е прегънало, гос'ин барон? — удиви се Малигувица. — Тъй и свети Саразак ще изкоруби краката на бебето, ама сетне и ще ги оправи.

— Подир една литургия и няколко гроша, разбира се!

— Да, ама и като му ги разтриеш с вода от извора!

— Която по нищо не се различава от водата в нашия кладенец — заключи баща ми, сетне се изправи и продължи вече сериозно: — Ето че и Малигувица чухте, добри люде. И кой ли, слушайки таз невежествена жена, не би се възхитил от находчивостта, с която кюретата извличат облаги от доверчивостта на простия народец! Така наместо да почитат светците заради християнската добродетел, доказателство, за която е целият им живот, те сториха от тях божества и демончета досущ подобни на езическите. Защото и римляните са имали светци и светици. Те вярвали, че в техните гъмжащи от риба езера живеят наяди^[7], които благоприятстват богатия улов, и хвърляли във водата не мизерни грошове, а вази, гривни и цветя. — За миг баща ми замълча и като измери готвачката със суров поглед, възкликна: — Ах, Малигувице, Малигувице! Каква дебела книга би излязла от всичко онова, дето го вярваш, но което не съществува нийде другаде, освен в гънките на скудоумния ти мозък... Включително и това, че Гавашет е дъщеря на руми, което не е вярно.

Неподготвена за подобен завършек, Малигувица зина от удивление, а Гавашет само ококори прелестните си черни сърнешки очи, погледна втренчено баща ми, но думица не промълви.

— И е нечестива ерес — продължи баща ми с плам — да приписваш на светците лечителна сила! И е срамно идолопоклонство да ги издигаш в култ и да им се кланяш! Един е бог и едничък той лекува и душа, и тяло! Нему и само нему трябва да се молим!

Все още не окопитила се от удара, който ѝ беше нанесъл баща ми с разкритието си за раждането на Гавашет (а за готвачката насилването ѝ от главатаря на румите в собствената ѝ плевня бе чест и величие на целия ѝ живот), Малигувица стопчи безформеното си тлъсто туловище, заби поглед в масата и сякаш онемя.

Но и след нея пак никой не посмя дори да гъкне. Искрено казано, не ми се вярваше за тези няколко минути баща ми да беше успял да изкорени една вековна вяра. Людете ни обаче имаха твърде силната привичка безропотно да се подчиняват на кюрето, за да не се прегънат сега и под волята на баща ми, на Совтер и на пастор Дюроа — все мъже сериозни и учени, които четяха книги и разумяваха нещата, като освен това баща ми беше и толкова вещ доктор и лекуваше народеца, без дори грош да вземе.

— И тъй — рече баща ми, — вече сте достатъчно наясно. Знаете и злосторствата и заблудите, които искаме да изправим. Ще ли приемете ведно с господарите си протестантската вяра?

Но понеже никой не се престашаваше да отговори пръв, настъпи пълна тишина и колкото повече тя, се проточваше, толкова по-силно безпокойство обземаше побратимството. За щастие Анет, когото Малката Еликс дундуркаше в ръце и който до този момент се беше държал много кротко, нададе изневиделица такъв писък, че и на глух би продължил тъпанчетата. Малката Еликс веднага го подаде на Барберин, а тя разпусна вързанките на червената си фуста и измъкна едната си разкошна, едра и твърда гърда, чието зърно малкият кресльо тутакси лакомо налапа и като вкопчи ръчици в белоснежната плът, затвори очи и се отдаде на безмълвно блаженство. Това бе гледка, на която обикновено няхах насищане, но едва сега забелязах, че не съм единственият, тъй като прелестната, напращяла и бяла като сняг гърда на Барберин бе привлякла погледите на всички, включително и на баща ми, който с усмивка я наблюдаваше, докато в туй време извърналите очи Совтер и пастор Дюроа шепнешком разговаряха помежду си. Само дето цял не пламнах, представяйки си изведнъж, че аз, вече толкова голямо момче, съм на мястото на момчурляка, но бога

ми, почти усетих благото топло мляко да се стича в глътката ми, като на всичко отгоре и завиждах на Анет, че може да мачка с пухкавите си ръчички тази възхитителна, толкоз обла и пълна гърда, при все че в тишината на благосклонния нощен мрак вече бях открил туй удоволствие с Малката Еликс, макар че нейните прелести, за жалост, в никой случай не можеха да се сравнят с тези на майка ѝ. И като поразмислих, обзе ме силен срам, че пред толкоз хора си напомням сам за онези си прегрешения, които нивга не посмях да изповядам на кюрето Машата, от страх да не би, след като научеше за тях от него, майка ми да сложи край на благоприятстващото ги съжителство. Слава богу, че сега, след като вече бях станал хугенот, или *ugonau*^[8], както казваха хората ни, завинаги се освобождавах от задължението да се изповядвам, при което сякаш камък падна от сърцето ми — толкова много се страхувах от тези ми срещи с Машата, от неговите жадно припламващи очички и неутолимото му любопитство.

Уверен съм, че едва ли някой от присъстващите е дръзнал дори да помисли, щото кърмещата рожбата си Барберин би могла да послужи като модел за статуя на Богородица и детето Иисус, при все че на мен лично точно това ми мина през ум, колкото и *ugonau* да се пишех вече. И думица не казах, разбира се, тъй като не ми се щеше да наскърбявам баща ми, който, изчаквайки Барберин да свърши с кърменето, за да зададе на слугите си последния и най-важен въпрос, полусериозно — полушеговито я подкачи:

— Да знаеш само, скъпа ми Барберин, как ми се ще да ти сваля ахатената огърлица, за да ти докажа, че тя няма никакво отношение към млечността ти!

— Ах, гос'ин барон! — изохка Барберин, усетила при тази заплаха как млякото ѝ едва ли не се дръпва обратно към извора си. Не, не ще го сторите! Та нали ще ми се пресече млякото и мъничкият ми Анет ще си отиде за едното нищо!

— Няма да го сторя, миличка, няма! — разсмя се баща ми. — Задръж си ахатите, пък и те изглеждат толкова красиви върху бялата ти кожа! (Тук Совтер смръщи вежди.) А и кой знае дали, след като ги свалиш въображението ти няма да се окаже напълно достатъчно, за да ти се пресече млякото. Но и всекиму е известно, че на добра дойка се крива дума не казва!

Още не се беше доизрекъл, когато малкият Анет внезапно пусна плячката си и преситен, тозчас заспа. Барберин го подаде отново на Малката Еликс и загърна във фустата си своята разкошна гърда, което, поне според мен, придаде на голямата зала още по-мрачен вид.

— И тъй, добри ми люде — подхвана баща ми, възвърнал предишната си сериозност, — да си дойдем на думата! Кой от вас скланят да приемат Реформацията? Казвай ти, Мишел Сиорак!

— Скланям! — отзоваха се в един глас Мишел и Беноа Сиорак.

— Ти, Кабюс?

— Скланям!

— Кулондр?

— Скланям!

— Марсал?

— Скланям!

— Йона?

— Скланям!

— Фожане?

— Скланям!

Подир, тях баща ми емна и жените, чието „Скланям“ обаче прозвуча далеч не толкова чистосърдечно и уверено, поне що се отнася до Барберин, Като и Малигувица, тъй като за Малката Еликс, по това време на тринайсет години и половина, и за Гавашет, едва шестгодишна, всичко опираше до някаква чудесна игра, която се канехме да изиграем на Машата.

Едва когато отговори и Гавашет, баща ми се сети, че не беше задал въпроса си на Катрин, а като негова дъщеря тя се нареждаше дори пред братята Сиорак. Отчела пропуска му и въобрази си, че е завинаги вече лишена от обичта на баща си, Катрин седеше, навела глава с унило виснали руси плитчици, цялата пребледняла и с плувнали в сълзи сини очи.

— Е, Катрин, дъще моя — усмихна се благо баща ми, — аз комай ви поздравих! Но вече чухте въпроса ми: искате ли и вий да изповядвате протестантската вяра като баща си?

— Искам — промълви Катрин с треперещ гласец и избухна в ридания.

Баща ми, за когото не беше тайна, че причината за сълзите ѝ бе свързана с майка ми, помрачня и като се изправи, рязко се разпореди:

— Барберин, време е да приспиш децата! И без туй доста окъснях.

Дойката тъкмо се надигаше, за да подбере подопечните си, когато Кулондр зина досущ като риба, а това означаваше, че се кани да проговори — дейност толкова необичайна за него, че изискваше известна подготовка, тъй като първоначално от отворената му уста не излезе нито звук. Това обаче никого не заблуди — Кулондр наистина възнамеряваше да изрази мисълта си гласно. Подобно събитие беше такава рядкост, че всички изумено се вторачихме в него, а Барберин застина на място въпреки получената заповед.

Кулондр бе положил желязната си ръка на масата, за да облекчи рамото си от тежестта ѝ. Въпреки че едва бе прехвърлил четирийсетте, той вече побеляваше. Чертите на дългото му като свети пости лице до една бяха смъкнати надолу, че и крайчецът на очите, ъгълчетата на устните и носът му също. А седнеше ли на трапезата, той затваряше очи по такъв особен, присъщ единствено нему начин, че всяко желание да го заговориш тутакси се изпаряваше. Никой всъщност и не припираше кой знае колко да чуе отговора му, защото случеше ли се Кулондр Желязната ръка да изтърве няколко членоразделни звука, а не само ръмжене, то туй бяха все приказки за беди и нещастия. Помня, че в деня, преди баща ми да замине на война, когато Кабюс показваше на дечурлигата огнестрелните оръжия и аз възторжено бях възкликнал: „Какви страховити оръжия! И колко много врагове ще погубят!“, Кулондр бе подметнал: „Враговете имат същите“, при това с такъв тон и поглед, от които се подразбираше, че нито един от тях, включително и баща ми, няма да отърве кожата.

Такива бяха присъщите склонности и талант на Кулондр — да лишава бъдещето от всяка надеждица. И в Мепеш не само прислугата, но дори побратимството бе започнало да се страхува, рече ли Кулондр да се изяви словесно, защото то не бяха тогава пъклени пророчества, то не бяха смразяващи душата намеци и съкрушителни истини — толкова изкусно съумяваше той да разкрие и представи нещата откъм най-лошата им страна.

— Гос'ин барон — прогъгна войникът с хрипкавия глас на несловоохотливите, — ще ми се и аз да задам един въпрос!

— Задай, задай, драги ми Кулондр! — откликна се баща ми с обичайната си живост, но въпреки това силно обезпокоен, както и

всички ние, от онова, което се канеше да изрече нашият голям мълчаливец.

— Гос'ин барон — изгъркори Кулондр, — а ще ли честваме отсега нататък в Мепеш празниците на светците, както го правехме досега?

Спогледахме се и докато баща ми се двоумеше какво да отговори, Совтер сухо отсече:

— Вече нямаме никакво основание да ги честваме, след като протестантството не признава култа към светците!

— Тъй си и мислех — рече Кулондр с погребален тон и притвори очи.

Всички приковаха поглед в него и около масата се възцари безрадостно мълчание. И такова униние обзе хората ни, и толкова се смаяха, че просто не знаеха, ако мога тъй да кажа, на кой светец да се молят. Те току-що бяха осъзнали, че за тази едничка вечер бяха загубили най-малко петдесетина празнични дни годишно.

Някъде подиробед в понеделник, 23 декември (тази драматична среща е описана най-подробно в *Мисловника*), барон Дьо Сиорак, господин Дьо Совтер, пастор Дюроа и четиримата братя Комон, най-големият, от които, Франсоа, беше владетел на Миланд и Кастелно, призоваха баронеса Дьо Сиорак да се яви в библиотеката на баща ми, за да я посветят в протестантската вяра и придумат да я приеме.

Като опитни военачалници Сиорак и Совтер се бяха справили изключително бързо и успешно с обръщането на Мепеш в новата вяра. Заемайки от блестящата тактика, използвана от Гиз при Кале, те бяха превзели едно подир друго всички укрепления и отбранителни валове, защитаващи града, преди изневиделица да хвърлят основните си сили срещу цитаделата. Но ако, освен всичко бяха разчитали и на ефекта от изненадата, то този път сметките им излязоха криви. От Франшу (а нея Барберин най-редовно осведомяваше за всичко) Изабел знаеше както за настъплението на Реформацията в замъка, така и че съпругът ѝ, нейните синове, дъщеря ѝ, братята Сиорак, Кабюс и Като, а също и цялата прислуга, мъже и жени, вече я бяха приели.

Но макар изолирана и като че ли обсадена отвсякъде от „ереста“, Изабел и не мислеше да се предава, дори напротив. Високомерна и

войнствено настръхнала, досущ като петльов гребен, тя се появи в библиотеката на баща ми великолепно пременена, с широка плисирана яка и всевъзможни други труфила, заплела в разкошната си руса коса перли, останали ѝ в наследство от нейните прадеди (на баща ми, разбира се, сърце не му даваше да прахосва екютата на побратимството по такива суетни гиздила).

И пак майка ми нападна първа, преди още баща ми и уста да беше отворил.

— Защо сте се събрали тук, господа, при това тъй многочислени? — надменно попита тя. — Да не сте решили срещу мен да се сдружите? Или пък съдници да ми бъдете? А може би възнамерявате накрая и на разпит да ме подложите? И нима заради това сте повикали четиримата ми братовчеди Комон? Хубава работа, седмина мъже срещу една нещастна и напълно беззащитна жена! Чувствате ли се достатъчно силни, за да ме превиеете?

— Госпожо — рече баща ми, доста объркан от подобно, встъпление и от високомерието на майка ми, — словата ви са не само неразумни, но и напълно неоснователни! Никой тук не ви мисли злото, дори напротив. И ако виждате братовчедите си Комон, то е не само защото четиримата са едничките ви близки, останали ви от вашия именит род, но и поради туй, че след като, отдавна вече са приели протестантството, те сами настояха да присъстват, когато дойде време да ви приканим да се присъедините към нас. Колкото до господин Дюроа, когото също виждате тук...

— Не познавам този непрокопсаник и не желая да го чуя! — прекъсна го майка ми с възможно най-презрителен тон.

— Непрокопсаник ли, госпожо!? — възмути се баща ми. — Господин Дюроа е свещенослужител на нашата религия, един от най-начетените и рядко добродетелни люде и вий му дължите уважение!

— Господин съпруже мой — прекъсна го Изабел, — уважение аз дължа единствено на свещенослужителите и прелатите на светата римокатолическа църква, в чието лоно съм възпитана така, както и прадедите ми, както и кралят на Франция, Шарл IX, нашият господар и повелител, и ще ѝ остана вярна до сетния си дъх! А що се отнася до вашите чумави еретици, то не желая да имам нищо общо с тях!

В словата ѝ прозвуча такава страстна убеденост, че в стаята за дълго се възцари мълчание. Совтер, Дюроа и братята Комон сякаш в

камък се бяха обърнали. А колкото до баща ми, той стана и направи няколко крачки със свити пестници, извън себе си от гняв и почти изгубил дар слово.

— Внимавайте, Изабел! — промълви най-сетне глухо той. — Всички тук сме, както се изразихте, „чума̀ви еретици“ и щом не желаете да имате нищо общо с нас, то значи се отричате от цялото си семейство и род.

Изабел разбра, че е отишла твърде далеч и предпочете да премълча, но остана все тъй надменно непреклонна, изпъчила гърди и с гордо вдигната глава. Мълчанието ѝ обаче позволи на баща ми да се поуспокои, да седне отново на мястото си и пак да вземе думата. Стори го с глас, отпаднал от гнева и усилията, които полагаше, за да го овладее:

— Седнете, моля ви, в това кресло, госпожо, и благоволете да изслушате всичко, което пастор Дюроа ще ви каже относно нашата религия.

— Не, господине, ще остана права! — отвърна Изабел този път много по-хрисимо, но не по-малко решително. — И не желая дори да чуя опасните новости, които сам вие и вашите единомишленици се опитвате да въведете във вярата на дедите ни!

— Но, братовчедке — кипна Совтер възмутен, — точно в туй се заключава и гибелното ви заблуждение, произхождащо единствено от драговолното ви невежество! Не нововъведенията са наша цел, а дори напротив, защото се стремим да преоткрием кристалночистия първоизвор на християнството, който римокатолическата църква превърна в тинесто блато, смесвайки ведно обичаи, идолопоклонство, пошлост всякаква и, както вий рекохте, новости! Ние се гордеем с това, че се придържаме най-строго към истинното слово божие такова, каквото ни го разкриват Вехтия и Новия завет, защото това е бистрият извор, от който всеки, дете го бива що-годе да срича, може да пие до насита!

— И на мъждивия светлик на наивното си разсъдъче да скърпи свое собствено верую! — подхвърли Изабел подигравателно. — Не, братовчедо, светата църква напълно основателно смята за нечестиво изобретение както новото тълкование на простонароден език, което вашите хугеноти направиха на Вехтия и Новия завет, а също и това, че го разпространиха, както сторихте вие, сред благородниците, буржоата

и простолюдието с риск да извратят и изцяло омърсят християнската религия!

— И таз добра! — възкликна баща ми. — Оказва се, че ний омърсяваме християнската религия и то тогава, когато се стремим да възвърнем първичната чистота на нейния извор, утолявайки жаждата човешка с божие слово! Със същото слово, което прелатите ви и вашият папа заглушиха със сметкаджийство, суеверия и чудатости!

— Господине — прекъсна го Изабел, — не говорете така за Пресветия отец или ще напусна стаята!

— Госпожо — намеси се тогава с благ, но властен глас пастор Дюроа, — ако наистина желаете да проявите християнско смирение, то вий бихте дирили словото божие не в устата хорски, а в неговата и в Светото му писание. И тогава нямаше да наричате папата „Пресвети отец“.

— И защо, ще ви замоля? — полюбопитства надменно майка ми, макар и силно поразена, колкото и да не ѝ се щеше да го показва, от достолепната външност на пастора.

— Защото в глава XXIII на Евангелие от Матей, Христос е казал: „И никого на земята недейте нарича свой отец, защото един е вашият Отец, Който е на небесата^[9]“.

Но ако някой хранеше надежда, че подобен довод би могъл да срази или поне да разколебае майка ми, то значи зле я познаваше.

— Колкото до моето смирение — вирна тя гордо глава, — то се заключава преди всичко в туй, да не се уповавам на немоцното си прозрение, да не тълкувам според дребнавите си разбирания каноническите писания и да се осланям относно подобни тълкувания на мъдростта на теолозите и светите прелати, които от векове насам са определили догмите и обредите.

— И при това натрупах толкоз грехове — вметна пастор Дюроа, — и опошлиха и изопачиха божественото слово, че и търговия подхванаха със светите тайнства!

— Аз не ви слушам, господине! — сопна му се Изабел.

— Никак не ви приляга да говорите за смирение точно вам, госпожо! — срязва я буйно баща ми. — Да, вам, която от самото начало на този разговор със злостно високомерие се опълчихте срещу вашето семейство и съпруг; вам, чиито уши и очи са глухи и слепи за истината; вам, която аз обичам и хилядократно, понякога едва ли не

коленопреклонно съм умолявал нощем, когато непоносимата мисъл за тегнещото над вас проклятие не ми е позволявала да мигна дори, да прочетете, госпожо, да благоволите да прочетете поне веднъж Вехтия и Новия завет!

Това „вам, която обичам“ накара Изабел да пребледнее и да се разтрепери повече от всичко, изречено дотук. Но тя почти на мига се окопоти и с непоколебима твърдост заяви:

— Аз чета само требника си и часослова на блажената Мария, защото туй са единствено позволените книги! И не ще погледна нито във Вехтия, нито в Новия завет, тъй като църквата ми го запрещава! А що е до спасението, то аз твърдо вярвам, че извън лоното на светата църква спасение няма!

— Но какво говорите, госпожо! — извика цял пребледнял баща ми, сетне се обърна към пастор Дюроа и с болка глухо промълви: — Чухте ли това богохулство?

— Уви! — поклати глава Дюроа. — Нечувано е светотатство, наистина, да отъждествяваш римокатолическата църква с Христос и по този начин да я обожествяващ. Не, госпожо, не извън лоното на църквата, а извън Христа няма спасение!

Изабел, която, до този момент гневът на баща ми не беше успял да сплаши, сега изглеждаше потресена, но не толкова от забележката на пастора, колкото от явното отчаяние, в което думите ѝ бяха хвърлили нейния съпруг. Тя отново предпочете да премълчи и за миг между враждуващите страни се установи нещо като безмълвно примирие, сякаш всеки си поемаше дъх и се опитваше да се съвземе от понесените удари.

След това Жофроа дьо Комон на свой ред взе думата. Макар и най-ревностен калвинист измежду четиримата братя, той бе в същото време игумен на Брив и абат на Юзерш, Виже и Клерак. Ставайки хугенот, Жофроа дьо Комон не се беше отрекъл от сана си и произтичащите от него облаги, но за сметка на това сега поголовно обръщаше в протестантска вяра паството си и монасите, при това без много-много да се церемони. Беше мъж среден на бой, с малко нещо див поглед, чернокос и мургав.

— Братовчедке — поде той строго, — вие, за която всяка традиция е свята, както сама твърдите, би трябвало и на дело да се придържате към традицията на жените от нашето семейство и да се

покорите на съпруга си! С опърничавостта си далеч не правите чест на рода Комон! По-инат сте и от най-твърдоглавата коза, братовчедке, тъй че внимавайте неотстъпчивостта ви да не додея на вашия съпруг и да не го застави да ви прогони!

— Дори мъжът ми да ме прогони — отвърна Изабел с треперещ глас, — аз твърде много разчитам на добрите ви чувства към мен, братовчедке, за да се опасявам, че ще ме изоставите.

— И още как, госпожо! — свъси вежди Жофроа дьо Комон. — И още как! Случи ли се това, нито големият, нито по-малките ми братя, Франсоа и Жан, нито пък нашите сватове и приятели биха ви приели и тогаз не ще намерите убежище в цялата провинция!

Изабел смело понесе удара и с уверен глас заяви:

— Вие може и да ме изоставите, господине, но Светата църква никога не ще го стори! Предпочитам да съм най-злочестата окаяница на този свят, отколкото да се отрека от църквата заради мъжете!

— Идолопоклонница! — извика баща ми едновременно с болка и гняв: — Църквата! Все тази църква! А бог, госпожо, къде оставяте бог?

— За мен църквата и бог са едно! — отсече Изабел.

За миг висна смаяно мълчание, което пръв наруши Жофроа дьо Комон, възкликвайки ядно:

— Опомнете се, госпожо, и разберете, че оставайки папистка, докато съпругът ви, вашият брат, синовете ви и цялото ви семейство изповядват протестантската вяра, вие сама прекъсвате естествените връзки на кръвното родство и свещените окови на брачния съюз! И че от този миг нататък никой вече не ще ви има за съпруга на барон Дьо Сиорак, а за негова държанка!

— Възможно е — ме му остана дължна Изабел и гордо вдигна чело, — но тогава ще се окаже, че сводник на тази държанка сте били вие, господине, защото само бог знае колко много настоявахте за този брак!

Жофроа дьо Комон пребледня и тогава баща ми, комуто думите „прогонва“ и „държанка“ бяха причинили също толкова болка, колкото и на Изабел, стана и рязко, но все пак достатъчно вежливо рече:

— Госпожо, този разговор бе мъчителен за вас и затова ще го прекратим. С ваше позволение ще ви съпроводя до стаята ви.

— И сама ще стигна дотам! — отвърна Изабел троснато и със сълзи на очи, но несломена и неусмирима; завърти се на пети и като

почукваше с бастуна си по пода, напусна библиотеката с величествено полюшване на широката си пола.

Изабел остана все така непреклонна, здраво вкопчила се във вярата на дедите си, като при това отблъскваше всеки опит за споразумение, тъй че свадата между нея и баща ми се проточи месеци и години наред. Тя всъщност избухна и продължи с нестихваща сила от 23 декември 1560-а до 15 април 1563-а, разтърсвайки Мепеш из основи. Семето на несговор и едва ли не вражда, хвърлено от тази ожесточена разпра в нашата толкова подредена и сговорна дотогава община, не само отвори пропаст между двамината съпрузи, не само разедини прислугата и обърка децата, но на моменти — особено когато се подхващаше спор трябва ли, или не, Франшу да бъде уволнена — всяваше раздор и в самото побратимство.

Въпреки фасоните си, въпреки своята свадливост и раздаваните с повод и без повод удари с бастун, Изабел умееше да печели обичта на камериерките си, та и Франшу, както преди нея Като, само подир няколко месеца, кажи-речи, вече благоговееше пред майка ми. Ето защо, когато убедените в леснотата на начинанието си побратими и пастор Дюроа се заеха след господарката да обърнат във вяра и прислужницата, те бяха безкрайно изненадани, удряйки на камък. Скръстила червени ръце на валчестите си гърдища, Франшу дръзко и недвусмислено заяви — позовавайки се при това на Девата и де що светия имаше, — че не ще и да чуе злодумствата, докарали Господжата до сълзи, че обича Господжата и желае да живее и умре с вярата на Господжата. И тази й решимост никой не успя да разколебае нито с добро, нито с лошо.

Нечуваното упорство на простодушната камериерка силно разгневи баща ми, но дълбоко в себе си той бе трогнат от всеотдайната и привързаност към нейната господарка и затова жестокото предложение да я уволнят начаса, което Совтер направи след излизането на Франшу, го завари твърде неподготвен. Той се начумери и рязко възрази, че би било нечовешко да лишат Изабел от камериерката й точно сега, когато и без туй се чувства толкова самотна в Мепеш, и че освен това вземането на всяко решение, засягащо прислужницата на жена му, е само и единствено негово право. Сетне се

въртна и напусна стаята, оставяйки Совтер дълбоко засегнат както от тона, така и от погледа, и от думите му.

Ето как към голямата свата се прибави и една малка, този път между двамината побратими, която не мина безболезнено както за единия, така и за другия и продължи цял месец. Защото Совтер много скоро поднови атаката си, но вече подкрепен от пастор Дюроа. Те надълго и нашироко се разпростряха върху достойния за окаяние пример, който Франшу щяла да даде на цялата прислуга и преди всичко на Барберин и Малигувица, дето не само че все още били силно привързани към папистките суеверия, но и искрено се възхищавали от непокорството на господарката си. Тази гнила ябълка щяла да опропасти цялата кошница и да доведе до оформянето в Мепеш на женско съзаклатие, поддържащо повече или по-малко открито Изабел, а това несъмнено щяло да окаже пагубно влияние както върху децата, така и върху мъжете. И ако човек можел напълно да се осланя на благоразумието на Изабел в отношенията ѝ с Машата, то нямало ли кюрето да се възползува от изповедта, за да измъква от наивната Франшу всички интересущи го сведения и тутакси да ги донася на сарлатския епископ, който така щял да бъде осведомяван седмица подир седмица за всичко, случило се в Мепеш?

Накрая тези доводи надделяха упорството на баща ми, но тъй като сърце не му даваше да изхвърли Франшу на пътя (още повече, но туй без зла умисъл, че изпитваше слабост към нея), той ѝ намери място при една знатна сарлатска хугенотка, която я прие много благосклонно, спечели обичта ѝ и за по-малко от месец я направи протестантка. Баща ми беше толкова щастлив от тази развръзка, че идеше ли в Сарлат, никога не пропускаше да навести бившата ни камериерка и да ѝ отнесе някое дребно подаръче, при което с присъщата си сърдечност я потупваше по яките червени ръце и току лепваше по някоя звучна целувка на свежите ѝ бузи. И макар да го правеше съвсем не принудено и открито, а при това и нерядко в мое присъствие, аз все пак се удивлявах донейде, защото отлично си давах сметка, че в Мепеш той никога не би си го позволил.

Междувременно, оказала се лишена и от Франшу тъй скоро след напускането на Като, майка ми изпадна в отчаяние и цяла пламна в люта неприязън към баща ми. От зори до мрак, та дори и нощем, тя дотолкова му додяваше със злъчните си упреци, че баща ми

препускаше от стая в стая така, сякаш по петите го гонеха най-малко десетина дявола. „Право казваше, Жан — доверяваше се той на Совтер в *Мисловника* си, — пазвата скри от погледа ми медальона, но ето че сега виждам и обратната му страна.“ Положението стана още по-нетърпимо, когато побратимството реши да замести Франшу, като нае за камериерка на майка ми Тоанон, едно девойче от Таниес, което пастор Дюроа беше приобщил към новата вяра. Едва-що разбрала обаче, че са ѝ дали за прислужница еретичка, Изабел я възненавидя и я подложи на ужасен тормоз, бълвайки насреща ѝ безброй ругатни, като я наричаше „патка, скудоумница, тъпачка, дрипла, блудница, пачавра, мръсница“, и как ли не още. Веднъж с очите си видях как докато Тоанон ѝ държеше огледалото, за да се натъкми, майка ми избоде ръката ѝ до кръв, за да я накаже, задето е мръднала. И само подир месец подобни изтезания, постоянно шамаросана, бяхтена с бастун, оскърбявана и цяла изпободена, Тоанон със сълзи на очи си събра багажеца и напусна.

— Госпожо — заяви баща ми, — ако продължавате да се вдетинявате, то наместо камериерка ще ви назнача гувернантка!

И тогава видяхме в Мепеш да пристига не жена, а женище като канара — една хугенотка-мъжкарана, мустаката и толкоз набита, та чак четвъртитата, със строг поглед и винаги сурово свити устни, която надвишаваше майка ми с цели две глави и посрещаше ругатните ѝ с най-невъзмутимо презрение. В продължение на две седмици Изабел доста се колеба дали да я зашлеви — дотолкова широкото, стърчащо високо над нея лице на новата камериерка ѝ се струваше недосегаемо. Но едно прекрасно утро битката най-сетне се разрази в стаята ѝ.

— Алазаис — заповяда майка ми, — пренеси тази маса ето там!

Без думица да продума, Алазаис вдигна тежката маса като перце и я постави там, където ѝ бяха наредили.

— Не, премислих! — възкликна Изабел. — Това място никак не ѝ подходжа. Премести я по-добре тук!

Алазаис отново се подчини.

— Не, и тук не става! — не мирясваше майка ми. — Отнеси я в ей онзи ъгъл!

Алазаис и този път се подчини, но когато Изабел зина, за да ѝ нареди отново да премести масата, тя я сръза с грубия си глас:

— Стига сте лукавствали, госпожо! По дяволите вашите капризи! Масата ще си остане там, където е сега!

— Голтачка! Нима се осмеляваш да ми се зъбиш! — кресна извън себе си от гняв майка ми и като грабна бастуна, понечи да я удари.

Без обаче и крачка да отстъпи назад, Алазаис пипна бастуна, изтръгна го от ръцете на Изабел, строши го одве в коляното си и изхвърли половинките през прозореца. Той гледаше към заобикалящия Мепеш водоем и в продължение на повече от месец цялата ни прислуга, при това не без известно, макар и потайно наслаждение, се любуваше на двете носещи се по водата парчета дърво.

Изабел нададе такъв писък, че баща ми тутакси притича и в момента, в който отвори вратата на стаята ѝ, видя как пребледняла като платно, рошава и с изцъклен поглед, майка ми връхлита Алазаис с малък кинжал в ръка. Но снажната камериерка дори не помръдна, а ловко я спипа за китката ѝ тъй ѝ изви ръката, щото кинжалът отхвъркна и се заби в пода, откъдето баща ми веднага го вдигна.

— Господине — изкрещя майка ми, — ако таз безочлива мръсница не напусне замъка още сега, ще си отида аз!

— Седнете, госпожо, и престанете да вдигате врява! — сопна ѝ се баща ми с нетърпящ възражение глас. — Щом вече се е стигнало дотам, че напирате и людете ни да колите, то мисля, че наистина ще е по-добре вий да си отидете! Защото знайте, че ако бяхте имали нещастieto да убиете камериерката си, щях незабавно да ви предам на сарлатските съдии, за да гниете в затвора до края на дните си!

— Ах, господине, добре виждам, че вече не ме обичате! — промълви Изабел и отчаяно закърши ръце, а от очите ѝ рукоуха сълзи.

— Дори напротив, за нещастие! — отвърна унило баща ми и се отпусна на един стол с измъчен и горестен вид, който оказа върху майка ми много по-силно влияние, отколкото всички упреци на земята, взети заедно. Сетне с въздишка добави: — Така е, уви, защото ако не ви обичах и миг повече не бих търпял лудостите ви.

— Та нима наистина съм чак толкова луда, мили мой Жан? — възкликна майка ми и като се хвърли на пода, прегърна нозете му.

— И то за връзване! — рече баща ми, който никога не бе съумявал да устои нито на красотата на майка ми, нито на сълзите и изкусителното ѝ умилкване, та и сега, трогнат до дъното на душата да

я види тъй хрисима в нозете си, притисна я в обятията си и я целуна по устните.

При тази гледка Алазаис изумено изви вежди, напусна стаята и с тежката си решителна стъпка на аркебузир се запъти да навести Совтер в кулата му.

— Гос'ине — изгромоля тя с недодяланото си гласище, — комай ще е най-добре аз да си вървя!

— И защо така, любезна ми? — удиви се Совтер.

— Щото ми е от ясно по-ясно, че гос'ин баронът е омагьосан от неговата си папистка. Тя се опита да ме затрие, а той само подир три минути току я гушна и взе да ѝ бърше сополите!

Алазаис не напусна Мепеш, пък и магията държа баща ми в плен само дотогава, докато Изабел не забременя. Барберин трябваше незабавно да замине, за да зачене от мъжа си, и командването на кулата и на децата бе отново възложено на Малката Еликс, което значително улесни изживяването на потайните ми нощни наслади.

Случката с кинжала и последвалото я помирение се оказа само мимолетно затишие в проточилата се разпра между Изабел и баща ми, а сетне бурята отново завилия деня и нощя, след като едва-що заченала, майка ми изневиделица дръзко заяви, че детето, което предстоеше да се появи на бял свят, ще бъде кръстено според обредите на нейната църква, както ѝ бе обещал това баща ми на тяхната сватба. Все едно бе да налееш масло в огъня, който отново лумна и извиси пламък на възбог за най-голяма мъка и на двамата, защото колкото по-силна любов изпитваше баща ми към Изабел, толкова по-дълбоко отчаяние го обземаше при мисълта, че, упорствайки в паписткото си идолопоклонство, тя обричаше както себе си, така и бъдещия си син на вечно проклятие.

Признавам, че както в моето невръстно детство, така и днес, вече в зряла възраст, аз не виждам нещата така. Бивайки възпитан между две религии и заставен, кажи-речи, силом да избира едната от тях, аз не мога да ненавиждам вярата, от която се отрекох, не мога и да се отвращавам от нейните „прегрешения“ чак до такава степен, в каквато те отблъскваха баща ми, нито пък да вярвам, че изповядващите я драговошно са обречени на мъките адови, още повече че сред тях е и

клетата ми майчица. Но твърде малко по онова време бяха хората, било то мъже или жени, които се радваха на подобна търпимост от страна на ближния си, в което сами ще се убедите по-нататък. Защото тази люта ежба в Мепеш дава само нищожна представа и отразява крайно незадоволително онова, което по същото време противопоставяше католици и хугеноти, пораждайки броженията, сетне смутите и накрая — опустошителните граждански войни, които сравниха почти със земята величието на Франция.

[1] Търговия с църковни вещи и реликви. — Б.пр. ↑

[2] Първи национален събор на калвинистите, състоял се през същата година в Париж. — Б.пр. ↑

[3] От Матей светото Евангелие, XXVI, 26–28. — Б.пр. ↑

[4] Три митически сестри — чудовища, Сфено, Евриала и Медуза, със змии вместо коса, чийто поглед превръщал в камък всичко живо. — Б.пр. ↑

[5] Синоним на вакханка, спътница на Дионисий (мит.). — Б.пр. ↑

[6] Някогашно название на епилепсията. — Б.пр. ↑

[7] Митични полубожества, водни нимфи. — Б.пр. ↑

[8] Хугенот, произнасящ се на окситански „югоно“. — Б.пр. ↑

[9] От Матей светото Евангелие. XXIII, 9. — Б.пр. ↑

ГЛАВА СЕДМА

Етиен дьо Ла Боеси, синът на прокурора, който беше помогнал на побратимството да се сдобие с Мепеш, бе назначен благодарение на забележителните си дарби, макар и инак твърде млад, за член на Върховния съд на Бордо, и всеки път, когато тръгнеше да навести в замъка му „своя сърдечен брат и незаменим приятел“ Мишел дьо Монтен^[1], той прескачаше до Сарлат, за да си отдъхне два-три дни било в родния дом, било, ако времето го позволяваше, в малкия чифлик, който притежаваше на левга от града, като на връщане никога не пропускаше да се спре и в Мепеш.

От *Мисловника* на баща ми научавам, че той е обядвал с побратимите на 16 декември 1561 година. Съвсем случайно по същото време в Мепеш се оказва и братовчедът на Изабел, Жофроа дьо Комон, също толкова ревностен хугенот, както вече споменах, колкото тя бе заклета католичка.

Големият интерес, който представлява тази случайна среща между двамата, се дължи на това, че Регентката, уведомена за ползващата се с широка известност мъдрост на Етиен дьо Ла Боеси, съвсем наскоро го бе назначила за съветник (но не и за единствен, уви!) на господин Дьо Бюри, главен кралски наместник в Гиен, който в тези смутни времена имаше неимоверно трудната задача било да усмирява, било да помирява поданиците на краля. В присъствието на хората ни обедът премина в размяна на любезности, но сетне, когато господата се оттеглиха както обичайно в библиотеката на баща ми, където пламтеше буен огън, разговорът прие съвсем друга насока, след като Етиен дьо Ла Боеси отвори дума за избухналите напоследък размирици между католици и реформисти в Ажане, Керси и Перигор.

Баща ми вписа този разговор в *Мисловника* си още на следния ден и при това дословно — толкова се възхищаваше от леещото се без никакво усилие красноречие на Ла Боеси, красноречие изящно, пищно, но и съдържателно, защото бе също толкова дълбокомислено, колкото и обаятелно. И нима не е жалко наистина, че смъртта ни отне един тъй

млад и лъчезарен гений, който с право би могъл да заеме и най-висок пост в кралството, за да го подкрепи със своята мъдрост и благоразумие?

Много скоро стана ясно, че Ла Боеси не редеше приказките се залудо, а им бе отредил ролята на предупреждение, ако не към побратимството, то поне към Жофроа дьо Комон, от когото и за миг дори не откъсна хубавите си лъчисти очи, дордето постоянна усмивка озаряваше инак доста неугледното му лице, чиято грозота обаче се забравяше в момента, в който Етиен отвореше уста.

— Бедата е там — поде той все така усмихнат, — че хората не приемат лесно верските убеждения на другите. Откакто Катерина Медичи и Мишел дьо Л'Опитал сложиха край на гоненията, от които така страдахте, Реформацията силно укрепна, особено в южните ни провинции, но станали по-силни, господа, вашите хугеноти започнаха да проявяват и повече нетърпимост. Не ще ви кажа нищо ново, припомняйки ви, че в Ажан те с оръжие в ръка нахълтаха в църквата „Светата вяра“, изпотрошиха кръстовете и олтарите, унищожиха иконите и реликвите, изгориха обредните одежди и требниците и превърнаха църквата в свой храм, чийто вход забраниха за католическите свещенослужители. Същото те сториха в Исижак, а и на много други места.

— Причината е там — прекъсна го сурово Жофроа дьо Комон с мрачен поглед, — че не можем да се помирим с въздигането в култ от папистите на техните реликви, кръстове и статуи — идолопоклонство крайно противно, както сам знаете, господин Дьо Ла Боеси, на истинното слово божие!

— Не ще и дума, господин абате Клеракски — отвърна Ла Боеси с незлоблива ирония, — но благоволете все пак да се съгласите, че католиците също не могат да се помирят с вашите оголени от всичко храмове. Освен че нерядко унищожават истински шедьоври, иконоборството на реформистите накърнява силно и религиозните убеждения на мнозина верни поданици на краля, ползващи се в кралството със същите права, с които и вие!

— Да речеше кралят да послуша тия си верни поданици, до един да са ни пратили на кладата! — изръмжа Комон навъсен. — Та не беше ли така по времето на Анри II, че сетне и при Франсоа II?

— Тогава истинските владетели бяха Дьо Гиз и сродниците му, но при регентството на майката-кралица положението съществено се промени — забеляза Ла Боеси, след което с усмивка добави: — Вярвате ли, че бих ви пратил на кладата, господин Дьо Комон, ако имах тази власт?

— Ах, господин Дьо Ла Боеси! — разсмя се баща ми. — Преди всичко вий не сте обикновен католик, а и подобно на вашия сърдечен приятел Мишел дьо Монтен сте човек твърде непостоянен и своенравен. Ето, сега предано служите на краля, но знайно е, че на младини сте сътворили възхитителен пасквил срещу самодържавието. Доста своеобразен папист сте, наистина! Ходите на литургия, не отричам, но дълбоко в себе си сте настроен враждебно срещу католицизма, срещу иконите, реликвите и индулгенциите, а ратувате и за коренни промени в църквата. И в помиренството си стигнахте дори дотам, че посъветвахте господин Дьо Бюри чисто и просто да раздели църквите в Ажан и Исижак на половин ден между католици и протестанти, което той и стори!

— Но в крайна сметка и нищо не промени! — намеси се Комон. — Въпреки вашата умереност, а може би и благоразположение към нас, господин Дьо Ла Боеси, вий не съумяхте да предотвратите избиването на трийсетина от нашите в двореца „Ориол“ в Каор няма и месец назад. И не е ли далеч повече за окайване смъртта човешка, отколкото потрошаването на статуи, реликви и кръстове?

— Безспорно — съгласи се Ла Боеси, — и точно поради тази причина сега в Каор се води следствие, което кралицата-майка възложи на двамина полицейски пристави. Но нима и вашите единомишленици, господин Дьо Комон, не извършиха на свой ред смъртен грях, когато убиха барон Дьо Фюмел в собствения му замък?

— Не съм бил там и нямам нищо общо с това! — извика Комон, почервявайки от гняв. — А и вий несъмнено знаете, че барон Дьо Фюмел, както и мен уведомиха, сам е предизвикал подвластните му протестанти, като е забранил на някакъв пастор да проповядва в имението му!

— Какво ли само не се говори! — възкликна Ла Боеси. — Но господин Дьо Монлюк, който, както ви е известно, споделя с господин Дьо Бюри задълженията на главен кралски наместник в Гиен, твърди,

че точно вий, господин Дьо Комон, сте тайният подстрекател на хугенотския метеж в Ажане и Перигор.

Жофроа дьо Комон се изправи толкова рязко, че катурна стола си.

— Но кой е Монлюк!? — викна той и инстинктивно се хвана за сабята. — Креатура на Франсоа дьо Гиз! Човек, който не вярва нито в бога, нито в дявола, и служи само на собствените си интереси, кълнейки се същевременно, че служи на краля! А вярно ли е, господин Дьо Ла Боеси, че чакал Филип II да му изпрати испанска пехота?

— Вярно е, за зла участ! — кимна Ла Боеси. — И според мен това ви дава още един повод да бъдете предпазлив.

— Моля ви, Комон — намеси се баща ми, — вдигнете стола и седнете, за бога! Господин Дьо Ла Боеси е наш приятел и ви дава само полезни и разумни съвети.

Последва доста продължително мълчание. Мрачен като облак, Комон отново седна, свил сърдито устни. Ла Боеси го изглежда строго, поклати глава и подир малко продължи:

— Не се докачайте от думите ми, господин Дьо Комон! Фамилията ви обаче наистина се изстъпва прекомерно. Упорито се говори, че зет ви, барон Дьо Бирон, е дал убежище на размирни хугеноти. Големият ви брат, Франсоа дьо Комон, е превърнал миландската църква в протестантски храм, лишавайки по този начин подвластните му католици от светилището им. Монлюк вече докладва за това на Катерина Медичи, чието недоволство от подобен произвол е толкова голямо, колкото и мъката ѝ от загубата на барон Дьо Фюмел, заради когото тя на всеослушание извести, че ще носи траур. Би било твърде неразумно, господин Дьо Комон, да се създава впечатление у Регентката, която и без туй е силно обезпокоена от размириците, че нашите гиенски хугеноти са бунтари, чиято едничка мисъл е да въстанат срещу кралската власт.

Все още гневен, Комон понечи да каже нещо, но размисли и премълча и тъй като мълчанието му се проточи, господин Дьо Ла Боеси додаде с най-доброжелателен, но същевременно и категоричен тон:

— Уви, господин абате Клеракски, знам добре, че римокатолическата църква е издъно покварена от безчет злоупотребления и ни най-малко не се съмнявам в искреното ви

желание да ги прекратите веднъж завинаги. Но какво ще постигнете със сила? Единствено отведен погром, а за такъв, повярвайте ми, Монлюк разполага и със сили, и със средства. Той има вродена склонност към кръвопролитие и господин Дьо Бюри едва ли би съумял постоянно да го обуздава. Но има и нещо по-лошо — позициите на протестантите в Гиен са нравствено немошни! Те настояват пред краля за свобода на вероизповеданието, но сами отказват такава свобода на изповядващите вярата на краля там, където протестантите имат надмощие. — За миг той се умълча, след което продължи като силно наблягаше на всяка дума: — Умолявам ви, господин Дьо Комон, не изпадайте в крайности! И не бъдете толкоз груб и невъздържан! Споразумейте се с католиците и не се поддавайте на сектантска себичност. Сам виждате какви поражения нанесе разколничеството на кралството, където човек навсякъде се натъква на невиджана разруха сред безредно пръснатите отломъци на една разединена държава. Защото продължат ли размириците, опасявам се, че ни очаква и най-лошото!

Комон обаче, и думица не рачи да пророни в отговор на тази тъй настоятелна пледоария и все така сковано смръзнал се на стола си и заби поглед в земята, запази враждебно мълчание. Тогаз Ла Боеси подхвана друга тема, поздрави побратимството с благоденствието на Мепеш и подир няколко минути се сбогува, като на тръгване размени обезсърчен поглед със Сиорак и Совтер.

Тук е наложително да кажа и няколко думи за стълкновението в каорския дворец „Ориол“. Макар в действителност там нашите да дадоха повече жертви, отколкото във Вазийското клане^[2], последното е далеч по-известно на французите поради една основна причина, която ще изложа по-нататък. При все това сблъсъкът в Каор дава вече почти пълна представа и е пример за онова, което се случи няколко месеца по-късно не само във Вази, но и на много други места, където кланетата на протестанти в началото на 1562 година предхождаха първата от онези кръвопролитни граждански войни, които опустошаваха Франция до идването на власт на Анри IV^[3].

На 16 ноември 1561 година каорските калвинисти се събрали на богослужение в двореца „Ориол“, принадлежащ на Раймон дьо Гонто,

владетел на Кабръоре. Тъй като времето било доста топло за сезона, прозорците, на двореца „Ориол“ били широко отворени и калвинистите тъкмо пеели Давидовите псалми, когато по улицата се заточило многолюдно погребално шествие, предвождано от кюрето на „Субируйската света Богородица“ и съпътствано от зауспокойни песнопения.

И макар Давидовите псалми и католическите химни да възхваляват един бог, католици и протестанти се почувствали взаимно оскърбени от подобна близост. Реформистите предизвикателно извисили глас. Католиците не останали по-назад. От улицата към прозорците и обратно блъвнали хули, хулите се сменили със закани, заканите — с удари. Тайно подстрекавано от фанатизирани католици, стеклото се на тълпи градско простолюдие разбило портата на двореца, връхлетяло „еретиците“, събрали се „да чуят словото дяволово“, и изклали трийсетина от тях.

Колкото до убийството на барон Дьо Фюмел, то този път религиозните разногласия послужили само за повод, от който се възползвали крепостните му селяни, за да се вдигнат на бунт срещу него. И тъй силна била ненавистта им срещу техния стар господар, че след като превзели замъка, те разкъсали дрехите му и го бичували до смърт, а сетне, не намерили сякаш дори и в смъртта му търсеното удовлетворение, изрешетили неподвижно лежащото наред двора тяло с безчет аркебузни и пищовни изстрели, че и с кинжални удари, щото нямало измежду тях човек от плът и кръв, дето да не искал да си отмъсти, а либоският месар дори дотам стигнал, че му отрязал главата с големия си касапски нож.

Мъдрите съвети, с които в туй време на кървави размирици Етиен дьо Ла Боеи щедро бе обсипал Жофроа дьо Комон, бяха от несъмнена полза за побратимите. Е, вярно, и двамата бяха вече превалили билото на живота и се спущаха по отвъдния му скат. По това време баща ми беше на петдесет и шест години, а Совтер караше шейсет и първата, но като люде грижовни за благосъстоянието си, добито с толкова мъка и труд, на тях и през ум не им минаваше да го заложат на карта, отдавайки се на изстъпления. Ето защо те не посегнаха нито на маркаиската църква, нито дори на мепешкия параклис, запазвайки непокътнати и кръста му, и статуята на Девата, от която впрочем баща ми се възхищаваше, тъй като бе от багрено дърво

и твърде непресторена. Дори нещо повече: не желаейки да излага на опасност майка ми, която всяка неделя ходеше на църква в Маркаис, като ѝ дава за охрана двама войници-хугеноти (не бе изключено това да даде повод на някои пощръкнели паписти да си покажат рогата), Жан дьо Сиорак продължи да плаща пет гроша месечно на кюрето Машата, за да идва и чете литургията в замъка единствено заради майка ми, и тя, чаровно-прелестна в най-хубавата си премяна, присъстваше на нея сам-саменичка, застинала в гордо вглъбение ѝ стиснала в ръка досущ като символ требника си, който обаче тъй и никога не отвори.

След службата побратимите канеха кюрето на похапка в библиотеката на баща ми и подхващаха с него вежлив разговор за времето и посевите. Машата, с щръкнал наред моравочервеното му лице пъпчасал нос, беше човек алчен, фустогонец и пияница, но не и лишен от усет и отлично разбираше колко голямо преимущество е в тези толкова смутни и опасни за католическите свещеници времена да си в добри отношения с местните владетели-хугеноти, та поради туй щадеше в проповедите си еретиците и нито веднъж не си позволи било на всеослушание, или пък на четири очи, било прямо, или иносказателно, да отправи каквато и да е нападка срещу Мепеш. И благодарение на това сред размирния океан, в какъвто се бе превърнало кралството, в Таниес, Сирей и Маркаис продължаваше да цари мир. Дори и след време, когато хугенотите взеха връх в Монтиняк и се наканеха да унищожат иконите в таниеската църква, Совтер, следван по петите от своите войници, долетя на коня си като вихрушка, за да ги разубеди в намеренията им.

Но подобна веротърпимост, и в това ще се убедим сами по-нататък, криеше и немалко опасности, особено в разгара, на междуособните войни, когато на умерените и в двата лагера с еднакво лошо око гледаха и протестанти, и католици.

А ненадейно се оказа, че под прикритието на натрапеното хугенотство в Мепеш, и то най-вече сред жените, продължаваше потайно да кълни паписткото идолопоклонство. Разбрах това при твърде странни обстоятелства, сиреч — дордето лежах до Малката Еликс в просторния креват на Барберин, заминала за родния си край поради упоменатата от мен по-горе причина. Някъде по късна доба, а

нощта и без туй бе непрогледна, Малката Еликс внезапно така се разтрепери, че чак леглото се затресе.

— Какво става? — попитах полусънен. — Ти що, да не трепериш?

— Треперя, я! — прошепна Малката Еликс. — Че и да се спра не мога!

— Да не те е хванала огницата? — усъмних се аз и леко се отдръпнах от нея.

— Не е — успокой ме тя с приглушен от страха глас. — Но си мисля какъв непростим грях вършим с теб всяка пратена ни от дявола нощ, и то по твоя вина!

— Тъй значи, проклетийо ниедна, моя била вината, а? — възнегодувах аз, разсънил се вече окончателно. — Гледай я ти нея! А кой започна пръв?

— Е, вярно, аз започнах — съгласи се тя неохотно, — но в грях ме вкара ти, с твоята хубост!

— Че да се беше противила тогаз!

— Та мога ли аз, злочестата голтачка, да се противя на един баронски син!?

— Ти подиграваш ли ми се, нещастнице? — избухнах аз. — Не беше кой знае колко отдавна, когато изпощипваше до кръв задника на същия този баронски син. А да не говорим, че за оная работа, дето ти е на езика, от теб научих много повече, колкото някога и през ум ми беше минавало!

— Да, ама сега ми иде да се разкайвам! — изхлипа тя и се обля в искрени сълзи.

Знаех я голяма хитруша, пък и нощта, както вече казах, беше непрогледна, та по-напред се уверих, че сълзите ѝ са непресторени, като прекарах пръст под очите ѝ. Отдръпнах го щелия мокър. Отчаянието ѝ силно ме нажали, защото въпреки нежните волности, които ме свързваха с нея, обичах я само най-приятелски.

— Щом мислиш тъй, Еликс — рекох, — значи трябва чисто и просто да престанем!

— О, не! Не! — извика тя. — В никой случай точно сега, когато приближава да навършиш единайсет години и ставаш вече мъж, хвала на бога!

Сетне поривисто обгърна главата ми със закръглените си ръце и силно я притисна към още по-закръглените си гърди, което ме застави да замълча не само поради туй, че дъх не ми даваха да си поема, но и защото отдавна силно се бях пристрастил към тях, макар и да имах още жълто около устата.

Еликс най-сетне ме пусна, по само за да се разреве и разтрепери още по-силно.

— Че как да не съм за жалене, миличък мой — занарежда тя надвесила се над мен, а сълзите ѝ капеха ли капеха отгоре ми, — като по цял ден си представлявам как се пържа в пъклото, а ония ми ти зли дяволи току ме обръщат с вилите си над огъня ту от едната, ту от другата страна, та хубавичко да изпекат клетата Малка Еликс, при все че тя толкова много обича и господ, и всемогъщия Иисус!

— Никой не може да твърди изнапред, че ще бъде осъден на мъките адови! — прекъснах я аз, далеч по-убеден в хугенотската си теология, отколкото всъщност бе убедителна тя самата.

— И още как! — възрази ми все така през сълзи Малката Еликс, на която тънкостите не убягваха. — Ще се пържа аз там и така го усещам, че чак в костите ме пронизва! Що ли не ми бяха по-малко годинките поне с толкова, с колкото съм по-голяма от теб, та и аз като Малигувица да река, че е било налице насилване и озлочествяване на нещастната слугиня от господарския син! И тогава нито вина щях да имам, нито в грях да се вкарвам.

— Затуй пък лъжата ти щеше да бъде опашата, Еликс! А ако си забравила онез първи милувчици, с които ме подхвана, аз ей сегинка ще ти ги припомня!

— О, не! Нищичко не ща да чуя, немирнико! Махай се! — викна тя, отдръпвайки се от мен. — Ти ме омагьоса с чудната си златиста коса, дето те прави да приличаш досущ на златно екю! Туй обаче е само лъжа и притворство! Ти си Сатаната!

— Не съм и ти добре го знаеш! — рекох гневно. — Сатаната е ето тук! — продължих аз, докосвайки с ръка различни части на тялото ѝ. — И ако посмееш още веднъж да ме наречеш Сатана, отивам да спя при Самсон и няма никога повече да ме видиш!

— О, недей! Недей! — писна тя и като ме прегърна, буйно ме притисна към себе си. — Умолявам те, Пиер дьо Сиорак, не си отивай! Инак от мъка ще се хвърля от кулата в рова!

Заплахата ѝ ни най-малко не ме смути. Твърде често я бях чувал от устата на майка ми, пък и нямаше в Мепеш жена, която винаги, щом я налегнеха черни мисли, да не я повтаряше след нея. Въпреки това се захванах да утешавам Малката Еликс и постепенно жалбите и риданията ѝ стихнаха. Тъкмо мислех, че е заспала вече, когато тя жално промълви:

— Истината е, че съм твърде малка за такъв голям грях.

— Но какво да се прави, щом не желаеш да се откажеш от него?
— възразих аз е наивната си логика. (Искрено казано, също никак не държах на това.)

— Аз пък знам! — възкликна тя и рязко седна в постелята. — Ще се помолим на Светата дева да се застъпи за нас пред сина божи!

— Да се молим на Мария!? — възмутих се аз. — Но това би било низко идолопоклонство! Тогава вече наистина ще бъдем прокълнати!

— Не е вярно! Майка ми ѝ се моли скришом всеки божи ден, пък и не само тя, ами и Малигувица, и Гавашет, че и аз самата!

— Какви ги дрънкаш?

— Истина е, ти казвам! Малигувица стъкми в един ъгъл на тавана малък олтар на Пресветата дева с голяма и хубава икона с нейния лик, украсена със сушени цветя. Влизаме там да се помолим и да целунем нозете на светия образ една по една, дордето някоя измежду нас винаги стои отвън, за да пази.

— Майка ми знае ли?

— О, не! Не смеем да ѝ кажем.

— Но защо?

— Защото ядоса ли се, не умее да си държи устата.

— И кога го правите? — попитах, потресен до дъното на душата от изумление.

— Вечер, след като господарите се оттеглят в библиотеката.

Не ще и дума, избрали бяха наистина много подходящ момент. След вечеря в голямата зала цареше винаги голяма суетня — жените непрестанно сновяха насам-натам, улисани по домакинството, а насядалите край огнището мъже наглеждаха печаците се в пепелта кестени и възползувайки се от отсъствието на господарите, гръмогласно разговаряха, — тъй че беше много лесно да се измъкнеш, без да събудиш и най-малкото подозрение.

— Няма да се моля на Мария! — заявих аз решително. — Нито тук, нито на тавана! Ти обаче се моли, щом ти отърва.

— Сама ли съм, нищо няма да излезе! — възрази Малката Еликс. — Трябва да се молим заедно, щом заедно и грях вършим!

„И щом заедно ще продължим да го вършим!“, рекох си на ум полусериозно-полунасмешливо, тъй като усещах цялата несъстоятелност на доводите ѝ. При все това обещах на Малката Еликс да изпълня молбата ѝ думица да не обелвам за тайния култ към дева Мария, изповядван в нашето хугенотско гнездо. И удържах на думата си, макар и не без известни угризения на съвестта, измъчван от моята бунтуваща се преданост към баща ми. Но твърде много се страхувах да не би побратимството да прогони Барберин и Малката Еликс, за да не си държа езика зад зъбите!

Етиен дьо Ла Боеси бе сторил несъмнено много добре, предупреждавайки Жофроа дьо Комон да се пази от Монлюк, който след като известно време се люшка между римокатолическата църква и нашата, избра първата, но не от убеденост някаква, а само за да уталожи стремежа си към издигане в двора, неизмеримата си алчност и ужасяващата си страст към кръвопролития. Наглед той бе мъж кокалест и мършав, с изпито лице е високи, издадени скули, с вечно свъсени вежди и тънки устни. Не беше фанатик и убиваше не от преданост към кауза някоя, а от политически съображения, от злоба и за удоволствие.

Първото доказателство за своята жестокост той даде през февруари 1562-а в Сен Мезард, в Ажане. В селото избухнал малък хугенотски бунт срещу местния владетел, някой си господин Дьо Руяк, който се опитал да попречи на подвластните му протестанти да унищожат иконите в селската църква и да отмъкнат потирите (в подобни случаи не само вярата бе важна — плячката бе също от значение). За негова зла участ обаче селяните въстанали и го обсадили в дома му. Той се оказал все пак по-голям късметлия от барон Дьо Фюмел и отървал кожата благодарение на своевременно притеклите му се на помощ благородници от околността. Не минало, разбира се, без размяната на остроти и язвителни подмятания, и то най-вече по повод

на един голям каменен кръст в гробището, който хугенотите били разбили.

Монлюк нахлул е отряда си В Сен Мезард призори на 20 февруари, но тъй като никой от войниците му не познавал протестантските домове, всички хугеноти успели да избягат, с изключение на някой си Вердие, двамина други нещастници и един млад, едва осемнайсетгодишен дякон, които били хванати, вързани и отведени на гробището, където Монлюк, следван по петите от палача, ги изправил лице срещу лице с двамината консули на Сен Мезард и едного от местните благородници.

— Вярно ли е, нечестивци — попитал той, — че когато този благородник и консулите са ви рекли, че кралят би се разгневил, ако разбере, че съсипвате кръста, вие сте отговорили: „Какъв крал? Кралете сме ние, а онзи, за когото говорите, е едно нищо и никакво смрадливо кралче! По-напред ще му ударим няколко тояги, а сетне и на занаят ще го научим, та и той да вземе да си изкарва хляба като хората“?

— Ах, господине, смилете се над грешния! — извикал Вердие.

— Как искаш да се смиля над теб, проклетнико, след като си се отнесъл тъй непочтително към своя крал? — рекъл Монлюк и като го блъснал грубо връз отломъка от счупения кръст, заповядал на палача: — Удряй, обеснико!

И там, върху самия кръст, палачът мигом обезглавил Вердие. Колкото до двамината други хугеноти, тях обесили на растящия на сред гробището бряст. Останал дяконът. Към него Монлюк проявил доста необичайна за нрава му снизходителност. Имайки предвид младостта му, той наредил да го бият с камшик, но това продължило толкова дълго, че клетникът издъхнал под ударите.

Ето как без съд и присъда били екзекутирани четирима поданици на краля.

Междувременно в Каор двамината полицейски пристави, изпратени от кралицата-майка, продължавали разследването на клането в двореца „Ориол“. Те подвели под съдебна отговорност петнайсетима католици и ги изпратили на бесилото. Монлюк начаса потеглил за Фюмел. Минавайки пътьом през Сент Ливрад, той без много-много да се мае, обесил предадените му там шестима хугеноти. Във Фюмел обаче към него се присъединил господин Дьо Бюри и

Монлюк, виждайки се принуден поради присъствието му все пак да се съобразява със законността, изискал от Ажанското сенешалство двамина съдии, за да осъдят убийците на барон Дьо Фюмел. Процесът бил приключен извънредно бързо и на въжето увиснали деветнайсетима протестанти.

От Фюмел Монлюк потеглил за Каор с намерението да сплаши двамината полицейски пристави на кралицата-майка, които имали дързостта да хвърлят зад решетките каорския игумен, господин Дьо Впиол, заподозрян от тях в подстрекателство към клането в двореца „Ориол“. И там, едва-що пристигнал и в присъствието на многолюдно общество, Монлюк се сблъскал лице в лице с Жофроя дьо Комон, който бил дошъл да се оплаче от него на господин Дьо Бюри.

— Господин Дьо Бюри — рекъл Комон, — господин Дьо Монлюк си е позволил невярното твърдение, че по време на проповедта си при мен, в Клерак, един пастор е нанесъл оскърбление на особата на краля.

— Да, казах го и настоявам, че това е самата истина! — обадил се Монлюк и се запътил към Комон с ръка на кинжала си, последван от петнайсетина благородници от свитата си. — И нечуван позор е, че сте изтърпели думите на вашия хугенотски проповедник след всички благодеяния, с които ви обсипа кралят!

Комон пребледнял от гняв и се озъбил насреща му:

— Аз пък заявявам и твърдя, че не съм присъствал на проповедта на този пастор, и че, тъй или иначе, не съм длъжен да ви давам обяснения!

В отговор Монлюк пристъпил още крачка напред е полуизваден от ножницата кинжал. Комон се хванал за шпагата, но не успял да я измъкне, тъй като благородниците на Монлюк се нахвърлили отгоре му и сигурно щели да го убият, ако не се бил намесил господин Дьо Бюри, който ги изтласкал навън и така му спасил живота.

— А аз, абате Клеракски — извикал Монлюк в момента, в който Комон прекрачвал прага, — аз заявявам и твърдя, че точно вий сте поддръжникът на всички хугенотски бунтове в Ажане и Перигор, и че кралят би сторил много добре, ако за някое време ви венчае за Лошката кула!...

След като господин Дьо Комон си заминал, Монлюк дотолкова ужасил двамината полицейски пристави с ругатните и заплахите си, че

те на свой ред напуснали Каор, оставяйки го единствен изпълнител на кралското правосъдие в Гиен, след като този път господин Дьо Бюри вече не посмял да му се противопостави.

Вятърът действително бе започнал да сменя посоката. Дук Дьо Гиз, а ведно с него католическата църква във Франция, папата и Филип II Испански, бързо възвръщаше предишното си могъщество и в нашите провинции Монлюк бе просто едно послушно и безпощадно оръдие на всички тези сили, канещи се да връхлетят в страховит орляк отгоре ни. Побратимството много добре осъзнаваше това и макар да не бе взело никакво участие в перигорските размирици и бунтове, бързо се зае да укрепва Мепеш.

Много скоро вестите от Севера и Париж усилиха тревогите ни.

На 1 март дук Дьо Гиз, придружаван от многобройна свита, се завръщал от столицата в Жоанвил, където бил отишъл да навести майка си. Било неделя и вече наближавало пладне, когато той се спрял във Вази, за да изслуша литургията. Никога дотогава по-бляскаво общество не било почитало с присъствието си скромната църквица. Неотразим в мантията си и панталоните от тъмночервен сатен, със затыкнато в черната кадифена шапчица червено перо и безспорно по-представителен, по-красив и величествен от който и да било благородник от свитата си, победителят от Кале първи прекрачил църковния праг. (Той имаше, разбира се, и други причини да влиза толкова наперен във Вази, където се чувстваше, кажи-речи, господар, тъй като градът принадлежеше на племенницата му Мария Стюарт.)

Но едва стъпил на клирията и отпуснал се в позлатеното си кресло, дошли да го уведомят, че на разстояние само пушечен изстрел от църквата пеели псалмите си петстотина реформисти, събрали се на богослужение в една плевня.

— Какво означава това? — извил той гневно вежди. — Вази е крепост и дори Януарският едикт^[4] не дава на тези еретици скандалното право, което те си присвояват. Ето значи на какво ги учи прехваленото им Евангелие — да престъпват винаги правата си! Да идем да напомним на тези безумци, че като мои поданици не им подобава да ме оскърбяват с подобна наглост!

И с тези думи той излязъл от църквата, последван от свитата си. За зла беда двамина от разюзданите му придворни го изпреварили, нахълтали преди него в плевнята и, кажи-речи, още с влизането си предизвикали свада.

— Заповядайте, господа, седнете! — поканили ги хугенотите учтиво.

В отговор единият от тях, младият Ла Брус, се хванал за шпагата и викнал:

— По дяволите, трябва до един да ги избием!

Проклятието възмутило хугенотите, които тозчас изхвърлили натрапниците вън и се барикадирали в плевнята. Неколцина от тях обаче имали неблагоприятното да се покатерят на едно скеле, издигащо се над входа му, и когато се появили дукът и свитата му, обсипали ги с камъни.

Срещу тях веднага открили стрелба и ги направили на решето. Сетне разбили портата и изпозастреляли като пилци онези, които се опитали, да избягат по покривите. Когато дукът най-сетне прекратил касапницата, наброили двайсет и четирима убити и над сто ранени хугеноти.

Политическата мисия, с която дукът отскоро се бе нагърбил, придаваше на събитието съществена значимост. Заедно с Монморанси и маршал Сент Андре^[5] той бе създал триумвират, които без знанието на Регентката, смятана и от тримата за твърде снизходителна спрямо Реформацията, си бе поставил за цел да изкорени издъно ереста в кралството и в това см велико начинание бе твърдо решен да следва ужасния съвет, даден от папата на младия Шарл IX, и *да не жали нито огън, нито меч*. В представите на Дьо Гиз обаче всичко това бе и си остана някак нереално. Бивайки забележителен пълководец, нему липсваше кръвожадната жилка на Монлюк. Дори напротив, имаше се за човек състрадателен, благовъзпитан и великодушен. И при Мец, а и при Кале дукът се бе отнесъл с пленниците си много човешки. На смъртното си ложе той се разкая и за Вазийското клане, но отрече всяка предумисъл от своя сбрана.

Баща ми, който беше воювал под заповедите, му при Кале и го обичаше и ценеше въпреки католическото му рвение (не лишено впрочем от известно тщеславие), често заявяваше, че ако подстрекателите и от двете страни не бяха докарали нещата във Вази

до такъв край, то дукът несъмнено щял да се задоволи само сурово да смъмри „поданиците“ си, задето нарушавали Януарския едикт, и нищо повече. Но в действителност, твърдеше той, в първия момент обстоятелствата заставили Франсоа дьо Гиз, а сетне се оказал безпомощен и пред последствията.

Каорското клане бе взело повече жертви, отколкото това във Вази. Но кой бе там виновникът? Един престарял игумен, насъскал най-озлобените сред тълпата! И на едните, и на другите затворът и бесилото бяха отдали заслуженото. Клането във Вази обаче беше предвождал велможа, по-могъщ дори от краля на Франция. Гиз бе посял смърт и за това никой не можеше да му дири сметка, освен равен нему по ранг и съсловие, и то с оръжие в ръка. Конде отлично проумяваше това и веднага започна да набира войска.

Давайки си ясно сметка, че от случилото се славата му нищо не печели, Гиз се завърна в Париж твърде неспокоен. Вестта за клането го бе изпреварила, тъй че голямо бе удивлението му от възторжения прием, оказан му в екзалтираната от католическите свещеници столица. При появата в Сите^[6] на героя (цял в тъмночервен сатен, открояващ се ярко върху черната козина на испанския му жребец) стеклите се отвред парижани тъй оглушително ревнаха „Вази! Вази!“, сякаш там дукът бе удържал най-бляскавата си победа. Девойки и матрони задъхано се блъскаха току под копитата на коня му и с разтуптяно сърце съзерцаваха красивия червен архангел, който бе вдигнал поразяващия меч на светата църква срещу еретиците.

Устройваха на Гиз триумф подир триумф. В родовия му дворец го очакваше градоначалникът, заобиколен от висшите магистрати, който му предложи не само двайсет хиляди души войска, но и два милиона в злато, ще рече — повече, отколкото заможните парижани буржоа бяха отпуснали на Анри II за войната му срещу Испания. Тези дарения, както поясни градоначалникът, му се предоставяли, за да *умиротвори кралството*, с една дума, за да го хвърли в ужаса на една братоубийствена война.

За по-малко от месец пожарът, пламнал във Вази, обхвана цялото кралство. В Санс един богобоязливец якобинец^[7] насъска стеклата се там на поклонение тълпа срещу протестантите, които по-напред бяха пребити от бой, а сетне заклани и хвърлени в Йон. В Тур двеста хугеноти бяха свързани заедно, бити до припадък и завлечени в Лоар.

В Анжер дук Дьо Монпансие заповяда да бъдат обесени, обезглавени или изтезавани до смърт всички реформисти, които успя да залови. В Жиронд същия този ден Монлюк, който чакаше само пример от Севера, за да се развилнее, обеси на градското тържище седемдесетима от нашите.

Протестантите навсякъде оказваха съпротива. С оръжие в ръка те завзеха Анжер, Тур, Блоа, Лион и Орлеан. От Фонтенбло Регентката виждаше как тронът на сина ѝ, Шарл IX, безпомощно се люшка между двете враждуващи партии, без обаче да има нито желание, нито пък възможност да вземе страна.

Триумвирите бързо сложиха край на колебанията ѝ като начело на хиляден конен отряд я отвлякоха насила заедно със сина ѝ. Катерина Медичи се разплака от ярост, но волю-неволю трябваше да се настани в Лувър, превръщайки се в пленница на фанатизираното гражданство и в предводител, макар и само на думи, на католическата партия.

На 13 юли 1562 година Парижкият върховен съд обяви протестантите извън закона. Отсега нататък и на територията на цялото кралство се разрешаваше на гражданите и крепостните да се въоръжават и да изстребват реформистите, без при това да бъдат подвеждани под отговорност, преследвани или притеснявани по какъвто и да било начин от закона.

Това разрешение, даващо право на половината кралство да избие другата половина, потресе до дън душа побратимите. Те започнаха да се опасяват и от най-лошото, особено когато Монлюк завладя замъка на първородния Комон, Франсоа, и настани там гарнизон под командването на господин Дьо Бюри.

Сетне Монлюк се отправи към Клерак, но като не намери там Жофроа дьо Комон, с когото инак с удоволствие би се погаврил, дълго умува дали да не избеси монасите-вероотетъпници, дордето в крайна сметка алчността надделя над благочестието му и се задоволи да им поиска трийсет хиляди екю откуп. След това потегли за Перигор, където имаше стари сметки за разчистване е барон Дьо Бирон, провинил се в очите му в укривателство на размирни хугеноти, и на бърза ръка опустоши владенията му. Сега Монлюк разполагаше с три

хиляди испански пехотинци и макар че Регентката го бе подканила да подсили с отряда си армията, която Гиз набираше в Париж, той се беше позовал на необходимостта да се *умиротвори* Гиен, за да не ѝ се подчини. В Париж, под заповедите на Гиз, той би бил нищо, докато тук господстваше самовластно, отдавайки се на двете, си най-големи удоволствия: да беси и да трупя пари.

Когато Монлюк остави наместничеството в Гиен, сандъците му бяха натежали в повече с триста хиляди екю, а колкото до избесените, които бе оставил подире си, той с лукав цинизъм се оправда в своите „Коментари“, като писа: „Потребностите на войната изискват от нас *пряко волята ни* да не зачитаме човешкия живот повече от този на кокошката.“

Не бих могъл да кажа, че дори и след обявяването им извън закона позициите на хугенотите в южните ни провинции отслабнаха. Но под предводителството на рояк авантюристично настроени главатарчета те започнаха да прахосват силите си в нескончаема поредица от нападения срещу градове и села, които обаче понамирисваха повече на пладнешки грабеж или отмъщение, отколкото на действия в духа на Калвин. Много скоро печален пример за това видяхме съвсем близо до Мепеш.

Когато съседите ни хугеноти в Монтиняк превзеха местния замък, те обесиха Ла Шилоди, който го отбраняваше, опустошиха църквата, отдавайки все пак дължимото внимание на съдържанието ѝ, след което предвождащият ги Арно дьо Борд изиска от примрелите от страх католици баснословен откуп. И тъй като Монтиняк беше само на няколко левги от Таниес и Маркаис, Машата силно се разтревожи от плъзналите в началото на август слухове, които сочеха църквите му и самия него като следващите жертви на Арно дьо Борд.

С шапка в ръка, той дойде смирено да сподели тревогите си с побратимството.

— Господин кюре — му рече баща ми, — ако искате онез от Монтиняк да не съсипят църквите ви, по-добре сам ги опразнете. Вдигнете мебелите, свещниците, потирите, светите икони, че и всичко друго и ги откарайте в Сарлатската епископия.

— Да, но ще ли ги видя отново? — промълви Машата, свеждайки поглед. — Че то на епископията са ѝ доста дължки зъбите.

— Поверете ги тогаз на прокурора — усмихна се Жан дьо Сиорак. — Господин Дьо ла Порт е човек изключително почтен.

— Така е, но не разполагам нито е каруци, за да ги прекарам дотам, нито пък с хора, за да ги увардя по пътя.

— Мепеш ще ви даде и каруци, и коне, и охрана! — успокои го баща ми, което не се понрави особено на Совтер, макар в действителност никак да не одобряваше безчинствата на Арно дьо Борд.

Машата последва съвета на баща ми и едва бе приключил с пренасянето, когато в Таниес се появи един от заместниците на Арно дьо Борд, придружен от неколцина конници. Жан дьо Сиорак незабавно тръгна да се срещне с него, следван по петите от нашите войници. Батифол, така се казваше заместникът на Дьо Борд, беше в пълно бойно снаряжение, с морион и гръдник, като освен всичко носеше, и наистина ужасяващи мустаци, по-внушителни и по-наежени дори от Кабюсовите. При вида на оголената църква Батифол изпадна в ярост.

— Туй обаче е измама и лукавство, както вече ми рекоха! — заяви той надут. — И ако наистина е така, то ний ще накажем маркаиското кюре и съучастниците му.

— И мен ли сред тях броите, господин Батифол? — полюбопитства Жан дьо Сиорак с леден тон, гледайки го право в очите.

— Как щяло, господин барон, и дума да не става! Казват обаче, че вий сте дал каруци и коне на кюрето, за да опразни църквата.

— И право казват.

— Ще рече, че сте хугенот само наполовина, господин барон, щом закриляте папистките църкви! — смръщи вежди Батифол.

— Закрилям имуществото ѝ, но не и вярата ѝ. Защото моята вяра, която е безспорно не по-слаба от вашата, отрича грабежа и мародерството между сънародници.

— Мога ли да повтора думите ви пред Арно дьо Борд? — попита Батифол, усуквайки мустака си.

— Можете и сте длъжен, господине! — отвърна баща ми и скочи на седлото.

— Знайте, че от това зависи живота ви, господин барон! — подхвърли Батифол, дордето възсядаше коня си.

— Не думайте, господине! — подсмихна се Жан дьо Сиорак.

Оня отново го измери с нагъл, но вече не дотам уверен поглед, сетне обърна коня си и отпраши в галоп, сподирен от хората си. Баща ми и войниците му мълчаливо проследиха с очи отдалечаващия се малък отряд, като Кулондр Желязната ръка благоволи да ознаменува събитието, изгъргорвайки с хрипкавия си глас една от своите изключително редки и зловещи прокоби:

— Тоя мирише вече на леш!

Баронът на Мепеш и Батифол бяха разменили репликите си на всеослушание и когато Машата ги научи от таниеските крепостни, начаса дотърча в Мепеш. Моравочервеното му лице бе донейде поотвърнало цвета си, а камбестият му пъпчив нос се беше клепнал току връз устните му, които тъй трепереха, че отначало кюрето и думица не можеше да каже.

— Господа — изгъгна най-сетне Машата, — вярно е, че монтинякци могат само да мечтаят за отмъщение срещу Мепеш, но на мен, уви, те като нищо могат да си отмъстят! Още повече че Негово преосвещенство епископът ми забрани да напускам енорията си. Бива ли обаче само заради туй да се кукна със скръстени ръце в Маркаис и да чакам кога ще ме окачат на въжето, както сториха със злочестия Ла Шилоди?

Тази зле прикрита молба Совтер срещна с каменно лице, не пророни нито дума и умишлено отбягна погледа на баща ми, оплаквайки изнапред човешкото несъвършенство.

— Господин кюре — рече Жан дьо Сиорак, — а не искате ли да се скриете за известно време в Брьой, в дома на Кабюс?

— За туй и дума да не става! — възкликна Машата и като сведе очи, вторачи се във върха на обемистия си нос. — Кабюс е ужасно ревнив и дори и след като се ожени, пак не можеше да се помири, че изповядвам Като.

Това разкритие не удиви ни най-малко баща ми, но го развесели, та продължи нататък с по-ведър тон:

— Тогаз какво ще кажете за пещерата на Йона?

— При вълчицата? — зина Машата и вдигна ръце към небето. — При оназ дяволица, дето цял го е омагьосала?

— Недопустимо, е точно ти, свещенико, да вярваш в подобни небивалици! — срязва го Совтер сухо и го измери със зловещ поглед.

Но кюрето не рачи да отговори, а само отново сведе очи. Не му влизаше в сметките да подхваща препирня със Совтер. Баща ми обаче тутакси, помрачня, защото отдавна подозираше, че било от суеверие, било за да всее раздор, Машата сам бе разпространил сред паството си слуховете, от които доброто име на Йона започваше вече да страда.

— Господин кюре — рече той, като се изправи, — не се и съмнявам, че преди да си тръгнете, ще пожелаете да поднесете почитанията си на госпожа Дьо Сиорак.

Машата разбра, че го отпращат и пребледня, но въпреки това не изгуби надежда. Той отлично знаеше какво влияние упражнява все още Изабел върху баща ми, особено в сегашното си състояние.

И наистина, едва-що Машата бе преминал трите ни подвижни моста, Изабел тозчас изпроводи Алазаис да попита баща ми ще ли благоволи да я посети в покоите ѝ.

Той я завари угрижена, излегнала се в постелята си със струпани зад гърба възглавници, с внушителен вече корем и напращяла, изопнала дантеленото ѝ деколте гръд, но въпреки това извънредно грижливо напудрена и гримирана, с начервени устни, с изписани вежди и накъдрена коса, стъкмена на букли, от нашата великанка Алазаис, която (макар да имаше тези си задължения за вятър работа) им се посвещаваше с чисто хугенотска съзнателност, а накрая и с известно състрадание към тази окаяна твърдоглава папистка, в името на чието спасение всяка вечер призоваваше божие то милосърдие в молитвите си. Прелестна бе майка ми наистина, отпуснала се тъй изящно в ложето си, където сам често я виждах през последните ѝ дни на тоя свят, през който минаваме само пътьом, за да се изправим сетне пред великия съдник — миг, приближаващ неумолим за нея по онова време, за което никой от нас, а още по-малко тя самата, дори и не подозираше. Та тя бе толкоз жизнена, толкоз млада, без бръчица дори или какъвто и да било друг недостатък, тъй обаятелно свежа и чаровна в своите премени и накити, тъй елегантно сресана и ухаеща цяла на благовония, изживяваща за кой ли път цялата обич на баща ми към нея, която тя му връщаше стократно, но скритом, иззад непреклонността на своето високомерие!

— Ах, скъпа моя — възкликна баща ми с лъчезарна усмивка, — да знаете само колко се радвам, че ме повикахте, и задето ви виждам тъй красива и в добро здраве, и то когато приближава да родите!

— Тогаз дай боже, господине — отвърна Изабел, настроена вече предизвикателно, — а и особено щом ми е дошло времето да раждам, да не речете да се възпротивите на волята ми, защото инак не е изключено да ми увредите плода!

— За бога, госпожо! — прихна Жан дьо Сиорак. — Още не съм влязъл, а вий вече открихте огън насреща ми! За какво става дума, прочие?

— Господине... — подхвана Изабел, но тозчас млъкна, защото се побояваше от баща ми, дори когато беше в добро настроение, тъй като при него преходът от веселие към гняв бе, кажи-речи, мигновен.

— Тогава аз ще ви кажа, госпожо — заяви Жан дьо Сиорак, но вече напълно сериозен. — Вий искате да приютите за някое време в замъка ни маркаиското кюре и така да го спасите от въжето, обещано му от монтинякци. Държа веднага да ви успокоя, госпожо, че ще се подчиня на желанието ви, но при някои условия, а именно: той да бъде ваш, а не мой гост; да не се мярка в голямата зала и да не се среща с хората ни; да спи в стаичката на Алазаис, която за тези няколко нощи ще настаним при Малигувица, и накрая да се храни тук, заедно с вас, а не долу.

— О, но за това и дума не може да става! — негодуващо вдигна майка ми красивите си, вечно напомадени и разтривани с какви ли не балсами ръце. — Краката му така вонят, че просто не се търпи! Това ме тормози дори и по време на богослужение и ме отвлича от благочестивите ми размисли!

— Виж ти каква била работата! — викна баща ми и неудържимо се разсмя. — Тогава нека обядва сам в стаята си, а Алазаис ще го обслужва.

Но Алазаис, която присъстваше на този разговор, на мига се изправи в цял ръст и изгърмя с плътното си гласище своя най-решителен отказ:

— Покорно моля да ме извините, гос'ин барон, но на кюрето няма да прислугвам! И то не толкова, защото е кюре, колкото, заради туй, че хич не ми се нрави мутрата му!

— Кому — мутрата, кому — краката! — продължаваше да се залива в смях баща ми. — Та тоя нещастник съвсем ще погине от глад! Добре тогава, ще му слугува Малигувица! — отсече той и с лек, бърз жест обяви разговора за приключен и отпрати Алазаис, дордето сам

приседна на Изабелиното легло и като взе ръцете ѝ в своите, потъна цял в благоговейно съзерцание на разцъфтялата ѝ в майчинството красота.

Съгласно заповедта на баща ми Машата пристигна в Мепеш без никакъв багаж, през нощта и без думица да е продумал някому къде отива.

Не бяха минали и две седмици, откакто кюрето живееше в замъка, когато пред първия подвижен мост на Мепеш се появи господин Гийом дьо ла Порт, придружен от петима войници, и поиска да се срещне с побратимите.

— Господа — подхвана още с влизането си прокурорът с, угрижен вид, — в Сарлат се носи слух, че сте отвлекли и държите под ключ маркаиското кюре, за да му попречите да служи службата си!

— На този слух комай ще трябва да му се подрежат крилцата, господин прокурор — отвърна баща ми, — та да престане да се носи глупаво насам-натам и да очерня доброто ни име, докато в същото време ний изпълняваме към клетото кюре дълга си на християни, спасявайки го от въжето!

И като остави на Совтер грижата да даде по-подробни обяснения, отиде да доведе Машата, който потвърди думите му и се прехласна в безконечни благодарствени излияния към своите домакини, заради всичките добрини, с които го зачитаха. И вярно, той изглеждаше чудесно и просто прасеше от здраве и тлъстина, че и отново бе възвърнал моравочервения цвят на лицето си, тъй като Малигувица, която го обслужваше в стаята му, щедро го поеше с нашето вино и му заделяше най-хубавите мръвки.

Когато Жан дьо Сиорак тръгна да изпроводи господин Дьо ла Порт до първия подвижен мост, играещата с куклите си до кладенеца Катрин се спусна към него с мятаци се подире ѝ руси плитчини и сграбчи ръката на баща ми, но без думица да може да продума, изчерпала изведнъж цялата смелост, която бе насъбрала, за да го доближи.

— Господин барон — рече прокурорът, — видях, че издигате около водоема си втора крепостна стена. В такъв момент подобни укрепителни работи дават повод за злословия.

— И отново неуместно, господин прокурор! — възрази баща ми. — Кралят и... (тук той го погледна) кралските сановници са винаги добре дошли в Мепеш. Но Парижкият върховен съд обяви реформистите извън закона и никак не е изключено да ми се наложи да се отбранявам срещу някои мои съседи.

— Думата ви е несъмнено за Фонтенак и тук имате пълно право — намръщи се господин Дьо ла Порт. — В цялата провинция няма по-жесток тиран, но в епископията и дори в кралския двор го покровителстват тъй усърдно, че съм просто безсилен срещу него! Знаете ли, че ако някой от семейството му легне болен, нито един сарлатски лекар не смее да отиде в свърталището му от страх, да не би да го лишат не само от свободата му, но и от живота?

Обратно баща ми се върна стиснал нежната ръчица на Катрин в своята и на върха на щастието от това, че я вижда тъй хубава и жизнерадостна, но без да може да намери думи, за да ѝ го каже — толкова много я обичаше. Но едва бе стъпил на голямото каменно стълбище, когато отпреде му със свиреп вид се изтъпани Алазаис, извисявайки се над него е цяла глава.

— Гос'ин барон — избоботи тя, — бих искала да поговоря с вас за онуй смрадливо кюре!

— Думай да чуем.

Алазаис хвърли бърз поглед към Катрин и като се наведе към баща ми, прошепна в ухото му няколко думи, които го накараха да подскочи.

— Върви да си играеш, Катрин! — изрече той припряно с ясният си глас. — А ти, Алазаис, веднага ми доведи онази шишкава прелюбодейка в библиотеката!

Когато дебелогъзестата, шкембеста, виместа (както казваше бащи ми) и чорлава Малигувица влезе в библиотеката, Жан дьо Сиорак затвори вратата подире ѝ, заобиколи матроната и като се закова отпреде ѝ с ръце на кръста, сурово я измери с поглед.

— Хубави работи научавам за теб! Оказва се, че нощем ти и кюрето блудствате досущ като плъхове в хамбар!

Готвачката зина да отрече, но Жан дьо Сиорак вдигна ръка и повиши глас:

— Не лъжи, Малигувице, или тозчас те прогонвам!

— Иисусе благи! — възкликна Малигувица простодушно. — Че то аз и хич да не излъжа, вий все едно ще ме прогоните!

— Значи е вярно?

Малигувица се разтрепери.

— Уви, гос'ин барон, не можах да му се опъна. Та той говори толкоз благо!

— Колкото по-зле постъпва! Не те ли е срам теб, една омъжена жена, да безпътстваш като долна никаквица и да прегрешаващ в прелюбодейство, при туй не с друг, ами с Машата!?

— Че аз точно заради туй, гос'ин барон, щото правиш ли го с кюре, грехът е грях само наполовина! Още повече че подир туй ти сторва добрината и да ти го опрости.

Жан дьо Сиорак вдигна ръце към небето.

— Никой, блуднице, никой не може да опрости смъртен грях, освен отеча наш, който е на небето!

— Та нали тъкмо затуй всяка вечер най-благочестиво се моля на сина му, та да се застъпи за мен! — увери го готвачката и тутакси сведе очи, защото в същия миг обещавахе на дева Мария да ѝ запали свещ пред нейната икона на тавана, ако по някакво чудо баща ми не я изгонеше.

— Ами ако Машата ти направи някое копеле?

— Виж, туй няма да го бъде! — заяви Малигувица с лукав и многозначителен вид. — Познавам аз билките, пък и знам де да ги тургам!

— И какви са тези билки? — попита баща ми, който винаги бе любопитствал да разбере що за лековити треви използва простолудиято.

— Ще ме прощавате, гос'ин барон, но туй не мога да ви кажа! — отвърна Малигувица. — Старицата, дето ми ги показва, ме накара да се закълна, че ще ги пазя в тайна!

— Ще ми ги кажеш ти, ще ми ги кажеш, ако не искаш още сега да те прогоня!

— Ще рече, гос'ин барон — облеци се насреща му тя с разтуптяно сърце, — че ако ви ги кажа, няма да ме напъдите, тъй ли?

— Имаш думата ми! — отсече Жан дьо Сиорак, който още от самото начало поради низ изключително разумни съображения беше решил да потули произшествието.

— Слава тебе, господи, и тебе, Иисусе преблаг! — възкликна Малигувица, скръстила ръце на корема си и целомъдрено свела очи, като в същото време дълбоко в себе си нареждаше друга благодарствена молитва: „И слава най-вече теб, Дева Марийо, за чудото, дето го стори, и заради туй, че ми опрости вината! Знаех си аз, че като жени чудесно ще се спогодим! Благодаря ти още веднъж за добрината, преблага дево, и знай, че свещта си е твоя! Обещаното си е обещано и проклет да бъде оня, комуто се досвиди!“

След като Малигувица му назова тревите и мястото, „дето ги турга“, баща ми я накара да му обещае, че повече няма да се среща с Машата нито денем, нито нощем, нито по видело, нито по здрач, нито на свещ, нито на слънце, и че никога и никому и думица не ще спомене от пуста хвалба за това си прегрешение. Сетне натовари Кулондр Желязната ръка със задължението да носи отсега нататък храна на Машата, което войникът се зае да върши най-съвестно, без при това кюрето да може да изкопчи от него каквото и да било, освен някоя и друга лаконична и зловеща прокоба относно бъдещето на света.

Що се отнася до опазването в тайна на случилото се, Жан дьо Сиорак бе толкова предпазлив, че отвори дума за него пред Жан дьо Совтер едва след като Машата отдавна бе напуснал замъка.

— Ах, Жан, оказва се, че си крил нещо от мен! — укори го Совтер.

— Налагаше се. Опасявах се да не избухнеш.

— Добре де, а сега, след като Машата вече го няма, ще прогониш ли Малигувица?

— Не, дума й дадох! Инак тозчас би зинала така да се хвали и злослови под път и над път, че селата ще прогърми! Не, братко, по-разумно ще е тихомълком да затворим очи за провинението й и да я задържим тук. Пък и освен това — додаде той с усмивка — ниции гозби в цял Перигор не могат да се сравнят с нейните!

Не Монлюк, а господин Дьо Сен Жение, кралски губернатор на Перигор, бе онзи, който възвърна надмощието на католическата църква в Монтиняк. На 14 август войските му, подсилени с артилерия, обсадиха Арно дьо Борд. Три дни по-късно той се предаде заедно със сподвижниците си, и на 11 септември, след един набързо претупан

процес, на главния площад на Монтиняк бяха обесени шестнайсетима от тях, между които и злочестият Батифол, чийто край Кулондр Желязната ръка тъй злокобно бе предрекъл две седмици назад. Колкото до Арно дьо Борд, той бе екзекутиран едва на 18 октомври, като тъй и никога не се разбра причината за тази жестока отсрочка.

Успокоил се за бъдещето си, Машата ни бе напуснал от две седмици вече, когато веднъж привечер някой си господин Дьо Л. (така е назован той в *Мисловника* на побратимството) се появи под стените на Мепеш, придружен от малобройна охрана. И макар по онова време правилата за сигурност в Мепеш да бяха извънредно строги, двамината Жановци, които очевидно го очакваха, пропуснаха безпрепятствено в замъка и него, и войниците му. На последните обаче — тях ний нахранихме и напоихме до насита — им бе забранено да влизат в допир с хората ни и бяха настанени в хамбара, където бе изпратена едничка Алазаис, за да им прислужва.

Господин Дьо Л. също засити глада си, но не в голямата зала, а в библиотеката и ведно с побратимите; обслужван от Франсоа, Самсон и мен самия, и тримата силно заинтригувани от обкръжаващата особата му тайнственост, а и до немай-къде горди, че баща ми ни покани да останем при тях след вечеря. Тогава Франсоа беше на петнайсет години, а Самсон и аз карахме дванайсетата, та баща ми несъмнено бе преценил, че щом сме достатъчно големи, за да участваме в отбраната на Мепеш (всеки божи ден нашите войници ни обучаваха да боравим с шпага, аркебуза и пика), то можем да присъстваме, па макар и все още неми като риби, на съвещанието, на което се решаваха съдбините на баронията.

Господин Дьо Л., когото разглеждах с най-голямо любопитство, доста ме озадачи. Той имаше много по-широка плисирана яка, по-разкошен жакет и далеч по-малко строго лице от хугенотите, които обикновено посрещяхме в Мепеш. Освен това не говореше като нас на окситански, а на френски — език безспорно напълно разбираем за мен, но за сметка на това се изразяваше с нечуван досега акцент, за който по-късно узнах, че бил парижкият. Лишеното му от всякаква окосменост лице приличаше досущ на обло речно камъче, излъскало се от потриването му о безброй подобни камъчета в кралския двор, жестовете му бяха изискани, а обноските — изтънчени, и макар отначало писукащият му изговор да ме дразнеше, много скоро бях

принуден да признае, че господин Дьо Л., който междувременно продължаваше да се прехласва в благопожелания и комплименти и да го усуква с десет думи там, където и една би стигнала, бе наистина съвършен благородник. Въпреки негодите, обичайни за пътуването с кон, дългата му коса беше не само много чиста, но и чудесно накъдрена, а ръкавиците му, които той не сваляше през цялото време, ме докараха до истински възторг, бивайки от толкоз фина и мека кожа, каквато нивга досега не бях виждал в Сарладе.

— Господа — подхвана господин Дьо Л. след доста проточилия се пролог от любезности, — чували сте името ми, известно ви е кому служи и знаете кой ме изпраща!

Стори ми се доволен и предволен от туй си встъпление, което вероятно беше повтарял неведнъж, тъй като го изрече на един дъх и с голяма лекота, докато в същото време прие горделиво-скромен вид, сякаш сам споделяше, макар и недостоеен, блясъка на величията, които представляваше.

— Да чуем сега каква е целта на пратеничеството ви, господине! — подкани го баща ми, по чието напрегнато лице и нервно потрепващи ръце личеше, че намира подобно предисловие за твърде дълъжко.

— Към това и пристъпвам — увери го господин Дьо Л. — Както знаете, нашите съсредоточават сили в Гурдон под предводителството на господата Дьо Ларошфуко и Дьо Дюра. Не бих могъл да кажа точния им брой, но трябва да са вече няколко хиляди и се предвижда да се присъединят към армията на принц Дьо Конде в Орлеан. Господин Дьо Дюра е човек военен, командувал е Гиенския легион. Франсоа дьо Ларошфуко също е доказал достойнствата си. Принцът обаче е на мнение, че господин баронът на Мепеш, който има зад гърба си тъй доблестна и толкова дълга служба в армията, би могъл да окаже голяма подкрепа на двамината ни предводители както с храбростта си, така и със своя опит.

По изражението на баща ми разбрах, че това предложение ни най-малко не го изненадва, че всъщност го е очаквал, и че никак не му е по душа.

— Доколкото ми е известно, господине — рече той с донейде хладна учтивост, — вие сте приближен на Видам дьо Шартр и сте го придружавали в Англия, когато е преговарял с кралица Елизабет от

името на принц Дьо Конде и адмирал Дьо Колини по условията на договора от Хамптън Корт^[8].

— Така е — потвърди господин Дьо Л. и въпреки непринудените му маниери, гласът му издаде дълбоко смущение.

— Говори се, че като възнаграждение за помощта ѝ за хугенотите кралица Елизабет поискала да ѝ бъде предаден Хавър в залог, който щяла да върне на Франция след войната, но единствено в замяна на Кале.

Смущението на господин Дьо Л. изглежда се засили, защото ми се видя, че взе дори да пребледнява.

— Но вий не може да не знаете, господин барон — прекъсва го той с леко променен глас, — че според клаузите на договора от Като-Камбрези Франция се задължава и бездруго да върне Кале на Англия през 1567 година...

— Или оттогава да го задържи окончателно, като изплати на Англия репарации в размер на петстотин хиляди екю. Та има ли френски крал, независимо кой ще седи на престола по това време, който да не предпочете току-що изтъкнатата от мен възможност пред упоменатото от вас разрешение?

— Не може и съмнение да има, че след края на войната принц Дьо Конде ще вземе именно такова решение!

— Но той не ще може да стори това! — буйно викна баща ми и с неузнаваемо от вълнение лице стана, заобиколи креслото си и като стисна здраво с две ръце облегалката, продължи с гняв и болка: — Не, не ще може вече да го стори, щом веднъж е оставил Хавър в залог на кралица Елизабет! Нима си въобразявате, че тя ще ни го преотстъпи за някаква парична сума, когато едничката цел на помощта, която ни оказва, е да си възвърне Кале!

След това си гневно избухване той отново седна, цял треперещ от негодувание, и макар Совтер да бе останал все тъй неподвижен, ясно виждах по лицето му, че напълно споделя чувствата на побратима си, породени от подобен жалък пазарлък.

След доста проточило се мълчание господин Дьо Л. взе отново думата, но вече с глух, безизразен глас, макар и не без достолепие, което, изглежда, все пак направи впечатление на баща ми:

— Мисля, господин барон, че когато принц Дьо Конде и адмирал Дьо Колини са подписали договора в Хамптън Корт, те просто не са си

дали ясна сметка колко сериозно застрашават бъдещето на Кале. Навярно са мислели, че могат винаги да се позоват на правото си да откупят града. Да бързат ги заставиха и обстоятелствата. В цялото кралство нашите бяха подложени на безмилостни гонения и гнет. Но принцът и адмиралът несъмнено биха се почувствали люде низки и жалки, ако и през ум дори им е минало да накърнят целостта на кралството!

— И въпреки това го ипотекираха! — намеси се Совтер. — Франция чака цели двеста и десет години, за да си върне Кале от англичаните и само бог знае колко кръв и сълзи й коства подобно начинание! Попитайте за това барона на Мепеш. Той беше там! А ето че сега само с няколко, драсвания на перото принцът и адмиралът загубиха града. И защо? Заради подкрепление от шест хиляди английски войници, три хиляди, от които трябва на всичко отгоре да завземат Хавър! И заради помощ от сто хиляди крони! Каква жалка контрибуция в сравнение с онова, което получава кралица Елизабет! Част от кралство Франция, при това далеч не от най-незначителните!

След този бурен изблик отново последва продължително мълчание, нарушено от господин Дьо Л., който изтежко подхвана:

— Макар и да бях там, господа, аз не участвах в преговорите в Хамптън Корт. Съгласен съм, че крайната нужда, заставила ни да подпишем този договор, позволи на английската кралица да ни постави натясно, че поетите от нас задължения са изключително неприятни и че, с една дума, сключихме твърде неизгодна сделка. В крайна сметка обаче един договор не е нищо повече от договор... Конде и Колини са притиснати до стената. И нима ще им откажете подкрепата си, господин барон Дьо Сиорак, когато става дума ни повече, ни по-малко, за оцеляването на истинната вяра във Франция?

Баща ми стана и направи няколко крачки с ръце на гърба и с изписано на лицето крайно смущение, докато не само Совтер, но и ние, синовете му, го наблюдавахме с растящо безпокойство. Защото до един се опасявахме, че не ще съумее да се възпротиви на този тъй настоятелен призив и вече го виждахме на кон и в пълно бойно снаряжение да напуска Мепеш, за да се присъедини към Конде и Колини в една съмнителна и противозаконна според разбиранията му война.

— Господине — рече най-сетне Жан дьо Сиорак със сравнително спокоен глас, сядайки отново на мястото си, — ако ви кажа не, ще се почувствам безкрайно нещастен, тъй като ще остана с усещането, че се отричам от нашата кауза не само тялом, но и духом. Ще бъда обаче също толкова нещастен и ако се съглася, защото това означава, че ще се вдигна с оръжие срещу моя народ и крал. И при все това — добави той глухо, — аз се спрях на първото решение! Няма да се присъединя към принц Дьо Конде. Не, господине, моля ви, не казвайте нищо! Всичко, което бихте могли да ми кажете сега, аз вече стократно си го повторих.

Безкрайно облекчен, аз погледнах Самсон и макар Франсоа, неподвижен досущ като икона, дори да не обърна глава, стори ми се, че и той въздъхна. Колкото до господин Дьо Л., то той и не настоя повече, но за сметка на това произнесе доста дължка реч, с която молеше домакините си да окажат парична помощ за издръжка на войската, набирана От Дьо Дюра в Гурдон. Двамината побратими се оттеглиха за няколко минути в една малка стаичка, разположена в съседство с библиотеката, където обсъдиха на четири очи молбата му и се върнаха оттам с хиляда екю — наистина огромна жертва в очите на всеки, който ги познаваше. Господин Дьо Л. преброи екютата така, сякаш имаше пред себе си мизерни грошове и без при това да изглежда ни най-малко впечатлен. Приключил броенето, той написа една многословна по съдържание и очарователна на вид разписка от името на принц Дьо Конде, след което помоли да вдигнат на крак охраната му и подир хиляди нови комплименти си замина.

През следващите няколко дни баща ми съвсем изгуби обичайната си жизненост, разкъсван от верността си към протестантството, от една страна, и своята преданост към краля и „народа“ си, както казваше той, от друга. Много по-късно узнах, че и самият Конде, а за Колини да не говорим, бяха минали през същите терзания. Те ги превъзмогнаха по друг начин и аз, разбира се, не ги осъждам. Онова, което накара баща ми да вземе противно на тяхното становище, бе изоставянето на Кале, но това решение отвори в душата му рана, която дълго време не зарасна. Няколко години по-късно чух Жан дьо Совтер да твърди, че независимо от това чия страна ще вземе човек в спор, поставящ противоположни изисквания към чувството му за дълг, „той никога подир това няма да се отърве от усещането, че е сгрешил“.

Седмица след мимолетната визита на господин Дьо Л. в Мепеш майка ми доби мъртвородено и почти веднага бе повалена от мъчителна и неотслабваща треска. Баща ми не се отделяше от леглото ѝ и нощуваше в малкото преддверие, приютявало преди време Машата, като се разпореди да му носят храната в стаята на майка ми. Макар вече да не се появяваше в голямата зала, аз разбихах, че състоянието на майка ми все повече и повече се влошава по печалното дългнесто лице на Алазаис, когато слизаше в кухнята, за да вземе храна за баща ми и топло мляко за болната.

Това продължаваше вече седмица, когато баща ми ме повика в малкото преддверие, превърнало се сега в негова стая. Намерих го седнал, облакътен на една малка масичка и захлупил лице в шепите си. Дори не помръдна при влизането ми и аз, обезпокоен от тъй необичайната за този иначе толкова жизнен и деен човек неподвижност, заставах отпреде му, едва осмелявайки се да дишам, докато в същото време сърцето ми преливаше от жалост, че го виждам толкова променен. Още по-лошо стана, когато той, усетил присъствието ми, откри лицето си и видях как по брадясалите му страни една по една се стичат сълзи. Не повярвах на очите си и продължих да стоя вцепенен, глупаво зяпнал насреща му и с треперещи крака, дордето усещах как в гърдите ми нахлува ужасна пустота, а главата ми сякаш се опразва — толкова осезаемо ми се стори сгромолясването и разпадането в прах на сигурния свят, в който бях живял дотогава, когато видях моят кумир да плаче.

— Пиер — промълви най-сетне баща ми със слаб, безизразен глас, — майка ви умира и желае да ви види. Няма да вляза с вас в стаята, тя поиска да бъдете сам.

Той се надигна и когато се изправи, приличаше толкова малко на предишния Жан дьо Сиорак и по външност, и по държане, като при това ми се стори внезапно толкова грохнал, сгърбен и състарен, че и още по-лошо — разпасан (той, който винаги бе толкова спретнат и чист), че видът му ме потресе почти толкова, колкото и вестта, която току-що ми беше съобщил. Сетне, без да помръдне дори, сякаш всяко движение бе станало непосилно за него, той ми посочи вратата, водеща към стаята на майка ми, и аз минах покрай него бледен, цял

обливайки се в пот, с наведени очи — толкова много се срамувах и едновременно се плаших от неговата безпомощност — и влязох.

Душевната сила на майка ми ми вдъхна малко успокоение, макар че дори и моите детски очи съзряха отпечатъка на смъртта върху лицето ѝ, от което се виждаше само една вдълбала се очна кухня, една хлътнала буза и едно блуждаещо, трескаво око. Но въпреки това тя бе гримирана със своите ярки багила, с извънредно грижливо накъдрена коса и с все тъй открито, надменно чело.

— Седнете, Пиер — прошепна майка ми задъхано, но много ясно и отчетливо. — Останаха ми малко сили, време също! Главата ми се мае и все едно се нося в облак някакъв.

Отпуснах се на една малка табуретка, на която, предполагам, часове наред от седмица насам бе седял баща ми, отчаян и без да откъсва поглед от нея.

— Пиер — промълви Изабел, — когато срещнах Жан дьо Сиорак, аз носех на шията си един медальон с лика на Девата. Сега бих искала да го приемете и да го носите до края на живота си от обич към мен!

Онемях, толкова невероятна ми се стори молбата, която дръзваше да ми отпрати.

— Пиер! Пиер! — възкликна тя с трескаво нетърпение и се надигна в леглото си. — Нямам много време! Не се бавете с отговора си! Приемате ли?

— Приемам — отвърнах, — но не е ли редно по-скоро на големия ми брат да завещае този дар?

— Не — прошепна тя и като се отпусна на възглавницата, затвори очи. — Франсоа е безхарактерен и никога не би го носил.

Видях я да протяга свитата си в юмрук лява ръка към мен, поех я, разтворих пръстите и зърнах медальона ведно с верижката.

— Сложете го! — настоя майка ми, отваряйки очи. Разкопчах жакета си и се подчиних с усещането, че извършвам спрямо баща ми толкова низко предателство, че отсега нататък нивга вече не бих се осмелил да погледна собствената си душа открито.

Изабел премига с клетите си, тъй хлътнали, трескави и вече гаснещи очи, и с чезнещ глас прошепна:

— Не го виждам. Наистина ли го окачихте на шията си?

— Да, окачих го.

— Ще ли го носите, както ви помолих?

— Да.

Тогава тя стори немощен, но все още властен жест с ръка, за да ме отпрати и аз вече се обръщах, когато внезапно я видях да ме поглежда и да ми отправя усмивка не на майка, а на жена, която засия на угасващото ѝ лице и озари един незабравим миг, докато ми прошепваше с необикновено тих и тъничък гласец, сякаш ми говореше вече от оня свят:

— Сбогом, Жан!

[1] Мишел дьо Монтен (1533–1592), френски писател. — Б.пр. ↑

[2] През 1562 година хората на дук Дьо Гиз подлагат протестантското население на Вази (старото му име е Вази-сюр-Блез) на жестоко изстребление, което води и до началото на религиозните войни. — Б.пр. ↑

[3] Анри IV (1553–1610), крал на Франция (1589–1610) и Навара (1572–1610), син на Антоан Бурбонски и Жана д'Албре, кралица на Навара, която го възпитава в протестантската вяра. — Б.пр. ↑

[4] Едикт на Катерина Медичи от 15 януари 1561 година, издаден след претърпелия провал колоквиум в Поаси, който давал на протестантите право да изповядват свободно вярата си навсякъде, освен в крепостите и укрепените градове. — Б.пр. ↑

[5] Жак д'Албон, сеньор Дьо Сент Андре (1505–1562), маршал на Франция и един от върховните предводители на католическата партия по време на религиозните войни. — Б.пр. ↑

[6] Остров на Сена и първично ядро на Париж, получил името си в 508 година и свързан с останалата част на града посредством осем моста. — Б.пр. ↑

[7] Монах от ордена на свети Доминик. — Б.пр. ↑

[8] Още с пламването на религиозните войни двете враждуващи партии търсят помощ от чужбина — католиците от Испания, а протестантите от Англия. — Б.пр. ↑

ГЛАВА ОСМА

Погребахме Изабел там, където сама бе пожелала — под иконостаса в малкия параклис на Мепеш. Върху надгробната плоча от местния златистожълт камък, която покриваше ковчега ѝ, Йона се залови да изсече следните, продиктувани му от баща ми думи:

ИЗАБЕЛ, БАРОНЕСА ДЪО СИОРАК

1531–1562

Йона искаше надписът му да устои на времето и в продължение на цели две седмици, където и да се намираше човек в Мепеш и речеше ли да се послуша, неминуемо чуваше да кънтят тягостните удари на чука по длетото му.

Баща ми реши да не променя нищо в параклиса и да го остави такъв, какъвто беше и по времето, когато Изабел ходеше там на богослужение. И тъй запази непокътнати както кръста му, така и иконите, украсата и статуята от багрено дърво на Девата. Нареди само да сложат брава на портата, сетне превъртя два пъти ключа и го скъта нейде в стаята си. А колкото до нашата, протестантската служба, нея баща ми продължи да отслужва, както и преди в голямата зала.

Смъртта на майка ми пробуди у мен известни угризения: струваше ми се, че би трябвало да бъда далеч по-опечален, още повече, след като вече знаех, че съм бил любимият ѝ син. Но във високомерието си Изабел благоволяваше толкова рядко да общува с децата си и макар и силно, но ги обичаше някак тъй отдалеч, че нивга не я бях усетил да прояви достатъчно топлина към мен, за да ѝ се доверя.

Продължавах и най-добросъвестно да нося на гърдите си нейния еретически медальон, скрит под дрехата ми, но го правех единствено от вяроност към дадената клетва. Разкъсваща гърдите ми болка несъмнено бих почувствал само ако завинаги загубех Барберин, но тя беше отново сред нас и отново обсипваше децата с ласкавите си

погледи, с нежните си милувки и ни обайваше със сладкия цвъртеж на галените имена, които ни даваше всяка вечер, преди да духне светилника. Сега тя бавеше в ласкавите си обятия друго бебе, също момченце, на име Жаку, което баща ми се бе заклел да отгледа и възпита, тъй като тя го бе заченала нарочно, за да кърми детето на Изабел. Освен Жаку за полата ѝ продължаваше да се държи Анет, вече доста поотраснал, но когото тя според местните обичаи все още кърмеше.

Като изключим завръщането на Барберин, други промени в Мепеш след смъртта на Изабел не настъпиха. Вече нямахме нужда от Алазаис като камериерка, но нашата хугенотка великанка просто преливаше от добродетели тъй редки, че побратимството реши да я задържи, за да помага както в домакинството, така и на полето, а в случай на нужда и да подсили отбраната, тъй като могъщата девица струваше колкото всеки войник, след като за много кратко време се беше научила да борава с пика и да стреля с аркебуза.

Най-сетне дойде ден, когато за наше най-голямо облекчение глухите удари на чука секнаха и Йона, превит одве и целият в каменен прах, изпълзя от параклиса и помоли баща ми да дойде, за да види надписа и да му каже дали е доволен.

— Майсторска работа, Йона! — одобри Жан дьо Сиорак. — Но защо си го изсякъл толкова дълбок?

— Камъка си го бива, но е прекалено мек и бързо се изтрива.

Баща ми тежко въздъхна:

— Ще рече, направил си каквото можеш, та споменът за Изабел дьо Сиорак да бъде и пребъде на този свят. Но това е невъзможно, драги ми Йона! Подир няколко века толкоз люде ще са стъпвали върху тази плоча, че чудесният ти надпис ще бъде напълно заличен, а от Изабел не ще е останало нищо, дори и едно име.

На това и в такъв скръбен момент Йона тъй и не можа да отговори, но след някое време, в Брьой, рече на Кабюс:

— Да разправа кой каквото ще, Кабюс, но и подир двеста години надписът ми пак ще си личи! И оня, който го прочете, па макар и нищичко да не знае за Изабел дьо Сиорак, навярно ще си рече: „Трийсет и една години! Колко млада се е споминала, клетата!“ Пък и жално може да му стане. И тогава ще знам, че трудът ми не е отишъл на вятъра и ще бъда доволен.

— А ти къде ще бъдеш по туй време? — полюбопитства Кабюс.

— Където и да бъда, ще съм доволен!

Едва Изабел бе легнала в гроба и баща ми, който през цялото време, докато тя бе боледувала, не беше напускал стаята и, най-сетне излезе навън, примигвайки срещу слънцето с подпухналите си зачервени очи, облечен от глава до пети в черно — траур, който нямаше да свали до края на дните си. Той начаса жадно се хвърли на работа, а работа безспорно имаше колкото щеш.

Побратимството, както вече споменах, се беше захванало да удвои оградата от кестенови колци, която опасваше водоема, с недостъпна за обсадна стълба стена, увенчана с обходна стражева пътека и бойници. Краищата на тази втора, вита по формата си стена, трябваше да се свържат с едно вече завършено портално укрепление, имащо вид на тумбеста и неугледна четвъртита кула на два етажа, първият, от които носеше две издадени бойни площадки, защитаващи двукрилата порта. Тя от своя страна затваряше сводестия проход, прокаран под кулата. Ако нападателите все пак успееха да я вдигнат във въздуха, в другия край на прохода те щяха да се натъкнат на желязна решетка, която биха могли, разбира се, да изкъртят или извият, но не и без да се изложат в превърналия се изведнъж в капан тунел на огъня от разположените на лакът разстояние една от друга бойници, иззидани в стената и от двете страни, както и на камъните, сипещи се върху главите им от специално предвидените за това отвори с капаци.

Колкото до вълчите ями, пръснати досега в градището около водоема — това безспорно криеше опасност за всяка крава или вол, който кривнеше встрани от пътя, — този път те бяха разположени в опасващата замъка ивица земя, затворена между кестеновия стобор и новата крепостна стена, тъй че рече ли някой да я прескочи, неминуемо щеше да пропадне в някоя от тях и да се пребие до смърт.

Благодарение на Алазаис наехме и нашия нощен пазач, Есгоргол, който се оказа всъщност неин братовчед. Той й приличаше по размери, но силно се различаваше от нея както с веселия си нрав и песните, така и с една необикновена дарба: бивайки почти сляп от най-ранна възраст, на трийсет години той внезапно бе прогледнал, при това без вмешателството нито на бръснар, нито на лекар — чудо, което според думите му го било дарило с веселие и щяло да го опази весел до края

на дните му, щото проживее ли човек цели трийсет години на дъното на кладенец, не може да не бъде щастлив, когато види белия свят.

От дългото си пътуване през тази трийсетгодишна нощ Есکورгол се бе сдобил не само с весел нрав, но и с едно много ценно за всеки нощен пазач качество — изумително тънък слух. Седнал заедно с нас в голямата зала, той можеше да чуе тропота на конски копита по глинения път, водещ към Мепеш, и то цяла минута, преди да го чуят договете в градището.

Есکورгол имаше живи кафяви очи, малък нос, месести бърни и валчесто, леко плоското лице, увенчано с обло и абсолютно лисо теме. От тази тиква стърчаха две големи, със заострен връх уши, чиято месеста долна част мърдукаше доста очебийно винаги когато той се смееше или говореше, а това често му се случваше, защото бе побърлив и шегаджия от когото и да било измежду селяните ни.

Що дялан и неоялан камък прекарахме тогава с каруци от каменоломната ни в Брьой до Мепеш! И що камък пренесоха и положиха с голи и до кръв изподрани ръце големи и малки, мъже и жени, и всеки според силите си! На тази работа се хванаха всички, с изключение на Кулондр, комуто това не позволяваше желязната му ръка и поради туй му бе възложено да води керваните с камък; на Малигувица, твърде заета да готви за всички тез гърла, и на Барберин, която, освен че бавеше Жаку и влачеше подире си вкопчилиия се в полата й Анет, трябваше да се грижи и за малкия на Като, дордето самата Като помагаше на Кабюс и безстрашно се катереше заедно с него по скелите.

Работна ръка не липсваше, и дума да не става. Побратимството бе наело двамина каменари, за да отменят Йона, който просто не можеше да насмогне на нуждата от камък, превръщайки се нередко ту в главен майстор на строежа, ту в зидар.

След гроздобера и беритбата на орехи пашите арендатори се стекоха до един, за да помогнат на останалата част от прислугата ни: Фожане, Марсал Кривоокия, близнаците Сиорак, Алазаис, която струваше колкото двамина мъже, и Малката Еликс, не струваща дори и четвърт мъж, бивайки прекалено заета да се заглежда по тях. А научеха ли си уроците, на работа се хващаха и тримата големи синове на барона, че и самият барон, захвърлил жакета си, както и Совтер, въпреки недъга си, та дори Катрин и Гавашет, които щъкаха сред

каменните блокове със задачата да събират малки и плоски парчета за подложки в зидарията.

Оказали се в процеса на тази дълговременна работа в непосредствена близост с господарите си, чийто личен принос в нея ги сближаваше още повече, слугите умело се възползуваха от нея, за да им загатнат за това-онова. С присъщия си чисто перигорски, сдържан и заобиколен начин на изразяване, Йона като на шега подхвърли, че щом и тъй и тъй нещата били стигнали вече дотук, той също би могъл, с позволението на господарите, разбира се, да си вдигне къща над пещерата, та да не живее цял живот като дивак някой. Баща ми прие намека му благосклонно и също тъй полусериозно-полушеговито, кажи-речи, му го обеща. Но Совтер, когото разходите по строежа и без туй вече силно тревожеха, не рачи дори да се усмихне и се направи на глух.

Целият този народ наброяваше ни повече — ни по-малко двайсет и пет гърла за изхранване всеки божи ден и Малигувица, макар инак да беше доволна и предоволна от това, че готви на открито и е сред толкова хора, току се жалваме, че е затънала до гуша в работа, тъй като Барберин не можеше да й бъде от кой знае каква помощ, защото речеше ли само да заголи едната си млечнобяла гърда, за да накърми Жаку, Анет, колкото и да бе вече пораснал, тозчас ревяше за другата, която тя веднага му подаваше, поделайки помежду им несекващото си мляко досущ като Капитолийската вълчица между Ромул и Рем. Гледката, която представляваше тогава кърмещата едновременно двамината си ненаситни юначаги Барберин, бе наистина очарователна. Прекъсвах работа, за да й се полюбувам и всеки път бивах развълнуван до дъното на душата и изпитвах почти ревност, когато си помислех, че в разцвета на своите осемнайсет години тя бе кърмила точно като тия двамата и мен, днес вече толкова голямо момче, което се учеше да борава с оръжие, изучаваше латински и историята на кралството и проникваше с помощта на баща си в тайните на медицината.

Сиорак и Совтер знаеха по-добре от когото и да било, че дори и така укрепен, Мепеш в никакъв случай не би могъл да се опре на една въоръжена с оръдия кралска армия. Те вече бяха уверили прокурора, а им се бе удал случай и да го потвърдят пред господин Дьо Сали, главнокомандуващ кралските войски в Перигор със седалище в Сарлат,

че като негови верни поданици, домът им ще бъде винаги отворен за краля и кралските сановници.

Сега обаче за тревога беше друга опасност. Откакто Парижкият върховен съд беше обявил реформистите извън закона, най-безнравствените, изметът на простолюдието, получили разрешение безнаказано да грабят, да насилват и убиват, бяха изпълзели досущ като мокрици от дупките си. Пладнешки разбойници и каймани, нощни крадци и скитници, дрипльовци всякакви и просяци, рожби на гнусните вертепи, където до този момент се бяха спотайвали, сега дръзко се обединяваха в банди и уж от религиозни съображения подлагаха уединените хугенотски чифлици на нечувани жестокости. Искрено казано, засега такива шайки се бяха появили само в северната част на кралството и опустошаваха най-вече Анжу и Мен, но предвид на превратностите на гражданската война не беше изключено жаждата им за приключения и плячка да ги подтикне да слязат чак в Гиен, където най-малко Монлюк би сторил нещо, за да ги усмири.

Ние бяхме изправени пред далеч по-непосредствена опасност, за която Жан дьо Сиорак съвсем предумишлено бе натякнал на Гийом дьо ла Порт. Нашият съсед, Бертран дьо Фонтенак, който ни ненавиждаше като виновници за изгнаничеството на баща си, вече ни го беше доказал, хвърляйки срещу ни румите в момент, когато баща ми се сражаваше под стените на Кале. Именно поради тази причина имаме пълно основание да се опасяваме, че сега, окуражен от гоненията, на които бяха подложени нашите в цялото кралство, би могъл да се опита да извърши ново вероломство спрямо Мепеш.

И докато мислехме така за нашия опасен съсед и новата ни крепостна стена постепенно приемаше завършен вид (Ескоргол вече се бе настанил на първия етаж на порталната кула), побратимството беше до немай-къде изумено, получавайки чрез нарочен конен пратеник депеша от барон Дьо Фонтенак.

Сиорак не повярва на очите си, а Совтер на ушите си, когато баща ми на висок глас прочете туй досущ любовно писъмце. Диан, единствената дъщеря на барон Дьо Фонтенак, била застигната от тежка болест и вече се опасявали да не би тя да сложи край на дните й. За зла участ никой от лекарите в Сарлат, Бержерак и Перигьо не склонил да дойде в замъка Фонтенак, за да я прегледа.

— Как ли пък не! — възкликна Совтер. — Знаят си те човека!

В заключение барон Дьо Фонтенак приканваше господин барона Дьо Сиорак и господин Дьо Совтер, екюйе, да проявят снизхождение към него и по християнски да му простят вината за разномислията, възниквали в миналото между двата рода...

— Ха! Разномислия! — викна отново Совтер. — Хубава думичка е изнамерил, няма що!

... и най-смирено умоляваше барона на Мепеш да се притече на помощ на дъщеря му със своите знания.

Побратимите смаяно се спогледаха.

— На мнение съм решително да му откажем! — заяви Совтер. — Още повече че не знаем какво й има на тази Диан! Може и чума да е. Съвсем наскоро в Сарладе са се появили няколко нови случая, тъй че добре ще се подредим, ако тази Фонтенак вземе да ни докара заразата!

— Напротив, мисля да се съгласим! — възрази Сиорак. — Това ми се струва едновременно и по-богоугодно, и по-гъвкаво като решение. Но само при известни условия, разбира се — добави той с усмивка.

След доста продължителни разисквания Сиорак успя да наложи мнението си и начаса седна да напише отговор на барон Дьо Фонтенак. Той му обърна внимание преди всичко на това, че е защитил само лиценциат по медицина във Факултета в Монпелие, а не е лекар, и че несъмнено в Сарлат, Бержерак и Перигьо има лекари много по-учени от него; че досега е лекувал само люде твърде бедни, за да подирят услугите на тези светили; че не може да напуска Мепеш в тези смутни времена и още по-малко да навестява съседа си, но че ако съседът му склони да му повери дъщеря си Диан, придружена от една камериерка, то той ще се заеме с лечението й, като настани болната и нейната болногледачка на втория етаж на порталната кула на Мепеш, чийто южен прозорец гледа към донжона на Фонтенак; че държи на безусловното си право единствен да решава от какви грижи се нуждае Диан дьо Фонтенак през целия период на лечение; че през упоменатия период нито Диан, нито пък камериерката й ще бъдат посещавани от барона или от когото и да било другиго; че в случай на фатален изход на болестта барон Дьо Фонтенак изцяло ще освободи от отговорност за това барона на Мепеш и предварително ще се откаже от предприемането на всяко съдебно преследване или процес срещу него; и накрая, че преди да напуснат замъка Фонтенак, Диан и камериерката

й трябва да бъдат измити от глава до пети с гореща вода и най-старателно изпощени.

Не бих могъл да си обясня по друг начин това последно и безусловно твърде чудато предписание, освен с донейде маниакалното отвращение на баща ми от нечистотията и някои паразитни насекоми, срещу които водеше в Мепеш всекидневна война. По-късно, когато самият аз живеях в двора на Шарл IX, честичко ме развеселяваше мисълта за ужаса, който би изпитал баща ми, ако видеше как някоя от прелестните и разкошно пременени придворни дами спипва пълзящата в косата ѝ въшка и я смачква с нежните си пръстчета, без това да направи каквото и да било впечатление на околните.

Но тъй или инак, Фонтенак се съгласи с всичко, включително и с това направеният от съдебен пристав препис на разменените по гореспоменатия повод писма между него и баща ми да бъде поверен на сарлатския прокурор, за да се пази в архива му.

Никому в Мепеш, та дори и на Ескоргол, който обитаваше първия етаж на порталната кула, дордето тя бе настанена на втория, не беше разрешено да вижда Диан, за която баща ми ни каза само, че е четиринайсетгодишна и много красива, с дълга черна коса и големи зелени очи, а освен туй хрисима и блага, напомняща във всичко майка си, а не тигъра, дето го имаше за баща — описание, което силно разпали въображението на нас, тримата мепешки хлапаци. За сметка на това обаче Жан дьо Сиорак премълча, че при прегледа беше открил у Диан признаци на чума.

И макар че този септември беше изключително топъл, баща ми заповяда в стаята на болната да се поддържа денонощно буен огън, тъй като смяташе, че чумната зараза се пренася по въздуха, който в случая огънят щеше да пречисти. По същата причина всеки път, когато доближеше Диан, той носеше закриваща носа и устата му маска, която на излизане хвърляше в огъня. Сетне се отправяше към библиотеката, като нареждаше никой да не се изпречва на пътя му и заповядваше да му донесат там два купела, пълни с почти вряла вода. В единия той хвърляше дрехите си, след което цял се потапяше в другия, защото безрезервно вярваше в целебната сила на водата срещу всяка зараза. Той предписа същите предпазни мерки на Тоанет, камериерката на Диан, че дори и на Ескоргол заради туй, щото доближава Тоанет, когато ѝ носеше дърва за огрев и храна. Горкият Ескоргол, та той

никога през живота си не се беше къпал толкова често и сега горчиво се вайкаше, че кожата му щяла да гъбяса, а можело и да се изтърка от водата.

Когато много по-късно разказах това на моите именити професори по медицина в Монпелие, те много се смяха и ми обясниха, че макар и вряла, водата е безсилна срещу заразяването на въздуха, защото по своята същина водата и въздухът са елементи несъвместими. Безспорно добре мотивирано твърдение. И при все това никой в Мепеш не се зарази от чума — нито Тоанет, нито Ескоргол нито пък баща ми, тъй че не е изключено и неговите чудатости да бяха от полза някаква.

Диан страдаше от силна и постоянна огнища, а освен това беше много слаба и отпаднала, тъй като дойката, която я беше лекувала в замъка Фонтенак, бе намерила за нужно да я поставен на диета. Когато баща ми си даде сметка, че тя твърде рядко ходи по малка нужда, той заповяда да ѝ се дава колкото прясно мляко поиска и Диан започна да изпива до два литра дневно, тъй като постоянно я тресеше и измъчваше неимоверна жажда.

На шестия ден баща ми забеляза, че един голям цирей, избил в свивката на слабините ѝ, започва да гнои. Той веднага извести Фонтенак с писмо, че състоянието на дъщеря му несъмнено се подобрява, щом заразата е започнала вече да напуща тялото, и че ако гноенето продължи, то има голяма надежда тя да оздравее.

Два дни след като беше изпратил писмото, Мепеш бе посетен от един прочут сарлатски лекар, Антоан дьо Ласко, който се представи за прокуратор на барон Дьо Фонтенак и поиска да види болната. И той наистина само я „видя“, тъй като не прекрачи по-нататък от прага на стаята. Това обаче му беше достатъчно, за да заяви, че му изглеждала добре, но за да се ускорило оздравяването ѝ, трябвало да ѝ се пускат по две пинти^[1] кръв дневно.

— Да ѝ пускам кръв ли? — удиви се баща ми. — Но защо?

Антоан дьо Ласко, мъж представителен, охранен и самоуверен, се усмихна на невежеството на лисансието и рече да го осветли върху последните постижения на науката:

— Виждам, господин барон, че като начин на лечение *многократното кръвопускане* все още не ви е известно, въпреки че то е средство срещу всяка болест и е на голяма почит, откакто Леонардо

Ботали, знаменитият италиански лекар на Шарл IX, го въведе във френския кралски двор.

— И какво се постига с туй кръвопускане?

— То прочиства тялото на болния от развалената кръв. Вие несъмнено знаете, че колкото повече застояла вода се източи от един кладенец, толкоз повече прясна го изпълва отново. Същото е с кръвта и кръвопускането.

— Сравнението не е доказателство — възрази баща ми подир кратък размисъл. — Водата в кладенеца се подновява от извора, който го подхранва. Никой обаче не знае как се възстановява кръвта.

— Кръвта поражда кръв — заяви Ласко надутото.

— Възможно е, но в никакъв случай толкова бързо. По време на военните походи съм виждал хиляди ранени, изтощени силно от загубата на кръв, та дори и раната да останеше суха. Но и подир затварянето и оздравяването ѝ те продължаваха да бъдат все тъй немощни седмици наред.

Ласко наставнически вдигна ръка.

— Именно по причина на развалената част от кръвта им! Щели са да оздравеят къде-къде по-бързо, ако я бяха източили от тялото им.

Баща ми отново се позамисли и възрази:

— Щом говорите за развалена част от кръвта, то значи има и чиста такава. Но тогава как ще разбереш при кръвопускане, че източваш именно развалената, а не чистата кръв?

Въпросът му изглежда обърка Ласко, но макар високомерен, той беше и човек доста остроумен, та предпочете да обърне всичко на шега:

— Ах, господин барон, ето че и пет пари не давате за мнението на най-учените лекари в кралството! Вие сте просто непоправим скептик! Вярвате в кръвопускането не повече, отколкото в Светата дева и сте също такъв еретик в медицината, какъвто и в религията.

Баща ми благовъзпитано посрещна със смях тази му духовитост, след което покани Ласко на обяд и превъзходно го нагости. След завръщането си в Сарлат Ласко писа на Фонтенак, че баронът на Мепеш е човек доволно благодушен, макар и с доста странни разбирания, но че при все туй болната, която имал възможността да прегледа най-обстойно, давала всички признаци на скорошно оздравяване. Години по-късно открих в архивите на замъка Фонтенак

това писмо на Ласко, на чийто гръб баронът собственоръчно бе отбелязал, че е броил на именития сарлатски лекар петдесет екю плата за консултацията му.

Нова „консултация“ обаче тъй и не последва, след като Жан дьо Сиорак изпрати на Фонтенак едно учтиво, но недвусмислено писмо, за да му напомни за уговорките им. И поверена така на едничката грижа на баща ми, Диан продължи още дълго време да възстановява здравето си в Мепеш, като сегиз-тогиз се появяваше на прозорците на порталната кула, дордето ние вече привършвахме работата по крепостната стена.

Този септември беше слънчев, и топъл и от време на време, загърнала се в една бяла шуба, Диан отваряше прозореца, облягаше се на каменния перваз и дълго ни наблюдаваше с големите си зелени очи, извила в едва забележима усмивка бледите си все още устни. Забелязах, че появата ѝ оказваше винаги толкова силно въздействие върху големия ми брат, че той замръзваше на място с остъкленял поглед и премалели ръце, без да помръдне в продължение на цяла минута. Кой би могъл да предположи, че този мухльо бе надарен с толкова буйна кръв, толкова живо въображение и тъй чувствително сърце? Диан гледаше всички ни, без никого да вижда, но с крайчеца на зеленото си око явно не беше пропуснала да забележи смущението на Франсоа и щом той сведеше очи и отново се заловеше за работа, тя с леко потрепване на миглите го пронизваше с един-единствен, но толкова мълниеносен поглед, че клетият Франсоа едва-едва успяваше да долови в него някакво поощрение. Казват, че така правели добре възпитаните девойки.

Нощем обаче обясненията между мен и Малката Еликс протичаха в далеч по-недодялан стил.

— Лошав Пиер! — прошепна ми тя веднага щом Барберин угаси светилника и на мига сама угасна в непробуден сън. — Комай нещо много взе да се заглеждаш по оная кукличка от замъка! Големият ти брат съвсем се е смахнал по нея, горкият! И на теб ли ти харесва тази патка?

— Има много красиво лице! — рекох, за да я подразня.

— Ама че го рече! — сърдито изсъска тя. — Бяла е като ряпа, че и ненките ѝ хич ги няма!

Сетне се извъртя отгоре ми и ми тикна своите в очите, „та да ми ги запуши“, както сама казваше.

Людете ни одумваха всичко и тъй, и инак, като най-разпален обмен на мнения се водеше между кухнята и перачницата, където Малигувица и Барберин даваха воля на езика си. Но в библиотеката побратимите и думица дори не размениха по този повод, нито пък ред в *Мисловника* си драснаха, а още по-малко намек някакъв сториха на Франсоа и той, съзнавайки добре значението на това мълчание, нерядко дръзваше открито да проявява отчаянието си.

На 1 октомври в Мепеш пристигна нарочен пратеник до побратимството от господин Дьо Дюра, който събираше в Гурдон хугенотските дружини от Юга, готвейки се да ги поведе към Орлеан, за да подсили армията на принц Дьо Конде.

Разговорът с него се състоя в библиотеката и отново в присъствието на трима ни с Франсоа и Самсон, защото Жан дьо Сиорак бе на мнение, че не е достатъчно синовете му да изучават с помощта на Совтер само великите събития от миналото, а трябва да знаят историята на кралството и такава, каквато се твореше тя сега, ден подир ден и пред очите ни, тъй да се каже.

Пратеникът се именуваше Вербле и безспорно не притежаваше нищичко от присъщата на господин Дьо Л. непринуденост на придворните. Той понамирисваше едновременно на войник и на свещеник, а и в действителност бе сменил едното призвание с другото, след като отначало беше постъпил като послушник в Ключи по съвета на брат си, епископа на Пюи. Но тъй като расото причинявало на младата му кожа непоносим сърбеж, той го бе захвърлил и сега, станал вече хугенот, го сърбяха само ръцете. Носеше рапира, кинжал и затыкнат в пояса пищов, като в придатък към целия този арсенал бе въоръжен още с пламенни черни очи, коса на фитили и внушителен нос, за да надушва мириса на вража кръв. В действителност, както и сами ще се убедим по-нататък, той беше човек изключително храбър.

Преди всичко Вербле благодари на побратимството за хилядата екю, броени на господин Дьо Л., които той веднага беше предал на господин Дьо Дюра. Последният се бе възползвал от дарението, за да увеличи скромната си, включвала до този момент само кулеврини

артилерия, с един огромен топ, чиято поява бе вдъхнала смелост на хугенотската войска в Гурдон. С присъщата си добродушна южняшка находчивост войниците му бяха лепнали шеговитото прозвище *Разпилей литургия* и начаса го бяха кръстили, но не с вода, а с каорско вино, от което само нищожна част бе отишла за освещаване на новоотлятия бронз, а останалото се беше изляло в гърлата им.

Първите си изстрели *Разпилей литургия* трябваше да даде по стените на Сарлат, който господин Дьо Дюра възнамеряваше да превземе, тъй като точно оттам минаваше най-прекият път за Орлеан. По този повод той молеше господин барона на Мепеш, прославил се с подвизите си при една прочута обсада, да му окаже помощ със съветите си.

— При Кале — рече баща ми — ставаше дума да прогоним англичаните от града. Там дългът ни бе ясен и недвусмислен. Тук обаче той е неясен в същината си, защото ако обявяването на реформистите извън закона е едно наистина тежко престъпление, то друго и също толкова неппростимо злодеяние е да се опълчиш срещу краля си и да му отнемеш един подвластен нему град.

— Не съм дошъл тук, господин барон, за да ви моля да промените решението си! — прекъсна го доста нетърпеливо Вербле. — Ний не искаме подкрепата на десницата ви, а вашето мнение.

— Добре тогава — отвърна баща ми, леко докачен от тона му. — Щом господин Дьо Дюра ми прави честта да се интересува от моето мнение, то е следното: Ако пътят на господин Дьо Дюра минава през Сарлат, то нека господин Дьо Дюра заобиколи града и го подмине!

— Какво!? — извика Вербле и черните му очи замятаха мълнии. — Да подминем тази богата епархия точно сега, когато толкова много се нуждаем от пари за нашето дело? При това град без донжон, без замък и защитен само от най-обикновена стена с няколко кулички и един крепостен ров, а да не говорим, че целият е обкръжен с хълмове, откъдето можеш да видиш площада му от край до край, при това в най-малки подробности!

Жан дьо Сиорак не отговори, давайки ясно да се разбере, че е казал всичко, което е имал да казва. Но понеже мълчанието се проточи, Совтер, комуто вероятно се бе сторило, че баща ми е доста рязък, попита:

— Като изключим *Разпилей литургия*, с колко кулеврини разполагате, господин Вербле?

— С шест.

— Твърде недостатъчно са за една обсада.

— Но ний сме дванайсет хиляди, а ония само триста!

— Триста, но зад крепостни стени — отбеляза Совтер, — които при това ще се сражават като тигри, за да защитят жените си, златото си и своята вяра, независимо каква е тя — додаде той с лек жест на ръката. — Освен това Сарлат вече знае, че господин Дьо Дюра се кани да го нападне и консулите подсигуриха града с продоволствие и муниции в изобилие, а на призива им за помощ вече се отзоваха мнозина от местните потомствени аристократи католици: Фонтанак, Пюмартен, Перигор, Клод де Мартр, Ла Раймонди. Целият този народ е отлично организиран в четири бойни дружини, заели позиция по протежение на крепостната стена, настръхнала цяла от аркебузи, като освен това разполагат и с една отлична батарея, разположена на голямата Кула на мира.

— И въпреки това, ний ще вземем Сарлат! — отсече решително Вербле.

— Но след десет дни! — намеси се баща ми. — Или по-скоро бихте го превзели за десет дни, ако преди това господин Дьо Бюри, който държи Миландския замък, и намиращият се в момента в Ажане господин Дьо Монлюк не ви връхлетят в гръб и във фланг. Ще ви замоля, господин Вербле, да предадете много точно думите ми на господин Дьо Дюра! С изненада той би превзел Сарлат за двацет и четири часа, но вашите твърде много си разпуснаха езика и сега Сарлат ви очаква. Бюри и Монлюк са предупредени и се канят да ви направят живота черен. Повярвайте ми, най-правилният, най-сигурен и най-кратък път към съединението ви с принц Дьо Конде в Орлеан не минава през Сарлат!

— Ще повторя думите ви дословно, господин барон. Вашите също, господин екюйе — рече Вербле; сетне стана и се сбогува толкова сдържано, колкото му позволяваше това вежливостта, но по хвърлящите му огън и жупел очи бе видно, че е крайно недоволен от отговора, който имаше да предава.

От прозореца на кулата Сиорак и Совтер го видяха да възсяда коня си и да се отдалечава във вихрен галоп, следван от малобройния

си ескорт. Совтер поклати глава:

— Ето един чудесен съвет, който ще отиде на вятъра!

— И аз от това се опасявам — рече баща ми, вирнал брадичка и с ръце на кръста. — Ах, ако принц Дьо Конде ми беше поверил командването на гурдонската армия...

— Но единствено от вас зависеше...

— Не, и дума да не става! — възрази рязко баща ми и захвана нервно да кръстосва стаята. — Какво ми предлагаха? Да бъда заместник на Дюра! Та Дюра е само един обикновен полковник от пехотата, човек назадничав и ограничен. С овладяването на Сарлат той иска да облагодетелства армията си с една лесна първа победа, но не съумя преди туй да заблуди врага, че дори и не възнамерява да го нападне, както тъй изкусно стори това Гиз при Кале, и така пропусна момента на изненадата. Не, няма да му се удаде да превземе Сарлат! В замяна на това обаче ще загуби под стените му предостатъчно време, за да бъде застигнат и направен на пух и прах от Монлюк и страховитата му испанска пехота. Не! — възкликна баща ми буйно и неколkokратно удари с пестник по дланта на лявата си ръка. — Първата задача на Дюра беше да изведе колкото се може по-скоро армията си от това зловонно котило Перигор, да се изплъзне с бързина на действията от ноктите на Монлюк и да отведе здрави и читави на Конде дванайсетте си хиляди войски.

Седнал с ръце на коленете и също тъй безмълвен, както и двамината ми братя, аз слушах думите му с възхищение, но и с известна изненада, тъй като от тях разбирах, че макар и предан на краля си хугенот, баща ми „навярно“ би се опълчил срещу него, ако го бяха назначили за главнокомандуващ на гурдонската армия. Оказваше се, че Жан дьо Сиорак бе имал пълно право да твърди, щото в тези размирни времена понятието дълг беше „неясно в същината си“... И колкото неясно да беше, то стана още по-мъгляво, когато на 3 октомври до Мепеш долетя вестта, че придвижилата се потайно към Сарлат армия на Дюра бе обсадила стените му. От разговорите на побратимите ми стана ясно, че вероятността нашите да превземат един град, с който отколе ги сближаваха толкова дружески връзки, пораждаше у тях крайно противоречиви чувства.

— Дюра няма да вземе Сарлат! — заяви баща ми възмутен, когато научи новината.

— Но, Жан — укори го Совтер, — говорите така, сякаш не желаете да го превземе!

— А самият вий желаете ли това?

— Да, желая го — отвърна Совтер без ни най-малко въодушевление. — Желая го като първа победа на нашето оръжие в тази натрапена ни несправедлива война.

— Но победа ли ще е наистина това? — възкликна баща ми, като нервно кръстосваше нашир и надлъж стаята. — Добре, да предположим, че Дюра превземе града. Ами сетне? Нашите войници, уви, по нищо не се отличават от другите войници и тутакси ще се отдадат на обичайните си развлечения: грабеж, убийства и насилване на девойки. Ще затрият неколцина свещеници, а от по-богатите ще вземат откуп. Ще плякосат и опразнят църквите, ще изискат от търговците репарация и подир два дни безчинства ще оставят зад гърба си сарлатчани все тъй заклет католици, както и преди, но въоръжени вече с нови доводи за отмъщение срещу нашите. Не, не! Превземането на Сарлат е безсмислено. Всичко ще се реши на север, между Конде и Гиз!

— От друга страна — отбеляза Совтер, — ако Дюра претърпи неуспех при Сарлат, този провал силно ще обезсърчи нашите и ще се отрази много зле и занапред!

— Безспорно! Безспорно! — съгласи се баща ми и наведе глава. — И на мен все туй ми е в ума. Но представете си все пак дванайсет хиляди войници, хвърлени срещу градец като Сарлат, който не наброява и пет хиляди жители! Нима това проповядваме, братко?

На следния ден научихме, че Дюра установил *Разпилей литургия* и още две кулеврини на позиция в една градина в подножието на Писеви, недалеч от Будуисуйския извор. Обстрелът започнал в осем сутринта и два часа по-късно насрещната стена рухнала, но батареята на Дюра била толкова прибързано и неумело разположена, без да бъде нито укрепена със защитен насип, нито пък прикрита с фашины и габиони^[2], че яростният пушечен огън на сарлатчани убил на място мерача, ранил канонира и принудил останалата прислуга да си плюе на петите. Така *Разпилей литургия* и кулеврините се оказали задълго изоставени наскред градината, тъй като несекващите аркебузни залпове на защитниците не позволявали никому да припари до тях. Ако сарлатчани разполагали с достатъчно сили, за да предприемат излаз, то

несъмнено щели да завладеят оръдията. Но на тях изобщо не им било до тях, тъй като и без това имали достатъчно грижи по възстановяването на разрушената стена.

В десет вечерта нашите вдигнали тревога по цялата линия с оглушителен вой на тръби и грохот на барабани, като надавали неописуеми крясъци, клатушкали насам-натам обсадните стълби и изпразвали аркебузите си в залп подир залп. Благодарение на тази военна хитрост те успели да изтеглят *Разпилей литургия* и кулеврините от градината в Писеви и ги разположили далеч по-удачно в югозападния край на града, на хълма Пешнабран, който се издига над укрепленията. Там те също направили пробив в крепостната стена, но предприетите на 5-и и 6-и октомври атаки били повсеместно отблъснати от защитниците, а на 6-и сутринта, научавайки, че господин Дьо Бюри е тръгнал насреща му, Дюра вдигнал обсадата, като не пропуснал преди това да опожари предградията, манастира на корделиерите^[3] и замъка „Тамниак“.

След това с бърз марш се насочил през Мейрал и Тайак към Перигьо, но тъй и не успял да стигне до града. На 9-и октомври Монлюк го застигнал във Вергтската долина, връхлетял изневиделица отгоре му и го разбил. Последвало ужасно клане. С помощта на селяните от околността из близките гори намерили смъртта си шест хиляди протестанти. Никого не пощадили. Останалите хугеноти на Дюра се разбягали кой накъдето види и когато най-сетне се добрал до Орлеан, той водел със себе си едва пет хиляди отчаяни, капнали от умора и небоеспособни войници. Трите дни, които Дюра беше загубил под стените на Сарлат, костваха на хугенотската партия половин армия и първото поражение във войната.

Осем дни след кървавия разгром при Вергт и късно подир обед тримата с Франсоа и Самсон бяхме насядали около Ескоргол на първия етаж на порталната кула и го слушахме да нарежда някаква провансалска приказка. И макар че нашият пазач беше майстор на приказките, които разказваше със силен и звучен глас на чудесен окситански, различаващ се донейде от нашия перигорски, добре виждах, че големият ми брат го слушаше с половин ухо, особено когато нечийи леки стъпки пробягваха над главите ни, отделени от този

някой само с таван от кестеново дърво, дебел не повече от пус, който по нареждане на побратимството Фожане беше стъкмил толкова набързо, че през пролуките между дъските се процеждаше светлина. Стрелнах с лукав поглед Самсон, но все още толкоз непорочен и оползотворяващ нощите си за същото, за което и Барберин (не знаех кому, освен на Лукавия, дължах толкова искрени благодарности за това, че моите ангели — хранители в кулата имаха толкова здрав сън), той не откъсваше ясните си очи от лицето на Есکورгол, превърнал се цял в слух, като само от време на време свиваше вежди, случеше ли се да го озадачи някоя провансалска дума.

Току до голямото огнище, чийто пламък държеше пазача ни буден през зимните нощи, започваше изсечено в самата стена и водещо за горния етаж вито каменно стълбище, толкова усукано и тясно, че се бе наложило да вкарат през прозореца мебелите, предназначени за стаята, която Диан делеше с камериерката си. Нейното огнище се намираше на северната стена, наставено точно връз нашето, като преди да излязат над плочестия покрив двата комина се съединяваха в един. По заповед на баща ми сега в него гореше буен огън и рече ли човек да се послуша, поне така твърдеше Франсоа, можеше да чуе пукота и съскането на горящите цепеници.

На втория етаж витата стълба спираше пред масивна дъбова врата с две ключалки, по една от всяка страна, но на нашия етаж тя не беше затворена и се виждаха първите стъпала, засукващи се около подпорния каменен стълб и ярко осветени от едно изцяло прозорче, издълбано в извивката на стената, което точно същата извивка скриваше от погледа ни, тъй че виждахме само нахлуващата през него искряща светлина на слънчевия следобед, къпеца майсторски изсечените от Йона златистожълти стъпала. Спомням си, че седях на една табуретка и облегнал се на стената, слушах Есکورгол, докато блуждаещият ми из стаята поглед току се спираше върху тази изцяла, нежна и загадъчна вдлъбнатина, следваща виещите се нагоре около колоната стъпала чак до заключената дъбова врата, зад която живееше пленницата, виждана досега от нас само на прозореца и отдалеч. За мен това беше просто една приятна игра за въображението — ей тъй, между другото, но за клетия Франсоа, който според думите на Малката Еликс съвсем се беше смахнал по Диан, нещата стояха другояче. С втренчен, печален поглед и леко потрепващи устни, той се взираше в

лъчистата спирала на стъпалата така, сякаш водеше към недостъпния вход на райските градини.

Внезапно Ескоргол млъкна, затвори очи и подир малко рече:

— Виж ти! Чувам някой да иде!

Станах, доближих се до тесния, разположен току над бойните площадки прозорец и се взрях в черния път, който от завоя на Бьоните свиваше насам, към порталната кула, но не видях жива душа и освен няколко птичи крясъка, не чух нищо. Самсон застана до мен и също взе да се ослушва. Междувременно Ескоргол, който беше грабнал подпряната до леглото му аркебуза, затвори отново очи, вслуша се за миг, сетне положи оръжието си на пода и каза:

— Иде сам и е бос.

После се присъедини към нас и на свой ред се вторачи над главите ни във все така безлюдния път. Франсоа дори не помръдна от мястото си, унесен не в мисли, а в една-едничка мисъл.

След малко в края на идещия насам откъм Бьоните път се появи отначало нечия глава, сетне раменете и накрая цялото тяло. Походката не оставяше място за съмнение — жена беше. Когато наближи, забелязах, че косата ѝ е толкоз черна, та едва очите ѝ се виждаха, а и е твърде оскъдно облечена и поради туй с крака съвсем найаве и полуоголени гърди, но инак снажна и с вид горделив въпреки дрипите си.

— Що искаш, моме? — подвижна ѝ Ескоргол от прозореца, като я оглеждаше с поглед едновременно жаден и недоверчив. — Ако ще просиш, хич не се и спирай! Днес милостиня не даваме.

— Не съм просякиня! — гордо отвърна девойката. — Дошла съм да поговоря с господарите на Мепеш за каменаря Йона.

— Че аз те знам тебе! — възкликнах аз и се надвесих от прозореца. — Ти си Сарацинката, дето преди четири години главатарят на румите ни я остави като заложенница, а чичо Совтер прати на работа във Волпери в Монтиняк.

— Същата съм, Сарацинката! — потвърди тя и вирна глава, сякаш името ѝ бе титла някаква.

— Щом я познавате — рече Ескоргол и подаде на всеки от нас по един кинжал, — слезте да ѝ отворите малката вратичка, но след туй веднага пуснете пак и трите резета! Аз оставам да вардя тук!

Спуснах се тичешком по тясната вита стълба, която от другата страна на огнището продължаваше описаната преди малко от мен стълба за горния етаж и имаше същите размери, но бе далеч по-неприветлива, тъй като в приземната си част се осветяваше единствено от разположените на лакът разстояние една от друга бойници, откъдето човек можеше, без да се излага на опасност, да обстрелва неприятелите, в случай, че разбиеха портата. Самсон ме следваше по петите и в момента, в който вдигнахме едно подир друго трите резета на малката врата, ние застанахме от двете ѝ страни и скрихме кинжалите зад гърба си, както ни беше учил баща ни. Сетне опънах веригата, която позволяваше на вратата само да се откrexне, и превилата се одве Сарацинка се провря странишком през тесния проце́п. Едва-що влязла, аз светкавично я сграбчих за ръката и като опрях върха на ножа в гърлото, заповядах ѝ да не шава, докато Самсон отново не залости вратата. Сторил това, той изви другата ѝ ръка на гърба и на свой ред я подпря с кинжала си между плешките, като ѝ заяви, че сега ще бъде претърсена от мен. Затъкнах кинжала в пояса си и отначало изключително сериозно се захванах да я обискирам, като надзърнах дори и в малката ѝ кошничка, която се оказа празна. След като се убедих обаче, че оскъдното ѝ, при това твърде парцаливо облекло не крие никакво оръжие, обискът ми навакса по времетраене онова, което бе изгубил като приди́рчивост.

Кършейки снага, Сарацинката се разкикоти, стрелна ме с искрящ поглед изпод катраненочерната си грива и възкликна с насмешлив и едновременно подрезгавял глас:

— Бога ми, млади гос'ине, не ще и дума, че за четири години много сте пораснали, като гледам начина, по който ме тършувате! Я по-добре кажете на рижавия си брат да не ме мушка чак толкоз в гърба. — И потръпвайки, добави през смях: — Не нося никакви други оръжия, освен ония, дето погубват мъжете!

— От тях обаче имаш в изобилие! — не ѝ останах длъжен аз и така я погледнах, че цяла се разтресе. — Самсон, прибири ножа и вдигни решетката! — обърнах се аз към брат ми, без да изпускам ръката на Сарацинката, но вече не от необходимост някаква, а просто защото ми беше приятно да усещам под пръстите си нейната стегната, свежа плът, пък и бях силно очарован от това тъй ненадейно посещение по време, когато бяхме обречени на мъчителен плен зад

мепешките стеки както поради размириците, така и от решението на съда, който ни бе обявил извън закона. Защото сега и дума не можеше да става да напуснем замъка, та дори и за да идем до Сарлат, където пак бяха взели връх най-върлите паписти.

След като отново спуснахме решетката и махнахме успокояващо на Ескоргол, който със завист гледаше подире ни от прозореца (в близкия час негов единствен слушател, ако изобщо го слушаше, разбира се, щеше да бъде брат ми Франсоа), аз не се двоумих особено при кого да заведа Сарацинката — при Совтер, или при Жан дьо Сиорак, а почти начаса реших да я отведа при баща ми, тъй като отлично знаех каква кисела физиономия ще направи оня, сивокосият, докато бях също толкова уверен, че при вида ѝ баща ми ще се развесели, а и ще ни позволи да присъстваме на разговора им. Освен това бях забелязал, че въпреки дрипавата риза и босите си, покрити с прах нозе, тя беше много чиста, с лъщяща сресана коса, със свеж дъх и без следа от каквато и да било нечист, способна да възмути тъй чувствителния нос на баща ми.

И така, отведох я аз в библиотеката и обясних на баща ми коя е девойката.

— А, помози бог, Сарацинко! Какво ли само не чувах за теб през тия четири години! — възкликна Жан дьо Сиорак и се изправи с ръце на кръста и вирната брадичка, докато я оглеждаше със сините си очи, от които тъгата за някое време изчезна. — Какво те води насам? — поинтересува се той с обичайната му нявга приветливост.

— Дойдох да ви се жалвам, гос'ин барон! — отвърна Сарацинката с дълбок реверанс, при което парцаливата ѝ риза зина до кръста и позволи да се насладя до най-малка подробност на откритата се гледка не само на мен, но и на баща ми, вярвам. Сетне с наведени очи добави: — Вашият каменар Йона ме насили.

— И таз добра! — ахна баща ми и престорено се намръщи. — Но туй е наказуемо със смърт злодеяние и заслужава бесило! И къде стана това? Из друмищата нейде или през девет планини в десета?

— В пещерата му — отвърна Сарацинката, премрежила лицемерно очи.

— А ти какво диреше в пещерата му, гълъбице? — полюбопитства Жан дьо Сиорак.

— Отидох да видя вълчицата му, за която се говори, че е същинско чудо, тъй я бил опитомил!

Баща ми се разсмя.

— Чудото е, че си извървяла боса пет левги от Волпери до пещерата на Йона само за да видиш вълчицата му! Йона беше ли те поканил?

— Не, гос'ин барон. Не бях го виждала от онази нощ, когато ме освободи от дирека, за който ме беше вързал главатарят на румите. Ала инак беше много любезен, когато ме видя в пещерата си.

— Виж, това вече го вярвам — кимна баща ми.

— Даде ми да пийна козе мляко и понеже бях уморена, пък и вълчицата му си лежеше, рече ми да облегна глава на хълбока ѝ и да я галя. Тъй и сторих. Тогава и той се излетна до мен, а аз му рекох: „Йона, ама и ти имаш много хубава козина по гърдите!“ — и взех, че го погалих с другата ръка. И тъй, както ги галех по козината и вълчицата тихичко поръмжаваше под главата ми, а Йона ме гледаше с очи, досущ като пълни луни, знам ли и аз каква магия стана, та отведнъж вече не бях девица!

Настъпи мълчание, тъй като покрай разказа ѝ всеки от трима ни се беше унесъл в свои си мисли. Казвам: от трима ни, защото дори целомъдреният ми брат Самсон се беше изчервил.

— В това няма кой знае каква магия — забеляза Жан дьо Сиорак.

Сарацинката премига ситно-ситно и възрази:

— Има обаче насилване!

— Добре, гълъбче! — отсече баща ми. — Както ще да е било, но щом ти така твърдиш, ще се наложи като негов господар да въздам справедливост и да пратя Йона бит и пребит на бесилото!

— О, не! И дума да не става! — извика Сарацинката буйно и разтърси гривата си. — Не му е времето да го бесите точно сега, когато съм решила да се венчая с него!

— Гледай я ти нея, никак не била злопаметна! — подсмихна се Жан дьо Сиорак. — Ами Йона?

— И той го иска, съгласно хугенотската ви вяра.

— Не си ли католичка? — попита баща ми, възвърнал си изведнъж предишната сериозност.

— Отначало бях мохамеданка — отвърна Сарацинката простодушно. — Сетне румите ме направиха католичка, а отсега

нататък ще изповядвам вярата на мъжа си.

— Ще рече, съпругът струва колкото вярата! Е, добре, можеш да бъдеш доволна, Сарацинко! — заяви Жан дьо Сиорак. — В крайна сметка се оказа, че не си била залудо толкова път от Волпери до пещерата.

— Тъй е, много неща премислих през тия четири години, пък и през цялото това време нийде в Монтиняжската равнина не видях нито по-хубав, нито по-силен мъж от Йона.

Баща ми се разсмя:

— Е, тогава работата е в кърпа вързана, Сарацинко!

За миг обаче тя спря да кърши снага и да се върти, сетне с много сериозен вид възрази:

— Не съвсем, гос'ин барон! (И тутакси приклепна в също толкова дълбок реверанс, колкото, и първия.) Не ща аз да живея в пещера като дивачка някоя ведно с козите и вълчицата. Ще трябва да разрешите на Йона да си вдигне къща над пещерата!

— Изплю ли най-сетне камъчето, негоднице! — избухна в смях баща ми.

В същия миг откъм стълбището насам дочухме да потропва куцукащата стъпка на Совтер. После на вратата се почука и влезе сам той, като се начумери веднага щом зърна Сарацинката, и тозчас извърна поглед, за да го спре, изпълнен с безпокойство, върху побратима си.

— Жан — рече му Сиорак, сдържайки напирашото в него веселие, което Сарацинката бе донесла със себе си, — това е Сарацинката, вашата бивша заложница, която преотстъпихте на Волпери. Тя на драго сърце скланя да се венчае с йона съгласно нашата религия, стига той да си вдигне къща над пещерата.

— Къща! — повтори Совтер и негодуващо вдигна ръце към небето.

— Гос'ин екюйе, та вий имате всичко нужно за такъв градеж, и то в изобилие! — настоя буйно и доста рязко Сарацинката. — И камък за покривните плочи и стените дал бог, и вар или глина за спойка, и кестеново дърво за скелето, че и каменар си имате, дето и за зидар го бива! Защо и Йона, който ви слугува толкова добре и тъй храбро се сражава заради вас с румите, да си няма дом като всеки християнин?

— Брей, че устата била тази мома! — промърмори Совтер, комуто речта ѝ никак не се понрави.

Сетне с въздишка седна, но дума повече не каза, защото добре знаеше какво мисли по въпроса Сиорак.

За известно време настъпи мълчание, тъй като побратимите предпочетоха да не говорят, за да не се спречат.

— Сарацинко, а каква е тази върбова кошница, дето я държиш? — попита след малко баща ми.

— Подарък за вашето домакинство, гос'ин барон! — отвърна Сарацинката с нов реверанс, но този път не толкова дълбок, защото усещаше колко неловко би се почувствал Совтер, и с гордост поясни: — Изплетох я собственоръчно от клоните на върбите край вашите Бьони. Долу, под каменоломната ги има колкото щете!

— Я дай да видим! — намеси се неочаквано Совтер, протегна ръка, взе кошничката и внимателно я заоглежда от всички страни, като същевременно изпробваше якостта на върбовите пръчки и здравината на плетката. — Бива си те, Сарацинко! — одобри той майсторлъка ѝ, вече поомекнал. — Не си си губила напразно времето при румите. — И той я погледна, но не така, както я гледаше баща ми, разбира се, а преднамерено някак и пресметливо, след което попита: — А ще съумееш ли да измайсториш и презраменен кош за гроздобер?

— Вече съм плела такива — отвърна Сарацинката с изкусно престорена моминска скромност и без дори да шавне мургава снага, защото чувстваше, че нещата вече се нареждат в нейна полза и откъм Совтер. — За туй обаче — додаде тя — е нужно повече време и подебели пръчки.

— Ти по-добре кажи ще можеш ли да изплиташ по четири коша месечно? — прекъсна я Совтер строго.

— Мисля, че да.

Совтер само погледна баща ми и това бе напълно достатъчно двамината да се разберат.

— Добре тогава — рече той, — ще построим къща за двама ви с Йона, а ти, Сарацинко, ще ни плетеш по четири коша за месец. Първата година няма да получаваш нищо, но от втората ще ти плащаме по два гроша за кош.

— По три! — обади се баща ми.

— По три — повтори Совтер и раздражено сви рамене.

Сарацинката беше на седмото небе и само дето не подскачаше от радост, дордето я изпровождах до порталната кула, без изобщо да я е грижа за очакващата я даром мъка на пръстите, на ръцете и гърба в името на едничкото щастие да живее в дом, съграден от мъжа ѝ, с който щеше да се обогати имотът на двамината му господари.

Омъжихме я според нашата религия само два дни по-късно, защото нямаше никакво време за губене, тъй като плътският грях бе вече налице. И ето че нагазила в студените води на Бьоните, Сарацинката веднага се захвана да сече върбови пръчки. Така от тази дата Мепеш започна да продава и кошове за гроздобер по едно и също време с бъчвите за вино, майсторени от Фожане — стоки, които чудесно се допълваха и чиято съвместимост се оказа от несъмнена полза за побратимството, ако съдя по грижливо водените от Совтер сметки в *Мисловника*.

Вестта за победата на Монлюк над нашите при Вергт достигна до Гиз, когато дукът обсаждаше хугенотите в Руан. Отбраната на града се ръководеше изключително умело от Монтгомъри, същия онзи висок и муден младеж, когото Катерина Медичи бе смъртно възненавидяла, след като на един рицарски турнир отломъкът от копието му беше пронизал многообичания ѝ съпруг в окото. И макар случилата се преди три години злополука да бе съвсем случайна, тъй като Монтгомъри се беше сражавал в тази последна схватка по изричната заповед на Анри II и против собствената си воля, това с нищо не бе уталожило омразата, изгаряща италианката. Дребна, топчеста и с кукленско лице, но с челюсти на хищник, тя си бе извадила поука от униженията, изтърпени от нея през периода на царстването ѝ, когато не беше първа дори в собствения си креват, и се бе научила да лицемери. Сега спокойно можеше да се усмихва с големите си жабешки очи на някой събеседник и в същото време да замисля гибелта му, но без при това да прибързва, а изчаквайки търпеливо своя час. И за Монтгомъри този час вече беше ударил! Хугенотът щеше да заплати двойно: както за бунта си срещу Шарл IX, така и за отломка от копието, който бе пропуснал да захвърли навреме. Всеки божи ден, напук на артилерийската канонада и пушечната стрелба, Регентката слизаше в окопите и с примера на безстрашието си ускоряваше военните действия.

Гиз възнамеряваше да нанесе първия си удар по Орлеан, но когато Конде предаде Хавър на Елизабет Английска по силата на пагубния договор от Хамптън Корт, той побърза да обсади Руан, за да предотврати евентуален английски десант, който би хвърлил Париж в силен смут. Дукът просто не беше съобразил, че Елизабет няма никакво намерение да бърза с изпълнението на обещанията си за помощ на протестантите точно сега, когато държеше Хавър и преспокойно можеше да изчака края на войната, за да го замени срещу Кале.

Откакто католическата армия беше превзела форта „Сент Катрин“, който от висотата на морския бряг господстваше над Руан, тя чувстваше победата си съвсем близка и неминуема. На дело армията се командуваше от Гиз, а на думи — от триумвирите (Гиз, Сент Андре и Конетабъла), които в действителност бяха вече не трима, а четирима, откакто хваналият вяра на мъглявото обещание на Филип II да му върне Испанска Навара Антоан Бурбонски, наварски крал и един от първите велики принцове заедно с Конде, приел Реформацията, повторно се беше отрекъл от вярата си и сега отново ходеше на литургия и се кланяше на Девата. Жена му, Жана д'Албре^[4], ненавиждаше подобни увъртания. В малкото си наварско кралство тя беше останала вярна на убежденията си, без да обръща ни най-малко внимание на недоволството на двора. Но Антоан беше човек слабохарактерен и луда глава, който даваше право на говорилия последен, но за сметка на това се заглеждаше по първата срещната фуста. *Totus est Venereus*^[5] пише Калвин, който никога и за нищо не бе разчитал на него.

Под Руан той понечи да подражава на Регентката, като се изравни с безстрашието ѝ по безразсъдство и нареди да му сложат трапеза зад една стена, обстрелвана от хугенотите. Там с чудесен апетит похапна, но после, забравил къде се намира, се изправи в цял ръст и тозчас бе повален от пушечен изстрел. Когато градът беше превзет, той заповяда на войниците си да го носят на носилка из улиците, за да изпита сетно наслаждение от гледката на поголовно избиваните хугеноти, чийто доскорошен предводител и едноведец беше. Накрая предаде богу дух също толкова нелепо, колкото и бе живял, оставяйки подире си една жена, била мъжът в семейството, и

един син, който за щастие на френското величие приличаше на майка си^[6].

Падането на Руан бе последвано от всичко най-лошо, което човек изобщо е способен да си представи, но Катерина Медичи така и не подучи жадуваното удовлетворение — Монтгомъри ѝ се изплъзна, като скочи в една галера и се спусна по течението на Сена. Забелязвайки веригата, която католиците бяха опънали напреко на реката при Кодбек, той обеща на гребците свобода. Каторжниците с рев наблегнаха веслата и галерата разкъса веригата с носовия си таран, след което Монтгомъри се добра до морето и до английския бряг. Но съдбата не му остана длъжна. Две години по-късно тя му устрои втора среща с Катерина Медичи и със смъртта.

На пръв поглед превземането на Руан не беше нищо повече от нова винетка в короната на Гиз, същата, за която започваше да се шушука, че един ден възнамерявал да смени с короната на Шарл IX. При все това на тръгване от Руан за Париж дукът бе мрачен като буреносен облак, защото му се беше наложило да дели славата от победата си с Конетабъла Дьо Монморанси, остарял на служба при трима крале, но така и не поумнял; с маршал Дьо Сент-Андре — безспорно значително по-млад от Конетабъла, но не и по-даровит, та дори и с онзи окаян безумец Антоан, за когото се говореше, че се бил оставил да го застрелят нарочно, за да може след това да обикаля на носилката си превзетия град като някой умирающ.

В Париж Гиз с изненада узна, че хугенотската армия, подсилена с три хиляди райтери и четири хиляди ландскнехти, които Д'Андьоло бе довел от Германия, беше завладяла Етамп, Ла Ферте-Але, Дурдан и Монлери. Тук, разбира се, не става дума за някакъв прелом във войната: хугенотите просто бродеха край столицата, без обаче да смеят да я обсадят. Превземането на упоменатите градчета имаше за единствена цел да предостави възможност за плячкосване на райтерите и ландскнехтите, който вече бяха надали вой за заплатата си. И понеже този вой все повече се усилваше, Конде и Колини решиха да потеглят за Нормандия, привлечани от миража на паричната и военна помощ, обещава им от Елизабет Английска.

Хугенотите напредваха на запад бавно, постоянно задържани от каруците, в които райтерите бяха натоварили плячката си. Кралската армия се спусна подире им, застигна ги и въпреки ускорения им сега

ход продължи да ги следва, кажи-речи, по петите. Опасявайки се да не би роялистите да нападнат ариергарда му, Колини убеди Конде да спрат и да им дадат сражение. Избрано беше и подходящо място — Дрьойската равнина, където Колини възнамеряваше да разгърне петхилядната си конница.

Гиз, заел десния фланг на кралската армия със свитата си и хоругвоносните отреди на френските ветерани, беше отказал всяка предлагана му командна длъжност, тъй като нямаше никакво намерение отново да вади с гола ръка кестените от огъня заради когото и да било друго, освен заради самия себе си. Изправил се в целия си внушителен ръст в стремената на своя огромен черен испански кон, той спокойно оглеждаше околността и без дори да помръдне, сякаш бе на театрално представление, остави Конде и Колини да разгромят Конетабъла.

— Господин дук, господин Конетабъла търпи поражение!

— Виждам — промърмори Гиз.

— Господин дук, господин Конетабъла е ранен!

— Виждам.

— Господин дук, господин Конетабъла е пленен!

— Виждам.

Прекалено заетите с избиването на разбитите части хугеноти надаваха вече победоносни викове, когато Колини посочи със сабята си Гиз и отредите му, замръзнали неподвижно в десния край на бойното поле, и възкликна:

— Виждам там пълчища, които ще ни връхлетят!

Няколко мига по-късно преценилият, че противниците са вече достатъчно изтощени Гиз отново се изправи в стремената и извика:

— Хайде, приятели, вече всичко е наше!

И като увлече в порива си испанските пешаци, той пръсна протестантската пехота в безредно бягство. Конде беше ранен в ръката и пленен. Хугенотите бягаха. Четири часа по-късно всичко изглеждаше вече решено, когато изневиделица върху десния фланг на победоносната армия връхлетяха хиляда райтери и триста войници, които Колини беше успял да събере и поведе след себе си. Те пометоха католическата конница, но се оказаха безсилни пред настръхналият от пики батальон на френските ветерани хоругвоносци. Колини отстъпи,

а всеизвестно е, че от него по-голям майстор в отстъплението и пораженията нямаше.

Гиз не посмя да го преследва твърде надалеч. Всъщност победата, която беше удържал и над врагове, и над съперници, далеч надминаваше очакванията му: Конетабъла беше пленник, а маршал Дьо Сент Андре — покойник. Отсега нататък триумвиратът щеше да се състои от един-единствен триумвир, самия него. По същата причина красивият червен архангел на Светата римокатолическа църква бе останал и едничкият стълб, на който се крепеше тронът.

Той обсипа Катерина Медичи с очарователни писма, в които по хиляди възможни начини изразяваше почителността си към краля и самата нея и най-подробно ѝ описваше славната си победа при Дрьо. Това обаче не го задоволи и месец по-късно той пристигна в Блоа, като завари кралицата-майка в момента, когато се канеше да седне на масата и се поинтересува ще ли благоволи след обед да му даде аудиенция.

— Иисусе Христе! Братовчеде! — възкликна кралицата, като се преструваше на по-удивена, отколкото бе всъщност. — Чувате ли се за какво ме молите? Аудиенция! Но защо ви е?

— Бих искал да уведомя двора за всичко, което извърших, откакто напуснах Париж начело на вашата армия.

— Но аз вече го знам, братовчеде! Вие всичко ми описахте в писмата си.

— Госпожо — прекъсна я Гиз със спокойна увереност, — бих желал да го чуете от устата ми, а също и да ви представя всички онези предани на краля и на вас самата командири, които тъй безстрашно се сражаваха за двама ви при Дрьо!

И кралицата се видя принудена да приеме това, което не можеше да откаже с обичайната си приветлива доброжелателност. След обед Гиз отново се яви пред нея, облечен от глава до пети в своя тъмночервен сатен и заобиколен от капитаните си — същински крал в обкръжението на своите министри, стори дълбок поклон пред кралицата и Шарл IX, след което с наивно красноречие и не дотам наивна предумисъл подхвана героическото си повествование.

Кралицата-майка го слушаше, като му се усмихваше с изпъкналите си разлати очи и току поскърцваше със зъби зад дебелиите си кръгли бузки. Тя отлично разбираше, че Гиз бе съумял да спечели

битката при Дрьо два пъти — веднъж там, на бойното поле, и повторно тук, описвайки я пред двора.

Когато Гиз най-сетне спря да се превъзнася, кралицата щедро обсипа капитаните и висшите офицери с усмивки и ласкателства, с горещи благодарности и уверения във вечна признателност. Но щом видя дукът и неговите ветерани да се отдалечават, от гърдите ѝ се откъсна дълбока въздишка на облекчение. Тя не обичаше нито войната, нито честолюбивите пълководци. Не убягна от вниманието ѝ и това, че Гиз прекомерно се бе възвисил, или с една дума, че стълбът повече разклащаше престола, отколкото го крепеше.

А що се отнася до разказа му за подвизите при Дрьо, то той просто ѝ преседна. Пред сраженията Флорентинката предпочиташе дипломацията, а в нея тя си служеше само с три оръжия: преговорите, височайшия брак и политическото убийство.

Както научих по-късно това от слугите му, нашият приятел, роднина и съюзник Франсоа дьо Комон — думата ми е именно за Франсоа, най-големия брат от Комонове, а не за Жофроа, абата на Клерак — също бил там, сред придворните, и чул отегчителното славословие на Гиз. Отишъл бил в двора, за да се оплаче от Монлюк, който му беше отнел Миландския замък, обложил с откуп абатството на брат му и опустошил владенията на зет му, барон Дьо Бирон.

Не ще и съмнение, че моментът за подобна жалба бе изключително неподходящ, особено сега, когато Гиз бе на върха на могъществото си. Франсоа обаче не пожела да отстъпи и тъй като кралицата не смееше да го приеме, докато дукът се намираше в дома ѝ, на старшия Комон му хрумна странната идея да се обърне по-скоро направо към бога, отколкото към светиите му, и поиска аудиенция от Гиз. А това бе все едно да се навреш в устата ма вълка.

Заобиколен от свитата си, Гиз му даде аудиенция и със сурово и царствено изражение на лицето мълчаливо изслуша оплакванията на Франсоа дьо Комон от Монлюк. Сетне, повишавайки тон, за да го чуят всички, рече:

— Удивлявам се, господин Дьо Комон, че дирите справедливост точно от мен, след като цялото ви поведение във вашата провинция само по себе си ви обвинява и осъжда! Не отричам, че не вдигнахте открито меч срещу краля, но затова пък подкрепихте хугенотския метеж и укривахте бунтовници във владенията си, откъдето бяха

нанесени толкова удари срещу нашите. Това ще го потвърдят не само господата Дьо Шари и Дьо Отфор, но и мнозина още измежду благородниците-католици от вашата провинция. Тъй че единственото удовлетворение, което кралят би могъл да ви даде, е да ви наложи наказанието, искано от самия вас за господин Дьо Монлюк, този храбър и доблестен воин, служил предано на короната и пролял в името на краля истински реки от кръв!

— Реки! — възкликна Франсоа дьо Комон. — Добре го казахте, господин дук, наистина много добре!

— Да, добре го казах! — отвърна Гиз гневно и скочи на крака. — В служба на краля Монлюк проля повече реки от кръв, отколкото капки сте пролили със сабите си вий и тримата ви братя, взети заедно! Ето защо Монлюк заслужава много, а вие — твърде малко. Запомнете това, господин Дьо Комон, и си вземете бележка, докато е още време!

Франсоа дьо Комон се оттегли, силно засегнат от публично отправените му оскърбления. Да беше по-предпазлив, той би напуснал кралския двор начаса и при това в галоп, за да се прибере колкото се може по-скоро в родния Перигор. Но Миландският замък му беше толкова скъп, че той продължи да упорства. Залагайки на плъзналия слух, че Гиз още същата вечер бил изказал съжаление за рязкото си държане спрямо него — освен това на следния ден се предвиждаше дукът да напусне Блоа на път за Орлеан, който възнамеряваше да отнеме на хугенотите, — Комон му предложи да го придружи до квартирата му и яздейки стреме до стреме, двамината наистина размениха няколко учтиви приказки. Сетне Комон се сбогува с дука и потегли обратно към Блоа.

Но едва беше изминал и четвърт левга, когато насреща му се зададе Едм дьо Отфор, придружен от група военни, който се спря и пронизвайки го с яростен поглед, го укори за туй, че по време на размириците е допуснал от принадлежащи нему сгради да се води огън по католиците. Комон нямаше време дори да се оправдае — Отфор с извадена сабя се нахвърли отгоре му и му нанесе страхотен удар по главата.

Убийството стана на 3 или 4 юли 1563-а, но и днес не бих могъл да кажа със сигурност в кой от двата дни точно. И толкова силна бе омразата срещу нашите, че то остана ненаказано и почти незабелязано. А и в действителност, за да си послужи с думите на Гиз, това бе само

нищожна капчица в сравнение с реките от кръв, които отново щяха да рукнат, след като на 5 февруари дукът затвори обръча около Орлеан.

Гиз вече беше завзел предградията Портро и Турел. Всяка вечер от началото на обсадата той минаваше на път за квартирата си през Сен Мемин, където заедно с оръженосеца си и двата коня се качваше на малка лодка, за да прекоси реката. На отвъдния бряг двамата отново възсядаха конете и продължаваха пътя си покрай малка горичка. На 13 февруари, в навечерието на насрочения от Гиз пристъп срещу Орлеан, един притаил се в гъсталака фанатизиран хугенот на име Полтро дьо Мере изпразни трикратно пищова си в същия онзи плещест гръб, който петнайсетина дни по-рано кралицата с такова облекчение беше гледала, докато Гиз се оттегляше подир надутата си епическа реч. Куршумите попаднаха в дясното му, незащитено от бронята рамо и Гиз, без да падне от коня, се повали по лице на стремника с думите:

— Заслужих си го, но мисля, че не е нищо страшно.

Той издъхнал шест дни по-късно. Колкото до Полтро дьо Мере, то веднъж извършил делото си, той препускал цяла нощ, но се заблудил и в крайна сметка призори отново се оказал на местопрестъплението, където бил и заловен. Подложен на разпит чрез изтезания, той признал, че е бил подсторен от Субиз и Дюбтер, като споменал и името на адмирал Дьо Колини, но тутакси се отметнал от думите си и упорито продължил да дава най-противоречиви показания дори и в часа на смъртта си, когато бил разпнат и разкъсан между четири коня.

Напразно Колини, който категорично отхвърляше отправеното му обвинение в подстрекателство към убийство, настояваше кралицата да му разреши очна ставка с Полтро дьо Мере, преди последният да бъде разпнат. Кралицата не пожела да го стори и може би имаше основателни причини за това. Девет години по-късно, когато заповяда да убият Колини, тя направи така, че убийството да бъде приписано на рода Дьо Гиз. И не навежда ли това на мисълта, че тя също имаше пръст в убийството на Франсоа дьо Гиз, както и че прекрасно я устройваше в него да бъде обвинен Колини?

„Не бихме могли да отречем очевидния божии промисъл!“ — писа Колини, когато узна за смъртта на Гиз. Няма съмнение, че подобна фраза Флорентинката, за чиито думи никой никога не се бе хващал, едва ли би произнесла. Но промисълът в това убийство, независимо от

това дали имаше пръст в него или не, променяше коренно живота ѝ, укрепваше властта ѝ и заздравяваше престола на нейния син.

Гиз едва-що бе изстинал в гроба, когато кралицата направи някои отстъпки на протестантите. Тя заповяда на Монлюк да престане да разорява владенията на барон Дьо Бирон и да върне Миландския замък на злочестите ни братовчеди Комон. Кралицата несъмнено залагаше компромиса и мира на карта, но рискувайки по такъв начин, тя се стремеше да извлече от тази игра възможно най-голяма полза за своята власт и за сина си.

В лукавството си тя стигна дори дотам, че уреди започването на преговори между двата враждуващи лагера в лицето на Монморанси и принц Дьо Конде, първият, от които беше пленник на хугенотите, а вторият — на роялистите. И единият, и другият жадуваха да си възвърнат свободата и тъй като принцът бе по-младият от двамата, по-пристрастеният към жените и по-нетърпеливият, той се съгласи на много повече отстъпки, отколкото всъщност биха склонили да направят хугенотите.

Амбоазкият едикт^[7], който той подписа през март 1563 година, нанасяше нежелателни за нас поправки в залегналите в Януарския едикт определено по-демократични постановления, тъй като ограничаваше свободата на протестантското вероизповедание в границите на именията на независимите владетели „ведно със семействата им и подвластните им люде“, а за простосмъртните реформисти — в един-единствен град за всяко окръжие. Калвин сурово осъди суетата на онези знатни велможи, които, след като веднъж получиха съсловната привилегия да се молят в замъците си на Всевишния посвоему, твърде малко се интересуваха от притесненията, на които се излагаше в градовете и селата мнозинството протестанти. Баща ми и Совтер напълно споделяха възмущението на Калвин и на съзнателните хугеноти, но нямаха основание да го заявяват съвсем открито, тъй като не бяха участвали в сраженията. Освен това и те самите бяха от онези, който „ведно със семействата им и подвластните им люде“ бяха облагодетелствани от едикта. Но, от друга страна, възстановяването на мира бе от изключително голяма полза за тях, в което сами ще се убедим по-нататък.

[1] Стара мярка за вместимост, около едно кило. — Б.пр. ↑

[2] Кош без дъно или кафез, изпълнен с пръст и камъни за укрепване на насипи и стръмни откоси. — Б.пр. ↑

[3] Монаси от францисканския орден. — Б.пр. ↑

[4] Жана III д'Албре (1528–1572), кралица на Навара (1555–1572). — Б.пр. ↑

[5] На Венера цял отдаден (лат.). — Б.а. ↑

[6] Бъдещият крал Анри IV. — Б.а. ↑

[7] Едикт, провъзгласен през месец март 1563 г., с цел да се сложи, край на религиозните междуособици и предоставящ ограничена свобода на вероизповедание на хугенотите. — Б.пр. ↑

ГЛАВА ДЕВЕТА

След подписването на Амбоазкия едикт, който признаваше съществуването и правата им, хугенотите престанаха да бъдат люде извън закона. Това означаваше, че можехме отново да наобикаляме селата си, а баща ми да отиде в Сарлат, което той и стори, но след като по-напред се разпореда да изпроводят до замъка ѝ Диан дьо Фонтенак, вече напълно оздравяла и преливаща от жизненост. Жан дьо Сиорак можеше да я отпрати и преди месец още, но тъй като се доверяваше на Фонтенак колкото на усойница, а още повече и в такова размирно време, той на драго сърце се реши да позадържи в Мепеш подобен залог, осигуряващ го срещу всяко вероломство от страна на нашия добър съсед. След заминаването на Диан, която през целия си престой в Мепеш нито веднъж не напусна порталната кула и никой от нас, с изключение на баща ми, така и не видя, освен отдалеч и на прозореца ѝ, загърната в бялата си шуба и вперила в нас зелените си очи; та след заминаването ѝ почувствахме такава неимоверна пустота, сякаш любима нам поема завинаги се бе изтрила от паметта ни. А да не говоря за клетия Франсоа, полагащ всички усилия, за да скрие униинето си, което побратимството тъй и не благоволяваше да забележи.

Фонтенак изпроводи с нарочен пратеник до барона на Мепеш едно изключително любезно писмо, петстотин екю в дар и един испански кон. Парите баща ми върна, но грижливо скъта писмото в сандъците си и задържа коня. Това бе черна кобила, доста дребничка наистина, но инак цялата огън, която аз възседнах още първия ден след провъзгласяването на едикта, когато баща ми тръгна по работа за Сарлат, придружен от Марсал Кривоокия, Фожане, двамината братя Сиорак и тримата си синове, всеки с по два пищова в кобурите на седлото и с висяща за темляка на дясната му китка гола сабя. Баща ми се опасяваше не толкова от засада някоя по пътя, колкото от избухването на вълнения сред простолудието в самия Сарлат, насъсквано от проповедниците, които (също недоволни от Амбоазкия

едикт) на всяка неделна литургия бълваха хиляди проклетия срещу нашите.

Прокурорът, Гийом дьо ла Порт, когото междувременно бяхме предупредили за нашето идване, вече чакаше баща ми при Ландревийската порта. Той ни помоли да приберем сабите, което ние тозчас сторихме, и тръгна да ни съпроводи, яздейки стреме о стреме с баща ми, усмихнат и словоохотлив, но без за миг дори да изпуска от очи прозорците, като прекоси така заедно с нас цял Сарлат, та чак до Ригодийската порта. Оттам, наблюдаван с огромно любопитство от минувачите и накачулилите се един върху друг по прозорците зяпльовци, малкият ни отряд потегли обратно, сетне свърна вляво, мина покрай дома на епископа и катедралата, пред която господин Дьо ла Порт се прекръсти, а баща ми от учтивост свали шапка, и накрая спря пред кметството, на чиито стъпала бе посрещнат от господин Дьо Сали, главнокомандуващ кралските войски в Перигор, разквартирувани в Сарлат, както и от двамината градски консули. И всичко това мина мирно и тихо и без каквато и да било проява на враждебност от страна на населението, ако не се смятат два-три зловни погледа, отправени ни от прозорците от неколцина фанатици, които обаче се дължаха по-скоро на религиозно рвение, отколкото на лична неприязън.

С една дума нищо не се случи и това силно ме огорчи, тъй като бях вече дванайсетгодишен и за първи път носех сабя, както подобава на истински благородник, и макар тя да беше доста къса, аз бях до немай-къде горд и изпъчил се на испанската си кобила, се чувствах непобедим. След като се спешихме и поверихме конете си на нашите войници, двамата със Самсон придружавахме баща ми навсякъде, като брат ми крачеше от лявата му страна, а аз — от дясната, свъсил страховито вежди и с небрежно отпусната върху дръжката на сабята ръка, като не спирах да се озъртам наоколо с изключително самонадеян вид. Някъде около пладне баща ми направи обичайното си посещение при Франшу, връчи ѝ поредното малко подаръче, сетне дълго ѝ шептя нещо в ухото и вече тъкмо си мислех, че едва ли някога ще спре да я мляска по бузите и да потупва закръглените ѝ ръце, когато той най-сетне се сбогува.

Макар да беше вече хугенотка и жена семейна, нито в Брьой, нито в Мепеш окончателно се бяха примирили с присъствието на Сарацинката, та се наложи как ли не да го усукваме и пресукваме, за да бъде тя най-сетне приета, и то преди всичко от жените, възмутени до дъното на душата от очите, косата и цвета на кожата ѝ.

Първият, успял да се наложи на жена си по ясен и недвусмислен начин, беше Кабюс, и това стана, когато Като категорично отказа да изпълнява задълженията си на съседка, твърдейки, че Сарацинката в никакъв случай не е жена като жените.

— И какво ѝ е тогаз по-различното? — ревна заплашително Кабюс и със страховито изражение на лицето засука мустак. — Че няма ли си и тя като теб и две ненки, и дупка за мъжкото, че и корем, за да си износи рожбата? Е, не ще и дума — додаде той с присъщата си гасконска тактичност, — че, няма нито прелестното ти личице, Като, нито пък добрите ти обноски, но щом моят побратим Йона си я харесва такава, каквата е, то значи в крайна сметка разликата опира само до козината, както е и при кучетата, от които някои са черни, други — рижави или на петна, а трета — бели като сняг. Знай от мен, Като, че доброто животно си личи не по косъма, а по работата!

Но на раздумката подир вечеря Малигувица и Барберин подхванаха друга песен. След смъртта на Изабел баща ми на драго сърце предпочиташе да се заседява при хората ни, отколкото да бърза веднага да се присъедини към Совтер в библиотеката, въпреки че там гореше много по-буен огън. Баща ми обаче се нуждаеше не толкова от тази топлина, колкото от простодушието и веселието на нашите войници, а също и от присъствието на жените, и преди всичко — от това на Барберин и нейните двамина малчугани, единият от които не изпускаше полата ѝ, дордето другият се гушеше в люлката си от кестеново дърво, която дойката току побутваше с крак в очакване да дойде време, за да накърми и единия, и другия — гледка, очароваща всички ни, но най-вече баща ми, чиито мисли минаваха по-напред през сърцето, а сърцето му се подчиняваше първо на чувствата. Освен това сега Анет и Жаку биха били млечни братя на двамата мъртвородени синове, които Изабел беше добила, и от които вторият ѝ бе струвал живота. Вече споменах, че намерението на баща ми бе те да бъдат възпитани в замъка, но в никакъв случай като доведения ми брат Самсон, разбира се, а горе-долу както братовчедите ни Сиорак, като по

този начин щяха да заемат положението както на слуги, така и на роднини. С тях, поне така твърдеше баща ми, ни свързваше по-скоро млечна, отколкото кръвна връзка, а пък и Анет беше кръщелник на Изабел дьо Сиорак.

Двамата малчугани по нищо не приличаха на връстниците си, каквито в нашите села срещаме множество: покрити от глава до пети с мръсотия, с гъмжащи от въшки глави, а през лятото — и от струпалите се в тъглчетата на очите им неизбежни мухи. Напротив, бяха белички, розовки и с неизменно чиста косица, защото баща ми толкова много държеше на чистотата, че в придирчивостта си нерядко стигаше дори дотам, да укори Фожане пред всички ни, и то на трапезата:

— Краката ти вонят, драги! Я иди да ги измиеш на помпата!

Макар че от самото начало на седянката Барберин дори за миг не бе престанала да го дундурка в люлката му, Жаку ненадейно пронизително писна, в резултат на което Анет на свой ред се разхленчи и заради това начаса отнесе един шамар от майка си, тъй като за вечеря бе получил не само паница много вкусна чорба, бучка сирене от козата на Йона и компот от ябълки, но дори и малко месо, и сега ревеше не от глад, а от лакомия. Барберин се наведе, взе Жаку в скута си и го обсипа с толкова благи, толкова ласкави и гальовни думички, че изведнъж нетърпимо ми се прищя да съм на негово място. Успокоено от нежния шепот, бебето притихна и тя го подаде на Малката Еликс, която положи всички усилия да продължи поменика от глезотии, докато майка ѝ се зае да разплита вързанките на сукмана си. Тя го правеше свенливо свела поглед, щото инак толкова мъже седяха около нея, но едновременно с вид някак горделив и тържествен, тъй като отлично съзнаваше, че си върши занаята и го върши добре, като доставяше на двамината си малчугани вкусна супица в чудесна гаванка, а на зрителите — удоволствие от гледката. Шнурът ѝ бе както винаги цял във възелчета, които не минаваха през петелките, та тя захвана да ги развързва едно по едно със своите дебели, топчести в крайчеца пръсти, без при това ни най-малко да бърза, като така още повече усилваше нетърпението ни.

— Гледам те, Барберин — рече баща ми (но това той повтаряше всяка вечер), — та се сещам, че трябва да ти донеса от Сарлат нов шнур.

— О, този още си го бива, пък и са толкова скъпи! — успокои го Барберин, разплитайки и последния възел, и тозчас с уверен, щедър жест извади от пазвата си първо дясната, а сетне и лявата си гърда — тъй напращели и двете, толкова бели и валчести, че в стаята настъпи дълбоко мълчание, нарушавано единствено от тихичкото прашене на огъня и лакомото мляска не на двамата гладници.

За Барберин бе съща благодат да я облекчават тъй, от два чучура, от неизчерпаемото й мляко, чийто наплив между две кърмения ужасно я измъчваше и беше причина Анет, който караше вече четвъртата си година, все още да бъде допускан до тези пиршества, макар това да не минаваше без известни главоболия.

— Ох! Олеле, божке! — попълкваше Барберин, чийто ръце бяха заети и поради туй не можеше да накаже виновника сама. — Еликс, я шляпни по дупето тоз малък грубиян! Съвсем ме изпохапа!

Еликс плясваше Анет по задничето и той веднага пуцаше гърдата, ала само колкото да изреве негодуващо, след което отново я налапваше, но вече, без да си изпробва зъбките на нея.

И съмнение нямаше: в очите на баща ми наистина се бе прокраднала лека печал, докато се любуваше на тези тъй хубави, здрави и розови момчурляци, особено на Анет, същи дявол вече, палавник и на всяко гърне мерудия, както подобава на момче, вместо на двамината синове, които беше изгубил, и които сега щяха да бъдат на същата възраст, а да не говорим, че в този случай и Изабел щеше да бъде жива и не би търпяла сега мъките адови. Безспорно е, че и вечното проклетие, както и спасението са в ръцете господни, и че в непостижимата си мъдрост едничък Той решава съдбините ни, но за люде като нас, дете не вярвах в чистилицето, таз нечестива притурка към истинното слово божие, бе наистина непоносимо да си представяме, че едно човешко същество, което толкова нежно бяхме обичали приживе, е обречено след смъртта си на вечните мъки.

И ако тогава на баща ми му бе минала през ум същата тази мисъл, а тя несъмнено често го спохождаше, щом я бе записал дори в *Мисловника* си, — то той навярно бързо я бе прогонил от съзнанието си, за да се наслади на очарованието на мига, тъй като в очите му припламнаха весели искрици, дордето слушаше одумките, които Барберин и Малигувица от началото на седянката не бяха престанали

полугласно да си разменят, но сега, сред възцарилата се поради кърменето на двете деца тишина, достигнаха до ушите на всички.

— Че и на всичко отгоре — заяви Барберин с онзи спокоен тон, който ѝ бе свойствен всякога, щом нейните момчетии се захванеха да я освобождават от млякото ѝ — тя е толкова грозна, щото просто да ти прималее!

— Тъй е, право казваш! — съгласи се Малигувица.

— И кой е толкова грозен? — намеси се в разговора им баща ми и любопитно изви вежди.

— Сарацинката — смотолеви Барберин сконфузена, че са я чули.

— Сарацинката, грозна!? — прихна баща ми. — Мила моя Барберин, никак не те бива да съдиш за хубостта на една жена! Знай, че за да бъде хубава, жената трябва да притежава три основни съставни части, отговарящи на същите три и при коня, сиреч: гърди, задница и грива. А Сарацинката е богато и пребогато надарена и с трите, като достойнствата на първите две се подчертават още по-силно от тънкостта на снагата ѝ, а колкото до гривата ѝ, то по дължина, по гъстота и по якост тя може спокойно да се мери с гривата на черната кобила, дето ми я подари Фонтенак, която вятърът така красиво раздипля при галоп.

— Ще ме прощавате гос'ин барон, ама пък боята ѝ е една... — не се стърпя Малигувица.

Баща ми пренебрежително махна с ръка.

— Цветът на кожата е без значение, любезна! Твоята Гавашет е също толкова мургава, колкото и Сарацинката, но при все туй е такава красавица, че не един и двама ще си загубят ума по нея.

Гавашет наведе очи, а Малката Еликс стана кръв червена от яд, като в същото време обаче изпъчи гърди, за да привлече погледа на баща ми.

— Да, ама Гавашет е такава, щото е руми! — рече Малигувица и гордо погледна дъщеря си.

— Тя е толкова руми, колкото си и ти! — разсмя се баща ми, от все сърце и с многозначителен вид добави: — Но за това — нито дума повече!

За миг настъпи мълчание, след което Малигувица подхвърли с язвителен тон, сякаш искаше да си отмъсти на Сарацинката за току-що нанесената ѝ обида:

— Тя, Сарацинката де, не че е чак толкоз грозна, гос'ин барон, ама пък затуй е щерка на дявола и мора^[1]!

— Ти пък откъде знаеш това, Малигувице? — начумери се баща ми. — Да не би Всевишния да ти го е подшушнал?

— Не е, гос'ин барон, ама всичко е личба! Първом, преди четири години Сарацинката се появи ей тъй, отникъде. Настанихте я вий на работа във Волпери, а подир три години тя взе, че се обърна на вълчица и се тикна право в ръцете на Йона, та да я прибере в пещерата си.

— Като през цялото това време не престана да работи като прислужница във Волпери! — разсмя се отново баща ми. — Кулондр Желязната ръка я е виждал там всяка седмица, когато ходеше с каруците!

— Тогаз точно ще да се е раздвоявала!

— Гледай ти, колко било лесно! Пиер, ти си виждал вълчицата. Я кажи коя лапа ѝ беше счупена?

— Дясната задна — отвърнах аз, доволен от предоставената ми в този процес роля.

— А имаше ли във Волпери по същото време счупен крак и Сарацинката?

— Нищо подобно, гос'ин барон! — обади се Кулондр Желязната ръка. — Вървеше си тъй, както ний двамата с вас.

— Сатаната може всичко! — не се предаваше Малигувица.

— В такъв случай се оказва, че е също толкова могъщ, колкото и Всевишния! — срязва я баща ми с внезапно променен тон и сурово свъси вежди.

— Ами, как щяло! Как щяло! — писна Малигувица и се прекръсти ужасена и толкова пребледняла, сякаш, около нозете ѝ вече трупаха кладата. — Благоволете да си припомните, гос'ин барон, че аз съм само една окаяна и невежествена женска и не знам нито кое и как, нито пък защо, та мога и да си мълча, ако смятате, че твърде много съм изприказвала!

— Не, Малигувице, все още не си казала достатъчно! — прекъсна я Жан дьо Сиорак, строго сбърчил чело. — Искam да чуя и останалите ти доводи!

— О, имам ги колкото щете, гос'ин барон! — увери го поокопитилата се вече готвачка. — Най-напред, вълчицата дотам

омагьоса клетия Йона, че той я залюби и пожела господ да я обърне в жена.

— Пошегувал се е просто! — вметна баща ми.

Лично аз не бях убеден, че пожеланието на Йона е било шега, още повече, след като го бях чул от самия него, но премълчах, защото сърце не ми даваше да zlepоставям каменаря.

— Тъй и стана! — заключи Малигувица тържествуващо. — Вълчицата се обърна в Сарацинката и се омъжи за Йона.

— Ако добре проумявам от туй вълмо нечувани глупости — рече баща ми, — вълчицата се е превърнала в Сарацинката, но въпреки това пак си остана вълчица, след като двете преживяха цели два месеца в пещерата на Йона при недотам добро разбирателство.

— Да, ама един ден вълчицата изчезна!

— Ще изчезне я, как няма да изчезне, след като беше схрускала едно от яретата на господаря си и се уплаши от гнева му! Точно тъй би трябвало да сториш и ти, Малигувице! — повиши тон баща ми, като я прониза с убийствен поглед. — Предупреждавам те за сетен път, че ако за твое нещастие продължиш да разнасяш из нашите села несмислените си клюки, прогонвам те тозчас от Мепеш и очите ми няма да те видят повече! А и никой тук, бил той мъж или жена, желаещ да се нарече мой приятел, нито ще изговаря, нито пък ще позволява да говорят пред него подобни осъдителни и злостни думи за Йона и съпругата му, а ще тачи, както и самият аз, е особена почит и двамината! А ти, Малигувице, щом си толкоз посветена в тайните на Сатаната, помоли го и теб да раздвои и да те превърне в угоена мишка, та да изгризеш някои непотребни ми вече книжа, които държа на тавана!

Тук Малигувица и Барберин се спогледаха ужасени, питайки се дали така баща ми не намекваше, че на тавана е открил доказателството за тайно изповядвания от тях култ към Девата. Но изрекъл това, Жан дьо Сиорак стана, заповяда на децата да си лягат, сетне рязко пожела лека нощ на двете жени и все още гневен, прекоси залата с широки крачки и излезе.

Въпреки глада и чумата, за които ще стане дума по-нататък, 1563 година беше благодатна за Мепеш. Тогава побратимството успя най-

сетне да осъществи своя „чудесен и полезен замисъл“, предъвкван и лелеян години наред — да купи една воденица на Бьоните. До този ден бяхме зависими от мелницата в Кампаняк, и макар че собственикът ѝ беше наш приятел, а и давнината, която изискваше, бе напълно поносима, това тежко се отразяваше върху цената на нашето брашно. И тъй, на състоялия се през пролетта на 1563 година в Сарлат търг на църковни имоти, побратимството откупи от корделиерите за три хиляди петстотин шейсет и седем екю воденицата в Горен, хубава и солидна постройка, която мелеше на три камъка: на бял — пшеница, на черен — ръж, ечемик и просо, и на трети — орехи за масло. Освен е воденицата ние се сдобихме и с включените в цената ѝ много плодородни ниви, разположени в котловината между Мепеш и Таниес и до една на дължина, тъй като долината беше тясна и като заклещена между Мепешкия и Таниеския хълм, но в замяна на това по края ѝ минаваше добре павиран път, който на запад водеше за Аизи, а на изток — до замъка „Пелвези“.

Тези ниви костваха продължителен и тежък труд на всички наши люде, на арендаторите ни и на голям брой надничари. Наложих се да ги отводняваме едва ли не метър по метър, за да ги освободим от всяка излишна вода, тъй като бяха сякаш прогнили и през дъждовните години на места можеше и до коляно да затънеш. Побратимството заповяда отводнителните канавки да се изведат чак до бреговете на Бьоните, като издигнаха от двете страни на реката и малки землени насипи, та да отбиват придошлата вода, а за да ги укрепят, засадиха ги с върбалак. Това означаваше да предвиждаш нещата много отнапред, тъй като несъмнено щяха да минат доста години, преди Сарацинката да ошмули за кошовите си върбите, растящи на две левги надолу по течението точно срещу каменоломната на Йона.

Пролетта на 1563-а беше толкова безводна, че работите на Бьоните бяха приключени без особени затруднения, но затова пък сушата ни създаде наистина големи ядове, когато трябваше да прекараме по северния склон на нашия хълм път от замъка до воденицата, по който да извозваме в едната посока зърното, а в другата — брашното. Склонът беше толкова стръмен, че се видяхме принудени да прокарваме пътя на тераси. Разчистването на дърветата не се оказва никак лесна работа, а изкореняването им — дважд по-трудна, тъй като

поради липсата на дъжд земята се беше втвърдила като скала. Накрая трябваше и с каменна настилка да го покроем.

Споменах вече, че покрай воденицата в Горен побратимството се беше зарекло да направи не само голяма икономия, но и да извлече голяма облага. Наесен, когато им изсъхнеше зърното, а и зиме дори и всеки според нуждата си, мнозина дребни собственици от околността мелеха брашното си във водниците на Бьоните, тъй че сарлатските кордилиери навярно доста биха се замогнали, ако наместо сами да я стопанисват, не бяха дали своята под наем заради нейната отдалеченост, а арендаторът, нямайки никакъв интерес и облага, пръста си дори не бе помръднал да направи нещо и в крайна сметка, за да си спести било пирон, било покривна плоча или малко труд, беше оставил част от покрива да се попилее и жилищните помещения да изгният.

Мепеш се зае с всички необходими възстановителни работи, които освен това приключиха и много бързо, тъй като не ни липсваше нито работна ръка, нито материали.

Нов проблем пред нас постави изборът на мелничар, защото побратимството не пожела, както бе сторило това за каменаря, да го наеме в Сарлат чрез публично оповестяване, тъй като вече се доверяваше само на хора, чиято закалка им бе известна.

След като жилищното помещение на мелницата бе постегнато, побратимството повика след вечеря Фожане в библиотеката на баща ми и му предложи да се настани за постоянно в Горен, без обаче да изоставя бъчварския си занаят, който чудесно можеше да продължи да упражнява и на Бьоните, тъй като мелничарството беше работа сезонна и непостоянна.

— А за двойна работа — двойна плата! — додаде баща ми с насърчителна усмивка. — Освен това и брашното ти ще бъде безплатно. Пък и накрая все ще ти намерим из селата някоя хубава, и снажна мома от нашата вяра, дете за мъж да те вземе, да ти помага и момчетии да ти народи, та след това да има кой да те гледа. Защото човек не живее само ден за ден, а хлябът за старини се меси на младини!

Дребничкият смугльо, когото баща ми не забрави да покани да седне, имайки предвид недъга му (който обаче ни най-малко не му пречеше при коситба), изслуша съблазнителните му предложения без

особено въодушевление. Докато баща ми говореше, а Совтер утвърдително кимаше с глава, Фожане непрестанно въртеше ту към единия, ту към другия малките си черни очички, които след всяка предоставяна му нова облага се изпълваха все повече и повече с тъга.

Когато баща ми свърши, той с достойнство поблагодари и рече:

— С мелничарството аз бих могъл да се справя, и дума да няма, защото нито в ръцете съм вързан, нито пък на раменете си наместо глава нося кратуна. И макар да съм куц (тук той се озърна, към Совтер), работата не ме плаши и господарите добре знаят това. Господарите проявяват наистина голямо великодушие, като искат да ми удвоят заплатата, но мисля, че и тук, в Мепеш, осигурен с храна и покрив над главата, аз пак припечелвам достатъчно с онова, което господарите ми дават отгоре. — За миг той замълча, сетне наведе очи и свенливо додаде: — А колкото до жената, сполай на господарите и за това, но да си кажа правичката, след като и тъй и инак съм го премислял, голяма вяра на женитбата не хващам. Гледаш я някоя, сладка досущ като мед на венчавката, а само подир седмица — злоуста като пепелянка. Жената е тъкмо обратното на кестена: мекото е отвън, а бодлите са отвътре. Не, на жена доверие аз имам толкова, колкото и на буре без обръчи!

— Но женитбата си има и своите благини! — възрази баща ми.

— Така е — поклати глава Фожане, — но благините са мимолетни, докато грижите край нямат. Бих предпочел да бъда наполовина обесен, отколкото да не случя с жена!

— Има и сполучливи бракове! — не се предаваше баща ми.

— Досега такъв не съм виждал — отвърна Фожане простодушно.

Тук Совтер леко се усмихна, а баща ми не намери какво да каже и тъй като и Фожане не продума повече, последва доста продължително мълчание.

— Ако добре съм разбрал, драги ми Фожане — рече най-сетне Жан дьо Сиорак, — нашето предложение не ти е никак по сърце.

— Срам ме е, че въпреки тъй почтените им намерения, пак дръзвам да откажа на господарите — въздъхна Фожане, — но да ида да живея в Горен, па макар и богат с всичко, дето ми го изредихте, за мен ще е все едно да бивакувам пред портите на смъртта, докато в Мепеш аз всяка божа вечер заспивам спокойно на остров, защитен от яки стени, сред мнозина верни, добре въоръжени другари и двамина

капитани, от които по-храбри няма в цяла Франция. А в Горен на първата разбойническа шайка, която мине по пътя от Аизи за Пелвези и зърне на лунната светлина тази чудесна воденица, тозчас ще ѝ хрумне да ви завлече я зърното, я брашното. И тогаз какво по-лесно за двайсетима — трийсетима от тях да ми разбият вратата, да насилят жена ми, а на мен червата на дантела да ми усучат! Ако не рекат по-скоро да си послужат с религията, за да прикрият злодеянието си, и не ме опекаят като еретик със собствените ми дърва за огрев.

— Ти си ветеран от Гиенския легион и ще съумееш да се защитиш — прекъсна го Совтер, — пък и ние ще ти дадем аркебузи!

— И десет да ми дадете, пак няма да стигнат, ако онез вагабонти са трийсет! — поклати глава Фожане.

Сиорак и Совтер се спогледаха, поразени от необоримите му доводи, на каквито вече подозираха, че ще се натъкнат и при останалите. И нима хубавата ни воденица на Бьоните щеше да продължи да пустее поради липсата на мелничар?

На следната вечер те повикаха Марсал Кривоокия, но той, кривейки очи и заеквайки повече от всеки друг път, изяви същото категорично нежелание да напусне яките мепешки стени и да отиде да живее постоянно в Горен, където щял да се чувства „гол като костенурка без коруба“, както сам заяви.

Трябваше да приемем очевидното: нашите войници бяха несъмнено храбри, но не чак дотолкова, че да допуснат вероятността да се сражават сами на Бьоните с някоя от многочислените банди, от които провинцията просто гъмжеше.

Побратимството беше започнало вече да губи надежда, когато два дни по-късно Кулондр Желязната ръка помоли за разговор с господарите. Че Кулондр е проговорил бе само по себе си събитие изумителни, но това, че е пожелал дори да разговаря, просто сащиса побратимите. Те го приеха още същата вечер и тъй като Кулондр започна разговора си с мълчание, което застрашаваше да се проточи, баща ми му посочи едно ниско столче до огнището.

Никога досега изпитото като на постник лице на Кулондр не беше изглеждало по-унило. И макар очите, носът, устата, а и всички негови черти да бяха все тъй смъкнати надолу, малките му кафяви очи зорко проблясваха изпод тежките клепачи.

— Гос'ин барон, и вий, гос'ин екюйе — поде най-сетне той с хрипкавия си, свойствен на несловоохотливите люде глас, — а мен хич, т'й ли няма да попитате, дали не искам да ви стана мелничар на Бьоните?

— Без да се докачаш, Кулондр — отвърна Совтер, — но мислиш ли, че те бива за тази работа с желязната ти ръка?

— Да.

— И искаш да станеш мелничар?

— Да — потвърди пак оня и добави, — но само при някои условия.

Баща ми изумен се вторачи в него, а Совтер рязко попита:

— И какви са те?

— С онуй, дето го донесох като плячка, от Кале, имам достатъчно, за да купя две свине майки. Ще са ми нужни триците от Горен, за да изхранвам и тях, и прасенцата.

— И до колко глави възнамеряваш да гледаш? — любопитства баща ми.

— Къде трийсетина.

Побратимите се спогледаха.

— Ще видим! — отсече Совтер. — Това ли е всичко?

— Не — отвърна Кулондр, — искам и земите ви в Бьоните срещу дял и половина от печалбата.

— Земите ни в Бьоните срещу дял и половина от печалбата!? — ахна Совтер.

Кулондр отвърна на възклицанието му с мълчание и продължи да се взира в огъня с печално застинало лице.

— И това ще видим — рече баща ми и предпазливо додаде: — Предполагам, че ако вземеш земите ни срещу дял и половина от печалбата и в добавка част от триците за свинете си, няма изобщо да искаш заплата?

— Напротив, ще искам! — възрази Кулондр все т'й унило, но с бдително святкащи в процепа на тежките му клепачи очи. — Поне до първата продажба на свинете.

— И това ли е всичко? — поинтересува се Совтер надменно.

За миг настъпи мълчание. Кулондр гледаше огъня с обречения вид на човек, който не очаква нищо повече от този свят. След малко изхриптя:

— Ще трябва да се вземат и някои мерки за сигурността ми, като ми помогнете да прокопая от зърницата на воденицата до първия гъсталак край пътя за Мепеш един подземен проход, който би ми позволил в случай на нападение да ви предупреждавам.

— И една камбана ще ти е достатъчна! — сопна му се Совтер.

— Не е тъй, гос'ин екюие — възрази отново Кулондр, като повдигна желязната си протеза със здравата ръка, сякаш искаше да облекчи рамото си от тежестта ѝ. — Камбаната ще предупреди не само, вас, но и нападателите. Така те ще разберат, че викам някого на помощ и биха могли да ви устроят засада по пътя за воденицата, докато през подземния проход спокойно бих могъл да ви изпроводя и жена си.

— Жена ти? — възкликна баща ми, като се надигна от креслото. — Да не би и жена вече да си си намерил?

— Да — потвърди войникът. — За Жакот ми е думата, от Волпери. И тя е протестантка, както знаете.

— Но пък е само на петнайсет години! — изумен изви баща ми вежди.

— Е, може и да съм поодъртял вече, но тя все пак ми се вриче! — отвърна Кулондр, без окото му да мигне.

— Малигувица веднага би задърдорила за, магия — подсмивва се баща ми.

— Никаква магия няма в туй — рече Кулондр сериозно. — Веднъж през миналата пролет, когато се връщах с каруците от Волпери, отървах Жакот от ръцете на четирима каймани, които тъкмо се бяха накупили да я насилват зад една рътлина. Жакот прониза единия с малкия си кинжал, а аз повалих двамата още с пищолите си. Четвъртият се нахвърли отгоре ми, но аз го халосах с желязната си ръка по темето, а сетне му прерязах гърлото със собствения му нож.

— И нищичко да не ми кажеш досега за това си геройство! — смая се баща ми.

— Ами тя, Жакот де, ме помоли да си мълча. Знаете ги какви са хлевоусти по селата — за нищо време щури приказки щяха да изприказват.

— Добър избор си направил, Кулондр! — похвали го баща ми. — Знаем я Жакот, яка и храбра мома е тя и ще ти бъде от голяма полза.

Отново настъпи мълчание. Сетне Совтер, мрачен като буреносен облак и с ядно припламващи черни очи, удари с ръце по подлакътниците на креслото си и с неприязнен тон заяви:

— Нещата обаче далеч още не са решени! По-напред господин баронът и аз трябва да се посъветваме.

Кулондр нищо не отговори и отново впери очи в огъня.

— Добре, Кулондр — продължи Совтер, — да речем, че ти прокопаем подземния проход, но няма ли тогава да бъде твърде голямо изкушението да изоставиш поста си, ако положението стане твърде напечено?

По унилото лице на Кулондр пробяга едва забележима усмивка.

— Аз!? — изхриптя той. — Аз да изоставя зърното и брашното ви? Че и свинете си ведно с тях?

Отговорът беше повече от красноречив, но побратимството беше силно смутено и поради друга причина. За първи път в историята на Мепеш то се виждаше принудено да обсъжда спогодба, която не му носеше непосредствена облага.

Съвещанието на побратимите се проточи цял един ден и е много жалко наистина, че и думица не са споменал в *Мисловника* за разискванията си, които днес с голямо удоволствие бих прочел. Но тъй или инак, резултатите поне са ми известни.

На следната вечер побратимството направи на Кулондр някои нови предложения: би ли склонил например да отглежда в Горен заедно с трийсетте си свине и още толкова свине за Мепеш?

— Не — завъртя глава Кулондр. — Шейсет ще са ми вече твърде много. А колкото повече добитък гледаш, толкоз по-често мор го спохожда, пък и в Горен няма достатъчно място за толкова животни.

— Дадем ли ти земите в Бьоните срещу дял и половина от печалбата, ти, разбира се, ще трябва да ги обработваш, а това означава, че ще си приспадаме от твоя дял от реколтата за наем на браната, ралото и коня.

— Сполай на господарите, че и за туй са се сетили — отвърна Кулондр, — но с остатъка от пляката съм наумил да си купя и кон, и сечива всякакви.

— А ако се спогодим, ще ли ни отработваш дни за Мепеш като всички наши арендатори?

— Да, но само петдесет годишно.

— И защо само толкова?

— Когато станах хугенот — поясни войникът, — отказах се от петдесет празнични дни в годината, сиреч от онези, в които се честват светците. И дам ли ви и петдесет отгоре, ще ми станат сто. Ще ме прощавате, но туй е множко, а за Горен ми трябва време!

Совтер свъси вежди.

— Да не би да се разкайваш, че си станал хугенот?

— Никак дори! — възрази Кулондр с вид почтителен, но все тъй мрачен и без да откъсва очи от огнището.

След като той излезе, Совтер с глух, беззвучен глас настоя Кулондр начаса да бъде прогонен от Мепеш заради нечуваната си дързост.

— Още повече — добави той, докато малките му черни очи продължаваха да хвърлят яростни искри — че като реформист е крайно безучастен!

— Както и мнозинството от хората ни — прекъсна го баща ми с усмивка. — Но поне духом не остана папист, което не бих могъл да кажа за други някои. — Сетне с изпъчена гръд и ръце на кръста направи няколко крачки из стаята и допълни: — А и не намирам, че е чак такава дързост да се опиташ да защитиш интересите си, както правим и самите ние!

— Прекалено ревностно ги защитава!

— Както ще защитава и Горен! И брашното ни ведно със свинете си! Както е защитавал и Жакот оттатък рътлината, зад която я били завлекли онези злодеи! С нокти и със зъби! С хитрина и ум! С дързостта, в каквата го упреквате! А чухте ли изключително смислената му бележка относно камбаната за предупреждаване на Мепеш? Не, тоз юначага не е нито лекоумен, нито безхарактерен!

— И въпреки това настоявам да го прогоним! — разсече с десница Совтер въздуха, сбърчил гневно чело.

— Аз пък настоявам да му поверим Горен! — отвърна баща ми през смях.

— Какво!? Да му поверим Горен? При тези безбожни условия?

— Братко! Братко мой! — възкликна Жан дьо Сиорак и като застана зад Совтер, сложи ръце на раменете му. — Човек трябва да умее и малко поне да губи, за да спечели повече!

На следващия ден Совтер отстъпи и ето как от наемник, какъвто беше досега, Кулондр стана арендатор, и то по време, когато гладът принуждаваше мнозина дребни собственици да продават земята си на лихварите на зърно, след което само срещу няколко мизерни гроша продължаваха да я обработват, но вече за друго.

1563 година беше бедствена за Сарладе. Също както и преди шест години, през 1557-а — нея Фожане си я припомняше и до ден-дневен, до такава степен го бе поразил неизмеримият гняв божи и безмилостното упорство, с което Всевишния запираше дъжда в облаците, та и през тази дванайсета година от моя живот сушата беше наистина ужасяваща.

Още през зимата го удари повече на сух студ, отколкото на сняг, а през март настъпи почти лятна жегата и превали едва на два-три пъти, но толкова слабо, че само наръси земята, подир което от небето и капчица повече не падна. Тревата не успя дори да покара в обичайните си за пролетта зелени свежи кълнове, а си остана степана, досущ като след есенната паша, и още през май, изгаряна от палещите слънчеви лъчи, взе да жълтее. Житото се вдигна, но с голяма мъка и толкова ниско и нарядко, че рехавият клас едва-едва свеждаше стъблата, а орната земя се нацепи и пропука тъй, сякаш се канеше да зине чак до пъклото, че и нещо още по-страшно — благодатният влажен тлъст чернозем се превръщаше в прах, който буйният североизточен вятър вдигаше и отнасяше на вихрушки.

Още през юли десетки кладенци и извори пресъхнаха, блатата се превърнаха в локви, а буйните води на Бьоните намаляха наполовина. Мелничарите забраниха да се черпи вода от язове им и на свой ред получиха забрана от сенешалствата да прокарат вади или да вдигат бентове, които биха отнели водата на разположените надолу по течението воденици. Натоварили на каруците си бъчви, съседите ни от околните села заприиждаха в Мепеш с молба да им позволим да ги напълнят от водоема, за да напоят добитъка си, и отначало до един получиха такова разрешение, което обаче много скоро започнахме да даваме само на нашите арендатори, след като забелязахме, че пълноводният ни иначе извор вече едва-едва цъцри. Самият той не пресъхна, но нивото на водоема спадна с цели пет стъпки, което силно

обезпокои всички ни, тъй като според думите на побратимите дори и през 1557-а не бил намалявал чак толкова много.

Дойде и време сенокосно, но нийде, освен в долините, на чието дъно се бе задържала известна влага, нямаше достатъчно трева за косене. Но точно поради тази причина се наложи да си отваряме ушите и очите на четири, защото все се намираше някой да се промъкне нощем и да окоси със сърп и малкото трева, дето я имаше, за да нахрани било козата си, било измършавялата си кравичка. Войниците ни устройха засада и заловиха един от тези клетници, който макар и вече да се виждаше на мепешкото бесило, не оплакваше толкова собствената си участ, смятайки я за напълно заслужена, колкото орисията на своята вдовица и на децата си. Но окаяникът беше от Сирей, а на побратимството никак не му се щеше да беси човек от подвластните му села.

На всичко отгоре той беше и папист, та несъмнено щяха да си помислят, или пък да заявят направо, че Мепеш е действал срещу него от религиозни подбуди. Ето защо побратимството реши да затвори очи за провинението му и след като го държа два дни под ключ в една от кулите, освободи го срещу обещанието да ни отработва четирийсет дни ангария годишно в продължение на две години само срещу храна и без плата. Човечецът най-добросъвестно отработи наказанието си и аз до днес го виждам как, седнал заедно с нас на трапезата, скришом прибира в торбата си половината от онова, което му поднасяше, Малигувица, за да го отнесе в колибата си на своята жена ѝ на шестте си деца. Казваше се Пиер Пьотремол и беше най-малкият брат на същия онзи Пьотремол, който се бе отървал от ревматизма си (и от живота), като се беше бухнал посред зима в ледения извор на свети Авит.

Но милосърдието на Мепеш се оказа също толкова безрезултатно, колкото и ако вместо него беше проявил строгост — толкова голяма и насъщна нужда бе притиснала людете. Кражбите на трева продължиха и се наложи да избързаме със сенокоса в нашите долини, а веднага щом класовете се наляха — да подхванем и жътвата, тъй като край Бьоните скитници ни бяха опоскали вече една малка нива още неузряла пшеница ведно със сламата и плявата.

По онова време на Ескоргол му се струпва доста работа — в такъв неспирен поток се нижеха под порталната кула орачи и пастири, които

със сълзи на очи и молитвено склучени ръце идваха да молят господарите да им заемат жито за тях самите и сено за добитъка им. Тези заеми се предвиждаха върху нивите и реколтата им и понеже и така всички, или почти всички, ни бяха вече длъжници (след жътва мнозина от тях ни изплащаха годишна лихва в зърно), някои се видяха принудени да ни продадат земята си, за да си платят хляба. Други, след като не можеха да го изхранят, ни продаваха добитъка си, и то твърде изгодно за нас, тъй като цената на една крава беше паднала наполовина — толкова много беше нараснал броят на продавачите покрай сушата.

И така Мепеш всяка гладна година разширяваше владенията си и умножаваше стадата си. Това силно измъчваше съвестта на баща ми. Неведнъж и дважд по онова време той заявяваше и повтаряше, че е изпитал далеч по-малко угризения, когато е продал в Сарлат зърното ни на баснословна цена, която то бе стигнало тогава: три ливри за квартал^[2] пшеница и петдесет гроша за квартал ръж.

Но тук Совтер, който предпочиташе разрастването на имението пред пълните с екю сандъци, не отстъпи нито на йота.

— Но какво ще стане с онези от селяните ни — попита Сиорак, все още силно смутен, — които вече нямат земя нито за залог, нито за продан? Нима ще ги оставим да погинат от глад?

— Нищо подобно! Ще им заемем зърно срещу силата на ръцете им и ще ни се издължат през годината в ангария. Така няма да се охарчваме толкоз по надничари, когато дойде време било за сенокос, било за жътва, или пък пътища да се прокарат.

С мрачен и покрусен вид баща ми наведе глава и се вторачи в ботушите си.

— Оказва се, че всичко — промълви той след малко, — та дори и сушата, ни носи печалба! Всичко ни обогатява. Всичко ни е от полза. И при все туй, братко, струва ми се, че твърде много преуспяваме за сметка на сполетялото ни бедствие!

— Не ний сме виновни за него — прекъсна го Совтер, — и припомнете си, моля ви, словата на Калвин: „Висша милост божия е, когато бъдем озарени да изберем онуй, що ни е изгодно.“

— Безспорно! Безспорно! — възкликна баща ми. — Но в случая бедните край нас стават все по-бедни, докато Мепеш съразмерно се обогатява.

— Не виждам защо трябва да съжаляваме или да се виним за това! — отсече Совтер решително. — Ние никога не ще прибегнем до лицемерието на папистите, които живеят в разкош и в същото време проповядват драговолната немотия като най-висша добродетел. Не, Жан, тук учението на Калвин е гениално прозрение! Това, че има много бедни и малко богати не се дължи на случайност някаква. И онова, което всеки притежава, не му е дошло в никакъв случай изневиделица, а му е отредено от Оногова, който е върховен господар и властелин на всичко.

— Уверен съм, че е така — отвърна баща ми, но след нов и доста продължителен момент на размисъл, добави, снижавайки глас: — Но защо тогава душата ми се терзае от милостта, която ни е сторена, сякаш я намира прекомерна?

На 6 юли побратимите получиха чрез нарочен конен пратеник писмо от господин Дьо ла Порт. Прокурорът ги уведомяваше, че в Сарлат е избухнала чумна епидемия с невиджана сила, която взема до стотина жертви дневно. За да предотврати разпространението на заразата, той бе заповядал, със съгласието на консулите, разбира се, да се затворят градските порти. Но тъй като градът във всеки случай трябваше да се продоволства, прокурорът молеше баща ми да извести нашите крепостни селяни, че пазарът ще се провежда в обичайните дни, но извън крепостните стени, в предградието Ландревии. Така на селяните се предоставяше възможност да продължат доставките на яйца, масло, зеленчуци, сирена и друго продоволствие, но без да влизат в крепостта, като всички покупки за сарлатчани се извършваха от нарочни посредници, които живееха в предградието и също тъй не влизала в града, а доставяха стоката на съответните купувачи през специално направени за целта отвори в стената. Господин Дьо ла Порт се интересува не би ли могло побратимството да даде своя принос за изхранването на града, като изпрати в Сарлат половин заклан вол. „Искрено казано — продължаваше прокурорът, — в настоящия момент търсенето на месо не е толкова голямо както преди, тъй като всички тукашни благородници и заможни буржоа, с изключение на съдиите, епископа и викариите му, напуснаха града преди затварянето на портите и подириха убежище в извънградските си имения. Тук все пак

останаха двамината консули, четирима хирурзи, кралските чиновници и аз самият, като всички ние ни най-малко не възнамеряваме да се излагаме и на опасността от гладна смърт, в предвид на вече надвисналата над нас гибелна заплаха.“

В послепис господин Дьо ла Порт добавяше: „Несъмнено силно ще ви огорчи вестта, че на, 4-и този месец заразата отнесе в гроба госпожа Дьо ла Валад. След като изнесоха тялото, злочестата ѝ камериерка Франшу, която е служила и при покойната ви съпруга, тозчас бе заключена в дома на господарката си, чиито врати и капаци бяха заковани. Безусловно жестока практика, но такъв е порядъкът, както сами знаете, и срещу него аз съм безсилен. Продоволствие ѝ се доставя посредством кошница, която Франшу спуска с въже от едно таванско прозорче. Тя преживява някак благодарение на общинската благотворителност, но твърде оскъдно. Нещастната девойка е, кажи-речи, съвсем обезумяла от страх, от глад и отчаяние, и прекарва времето си в сълзи и ридания като непрестанно умолява да я убият, наместо да я държат затворена в една вече заразена къща.“

Баща ми получи писмото на 6 юли заранта и то стана причина между него и Совтер веднага да избухне доста остра препирня. Поради нетърпимата жегга прозорецът на библиотеката беше останал отворен и до мен долиташе отзвукът от спора им, без обаче да мога да вникна в същината му. За сметка на това само подир няколко минути видях по каменното стълбище да се спуска баща ми, навъсен и с решителен вид, след което го чух отсечено да нарежда на братята Сиорак да заколят един млад, съвсем наскоро купен вол, да го одерат и насекат на късове, а сетне да ги натоварят на една от каруците ни.

Същият подиробед, тъкмо когато Франсоа, Самсон и аз налитахме с шпагите си Кабюс, който всеки божи ден прихождаше от Брьой, за да ни обучава в туй изкуство, баща ми влезе във фехтовъчната зала с угрижен вид.

— Помози бог, Кабюс! — подвикна той, като не без усилие, струва ми се, го стори с обичайния си приветлив тон. — Здравейте, синчета!

— Дал бог добро, гос'ин барон! — вдигна за поздрав шпагата си Кабюс, обръщайки се към него с почитителна и едновременно някак свойска изисканост, като да бе сам наполовина благородник.

— Как поменува Като?

— Все повече и повече се закръгля — отвърна Кабюс, пощипвайки с лява ръка страховитото си мустачище, дордето с дясната се опираше на шпагата досущ като на бастун, след което цъфна в широка самодоволна усмивка и додаде: — Време ѝ е вече. Ще ражда в края на юли.

— В края на юли? В този пек! Зиморничаво ще ти се извъди малкото.

— И аз тъй мисля — съгласи се Кабюс.

— А как я кара твоят съсед Йона? — любопитства баща ми.

— Ах, този Йона, този Йоиа! — възкликна Кабюс във внезапен порив на гасконска сантименталност. — Откакто си има Сарацинката и вдигна къща, престана да цвили над чужди ясли! Добре е, дума да няма.

— Поздрави от мен и него, и жена му, твоята също! Как се справят моите момчета?

— Сносно — отвърна гасконецът, който беше скъп на похвали, но не и на думи, бивайки почти влюбен в собственото си красноречие. Сетне продължи: — Всеки си има своите недостатъци, но и достоинства също. От тримата най-силен е гос'ин Самсон — има наистина желязна китка. Без обаче да искам да го засегна — добави той с онази си грубовата тактичност, която толкова се нравеше на баща ми, — комай съобразява малко мудро. Що се отнася до гос'ин Франсоа, то той има бързо и зорко око, отхожда и се отбранява твърде изкусно, но е прекомерно предпазлив и се въздържа да нанася удари, докато гос'ин Пиер напада като съща фурия, бие се не на живот, а на смърт и налита като биче. Защитата му обаче никак я няма — разкрива се. Досега сто пъти да съм го убил.

— С една дума, всеки от тях трябва да възприеме достоинства на другите двама — заключи баща ми и продължи, но вече изключително сериозно: — Синове мои, в Сарлат има чума. Отивам там утре, за да отнеса на господин Дьо ла Порт половин заклан вол. Поради заразата за придружители ще взема не слуги, а само люде от моя род. Това ще са братята Сиорак и един от вас, ако желае.

— Мен! — изстъпих се тутакси аз, все още задъхан и целият вир-вода подир атаката ми срещу Кабюс. — Щом ще ставам лекар, време е вече да попривиквам с болестите.

— Мен! — викна Самсон, веднага щом се изрекох.

— Мен! — обади се и Франсоа с леко закъснение.

— Не, Франсоа, не вас! — рече Сиорак. — Не искам да излагам на такава опасност първородния си син. Но щом Пиер и Самсон скланят, ще ги взема със себе си. Довиждане, Кабюс! Довиждане, синове мои! Гордея се с вас! Храбростта не се доказва само с шпага в ръка.

След това, силно развълнуван и със светнали очи, той се завъртя на пети по обичайния си рязък начин и ни остави.

Същата вечер баща ми заповяда на двама ни със Самсон да отидем подир вечеря в горната стая на североизточната кула, същата, в която бяхме затворени с него, след като веднъж, едва шестгодишен, бях напердашил Франсоа. Видът и обаче силно се бе променил от предишния ден: стените бяха варосани, подът — измит с оцет, а в огнището, въпреки силния пек, гореше буен огън, в който бяха хвърлени благовония — смирна, лавандула и розмарин. Там видях и две легла, разположени в двата противоположни ъгъла на стаята, а това означаваше, че тази нощ със Самсон нямаше да спим заедно, както бяхме навикнали. Върху ниско столче до всяко легло бяха положени сгънати дрехите ни за следния ден, ухаещи на същите благовония, дето горяха в огнището, а до стената бяха опрени късите ни саби, които ни се полагаше да носим винаги, когато напускахме Мепеш. Още щом зърнах моята, сърцето ми лудешки трепна. Измъкнах я от ножницата и бясно я развъртах, посичайки чумата и гнусното ѝ войнство, което накара Самсон да избухне в смях, но без помен от каквато и да било подигравка, защото да се надсмива над ближния си бе крайно противно на душевността му. След като се посмях и аз с него, духнах светилника и начаса потънах в непробуден сън, без следа дори от боязън някаква, а напротив — щастлив и горд до немай-къде от това, че ми предстои да споделя с баща ми опасностите на неговото начинание и цял изгарящ от нетърпение да видя и науча нещо ново, отнасящо се до бъдещата ми професия.

Баща ми ни събуди призори, като лично донесе всекиму паница топло мляко, голям комат пшеничен хляб, намазан обилно с прясно масло, и внушителен къс осолено месо. Като ни настави да похапнем здравата и дордето всеки от нас, седнал на леглото си в единия край на стаята, усърдно работеше с челюсти, баща ми опря крак върху едно столче и сериозно подхвана:

— Трябва да знаеш, Пиер, а и ти, Самсон, че щом Всевишния не върши нищо лошо и несправедливо, то значи има неизвестни нам, но основателни причини да ни праща чума. И тъй като го прави единствено посредством някои естествени причинители, то позволено е да се защитиш от тях било като предвариш въздействието им, било чрез пряко противодействие. — Тук той се изправи в цял ръст, сложи ръце на кръста и ясно и отчетливо продължи: — Знайте, господа синове мои, че чумната зараза се пренася върху човека от разваления въздух, заобикалящ чумавите, техните дрехи и имущество, домовете им и улиците, по които са минали. Някои учени твърдят, че този въздух прониква в нас чрез зловонни изпарения, а други — посредством някакви отровни и толкоз дребни животинки, че чак невидими с просто око, които се промъкват през устата, носа, ушите и порите на кожата, сетне снасят яйцата си в кръвта и така я поразяват. Ето защо на първо място е изключително важно да се храниш добре...

— А защо? — не се стърпях и полюбопитствах аз с пълна уста, силно удивен, че онова, което досега бях смятал само за удоволствие, в същото време се оказа и лекарство.

— Защото благородните части на тялото, по които отровата полепва, не биха могли да се защитят, ако не са подсилени. И докато вените и артериите не се изпълнят с храна, те позволяват по-лесен достъп на заразата, а тя, намерила веднъж празно място, бързо поразява благородните части и органи и преди всичко сърцето, дробовете и гениталиите... Второ... Но виждам, че вече си се нахранил, Пиер. Ставай и бързо сваляй ризата!

Стъписан, аз тутакси се подчиних, а баща ми вдигна от пода донесения от него голям тас, пълен с оцет, и като потопа десница в него, захвана силно да разтърква слепоочията ми, подмишниците, сърдечната област, слабините и половите органи.

— Това — поясни той — ще предпази тялото ти от заразата.

— Но как? — попитах.

— Оцетът... — започна баща ми, отправяйки се към Самсон, за да разтрие и него, но се сепна и възкликна: — Я го виж ти колко яко и добре сложено било туй момче! Същинско чудо е човек на неговите години да бъде тъй снажен!

Тук той отново се сепна, обърна рязко глава и ме стрелна с пронизателен поглед, сякаш се опасяваше да не би с похвалата към

брат ми да ме е засегнал. Но право да си кажа, дори и не мислех за това, погълнат цял от обясненията му и превърнал се в слух и в зрение.

— Та оцетът, казахте, господин татко мой...

— А, да! Знай, че по своето естество оцетът е течност студена и кисела, а студът и киселината са средства силно противодействащи на всяко загниване. Поради тази причина в оцет се накисват определени билки, и луковици, след което той се превръща в силна противоотрова и запазва тялото от разложение.

Тук той се приближи до мен, окачи, на шията ми вързана на шнур кесийка и я притисна към гърдите ми. Същото стори и със Самсон.

— В таз кесийка — рече — има благоуханен прах, който предпазва сърцето. Облечи се, Пиер. Ти също, Самсон. Време е да тръгваме!

Когато ни видях облечени, баща ми извади от джоба, си две нови кесийки, едната, от които даде на мен, а другата — на брат ми.

— Тези пък трябва да овесите на пояса си. В тях има сушен карамфил, една много скъпа подправка, който трябва да дъвчете по време на целия ви престой в Сарлат и по другите заразени места. Така силният и свеж дъх на карамфила ще изпълва постоянно кухините на устата и носа ви и чумните изпарения, като не намерят място да се загнездят нейде у вас, ще бъдат изтласкани в околния въздух.

Гледах и слушах баща ми зяпнал от възхищение пред неизмеримите му знания и до немай-къде смаян от това, че за толкова кратко време бях успял да науча толкова много и значими неща за заразата. Трябва да си призная обаче, че той ми говореше за нея всеки ден от седмица насам, та вече знаех наистина много нещо.

— И накрая, рицари мои — рече Жан дьо Сиорак, — ей ви и шлемовете: по една малка платнена маска, напоена с оцет, с която всеки ще закрие носа и устата си още в мига, когато напуснем Мепеш. И така, господа синове мои — заключи той, заставайки отпреде ни с ръце на кръста, — ето ви напълно въоръжени срещу чумата! А сега да вървим и нека господ ни пази! В кобурите на седлата си ще намерите по два заредени пищова, които няма да са ви от никаква полза срещу заразата, но в случай на нужда, ще ви послужат срещу лошотията човешка.

В двора на Мепеш в неподвижна тълпа се бяха скупчили всичките ни слуги и с разширени от ужас очи ни изпровождаха на път така, сякаш вече щяха да ни видят само загърнати в мъртвешки саван на дъното на гроба. Совтер с накуцване се спусна странишком по каменното стълбище, прегърна пламенно баща ми и с глас, в който безпокойството си съперничеше с гнева, прошепна на ухото му:

— Това е лудост! Лудост! Лудост!

Тогава баща ми, може би и за да заглуши думите му, с гръмлив глас напомни, че зърне ли ни да се връщаме, Есکورгол е длъжен начаса да удари мепешката камбана и от този миг на пътя ни жива душа не трябва да се изпречва. Междувременно в огнищата, както вече се бе разпоредил, трябваше да пламти буен огън, на който да се подгръва вода в достатъчно количество, за да можем подир завръщането си не само да се потопим целите, но и да накиснем дрехите си.

Отвъд стената, току пред порталната кула, вече ни чакаха братята Сиорак, свили се на капрата на каруцата, натоварена с насечения на късове вол, пребледнели и двамата като платно и с треперещи устни. Задържайки за миг коня си, баща ми се обърна и вдигна глава, за да отправи с облечената си в ръкавица ръка лек прощален жест към Есکورгол, гледащ подире ни от прозорчето на кулата с насълзени очи, нещо, което, макар и силно да ме развълнува, не ме потресе чак толкова, колкото безмълвното сбогом на събралите се в двора ни люде, тъй като най-сетне бях започнал да проумявам на какви опасности ни предстоеше да се изложим.

Каруцата потегли и баща ми, пришпорвайки сивия си на бели петна скопец дордето не се изравни с впрегатните коне, известно време мълчаливо наблюдава силно обезпокоените братя Сиорак.

— Братовчеди — рече им той най-сетне, — тревожа се за вас, като гледам колко ви измъчва въображението, което има толкова голяма власт над всички ни. Та вий треперите! Смятате се вече за покойници! Знайте, че при уплаха и страх кръвта се отдръпва от сърцето и го оставя празно, предоставяйки по този начин на чумната отрова по-лесен достъп до него. Ето защо онези, които мислят за смъртта, много бързо сами се приближават до нея.

— Не се страхувам толкоз от смъртта, колкото от мисълта, да не би да надживея Мишел — отвърна единият от близнаците и когато назова Мишел, разбрахме, че това беше Беноа.

— И аз за същото си мисля — обади се Мишел.

— В такъв случай се успокойте — каза баща ми. — Вий сте близнаци и душевността ви е тъй сходна, че заразата в никакъв случай не би поразила само единия от вас. Така или ще умрете заедно, или ще продължите да живеете заедно и нивга няма да се разделите.

— Хвала на Всевишния! — възкликна Беноа с дълбока въздишка на облекчение. — Благородни братовчеди, голям камък ми смъкнахте от сърцето!

— На мен също! — додаде Мишел като ехо.

От този миг нататък лицата им постепенно възвърнаха цвета си, придобиха по-уверен вид и братята престанаха да се оплакват от каквото и да било, освен от задължението да носят, както и всички ние, ръкавици и маски в това душно пекло. Вярно е, че освен това, също както и баща ми, те бяха в пълно бойно снаряжение, с леки брони и мориони на главата, което далеч не бе в полза на удобството и по страните им вече обилно се стичаше пот, макар да беше още ранно утро и слънцето едва-едва да се бе вдигнало. Всеки от близнаците държеше на коленете си и аркебуза с обърнато към откоса на пътя дуло.

На две левги от Сарлат, в една местност, наречена Стиските, забелязахме в ниското отдясно на пътя — тук той бе много стръмен и се виеше спираловидно — трупа на гол мъж, проснал се разкрачен в окосената и пожълтяла трева на една ливада. Намираше се на двайсетина тоаза по-долу от нас и макар вятърът да духаше в гърба ни, идещата от него воня бе просто нетърпима.

— Братовчеди Сиорак — разпореди се баща ми, — отминете, без да се спирате. Ти също, Самсон. Изчакайте ни в подножието на хълма.

Беноа шибна с камшика впрегатните коне и те потеглиха в галоп, а подире им препусна на белия си жребец и Самсон. Черната ми испанска кобила и високият петнист скопец на баща ми очевидно изгаряха от желание да ги последват, защото доста ни се поопънаха, преди да се спрат, но след като процвиляха и се повъртяха насам-натам, усмириха се и се задържаха спокойно, макар и с леко потреперващи крака, на височинката, откъдето наблюдавахме трупа.

— Пиер — рече баща ми, — този клетник носи всички белези на чумата, които аз вече ви изброих. Бихте ли могли сега да ги повторите?

— Разбира се — отвърнах със свито гърло и почти готов да падна в несвяст, толкова ми се повдигаше от вонята и зловещия вид на трупа. — Големият цирей, дето се е вдигнал в дясната свивка на слабините, се казва бубон. На тъмните петна по корема им викат черна язва, а на разноцветните — червени, сини и морави пъпки по гърдите — червена язва.

— Много добре — кимна баща ми, като се правеше, че не забелязва неразположението ми. — Отбележете също, че телесната кожа е възжълта, страните са бледи, клепачите почернели, а лицето — сгърчено. — И добави: — „Умира ли някой, в мъки умира!“ е казал Вийон^[3] и това важи за чумавия много повече, отколкото за всеки друг.

— А поради що — попитах с усилие — този човек се е поминал тук, а не в постелята си?

— Болестта се начева е огнища и болезнено премалвяване на сърцето, коремът силно се издува и се явява неудържимо гадене, съпроводено с постоянно, зловонно стомашно разстройство. И накрай, подир няколко часа, започват нетърпими болки в главата, които докарват чумавия до лудост и го тласкат в безпаметството му извън дома му, заставяйки го да тича, накъдето му видят очите дотогава, докато не рухне изнемощял.

— Ще рече, паднал е тук съвсем сам, без приятел, гол както го е майка родила и си е отишъл...

— Че не е бил гол, не е бил. Ще да са го съблекли скитници някои. Те също ще умрат и на свой ред ще бъдат обрани. И така дрехите на мъртвеца ще минават, уви, от ръка на ръка, поразявайки всеки, докоснал се до тях. Тъкмо по този начин заразата достига и най-затъntenите кътчета на равнината. Синко — рече баща ми с рязко променен глас, — виждаш ли оня нагъл гарван на върха на кестена? Убий го, ако обичаш!

Силно удивен от тази му заповед, но без думица да продумам, измъкнах от кобура на седлото си единия от пищовите, запънах го, протегнах ръка, затаих дъх и натиснах спусъка. Птицата полетя надолу като камък, брулейки при падането си жълтите, изгорели от сушата листа. Аз веднага презаредих пищова, все още изненадан от това, че трябваше да прахосам цял куршум по подобна никаква цел.

— Инак сигурно би взел да кълве трупа? — полюбопитствах.

— В никакъв случай! Гарван никога не би се полакомил за чумава плът. Той е гадина твърде благоразумна. А сега да вървим!

Баща ми побутна скопеца си по виещия се надолу път и когато се изравних с него, той, без да ускорява ход, продължи:

— Кралският хирург Амброаз Паре, човек изключително благодушен, почтен и протестант като нас, разправяше, че когато за първи път видял чумав, повдигайки покриващото го платно, за да го изследва, така му се пригадило от вдигналата се от бубона му и обривите смрад, че изгубил сваят и припаднал. И тъй, господине синко мой — заключи баща ми с усмивка, — вий вече надминавате великия Амброаз Паре, ако не по знание, то поне по хладнокръвие. Забелязах, че когато стреляхте по гарвана, ръката ви дори не трепна.

И той пришпори коня си, оставяйки ме прехласнат от удоволствие и силно поласкан от похвалата, тъй като право да си кажа, отначало видът на чумавия ми бе вдъхнал неописуем ужас.

Малко преди Ландревийското предградие баща ми, който яздеше в тръс пред каруцата, докато двамата със Самсон препускахме зад нея, вдигна облечената си в ръкавица ръка и ни направи знак да спрем. После се обърна в седлото и ме повика при себе си.

— Ще гледаме да минем колкото се може по-далеч от онова ужасно шествие — и той посочи три пълни с трупове каруци, които идеха откъм града и сега завиваха отпреде ни вдясно, към обширно поле, където под жаркото слънце зееха изрити в глинестата пръст многобройни ями.

На капрата на всяка каруца неподвижно седяха мъже със закачулени глави, облечени в къси камизоли от бяло платно. Напреки на коленете им лежаха дълги пръти, завършващи в единия край с желязна кука. Когато първата каруца възви на няколко тоаза от нас, видях, че мъртъвците бяха абсолютно голи и безразборно нахвърляни един връз друг. Дори и от такова разстояние, при все че за наше щастие вятърът продължаваше да духа в гърба ни, вонята беше извънредно силна.

— Да не би ново гробище да са открили? — удивих се аз.

— Нищо подобно, само че при чума край църквите е забранено да се погребват поразените от нея, за да не заразят светената земя. Затова ги заравят в ями, изкопани в първата им попаднала нива.

— А защо им са на гробарите тези куки?

— Не са гробари тия. Гробарите измряха още първите дни на епидемията. На тези мъже в камизолите им викат „гарвани“ именно заради куките, с които те издърпват мъртвците, за да не се докосват до тях.

— Нима ги забиват направо в плътта им? — ужасих се аз. — Но туй е варварство!

— Безспорно, но забранят ли им това, другото не ще намерят да върши тая работа. Градът им заплаща в чисто злато.

— Но що за люде са тези гарвани и нима те също не умират?

— Умират, разбира се, затова са и толкоз скъпо платени.

В този миг гарванът, който седеше на капрата на третата каруца, дръпна поводите и я спря в момента, когато тъкмо се канеше да свърне от пътя, за да потегли нагоре по склона към полето. Очите му се втренчиха в баща ми през процепите на качулката и внезапно той захвърли поводите и вдигна десница за поздрав.

— Помози бог, гос'ин барон! — викна гарванът с бодър глас.

— Дал бог добро, друже! Нима ме познаваш?

— Разбира се, и то въпреки маската! Познах ви по вашия петнист скопец и по стойката. Работих ви като надничар пролетес, когато прекарвахте пътя от Мепеш до воденицата ви на Бьоните.

— И как я караш оттогава?

— Зле, уви! Три месеца не намерих никаква работа и само дето не пукнах от глад.

— В Мепеш никога не биха ти отказали комат хляб и паница чорба.

— Знам, но как да стигна дотам? Краката ми толкова бяха отслабнали, че вече не ме държаха. Спаси ме чумата, хвала на бога! Сега най-сетне се наяждам до насита.

— И колко ти плаща градът, за да вършиш тази работа?

— Ах, гос'ин барон, то просто не е за вярване! Цели двайсет ливри месечно, от които вече ми изплатиха десет. Другите десет ще взема в края на юли, стига да съм все още на земята, а не в нея. — Тук той се разсмя, прекръсти се и весело добави: — Но не се жалвам! Същинско чудо е след всичко онуй, дето го изстрадах, да се видя изведнъж толкоз богат и сит, да ям ката ден месо, да се облажавам с каорско вино и да мърсувам дори с разпасаните момета от

Ландревийското предградие! Да ме прощава бог, ала твърде дълго време пазих целомъдрие!

— А имаш ли жена, деца?

— Не, за това средствата тъй и никога не ми стигнаха!

— Какво пък, друже, желая ти благоденствие и дълъг живот!

— Благоденствието е вече налице, но виж, колкото до дългия живот, не ми се вярва нещо! — разсмя се гарванът. — Но тъй или инак, всеки божи ден е чиста печалба, стига тумбакът ти да е пълен.

Изрекъл това, той енергично развъртя камшика и подкара впряга си нагоре към полето.

— Не е ли невероятно, че е толкова весел? — промълвих аз, проследявайки го с поглед.

Баща ми поклати глава.

— На сиромасите е присъща една особена, първична и безгрижна смелост, която се дължи на положението им. И безспорно е, че те се нуждаят от нея повече от когото и да било друго, тъй като е погрешно да се твърди, както съм чувал, че болестта поразява еднакво и бедни, и богати. При първия тревожен признак заможните буржоа прилагат дословно прословутото предписание на Гален^[4] в случай на чума: „Тръгни бързо, замини далеч и се върни късно.“ Бедните обаче остават в заразените области, тъй като няма къде да отидат. И в резултат на мръсотията, в каквато ги държи съдбата им, на вечното недояждане и на теснотията, в която живеят, заразата ги изстребва до крак.

Когато стигнахме Ландревийската порта, баща ми повика стражника и му заръча да предупреди посредниците, че е донесъл говеждо месо за господин Дьо ла Порт и консулите. Сетне нареди на братята Сиорак да го чакат тук и сподирен от двамина ни със Самсон, навлезе в Ландревийското предградие.

За да се пречиства въздухът, върху самия паваж по всички кръстовища бяха накладени буйни огньове от смолисти цепеници, които правеха и без това непоносимата слънчева жега още по-мъчителна. По улиците не се мяркаше жива душа, освен невидимите, разбира се, души на мъртвите. И макар в Сарлат те да бяха винаги също гъмжило, сега не се мяркаше ни куче, ни котка, ни гълъб дори. Още в самото начало на епидемията клетите гадинки бяха поголовно изстребени, тъй като се подозираше, че точно те разнасят заразата. Тук-

там забелязах не една и две къщи със заковани врати и прозорци, от които се разнасяха жалбите на затворените вътре. На всяка от портите висеше парче черен креп, което означаваше, както полугласно обясни баща ми, че под страх от смъртно наказание човек не може нито да влезе, нито да излезе от тях, та дори и да ги доближи.

Баща ми спря коня си на един площад, по-скоро площадче, в дъното, на което се издигаше доста поовехтяла сграда с ъглови еркери. Тя ми бе добре позната и едва тогава проумях, че доставката на половината заклан вол за консулите и господин Дьо ла Порт в никакъв случай не бе едничката причина за нашия поход.

Макар и в пълно бойно снаряжение, Жан дьо Сиорак скочи от седлото с обичайната си лекота, след което заповяда на двамата ни със Самсон да го последваме и да привържем конете за железните халки, взидани в самата улична настилка, което ние тутакси сторихме. Сега се намирахме на не повече от десетина крачки от заразената къща. След като хвърли бдителен поглед наоколо и се убеди, че никой не го наблюдава, баща ми бързо прекоси това разстояние и рязко подръпна вързаната с въженце кошничка, висеща от едно от таванските прозорчета. До ушите ми долетя слабото подрънкване на звънче и на капандурата се появи нечия глава. Беше Франшу, с малко поизопнати черти, но с все тъй розови бузи.

— Иисусе благи! — изпищя тя и се надвеси от прозорчето до кръста, дарявайки ни така с гледката на разкошните си, едва побиращи се в сукмана ѝ гърди. — Нима сте вий, гос'ин барон! Хвала на Всевишния! Не сте забравили значи вашата вярна слугиня!

— По-тихо, Франшу, че ще вземе да те чуе някой! Да не си болна?

— Само от страх и глад, инак нищо ми няма! Откакто се помина господарката, не съм излизала оттук.

— Ей сега ще те измъкнем. Смяташ ли обаче, че ще можеш да се промушиш през прозорчето? Така де, не си някое тънкоснаго девойче!

— И дума да няма! — съгласи се Франшу. — Телеса имам и за продан, особено под кръста, но ще сторя всичко, което е по силите ми. А на силна мишка дупка се не опира!

— Отлично тогава! Сега ще донеса всичко необходимо.

И като остави Самсон да варди конете, баща ми ме помъкна из съседните улици, като заничаше в дворове и под сайванти за някоя

стълба. След като най-сетне я намери, а това ни отне доста време, тъй като тя трябваше да е достатъчно дълга, за да стигне до прозорчето, двамата я вдигнахме за краищата и целите плувнали в пот (стълбата беше много тежка, а жегата просто нетърпима), запътихме се към площадчето, силно обезпокоени от долитащите оттам викове.

— Това пък що за врява е? — смръщи вежди баща ми и ускори крачка.

Когато стигнахме до дома на госпожа Дьо ла Валад, от изумление изтървахме стълбата. Принуждавайки белия си жребец непрекъснато да се върти и с пицов в ръката, Самсон полагаше всички усилия, за да държи на разстояние трийсетина дрипльовци, въоръжени с пики, ножове, коси и вили (двамина носеха дори аркебузи), които бяха наобиколили него и двата ни коня и крещяха и сипеха проклетия, без обаче да се осмелят да нападнат първи. Самсон също не стреляше (вероятно така бих постъпил и аз на негово място). Ангелското му лице, обрамчено от искрящата на слънцето медноруса коса, не издаваше нито страх, нито гняв, дордето, вперил с удивление сините си очи в тълпата, той с очарователно зъзкане току повтаряше:

— Но какво зтава? Какво зтава?

— Какво става? — избоботи баща ми като ехо. — Какво желаят тези люде? Смелост, Пиер! Напред!

И с оказала се на мига в десницата му гола сабя — аз също измъкнах своята, втурвайки се по петите му, — той се вряза в тълпата, раздавайки наляво и надясно удари с плоското на клинока, като при това обаче много внимаваше да не нарани някого, проби си път до конете, отвърза ги, сетне ми хвърли юздите и скочи на седлото.

— А сега дай да опрем задниците на конете о къщата! — прошепна ми той. — Така няма да могат да ни нападнат в гръб.

И като извъртя скопеца си, което накара заобиколилите го дрипльовци да се разбягат, застави го да отстъпи чак до дома на госпожа Дьо ла Валад. Черната ми испанска кобила не беше чак толкова добре обучена, но въпреки това успях да се наредя от дясната му страна, докато Самсон се присъедини към нас отляво. И в същия миг и тримата се оказахме с пицов във всяка ръка и със застрашително полюшваща се на темляка си на дясната китка сабя. Мисля, че баща ми незабавно би нападнал, ако вместо мен и Самсон имаше до себе си двамина от своите ветерани. Той обаче не желаше да рискува живота

на синовете си в едно улично сражение и затова предпочете да преговаря, още повече че макар и въоръжена, тълпата изглеждаше по-скоро немощна и гладна, отколкото настървена за бой.

— И таз добра, приятели! — викна Жан дьо Сиорак гръмогласно с донейде радушно-грубовата доброжелателност, като се изправи в стрепената. — Какво означава този смут? Нима тъй посрещате гости в Ландревийското предградие? И защо впрочем ни нападате?

— За да те убием, бароне! За да убием и теб, и синовете ти! — изрева в отговор един огромен дебел мъжага, застанал в първия ред на тълпата и по чиито изпъкнали черни очи, по дрехите, внушителното шкембе и големия, втъкнат в пояса му нож, познах Форкалкие, ландревийския касапин.

— Що за злостни и непочтителни слова? — прихна баща ми, без обаче да откъсва зорък поглед от тълпата и най-вече от двамината аркебузири. — Да ме убиеш искаш, метр Форкалкие, тъй значи? Ще рече, да успееш там, където и англичаните не успяха! Добре, да предположим, че това стане, но тогава онези, които не загинат сега от ръката ми, по-късно ще бъдат обесени заради туй убийство!

— Че кой ще ги обеси? — прогърмя Форкалкие. — Да не би господин Дьо ла Порт? (При упоменаването на това име в тълпата се разнесоха дюдюкания.) Та туй пикливо прокурорче и носа си не показва въвн от къщи, а освен това едва му стигат войскари, за да варди градските порти! Пък и повече да имаше, за да ни арестува, то кой ще ни съди? Градските съдии, що ли? Та те отдавна си плюха на петите! (Тук дюдюканията се усилиха.) Време ти е да проумееш, бароне, че тук няма вече нито кралски чиновници, нито буржоа, нито съдии, нито пък господари! Господарите сега сме ние!

— И ти ли командуваш?

— Да, аз! Аз, Форкалкие! Сам се назовах барон Ландревийски и тукашен всевластен господар. Така че ти ще умреш, синовете ти — също! Така отсъдих в справедливостта си!

Това му самохвалство предизвика всеобщ смях, но докато Форкалкие имаше вид крайно решителен, тълпата изглеждаше по-скоро развеселена и поразтушена от безочливите му закани, отколкото наистина склонна да ги изпълни. Баща ми долови туй й разположение и без да промени тон, продължи рискованата си игра:

— Нещо много припираш, барон-месарю Ландревийски! — възкликна той с все същия подигравателно-глумлив вид. — Досега не бях виждал съдия да осъжда толкоз бързо! Пък и по-напред ще трябва да обосновеш решението си, сиреч за какви злодеяния ни наказваш?

— Затуй, щото доближи заразен дом и понечи да освободиш затворената в него жена. А това, както сам добре знаещ, е наказуемо със смърт престъпление.

— Жената е напълно здрава и като лекар аз отговарям за това! Измъчва я единствено гладът!

— Ние също умираме от глад! — извиси се над тълпата нечий пронизителен глас и викът бе подет от всички краища на площада досущ псалмопение, което приличаше по-скоро на жалба, примесена със закана.

— Хайде, бароне! Стига празни приказки! — отсече Форкалкие. — Чуваш поданиците ми! Трябва да умреш!

И той решително измъкна от пояса си огромния касапски нож. Не мога да кажа дали този мъж бе смел, или просто луд, тъй като в същото време дулото на единия от бащините ми пищови бе насочено право в сърцето му. Баща ми обаче не стреля.

— Внимавай, метр Форкалкие! — срязва го той сурово. — След чумата ще подирят сметка както от теб, така и от поданиците ти за туй ви противозаконие!

— След чумата! — извика Форкалкие. — Че то *след* няма и да има! (И месарят съпроводи думите си с яростен замах на ножа, сякаш с един удар само обезглавяваше де що имаше люде из предградието.) Знам го от божествен първоизточник — продължи той, впил изблещените си черни очища в баща ми. — Насън ми се яви Дева Мария и ми се закле в божествения си син, че никой в Ландревийското предградие, бил той мъж или жена, не ще преживее чумата. И ти, бароне, ще ни предвариш съвсем малко в смъртта! Тук заразата не ще пощади никого, тъй ми рече гласът свише! — И като замахна отново с ножа, изрева: — Ще измрем до един!

— До един! До един! — откликна тълпата като зловещо ехо.

По мярналото се в очите на баща ми изражение разбрах, че започваше да се опасява от най-лошото, на което бе способно множеството отчаяни селяни. И въпреки това, когато отново взе думата, стори го с тон игрив и едва ли не дружески.

— Добри люде — рече, — дори и да трябва да умрем, какво ще спечелите от смъртта ни?

— Ще ви изядем конете! — чу се глас.

— Ах, добри ми люде, тъй кажете! — възкликна баща ми със завидна находчивост. — Сега най-сетне ви разбрах и се успокоих! Значи не злост някаква ви тласка към престъпление, а гладът! Но щом е тъй, то аз начаса ще ви предложа нещо, с което да откупя живота и на трима ни, както и свободата на тази клетница: един солиден къс от прясно заклан вол! Казах — наблегна той, изправил се в стремената, — един голям къс говеждо месо! Синът ми Пиер тозчас ще отскочи до градската порта, за да го донесе. Месо, приятели любезни! Ще си хапнете месо!

Без да чакам втора покана, аз пришпорих черната си испанска кобила и тя, хлъзгайки се за миг върху каменната настилка, полетя напред като стрела. Братовчедите Сиорак тъкмо се канеха да продадат на гишето и последната четвъртина от вола, когато връхлетях отгоре им и ръкомахайки бясно, като се дерях с цяло гърло, креснах им да откажат продажбата и на мига да ме последват. И малко след това каруцата с адски грохот влетя подире ми на площадчето, където баща ми все тъй глаголюваше и държеше тълпата в напрежение, като по този начин препятстваше Форкалкие да вземе думата.

С плувнало в пот чело, която се стичаше вече в очите му, той облекчено въздъхна при появата ни, още повече че видът на въоръжените до зъби братя Сиорак, всеки с аркебуза в ръка, накара тълпата да се разстъпи, но не и Форкалкие, който все така с нож в ръка и макар смаян до немай-къде от взелите такъв обрат събития, дори не помръдна от мястото си. На мига след като светкавично пъкна пищовите си в пояса и скочи направо от седлото в каруцата, баща ми — не знам откъде черпеше тази нечовешка енергия — вдигна с две ръце над главата си тежкия къс месо и неподвижно застивайки тъй, приковал трескавите погледи на тълпата, извика:

— Ехей, барон-месарю Ландревийски! Я вземи сега и подели този пай между теб и твоите поданици!

И най-неочаквано, при това с невиждана сила, го запокити от горе на долу право в лицето му. Буквално пометен, Форкалкие залитна, рухна възник и удряйки теме в паважа, остана да лежи там в несвяст. В същия миг, гъмжащи край него досущ като червеи, без при това

изобщо да си правят труда да го вдигат, или да му оказват каквато и да било помощ, дриплъовците захвърлиха оръжията си и като изгладнели псета се нахвърлиха върху месото и кой с нож, кой с ръце, а кой просто със зъби, заеха се да го разкъсват.

Като ги видя така улигани, баща ми опря стълбата о стената на заразената къща и Франшу начена да измъква заднешком най-напред ходилата си, сетне прасците, после бедрата, но — уви! — бивайки твърде богатата на плът наред тяло, взе, че се заклеци в прозорчето.

— Ах, любезна — развика се баща ми отдолу, — някои прелести са ти комай в повече! Понапъни се, моля те! Понапъни се, де! От туй животът ти зависи!

Като се кълчотеше, въртеше и напъваше колкото й сили държат, Франшу с жаловит хленч и цял поменик от „Иисусе преблаги!“ най-сетне се измъкна, сетне по-скоро се сгромоляса, отколкото слезе по стълбата и се озова право в ръцете на баща ми, който я вдигна досущ както бе сторил с четвъртината вол и буквално я запокити в каруцата.

Миг след това той отново бе на седлото и тогава всички ние било с шпори, било с камшик и надавайки в облекчението си наистина неописуеми крясъци, смушкахме петте си коня, които се стрелнаха напред като побеснели, изсичайки с подковите си искри от прокълнатите павета на предградието.

[1] Зъл дух, който дави и души насън. — Б.пр. ↑

[2] 2,2 литра. — Б.а. ↑

[3] Франсоа Вийон (1431–1463), известен френски поет. — Б.пр.

↑

[4] Клавдий Гален (131–201), гръцки лекар. — Б.пр. ↑

ГЛАВА ДЕСЕТА

В крайна сметка най-мъчителното за двама ни със Самсон в този поход до Сарлат се оказа не премеждието в Ландреви, а двайсетдневната карантина, която трябваше да изкараме в североизточната кула след завръщането ни в Мепеш. Мишел и Беноа Сиорак също не бяха очаровани от заточението си в намиращата се точно под нас стая. През процепите на пода, но без да мога да разбера кой от тях говори, тъй като и двамата бяха на един глас, аз ги чувах да се жалват един през друг от мудно точещото се време. А че то минаваше бавно и дума да няма, като монотонността на дните се нарушаваше единствено от трикратната поява на Ескоргол, който по нареждане на баща ми ни носеше храна в количества преизобилни, та да се подсили кръвта ни срещу попълзновенията на гибелните изпарения.

Изборът на баща ми се беше спрял върху Ескоргол като посредник заради това, че преди две години пазачът ни беше преживял чумата в Ним и сега се предполагаше, че тялото му, надвило веднъж вече на заразата, отново би се справило с нея, ако това, не дай боже, се наложеше.

Натоварен с тази задача, която включваше и поддържането на огъня в стаите на неволниците, Ескоргол вече не можеше да стои на стража в порталната кула и задълженията му бе поел баща ми, който в същото време изкарваше там, на първия етаж, своята карантина, докато Франшу бе настанена на втория етаж. Срещу това направено от баща ми разпределение Совтер, както чета в *Мисловника*, възразява с намек сдържан и горчив, загатвайки, че ако се бяха посъветвали с него, той несъмнено би се разпоредил за това другояче.

Още на втория ден от нашето пленничество чичо Совтер, опасявайки се от пагубното влияние на безделието, ни изпрати нашия „Тит Ливий“ заедно с латинските ни речници и „История на кралете

наши“, съставена за нас лично от него, с нареждането всеки ден да превеждаме по една страница от първата книга и да научаваме по две страници от втората, а така също и библията, отбелязвайки с листче онези пасажки, които трябваше да четем на висок глас три пъти дневно.

Освен това Совтер изискваше писмено от мен обещанието да не помагам на Самсон по латински, срещу което обаче, и също писмено, аз най-учтиво възразих, твърдейки, че след като за преводите си Самсон не може да се надява на помощта на чичо Совтер, то би трябвало да разчита поне на моята от страх, да не би да изпадне в отчаяние, вземайки винаги и всичко толкова присърце. Като поразмисли, Совтер се съгласи с мен, но само, при условие че ще подчертавам пасажите, за които съм помагал на брат си. Не че Самсон беше посредствен ученик по латински, но френският му беше доста слаб, а ние трябваше да превеждаме именно от латински на френски, а не на окситански. Самият аз говорех вече доста добре езика на Севера, тъй като приживе, в стремежа си да изглежда по-изискана, майка ми предпочиташе да се обръща към мен единствено на френски, а, от друга страна, и баща ми прибягваше до него винаги когато отвореше дума за медицина. Клетият Самсон обаче бе лишен от тези преимущества и това го довеждаше до отчаяние.

Все така писмено аз отправих към Совтер няколко молби, които имаха различна съдба:

1. Мога ли да поискам от Ескоргол да ни донесе две саби и нагръдници?

— Да, но внимавайте в разгорещеността си да не извадите някое око на вашия брат.

2. Мога ли да наредя на Ескоргол да ми донесе роготината^[1]?

— Не. Вече не сте на години за подобни вятърничави забави, господин племеннико.

3. Мога ли да си пиша с баща ми относно чумата?

— Да.

4. Мога ли да пиша на Катрин и на Малката Еликс?

— Не. Няма да казвате на момичетата нищо, което да е от някакво значение било за вас, било за тях.

Аз, разбира се, не бях на това мнение, а още повече Малката Еликс, както недвусмислено си пролича от кратката записка, която тя успя да пъкне една сутрин под залостената врата.

Мой Пиер,

дадох идно писъмо зъ теб на оня лошав пъзач, ну той гу дади на Совтер, който гу прочети и гу фърли в огъня и нареди на Алазаис да ми набий с къмшик. Ах, гуркият ми дирник! Амъ нямъ нищу. Мой Пиер, ката ден те смисля многу и мий многу мъчно.

Еликс

Заточен в североизточната кула, аз също много „смислех“ Малката Еликс, особено вечер, след като угасях светилника и се окажех сам в постелята си, без никой до мен, към когото да се притисна. Ах, не ще и дума, сънят ме оборваше много по-бързо, когато, уморен от нашите сладостни лудории, отпуснех глава на нежните й гърди, подпъкнал лява ръка под кръста й и мушнах десния си крак между нейните. Уви, клета моя Еликс, къде ли си сега, когато пиша тези редове? В ада ли си, или в рая? И до ден-дневен все не мога да повярвам, че е било чак толкоз непростим грях това, дето се чувствах тъй уютно, притихнал и щастлив в гальовните ти обятия, нито пък че си постъпвала толкова лошо, когато току припърхваше наоколо ми с весело чуруликане, за да ме примамиш в гнездото си.

Стаята, в която бяхме затворени двамата със Самсон, беше просторна, светла и проветрива и цялата благоухаеше, тъй като я ползвахме за зимник и държахме в нея ябълките, грижливо подредени върху плетени върбови лавици, посмачкани, сбръчкани и съсухрени като бабешка кожа наистина, но в никакъв случай изгнили, макар навън да беше вече юли. Към апетитната им миризма се прибавяше и ароматът на постоянно тлеещите в огнището благовония, където ярко пламтяха смолисти цепеници. Като прибавим към този огън и сипещата се отвън жар на юлското слънце, чувствахме се направо като в пещ, макар да държахме всички прозорци отворени. Още по-лошо ставаше, когато речехме да се поупражним във фехтовка със скована в тежките брони гръд. Завършеше ли схватката, опирахме сабите на

стената, смъквахме нагръдниците и олюляващи се, задъхани и цели плувнали в пот, се хвърляхме чисто голи на леглата.

Потта — пишеше баща ми в отговор на моите тревожни въпроси, засягащи лечението на чумата — е най-добрият лек срещу заразата. Ето защо Жилбер Еруар, доктор по медицина в Монпелие (желанието ми, господин синко, е един ден да школувате под негово напътствие, тъй като е човек изключително начетен), препоръчва на чумавите да пият сутрин и вечер по чаша саламура от аншоа. Тази остра течност предизвиква обилно потене, което може да доведе до изцеление, защото, както твърди Еруар, солта — а нея ний използваме, както сам добре знаете, за да предотвратим развалата на свинското месо — изгаря и най-незначителното загниване, предизвикано у болния от заразата.

Някои учени извънредно много ценят *скорпионовото масло*. За целта в един литър орехово масло се мариноват сто скорпиона и лекарството се предписва за пиене, след като по-напред се смеси в еднакви пропорции с бяло вино. Упоменатата настойка предизвиква силно повръщане и така, твърдят лекарите, увлича със себе си отровата и я изхвърля навън.

Не знам просто какво да мисля за едно толкова жестоко лечение — продължаваше баща ми, — защото чумавият и без това е измъчван от непрестанно и силно гадене, та не проумявам поради що е нужно то да се усилва.

Не виждам също така защо трябва да му се дава очистително, като се има предвид, че той вече страда от постоянно стомашно разстройство. А колкото до кръвопускането, според мен то може само да омаломощи още повече болния, който и без туй е вече твърде отпаднал. Същото бих казал и за диетите.

Виждал съм хирурзи — ах, тази пасмина невежа! — да горят бубона на чумавите с нажежено желязо, а други —

да го изрязват дори с нож. Според мен обаче това са колкото варварски, толкова и безрезултатни методи. Бубонът трябва да се остави да забере, без при това изобщо да се пипа, освен, за да се зачисти гнойта, тъй като бере ли бубонът, това е сигурен признак, че отровата намерява да напусне тялото на болния и следователно трябва да ѝ бъде позволено да го стори.

Диан дьо Фонтенак аз подложих на лечение с *див балсам*, изготвен лично от мен от голям брой билки и естествени благовония, като ангелика, мирта, скабиоза, хвойна, минзухар и карамфил, изкиснати по-напред в бяло вино. Използувах единствено това лекарство, което предизвиква обилно потене, докато в същото време полагах грижи болната да е винаги сита, жаждата ѝ — утолена, а самата тя — неизменно чиста, като успокоявах с ободрителни слова както треската, така и страха ѝ пред смъртта. Всичко останало е от бога.

Това писмо, което, както и всички останали писма на баща ми аз запазих, е неоспоримо доказателство (в случай че досега такова липсва), че баща ми, както твърдеше и господин Дьо Ласко (същият, колкото и именит доктор да беше, бе избягал от Сарлат още при първия признак на епидемията), бе също „такъв еретик в медицината, какъвто и в религията“. Защото, ако изключим *дивия балсам*, той, изглежда, се доверяваше твърде малко на повечето хвалени и прехвалени лекарства срещу чумата, включително саламурата от аншоа и скорпионовото масло, за което при все това няколко години по-късно чух от учените мъже в Монпелие най-хвалебствени слова.

Ах, колко мъчително минаваше за мен времето през този карантинен период! Дните ми се струаха месеци, и то месеци, чиито дни бяха безкрайно дълги... А колко ли по-нетърпими щяха да бъдат еднообразието и гнетящото бездействие — въпреки „Тит Ливий“, Библията и „Кралете наши“, — ако нямах до себе си Самсон! Същински ангел господен бе туй момче! Да живееш двайсет дни, всеки от по двайсет и четири часа, затворен между четири стени с брат си и да не дадеш какъвто и да било, та дори и най-незначителен повод

за препирня или свада, и на всичко отгоре — ако това, разбира се, е изобщо възможно! — да го обикнеш още повече! Всичко това безспорно доказва от каква съвършена сплав бе сътворен брат ми, докато, що се отнася лично до мен, то аз ни най-малко не се самозалъгвам, тъй като отлично познавам недостатъците на характера си.

Несъмнено вече съм го казвал, но ми се ще пак да ви го напомня, щом съм се накарал да го обрисувам по-подробно: Самсон е преди всичко красив, смайващо красив; с медноруса, падаща на къдри чак до яките му плещи коса, с лазурносини очи, млечнобяла кожа и съвършени черти. Тук говоря само за лицето му, а не за тялото, чиито възхитителна и чисто мъжка съразмерност щеше да го направи с годините достоен за модел на всеки ваятел. Но всичко това — и красотата, и изяществото, и безмерното му обаяние, все още е нищо. Това са просто зримите отлики на душата, обитаваща туй убежище.

Кабюс твърди, че Самсон съобразява мудро, тъй като се бавел да парира противниковия удар и също толкова бавно нанасял ответен. Но Кабюс греши, това изобщо не е умствен недостатък, а добродетел. Самсон толкова обича противника си, щото не може да повярва, че при първа възможност оня би го ранил, нито пък че сам би могъл да нанесе вреда някаква. За него лошотията човешка, та дори привидна и на ужким, е нещо съвършено неразбираемо и аз хиляди и хиляди пъти съм се убеждавал в това. И едно от последните доказателства, което обичам често да извиквам в съзнанието си, е следната картина: Самсон на своя бял жребец, изправил се лице в лице срещу разбунтувалото се в Ландреви простолудие и вперил големите си, изпълнени с удивление сини очи в разярената тълпа, току повтаряйки с нежния си зъзкащ глас: „Но какво зтава? Какво зтава?“

В живота и на най-благородния човек на земята все някога идва ден, когато себелюбието взема връх, но за Самсон този ден така и нивга не настъпи. Без дори и през ум да му мине подобно нещо, а и без ни най-малко да се възгордява от това, той винаги би предпочел пред себе си ближния. Когато майка ми почина, Самсон плака, макар че приживе тя нито веднъж и думица не му отправи, нито пък дори го погледна. Как изобщо бе съумял да я обикне и какво толкова бе видял в майка ми той, който бе невидим за нея? Не бих могъл да кажа това, тъй като е твърде несловоохотлив и неспособен да изрази любовта, която

носи в себе си. Но за тази си безмерна обич, озаряваща всички ни подобно слънце, в края на нашия карантинен период той ми даде ново, във висша степен трогателно доказателство, за което ще стане дума малко по-нататък.

Баща ми се възползува от многото свободно време през карантината, за да изпроводи до господин Дьо ла Порт писмо, в което най-подробно му описваше ландревийското ни премеждие. Той го изпрати по Ескоргол, комуто бе изрично заповядано да предаде запечатаната депеша на войниците на Дьо ла Порт посредством някоя дълга, цепната в единия край пръчка. Ескоргол трябваше също да прибере и парите, дължими ни от продажбата на половината вол, като и за това му бяха дадени най-строги указания. Сребърните монети, за които се предполагаше, че са заразени, след като бяха минали през толкова много ръце в Сарлат, трябваше да му бъдат предадени от посредниците в гърне, пълно с оцет.

Отговорът на Гийом дьо ла Порт пристигна в Мепеш подир два дни с нарочен конен пратеник, комуто обаче баща ми не отвори портата и говори само от прозорчето на кулата, без да сваля от лицето си напоената с оцет маска, като склони да приеме писмото, само ако му бъде подадено на края на дълга пръчка, подобна на онази, с която си беше послужил Ескоргол. Сетне хвърли в огъня благовония и дълго обеззаразява писмото на източващия се от тях пречистващ дим. Най-сетне го отвори, като преди да стори туй обаче си сложи ръкавици и докато го четеше, държеше го възможно най-далеч от лицето си. За тези предпазни мерки, които ми даваше като пример, аз научих по-късно от самия него.

Прокурорът бе уведомен, разказа ми той, за злодеянията на Форкалкие. Но както много точно го бе казал самият месар-барон, Дьо ла Порт разполагаше едва с толкова войници, колкото да вардят градските порти. Всеки ден му умираха един-двама и макар да предлагаше извънредно висока плата, тъй и не можеше да им намери заместници. А още по-лошо бе, че живите, кажи-речи, вече не се подчиняваха на заповедите му, убедени, както и дриплъвците на Форкалкие, че им остава твърде малко да живеят. И действително, навсякъде вече се бе възцарила анархия и разяждаше всичко, досущ проказа. Единият от двамината консули (няма да уточнявам кой), след като чумата отнесла по-напред една от прислужниците му, а сетне и

над самия него надвиснала заплахата да го зазидат жив в дома му, избягал от Сарлат през нощта на 9-и юли, подкупвайки стражата на една от градските порти, но на коя точно, това прокурорът не знаеше. Пък и да го знаеше, не би могъл да вземе никакви мерки срещу продажните стражници. Вече не беше по силите му. Палачът, помощниците му и двамината тъмничари на градския затвор бяха мъртви. Ето защо, неспособен да наказва престъпниците, той се беше видял принуден да освободи дори вече намиращите се в затвора както поради невъзможността да ги опази, тъй и да ги изхрани, защото пари не стигаха за нищо. С всеки изминат ден градската съкровищница все повече се изпразваше и приходите ѝ бяха секнали, дордето разходите бяха огромни.

Освен на гарваните и войниците, едните, от които получаваха дваисет, а другите — дваисет и пет ливри месечно, трябваше да се плаща и на обеззаразителите, вземащи по трийсет ливри на къща, за да я изгорят със серен сублимат. Склонилите да останат в Сарлат четирима хирурзи получаваха по двеста ливри месечно. Освен това, възнаграждение трябваше да получат и пълномощниците им, а също и разводачите, които ги предхождаха в чумавите къщи с добре навосъчена факла в ръка, за да прогонят заразата.

Единственият останал консул и господин Дьо ла Порт се интересуваха дали побратимството не би склонило да отпусне на града заем от две хиляди ливри с 15 процента лихва за срок от една година, като за доказ на заема му предоставяха закупените от Сарлат на търга на църковно имущество земи в Темниак. Господин Дьо ла Порт подчертаваше, че по стойност доказът далеч надвишава заема, но че той и консулт са взели такова решение, тъй като не са уверени, че градът изобщо би могъл някога да изпълни дълга си, бивайки застрашен да изчезне завинаги от лицето на земята със смъртта на всички свои жители. Веднъж вече, по време на зловещата чума през 1521-а, от пет хиляди жители Сарлат беше загубил три хиляди и петстотин. Но този път, продължеше ли епидемията само няколко месеца още, смъртта, уви, щеше да ги отнесе до един.

Баща ми сподели с мен, че, прочитайки това отчаяно писмо, се е разплакал и начаса е изпратил настоятелна записка на Совтер, увещавайки го да се съгласи да отпусне искания заем. Това Совтер (потресен също до дъното на, душата) сторил незабавно, макар и не,

без да отбележи, че предоставеният доказ е от много малък интерес за Мепеш, бивайки разположен твърде далеч от баронията, за да се разработи по друг начин, освен като се даде под аренда, а от това полза нямало никаква, както брат му сам отлично знаел.

Баща ми всеки ден пишеше на двама ни със Самсон, след като, за да не бездейства, бе получил съгласието на Совтер да поправя латинските ни преводи, с което се справяше блестящо, тъй като френският му беше далеч по-добър и изискан от този на брат му. Към поправките си той добавяше за мое сведение и много съдържателни поучения относно полагането на необходимите грижи и лечението на причинени от аркебуза рани, засегнати в трактата на Амброаз Паре, както и произтичащи от познанията, които сам бе придобил по време на деветгодишната си служба в Нормандския легион. По-късно разбрах, че е пожелал да поправя също и домашните упражнения, които Катрин, Малката Еликс и Гавашет предаваха обикновено на Алазаис, натоварена от побратимството с това задължение след смъртта на майка ми.

Човек сигурно би се удивил на грижите, полагани в Мепеш за образованието на жените, но независимо дали бяха господарки, или слугини, те трябваше да знаят четмо, за да имат преди всичко сами, а по-късно и техните синове и дъщери, достъп до Светото писание. Побратимството беше на мнение, че религията трябва да се предава досущ като езика, наречен съвсем справедливо матерен, сиреч, от майката — на детето, при това от най-ранна възраст. Така благодарение на нашето *хугенотско* рвение и Гавашет, и Малката Еликс знаеха за годините си много повече от немало, госпожици от благородно католическо потекло, които едва-едва умееха да изписват името си. Вярно е, че Алазаис имаше доста оригинален правопис, който за нещастие предаваше и на ученичките си, но баща ми не обръщаше никакво внимание на този ѝ недостатък, отговаряйки през смях на обърналия му веднъж внимание върху това Совтер, че Катерина Медичи в никакъв случай не пише по-правилно от Малката Еликс, макар да е кралица на Франция.

Три дни преди изтичането на карантината получих втора записка от Малката Еликс, издържана досущ в стила на първата, но и също толкова нежна, тъй като дописничката ми все тъй продължаваше да ме „смили много“. Силно ме разгневи обаче вестта, че в кухнята

Малигувица и Барберин не спирали да мелят с уста по повод на Франшу. Подвоумих се дали да не уведомя баща ми за тез долни сплетни, но на мига се усетих, че не бих могъл да го сторя нито, без да се набъркам в личния му живот, нито, без да издам Еликс. Ето защо премълчах, без думица да спомена дори на Самсон за втората записка, която тозчас хвърлих в огъня.

Очаквах едва ли не чудеса от края на карантината и с цялата си душа жадувах за онова първо утро, когато най-сетне ще мога да напусна тази стая, където двамата със Самсон бяхме живели затворени в продължение на три безкрайни седмици. Но когато това утро настъпи, то ми донесе единствено огорчения и дълбока мъка.

С баща ми имахме писмена уговорка, че ще бъдем освободени едва тогава, когато сам дойде да ни пусне на воля, и докато чакахме ключът на нашата врата да се превърти в бравата, Самсон и аз решихме да си дадем едно последно сражение, в което дотолкова се задълбочихме, че, кажи-речи, завряхме под броните. Най-сетне разпуснахме ремъците им, свалихме ги, прибрахме сабите в ножниците и всеки се хвърли в постелята си гол, както го е майка родила.

И точно в този миг се разнесе тъй дългоочакваното изщракване на ключалката. Изправих се в леглото си и видях в стаята да влиза баща ми с весели очи и усмивка на устните. Начаса скокнах, последван от Самсон, и двамата, всеки от своя ъгъл, радостно се втурнахме към него, знаейки добре колко буйно щеше да ни грабне един подир друг в обятията си, когато ненадейно той се взря в мен, пребледня и преминавайки внезапно от най-бурна радост към смразяващ гняв, се провикна с грозен глас:

— Да не би идолопоклонник да сте станали, господине синко мой?

— Аз, идолопоклонник!? — възкликнах, олюлявайки се под бремето на подобно невероятно обвинение и сразен насред устрема си към него, дордето Самсон също замръзна на място, вперил разширените си от изумление сини очи в мен и баща ми.

— Та няма туй, що носите на шията си, не е медальон ла Девата? — настоя баща ми с пламнал поглед и ме стрелна с разтреперан пръст.

— Вий го знаете — промълвих аз глухо. — Това е медальонът на майка ми.

— Без значение! — изкрещя баща ми извън себе си от гняв и пристъпи към мен, сякаш се канеше да го скъса. — Без значение е откъде го имате и кой ви го е дал! Осъдителното е, че е налице!

— Господине татко мой — поокопитил се, отвърнах аз този път много по-решително, тъй като силно, се бях докачил от това „без значение“, — моята майка ми го повери в деня на смъртта си, като ме накара да ѝ обещавам, че ще го нося до края на живота си!

— И вий обещахте!?

— Тя умираше. Какво друго можех да сторя?

— Да ме уведомите! — ревна баща ми, изблешил очи. — Да ме уведомите начаса! И тогаз аз, вашият баща, щях да ви освободя от тази чудовищна клетва! Но вместо това вий предпочетохте да се спотайвате от мен досущ като джебчия някой и да носите тоз идол скритом, изменяйки на вярата си!

— На нищо не съм изменил и нищо не съм откраднал! — сопнах му се аз, настръхнал като петел и, обзет на свой ред от гняв, обиден изглеждах баща ми.

— И как още! Вий обсебихте обичта ми, която от днес нататък вече не заслужавате, криейки от мен през всичките тези месеци вашето презряно идолопоклонство!

— Но аз не съм идолопоклонник! — извиках с пламнал поглед и почти предизвикателно, възмутен до дъното на душата от подобна въпиеща несправедливост. — И не се моля на Девата! Моля се на Христос и Всевишния, без да дирия ничие застъпничество, та било то на Мария, или пък на светия някой! За мен този медальон не е идол! Това е вещ свята за мен единствено поради туй, че съм я наследил от майка ми!

— Никоя вещ не е свята! — прекъсна ме буйно баща ми с рязък жест. — А повярваш ли в противното, то именно това е идолопоклонство! Не, господине — добави той с гръмлив глас, — както и колкото да го усуквате, вий никога не ще съумееете да ме убедите, че сте увесили на врата си тоз медальон от чисто простодушие, па макар и само заради това, че е невъзможно да не сте заподозрели, щото вашата майка ви го е дала с далеч не тъй безкористна умисъл! При вашето раждане тя ви нарече Пиер и вий много добре знаете защо. И също толкова добре знаете защо ви е дала и това!

— Да, знам го! — отвърнах аз също толкова буйно и все така настръхнал. — Туй обаче не означава, че съм покварен духом! И че името ми е Пиер не значи, че съм папист, а тоз медальон нивга не ще ме застави да изменя на вярата си!

— Така вий си мислите — прекъсна ме баща ми, — но знайте, че Нечестивия знае не един и два начина, за да впръсне отровата си в сърцето ви и разполага с не една и две маски, за да ви доближи, между които е и лицеприятието на синовната обич.

— Господин татко — отвърнах, — не мога да повярвам, че Нечестивият е забъркан по какъвто и да било начин в обичта на една майка към сина ѝ, както и на един син към неговата майка!

— Точно тъй ще да е! — отсече баща ми с толкоз ядовития неприязън, че цял се вцепених. — Точно тъй ще да е — повтори той, — след като ви е подучил да криете от мен, че носите това тук! Когато на 7-и заранта ви събудих, за да тръгнем за Сарлат, вий бяхте гол, както и сега, но аз не видях този идол. Къде беше той?

— Под сламеника ми. Нощем го свалям, тъй като е твърде тежък.

— Твърде тежък трябва да е, и дума да няма, натежал от лицемерие, лукавщина и коварство! Свалете го от шията си и ми го дайте!

И в този миг Самсон, пристъпи напред, събра молитвено длани и като впери сините си очи в гневното лице на баща ми, кротко промълви:

— О, не! Умолявам ви, господине татко мой!

Тъй неприсъщо бе на характера на Самсон, винаги толкова скромнен и въздържан, да се намесва в разпра, която не го засягаше, че баща ми почти цяла минута се взираше с извити от удивление вежди в него, опитвайки се да вникне в значението на това „О, не!“. Сетне лицето му пак помрачня и за миг дори ми се стори, че ще излее гнева си върху Самсон, но той отново впи яростен поглед в мен и рязко попита:

— Е, какво има? Заповядах ви нещо!

И тогава проумях, че в този миг целият ми живот, или представата ми за собствения ми характер, което е все същото, щеше или да рухне, или окончателно да се затвърди. И цял скован от напрежение с хладна решимост заявих:

— Това е невъзможно, господине татко мой! Дал съм клетва на майка ми и не мога да я пристъпя!

— Аз ще ви освободя от нея! — кресна баща ми извън себе си от гняв.

— Но вие нямате такава власт! — възразих. — Това би могла да стори единствено майка ми, ако беше жива.

— Какво!? Нима ме предизвиквате? — избоботи Жан дьо Сиорак. — Нима дръзвате да се опълчите срещу ми?

И той ме изгледа така, сякаш се канеше да се нахвърли отгоре ми, но навреме се сепна и захвана да кръстосва стаята с искрящи очи и налято с кръв лице, като току хапеше устни.

— Господине — рече най-сетне, заставайки отпреде ми с ръце на кръста и вирната брадичка, — или ще ми предадете този медальон, както ви заповядах, или тозчас ще ви отлъча от семейството си подобно на гангрениясал крайник някой и ще ви прокудя от замъка!

Цял обливайки се в пот, почувствах как пребледнявам и краката ми се разтрепериха така, сякаш току пред тях бе зейнала бездна. Но в същото време гласът ми, заседнал наред гърлото, отказваше да ми се подчини.

— Е? — настоя баща ми.

— Господине татко мой — промълвих най-сетне, откъртвайки една по една думите от заседналата в гърлото ми буца, но и с едва сдържан гняв, — отчаян съм от мисълта, че ви оскърбявам. Не мога обаче да сторя онова, което искате от мен, без да се опозоря и затова по-скоро бих предпочел да ме прогоните, макар и да е несправедливо.

— Е, добре, така да бъде, господине! — отзова се баща ми глухо и тутакси извиси глас: — И го правя като давам клетва, която аз *също* ще спазя, да не ви виждам никога повече!

Последва продължително мълчание. За мен светът просто изчезна, струваше ми се, че вече не живея. Стоях пред баща ми неподвижен като камък, лишен от дар слово и почти в несвяст, макар в мен все така да напираше неудържим гняв.

И тогава Самсон се намеси повторно. Макар да го виждах като в мъгла, стори ми се, че по страните му се стичат сълзи, което силно ме удиви, тъй като двамата с баща ми, обладани от, кажи-речи, един гняв, бяхме вперили един в друг ядни, но сухи очи, независимо от бушуващите у всекиго от нас чувства. Ала Самсон плачеше. Плачеше и

в същото време, без да измени необичайно кроткото си изражение и без в действителност да взема нечия страна, той ми се притече на помощ. Приближавайки ме плътно, Самсон ме прегърна през рамо с лява ръка и като обърна лице към мен, което оказа върху ми такова въздействие, сякаш изведнъж бе озарил непрогледната тъма на мъката ми със сияйна светлина, изрече със своя зъзкащ глас:

— Не ще те изоставя, Пиер! Заминеш ли, и аз ще дойда с теб!

Синайската мълния да беше паднала в нозете на баща ми, едва ли би го поразила толкова. Той се вторачи в брат ми така, сякаш се канеше да излее върху него гнева, от който преливаше сърцето му, но Самсон плачеше — не, не за себе си, а за мен и за баща ми, проумявайки напълно какви страдания ни носеше разгорялата се помежду ни жестока разпра. И баща ми, който бе успял едва ли не да ме намрази, защото му се бях опънал, не намери в себе си сили нито да се разгневи срещу Самсон, нито дори да го погледне ядно, или пък укорителна думица да му каже. Осъзнавайки своята безпомощност, цял треперещ от гняв и, кажи-речи, обезумял от мъка, какъвто бях и аз самият, той предпочете да ни загърби и да се отдалечи с широки ядни крачки, заслепен дотолкова, че се блъсна в рамката на вратата, която остави подире си широко разтворена.

И тогава, рухнал отведнъж, аз се хвърлих в обятията на Самсон и като притиснах буза о неговата, разплаках се с горещи и горчиви сълзи, разтърсван цял от неудържими ридания, срещу които бях безсилен, макар и да изпитвах силен срам, че почти тринайсетгодишен и само на две години от навършване на пълнолетие се бях разревал досущ като сополанко някой.

След някое време Самсон се отдръпна от мен и кротко, но решително ме подкани да се облека. Мой дълг било, рече ми той, преди да напусна Мепеш завинаги, да поискам прошка от баща си заради това, че верността ми към моята клетва ме бе заставила да му се противопоставя по такъв рязък начин. Съветът ми се стори добър, тъй като и аз самият донейде вече се разкайвах, че толкова яростно се бях възпротивил на баща ми, та макар и по същество да се смятах за прав.

Облякох се и дори препасах късата си сабя, за да покажа, че наистина възнамерявам да напусна замъка, след което със сравнително твърда стъпка, макар сърцето ми все още да блъскаше до пръсване в гърдите и да усещах главата си някак набъбнала и зашеметена от

преживяния удар, се отправих към библиотеката. Вече приближавах вратата, когато изведнъж се спрях, сепнат от долитащите оттам силни викове, след които чух да се споменава и моето име. И докато се двоумях дали да почукам, не дръзвайки нито да се появя в разгара на тази нова кавга, нито пък да си отида от страх, че няма да ми стигне смелост да се върна отново, аз смаян, безмълвен и със затаен дъх слушах нечувано ядните, люти думи, които баща ми и Совтер си разменяха.

— Има — викаше Совтер с такъв гневен и укорителен тон, на какъвто никога досега не бях подозирал, че е способен, — има грехове много по-тежки от този, да носиш на шията си медальон на Дева Мария!

— Какво искате да кажете? — прекъсна го баща ми буйно.

— Това, което казвам! — сопна му се Совтер, без да понижава тон. — И вие чудесно ме разбирате! Вършите лудост подир лудост, братко, казвам ви го тъй, както го и мисля! И най-безумната от всички бе да рискувате живота на младшите си синове и на братовчедите си Сиорак в онзи безразсъден поход из заразените области!

— Където на всяка цена трябваше да отнесем половината вол! — възрази баща ми.

— И да отвлечете Франшу! Нима смятате, че в първото си писмо господин Дьо ла Порт случайно ви уведоми за съдбата на девойката? Той отлично знае на каква стръв ще клъвне рибата! Месото за него, а Франшу за вас!

— Братко, ще ви помоля да оттеглите тези си непристойни слова! — извика баща ми. — Между мен и тази клетница няма абсолютно нищо! Аз чисто и просто изпълних спрямо нея своя християнски дълг!

— В такъв случай и намерете работа и по възможност някъде подалеч от вас! Във Волпери, да речем, където сега, след като се лишиха едновременно от Сарацинката и Жакот, имат голяма нужда от хора.

— И дума да не става! Франшу ще бъде камериерка на Катрин. И да не говорим повече за това. Решението ми е окончателно!

— Виж ти, чудесно решение! Вече имаме Малигувица, Барберин, Алазаис, Малката Еликс и Гавашет — общо пет прислужници, а ето сега изведнъж и шеста ни притрябва! При това изключително на услугите на Катрин, която няма още и десет години. Ако само това ще върши, лека ще ѝ е службата, няма що!

— Братко, това е вече прекалено!

— Сам го рекохте, наистина е прекалено! — кресна Совтер невъздържано. — Защото след като в момента, в който мепешката прислуга се увеличава с една напълно ненужна ни слугиня, вий лишавате замъка от двамината си младши синове, които възнамерявате най-безжалостно да прокудите оттук в това гладно и чумаво време, то значи вярно е, че злото винаги поражда зло! Ах, господине — добави той с глас, в който този път прозвуча повече болка, отколкото гняв, — позволете ми да ви кажа, че се увличате там, където не трябва, и обичате не оногова, когото трябва!

Последва продължително мълчание, след което баща ми глухо промълви:

— Но трябваше ли, все пак, Пиер да ми се зъби така и да предпочете майка си пред мен?

— Сънувам ли, що ли? — възкликна Совтер. — Пиер, да предпочете майка си пред вас!? Та единственото, за което е помислил той, е било как да запази честта си! Нима не знаете, че вий сте неговият герой, и че за Пиер на света няма човек, по-достоеен за обич и възхита? И че ви подражава във всичко, което, признавам, ме кара да се страхувам като ви гледам какви ги вършите.

— Стига, братко! Стига вече, не ме осъждайте! — прекъсна го баща ми с грубоват, но далеч по-мек тон. — Все още нищо не съм решил. Изпитвам просто ужас от този медальон и вий добре го знаете. Той е бил голготата на целия ми живот.

— А нима и за Пиер сега не е така? Да не смятате, че го носи на шията си с леко сърце?

Чувайки това, разбрах, че съм спасен. И странно нещо — в мига, в който го проумях, съвестта ми, досега дремеща, за да ми позволи да подслушвам на вратата на библиотеката, изведнъж се пробуди и ме обсипа с толкова безжалостни и остри укори, че аз с безшумни стъпки се отдалечих и се върнах в кулата при Самсон, комуто веднага разказах всичко най-подробно.

— Какво? — възкликна той с разширени от смайване небесносини очи. — Подслушвали сте на вратата?

— Да, така е! — потвърдих аз и продължих да кръстосвам стаята, като току нетърпеливо разкършвах плещи. — Нямах друг избор! Ставаше дума за мен!

Но брат ми изглеждаше все тъй дълбоко смутен и докато го наблюдавах, макар че той несъмнено ме осъждаше, аз изведнъж и не без известно тайно задоволство осъзнах, че Самсон беше моят Совтер. Тогава се приближих до него, грабнах го в обятията си и като го разцелувах по страните, с грубоват, но дружелюбен тон му рекох:

— Хайде, братко, стига вече!

В този миг в стаята влезе истинският Совтер, цял облечен в черно и със заклещена в плисираната хугенотска яка гордо вдигната глава. Той грижливо затвори вратата след себе си и по-напред за миг мълчаливо впери в мен черните си, дълбоко разположени очи, които тази дълбочина като че ли правеше още по-проницателни.

— Племеннико — изрече той най-сетне, — по-напред свалете тази сабя от кръста си. Баща ви несъмнено би бил недоволен, ако ви види с нея. Вий май забравяте, че трябва да я носите единствено извън стените на замъка?

Идеше ми да го разцелувам заради това, че по тъй изискан начин ми протяга маслиновата клонка. Той обаче имаше толкова тържествен и официален вид, като на всичко отгоре говореше и на френски, а не на перигорски, че не посмях да го сторя.

— Племеннико — продължи той, сякаш на този свят нямаше нищо по-естествено от подобен завършек на случилото се, — като наказание за непокорството, проявено от вас спрямо баща ви, ще съчините двайсет стиха на латински, с които ще представите на барона на Мепеш вашите най-дълбоки и искрени извинения за това, че по повеля на сърцето сте предпочели да изпълните дълга си към една покойница, отколкото да отдадете дължимото на един баща.

— Ще бъде сторено, господине чичо мой — отвърнах аз с безмерно облекчение, — при това със същите, подбрани от вас изрази, които толкова вярно обрисуват истината!

Сетне се поклоних и макар че лицето му си остана, кажи-речи, все така неподвижно, Совтер изглеждаше доволен както от отговора ми, така и от поклона.

— И аз ли трябва да съчиня двайсет стиха на латински? — обади се плахо Самсон с ужасен поглед и жален глас.

Совтер се усмихна.

— Що се отнася до вас, Самсон, баронът на Мепеш ще се задоволи само с едно извинение. — И той вдигна пръст. — Но при

условие че бъде написано на френски, и то на добър френски!

— Ще бъде сторено — прошепна Самсон с тежка въздишка.

— Разполагате с предостатъчно време, господа племенници мои — заяви Совтер, обгръщайки ни със своя проникателен поглед, в който припламваше едва забележимо, едновременно присмехулно и обично пламъче. Сетне додаде: — И за да не секва вдъхновението ви, двамата ще останете затворени тук до вдругиден подиробед, а за да не ви обземе леност умствена, ще ви се носи само хляб и вода.

След това той се сбогува с нас с леко кимване, на което и двамата отвърнахме с дълбок поклон, и накуцвайки, но изпъчен, с изопнати назад могъщи плещи и безспорно щастлив вид, Совтер излезе и превъртя ключа на вратата след себе си.

Ето как нашата карантина продължи още цели четирийсет и осем часа, а когато най-сетне напуснахме североизточната кула и нашите латински и френски извинения бяха приети от баща ни, който ведно с прошката ни дари и с целувката на мира, то беше, за да установим една значителна промяна в мепешкото домакинство: от два дни Катрин се бе настанила в стаята на майка ми, а Франшу, нейната камериерка — в тясното помещение до нея, което съседстваше едновременно и със стаята на баща ми. И дори — както баща ми бе уверявал Совтер, а това аз чух със собствените си уши — „между него и тази клетница“ да нямаше наистина нищо, това разпределение бе все едно сам да се навреш в лапите на изкушението, още повече че самата Франшу просто преливаше от признателност към оногова, който така храбро я бе отървал от ноктите на смъртта. От мига, в който баронът на Мепеш се появи в голямата зала, тя имаше вече очи само за него, привличана от присъствието му досущ като метална стружка ст магнит, изправяше се начаса зад него и току припираше да му долива едва наченатата чаша, което предизвикваше силното недоволство на Барберин, радвала се досега единствена на тази привилегия.

Обзалагам се, че ако човек съди по нежния прием, който му оказваше у госпожа Дьо ла Валад преди в Сарлат да избухне чумната епидемия, то Франшу несъмнено е очаквала краткотрайните посещения на баща ми с примряло от вълнение сърце. — „Ах, гос'ин барон! Гос'ин барон! Колко се радвам, че ви виждам! — Помози бог,

гълъбче! Как поменуваш? — Да уведомя ли господарката? — Заникъде не бързаме, Франшу! Я виж, донесъл съм ти малко подаръче — един сребърен напръстник, та да не си бодеш пръстите, дордето шиеш. — Иисусе благи! Напръстник, и при това сребърен! Колко е добър гос'ин баронът!“ Че беше добър, добър беше, а освен това се държеше с нея и доста свойски, тъй като, за да ѝ се отплати за благодарностите, той жадно я целуваше по свежите бузи и току потупваше апетитно закръглените ѝ ръце, дордето тя, цяла тръпнеща в сладостно очакване, се изчервяваше като божур.

Бях напълно съгласен с чичо Совтер. Много по-добре би било да видим Франшу във Волпери, отколкото в подобна благоприятна близост до неприятеля, от когото я делеше само една нищо и никаква вратичка, при това без резе. Защото това съвсем очевидно беше крепост, за чието превземане далеч не беше нужен толкоз мощен пристъп като онзи, при Кале, и която щеше сама да се предаде още при първата атака, а населението ѝ напълно драговолно щеше да хукне пред врага, за да му позволи колкото се може по-пълноценно да го ограби.

В очакване на този неизбежен край одумките между кухнята и перачницата не секваха дори за миг и в ревността си нашите квачки и кокошлета неспирно кудкудякаха, без обаче да се осмелят да клъвнат по-силничко Франшу, девойка тъй простодушна, толкова незлоблива и закрияна от такъв могъщ покровител. Мрачен като буреносен облак, Совтер вече зъб не обелваше на трапезата и не поглеждаше друго, освен чинията си и *Мисловника*, където, също както по времето на Жана и многобройните заеми, които ѝ отпускахме, отново взеха да се появяват думите: „Жан, моля се за теб!“, последвани много скоро от подхваналата се между двамината Жановци същинска престрелка с библейски цитати, едни, от които изобличаваха сластолюбието, а други пък възхваляваха плодовитостта. В своята крайност Совтер започна да прибъгва дори и до поезията (вярно, писана от сестрата на крал) и с несъмнена предумисъл рецитираше прелестните аскетични стихове на Маргьорит Ангулемска^[2]:

*Аз тъй прекланях се пред клетото си тяло
и тъй се грижех аз за него всеки ден,*

*че във кумир превърнах го, в божествено видение,
свойта плът залюбила изнежена и крехка
повече от своето спасение.*

На което, макар и да заобикаляше въпроса, баща ми решително отвърна: „Нито плътта ми е изнежена, нито пък самият аз съм крехък!“

Стигнал до отчаяние, Совтер се реши най-сетне да изиграе и последния си коз: „Но виж си годините, Жан! И помисли за нейните!“ Без обаче и окото му да мигне, баща ми му отговори с перигорската пословица: „Няма значение, че пръчът е стар, щом козата сама му налита.“

Франшу беше дъщеря на Жак Повре (по-находчиво едва ли би могъл да бъде кръстен^[3]), орач и нищожен арендатор на наша земя, който, откакто се помнеше, живееше в една мизерна колибка долу, в равното. И точно там Франшу бе разбрала що е недоимък, що значи да изстъргваш пусти нощви, да зъзнеш пред едва мъждукащото пламъче в огнището, облечен в едни дрипи, да получаващ повече плесници, отколкото милувки, да живееш в постоянен ужас от вълци и пладнешки разбойници, а при най-малката засуха да засищаш глада си само с жълъд. Ето какво би означавало за Франшу „да живее мирно със семейството си“, както съветваше Машата девойките от нашите села. Как да я укориш тогава, че подобно нещо и през ум не ѝ минаваше, дордето унесено редеше бод след бод на трапезата ни подир ядене, нахлузила на средния си пръст подарения ѝ от баща ми сребърен напръстник? Парясницата на барона на Мепеш? Та какво лошо имаше в това? И кое му бе срамотното? Да не би бъдещите ѝ рожби — копелета, вярно, но които за сметка на това щяха да ядат до насита и подобно на Самсон да носят славното име Дьо Сиорак? Докато тя самата до сетния си ден щеше да бъде подсигурана и с хляб, и с покрив над главата, на завет зад яки крепостни стени, които щяха да я защитават от разбойническите банди, от немотията и дори от болестите, тъй като по време на епидемия Мепеш се откъсваше от света, осланяйки се на неизчерпаемите си запаси, и тогаз и самата чума се бяхтеше безсилно в могъщите ни бастиони, без да може да проникне в тях.

Докато в своето малко кралство баща ми, терзан от хугенотската си добродетел, все още се двоумеше дали да не откъсне най-сетне тази сочна мъхеста праскова, Катерина Медичи поглеждаше от своя Лувър към друг плод.

Хавър беше в английски ръце. По време на гражданската война нашите пълководци Конде и Колини бяха отстъпили този чудесен град на Елизабет Английска срещу предвидената в договора от Хамптън Корт военна помощ и с обещанието да го заменят срещу Кале след възцаряването на мира. Сега обаче, помирил се с Катерина след подписването на Амбоазкия едикт, Конде изгаряше от срам, че е подписал такъв неприемлив договор, според който Франция трябваше да се лиши от възвръщания с толкова мъка Кале. И „малкият прелестен принц, дете все пей и се смей“ с леко сърце пристъпи дадената клетва, докато Елизабет яростно кълнеше вероломните французи, било те хугеноти, или паписти, които очевидно изобщо не възнамеряваха да удържат на думата си. Наливайки масло в огъня, Катерина изпроводи в пратеничество до английската кралица някой си господин Д’Алуи, който се държа там крайно нагло и предизвикателно, отказвайки да предаде Кале на англичаните, като на всичко отгоре настоя да ни бъде върнат и Хавър. „Ще задържа Хавър като обезщетение за упоменатия Кале — заяви Елизабет надменно. — И това е мое пълно и неоспоримо право!“

Катерина Медичи само това чакаше, за да свика начаса под знамената си както католици, така и протестанти. И тогава всички станаха свидетели на една невероятна гледка: Конде да се присъединява с войските си към армията на Конетабъла. Едва довчера французите се бяха избивали взаимно в името на Вярата, а ето че днес, на кон и с оръжие в ръка, рамо до рамо се сражаваха, за да отнемат от англичаните един френски град. Горката Елизабет, тя просто не можеше да повярва, че ѝ оспорват „неоспоримото право“! Но тъй или иначе, тя го защитаваше твърде зле, тъй като не бе имала време да укрепи града и така на 30 юли 1563 година Конде и Конетабъла влязоха в Хавър.

Уви, ако пълководци и войскари се бяха помирили тъй скоро и лесно, то далеч не можеше да се твърди, че след подписването на Амбоазкия едикт спокойствието в останалата част на кралството се

възстановяваше също толкова бързо. Прекомерно ревностни богослужители и фанатизирани велможи-католици въоръжаваха цели банди наемни убийци, които нападаха от засада завръщащите се по домовете си след края на войната благородници-протестанти. Там, където имаха надмощие, хугенотите също не зачитаха едикта. „Капитаните“ — реформисти Клермон дьо Пил и Ла Ривиер превзеха Мюсидан и скоро след това, успели през нощта да сторят пробив в стената на Бержерак, изпратиха неколцина от хората си да кръстосват улиците, като бият барабани и надуват тръби на възбод. Решилият, че градът е вече паднал гарнизон се оттегли в цитаделата, която бе подложена на обсада, докато защитниците ѝ не привършиха всички хранителни запаси, и тя на свой ред бе превзета.

Дори и в самия Париж все още не беше спокойно. Д'Андьоло, възстановен след Амбоазкия едикт в чин полковник от пехотата, виждаше авторитета си оспорван от един от собствените си адютанти, католика Шари, любимец на Катерина Медичи. Освен това се говореше, че за да отмъсти за убийството на дук Дьо Гиз, Шари подготвял масови кланета на протестанти и не след дълго, когато неколцина от нашите започнали да хващат вяра на тези слухове, един от офицерите на Колини, някой си Шателие-Порто, плътно се доближил до Шари, когато оня минавал по моста Сен Мишел, и изневиделица го пронизал с шпагата си, „като на два пъти я завъртял в раната, та да я разкъса още повече“. Но точно тази рана, от която Шари действително се спомина, Катерина Медичи така и никога не забрави, както сами ще се уверим по-нататък.

И тъй, повече от четири години след провъзгласяването на Амбоазкия едикт, в кралството продължаваше да царя положение смутно и крайно опасно, което не приличаше нито на война, нито на мир. Що се отнася до нас, в Сарладе, то ползващи се от доброто име, което нашата преданост към короната ни бе спечелила, ние нямахме никакви основания да се страхуваме от кралските сановници. Но сега, когато в Сарлат и околностите му върлуваше чумата, кралската власт в сенешалството беше толкова разклатена, че изобщо не бе в състояние да защити верните си поданици срещу попълзновенията на злонамерените.

В края на август до нас долетя съкрушителна вест. Етиен дьо Ла Боези, който през юли беше напуснал Перигор на път за Ажане —

където така и не се бе задържал, преследван по петите от чумата, — се беше завърнал в Бордо с всички признаци на най-цветущо здраве. И действително, на 8 август той още играел на ръчна топка с господин Дьо Кар, кралски пълномощник за Гиен. Разгорещен обаче прекомерно и цял плувнал в пот, вечерта, преди лягане, той се оплакал, че се бил простудил. На следния ден получил писмо от Мишел дьо Монтен, който го канел на обяд, но отговорил, че не е в състояние да излезе, тъй като го измъчва силна треска. Монтен начаса тръгнал да го навести и намерил лицето му силно променено. И тъй като домът на Ла Боеси в Бордо бил отвсякъде заобиколен от вече заразени къщи, Монтен го посъветвал веднага да напусне града и за първи преход да спре в селцето Жерминиан, намиращо се между Ла Тайан и Сент Обен и само на две левги от Бордо. Ла Боеси послушал съвета му, но още с пристигането си в Жерминиан се почувствал толкова зле, че не можело и дума да става да продължи пътя си. И там, в това случайно убежище, заобиколен от веднага стеклите се негови близки и приятели, той откраднал от смъртта още девет дни.

Твърде вероятно е Ла Боеси да не е бил поразен от чумата, тъй като не всички признаци за това били налице, но страдал от постоянно стомашно разстройство, придружено от нетърпими болки в главата. Освен това не бил вече в състояние да поема храна и просто зримо гаснел, очите му хлътвали, а страните му все повече се обезкървявали. Опасявайки се, че заболяването му е заразно, той поискал от Монтен да му обещае, че ще стои при него „на пресекулки“, но Монтен не се съгласил и до края не се отделил от смъртния одър на своя „незаменим приятел“.

Като човек изключително съвестен и бивайки в пълно съзнание, макар с всяка измината минута да се приближавал до смъртта, Ла Боеси с поразително хладнокръвие се заел да използва всеки оставащ му миг, за да въведе ред в делата си. Бивайки цял живот католик, той решил да го напусне като такъв и като се изповядал, приел и последното причастие, а сетне захванал да диктува завещанието си.

Монтен най-подробно описва проявления от него стоицизъм. Някои са на мнение, че описанието на тази дълга агония, макар и излизащо изпод перото на Мишел дьо Монтен, е донейде голо философстване и празнодумство, ала според мен подобна критика е по-скоро бездушна и крайно дребнава. Приживе Ла Боеси беше мъж

рядко красноречив и несъмнено фактът, че е останал такъв и пред самия праг на смъртта, терзан в същото време от неописуеми страдания, разкрива една изключителна, достойна за древните римляни величавост на характера му. В това злокобно повествование има един пасаж, който, макар и да бях вече мъж, ме накара да се разплача, когато го прочетох, и то не толкова заради онова, което описваше, колкото заради вложения в словата му смисъл. Когато наближил мигът да се изправи пред съда божи, Ла Боеси доверил на Монтен една отскоро измъчваща го мисъл: „Ако бог ми предоставеше правото да избирам дали да се завърна на земята, или да завърша жизнения си път, то бих изпаднал в твърде силно затруднение.“ Думи, които недвусмислено доказват колко тежък е бил за него пътят до смъртта, щом е изпитвал такъв страх при едничката мисъл, че би могъл да го извърви повторно.

Той предаде богу дух на 19 август 1563 година, ненавършил още трийсет и три години. За него баща ми казваше, че бил „твърде особен католик“. Също като Мишел дьо Л’Опитал Ла Боеси винаги бе смятал изгарянето на клада и хвърлянето на нашите в тъмница за безсмислена в най-висша степен жестокост. Той бе също от ония, които ратуваха чрез съществени преобразования да се „изцери“ обладаната според него от „безмерна корист“ римокатолическа църква, като смяташе, че единствено по този начин тя би могла да се промени дотолкова, че протестантите да склонят да се завърнат в лоното ѝ, тъй като, от друга страна, не можеше да приеме, че в едно кралство могат да съществуват едновременно две религии, бивайки свидетел на злодеянията, които поощряваше всяка от тях. „Фанатиците и от двата лагера — твърдеше той — са обладани от гибелната увереност, че делото им е дотам правдиво... щото в името на тържеството му могат и да не подбират средства.“

Уви, прав беше той, но решенията на Вселенския събор в Тренто^[4], на който точно по времето, когато Ла Боеси агонизираше, папата категорично отхвърли предложените му от френските епископи, далеч не съвпадаха с онова, към което Ла Боеси в горещото си желание към помирение се беше стремил. По този повод баща ми отбелязва в *Мисловника*, че когато Ла Боеси беше отправил в присъствието на побратимството своето настойчиво предупреждение към Жофроа дьо Комон относно сектантството, той беше обрисувал истината и до ден-

днешен мрачна картина на „невижданото разорение“, в което една война между двете религии несъмнено би хвърлила кралството. Към това Совтер добавя: „Да си отваряме очите на четири! Войната между французите тлее под пепелта и ний неизбежно се приближаваме към нея.“

Откакто Кабюс се беше настанил в Брьой, а Кулондр Желязната ръка — в горенската ни воденица, нашите братовчеди Сиорак, имащи несъмнено по-голямо право на глас от когото и да било измежду слугите ни, непрестанно се жалваха, че изнемогват от работа. Ескоргол, наострил необичайно тънкия си слух, пазеше своята портална кула, а Фожане на пълно спокойствие и с удоволствие майстореше бъчвите си в своята работилница. Но чие задължение е гледането и четкането на конете, доенето на кравите, угояването на свинете, печенето на хляба, ваденето на вода, обработването на зеленчуковата градина, извозването на зърното до воденицата, прибирането на меда, ловитбата на пчелни рояци, почистването на крепостния ров и брането на орехи, кестени, ябълки и всякакви плодове, ако не всичко на всичко на трима души: на Марсал Кривоокия, на Беноа и мое (сиреч, говорещият бе Мишел), когато за толкоз работа и петима едва биха стигнали? Изобщо не говоря за оранта, за сенокоса, за жътвата и за гроздобера, когато всички помагат, а за безкрайната всекидневна работа в имението. Трима души в никакъв случай не са достатъчни, заявявам го съвсем открито, и ако някоя разбойническа банда вземе да нападне Мепеш, както на времето сториха румите, не ще имаме и люде за отбрана на стените!

За тези им жалби Совтер, човек крайно пестелив, си правеше оглушки, докато баща ми даваше пълно право на нашите братовчеди, но без да може да удовлетвори исканията им, тъй като поради чумата ни беше невъзможно да главим дори и един ратай. И тук на помощ му дойде случайността, при това по един наистина незабравим начин.

Както вече споменах, свикнал бях да ставам много рано, тъй като не ме свърташе в постелята от мига, в който отворех очи, и слизах в голямата зала, преди още да се е съмнало и Малигувица да е напалила огъня и кипнала млякото. Всъщност аз много обичах сам да разпалвам огъня — да откривам въглените под пепелта и да ги раздухвам

дотогава, докато остана без дъх, докарвайки ги до червено, преди да хвърля отгоре им наръч съчки. Точно това и правех през онзи 29-и август, докато Мепеш още спеше, наслаждавайки се на предутринната тишина и на първите птичи песни, когато ненадейно дочух лек шум откъм месницата, сумрачна студена стая с едно-единствено, гледащо на север прозорче, от чиито тавански греди висяха внушително множество късове осолено месо. Като мислех, че туй трябва да е нашият котарак, погнал някоя мишка, аз безшумно се прокраднах до вратата, за да присъствам на лова. Но какво беше изумлението ми, когато наместо котарак, плъх или мишка, видях един около петнайсетгодишен хлапак, облечен само в дрипи и цял вир-вода, седнал на едно столче със заклещен между коленете свински бут, в който тъкмо забиваше дългия си остър нож, докато в същото време енергично дъвчеше друг резен, щръкнал от двете страни на устата му. Зяпнах от удивление и досущ като глупак някой застинах на прага, без да вярвам на очите си и питайки се как ли този неканен гост беше прехвърлил крепостната стена, когато хлапакът вдигна глава и забелязвайки ме, подскочи досущ като топка, изтърва бута и налетя отгоре ми с острия си нож в ръка.

Но Кабюс ме беше научил как да се справям с подобни коварни нападения. Силно ритнах момчето в корема и в момента, в който то се превеи одве, подпрях го с нов удар в лицето. То изтърва ножа, но не и месото от зъбите си и се строполи като чувал с картофи, а аз тъкмо се заозъртах, дирейки с какво да го вържа, когато забелязах до столчето, на което допреди малко хлапакът седеше, едно въже с кука накрая. Вързах аз с това въже ръцете му на гърба и все тъй безчувствен го завлякох в голямата зала, където го опрях о единия крак на масивната дъбова маса и яко го привързах към него.

Сторил това, седнах да си поема дъх, все още не дошъл на себе си от изумление. Но как, как дори с въже и кука се бе изхитрил той да заблуди тънкия Ескорголов слух, да прехвърли крепостната стена, да премине здрав и читав изрешетеното от вълчи ями пространство под краката му, да прекоси трите подвижни моста и накрая, въпреки залостената и запъната с три железни пръта врата на дома ни, преспокойно да се настани в месника, за да плюска свинското ни?

В този миг влезе Малигувица и при вида на крадеца сащисана зяпна.

— Кой туй? Кой туй? — запелтечи тя.

— И аз не знам. Открих го в месника.

Малигувица тозчас се разтрепери с цялото си лоесто туловище, вдигна ръце нагоре и кудкудякайки пронизително като погната от лисица кокошка, занарежда:

— Боже всемогъщи! Иисусе милостиви! Блажена Марийо, че и вий, свети Йосифе! Закриляйте ме, щото, ако не сам Лукавия, то най-малко някой от седемдесетте и седем демона на преизподнята се е промъкнал в дома ни!

И като се прекръсти, затири се да вземе дървената солница и с безброй маймунджилъци, като в същото време не спираше да нарежда, взе да ръси сол около крадеца.

— Гъско скудоумна! — възмутих се аз и изтръгнах солницата от ръцете ѝ. — Тъй се прахосва то сол! Че на всичко отгоре и Дева Мария споменаваш! Ти какво, да не искаш да те изковладя на баща ми?

— Ам'че то туй е Нечестивия! — изрева тя, без да престава да се кръсти, като при това така се тресеше от страх, че чак бонето ѝ се свлече на раменете.

В този миг крадецът отвори очи и макар те все още да бяха замъглени, пък и самият той да ме беше дошъл още на себе си, отново задъвка парчето месо, което дори в безпаметството си не бе изпуснал от зъби.

— Нечестивият е и туй то! — изви отново Малигувица, отскачайки назад толкова чевръсто, сякаш току пред нозете ѝ бе зейнала преизподнята, след което се свлече на колене с молитвено събрани ръце и като забели очи, пронизително писна: — Олеле, майчице божия! Чисто по женски те моля, опази ме от тоз демон!

— Престани, глупачко! — свиках я аз. — Тоя тук в никакъв случай не би могъл да бъде Нечестивия! Та той яде!

— Ам'че той и дяволът яде, гос'ин Пиер! — възкликна Малигувица и почти забравила страховете си от възмущението, което бе предизвикало у нея невежеството ми, тромаво се изправи на тлъстите си крачища. — Лукавият — продължи тя поучително — има същите човешки нужди, само че седмократно по-големи. Той се тъпче като кюре на чужда софра, налива се като ковач, пикае като крава, ригне се като крал и мърсува досущ като пръч някой!

— Мърсува ли, казваш? — удивено вдигнах вежди аз.

— И още как! — потвърди Малигувица. — Грездеят му е седем пъти по-голям от този на който и да било мъж и от полунощ до съмване по Сабат Лукавия оножда седем пъти по седем вещици, без дори дъх да си поеме.

— Комай и на теб нещо такова ти трябва, блуднице! — присмехулно подхвърлих аз. — Че то видиш ли стрела, тозчас си отваряш колчана!

— Опазила ме майчицата божия от таквиз нечестиви помисли! — сведе лицемерно очи Малигувица. — Ако ли пък случайно ми мине такваз мисъл през ум, то това в никой случай не е по моя вина, а противно на волята ми.

— Я стига, безсрамнице дебела! — срязах я аз. — Върви да уведомиш баща ми за нашия необичаен гост. Не, почакай — сепнах се изведнъж, — по-добре ще е сам да го сторя!

— Иисусе Христе! — пропищя готвачката и се разтресе досущ като пача. — И за миг не оставам сама тук с този демон проклети, дето префърча покриви и минава през стени!

— Бягай тогаз да предупредиш господина екюйе, а аз ще извикам баща ми! Тоя дявол тук не ще ни избяга, вързал съм го здраво!

Въпреки това, докато тичах към стаята на баща ми не се чувствах толкова сигурен в твърдението си, та спирайки най-сетне задъхан пред вратата ѝ, нетърпеливо почуках, но отговор така и не последва. Удивен от подобно загадъчно мълчание, бутнах мандалото и надникнах през полуоткрехнатата врата в стаята. Видях неоправеното легло и отметнатите настрана завивки, но от баща ми и помен нямаше. „Ама че дявол! — рекох си. — Един се появява, друг изчезва! Странна работа!“ Подозирайки обаче чисто земното естество на тази дяволщина, аз безшумно затворих вратата и като заблъсках с юмруци по нея, се развиках: „Господине татко мой, на помощ!“, сетне презглава хукнах обратно към кухнята, където пленникът ми — слава тебе, господи! — продължаваше да подпира крака на масата с вързани на гърба ръце и все така да си дъвче месото, при това с такова наслаждение, че от устата му чак лиги бяха потекли. Не ще и дума, завиден апетит имаше за човек, който след не повече от час щеше да се люлее на господарското бесило. Седнал насреща му, аз мълчаливо го наблюдавах и постепенно започна да ме обзема жалост, още повече че имаше лице благо, с много приятни и в никой случай недодялани

черти, като в погледа му не забелязвах нищо дивашко, а освен това очевидно бе и на моите години, или съвсем малко по-голям.

Поглъщането на месото безспорно му създаде известни затруднения, тъй като свинското ни бе доста сухо, твърдо и много солено, та след като с няколко чести, дълбоки преглъщания все пак успя да се справи с него, напълних една паница с мляко и я поднесох към устните му, за да си пийне, което той стори жадно, дордето в същото време ме оглеждаше с разноцветните си (едното синьо, а другото кафяво) очи — странни наистина, но също толкова ласкави и предани като на куче някое. Забелязах, че главата му е покрита с остригана почти до кожа гъста и твърда рижава четина.

Изпил млякото, той зина насреща ми с широката си уста, показвайки ми острите си бели зъби в неподправено искрена, простодушна и дружелюбна усмивка, изглежда, вече забравил, че преди малко се бе нахвърлил отгоре ми с нож в ръка, както и това, че го бях пребил с ритници.

Докато го разглеждах, в голямата зала постепенно се бяха събрали всичките ни люде и сега — безмълвни, задъхани и с изблещени очи — стояха неподвижно край стената на почетно разстояние от нашия посетител. Фожане, братята Сиорак и Марсал Кривоокия донейде още пазеха достойнство, но жените както големите, така и малките, се бяха скупчили разтреперани в единия край на стаята ведно с децата. Жаку се гушеше в обятията на Барберин, Анет се държеше за полата ѝ, зад която — какъв позор за нея, навършилата съвсем наскоро седемнайсет години! — се криеше и Малката Еликс, а да не говорим за пребледнялото като платно между плитчиците ѝ лице на Катрин, за хленчещата Гавашет и за Малигувица, която неспирно бръщолевеше поднос някакви странни заклинания, съпроводени от жестове против уроки, гримаси и куп други маймунджилъци, дордето в същото време размахваше като мелница ръце край фустата си, сякаш искаше така да попречи на силите адови да се напъхат под нея. Франшу обаче никаква я нямаше — забелязах това веднага.

Появи се и големият ми брат Франсоа, който, искрено казано, не изглеждаше нито по-блед, нито по-равнодушен от всеки друг път (все такъв си беше от заминаването на Диан насам), но изражението на дългнестото му правилно лице бе смразяващо безучастно, като освен

това се направи, че изобщо не ме забелязва — доказателство, че вече знаеше кой е героят на деня.

Предшествана от бумтежа на тежката си стъпка на аркебузир, Алазаис влезе почти веднага след него и без да обърне каквото и да било внимание на женската групичка, застана до братята Сиорак, над които се извиси с цяла половин глава. И оттам, скръстила ръце на широката си плоска гръд, огледа обстановката, без дори окото ѝ да мигне, тъй като нямаше страх от никого на този преходен свят, вперила завинаги и единствено поглед във Всевишния.

Самсон пък най-напред ме подири с очи и след като от пръв поглед се увери, че съм здрав и читав, начаса дойде при мен, озарен сякаш от искрящия ореол на разкошната си коса, хвана ме за ръка и се зае да изучава натрапника. Свършил огледа си и неспособен да изпитва както страх, така и омраза, той му се усмихна.

Сподирен по петите от куцукация Совтер, докато сам закопчаваше жакета си и при това с далеч не толкова ангелски поглед в очите, колкото този на Самсон, баща ми, изпъчил гърди, най-сетне се появи с вид уморен и същевременно някак дяволит.

— Откъде се пръкна тоя? — кимна той към натрапника с безгрижие, което никак не подходеше на обстановката.

Изправяйки се, аз направих сравнително правдиво, макар и не съвсем пълно описание на случилото се, тъй като пропуснах съзнателно да упомена, че крадецът се беше нахвърлил с нож отгоре ми, защото не исках да утежнявам още повече положението му. Пропуск, за който ясно видях, че клетникът ми бе признателен, тъй като разноцветните му, вперени в лицето ми очи, се изпълниха с благодарност.

Докато говорех, баща ми постепенно се отърсваше от обзелото го безметежно опиянение, тъй че когато свърших, отново бе стъпил здраво на земята, вече смръщен и с помрачняло лице. Защото ако този младок бе съумял да прехвърли крепостната стена и обграждащия я ров, да се промъкне невредим през цялата ни система от защитни съоръжения и да проникне в самия ни дом, то значи и други, при това далеч по-опасни от него, биха могли да сторят същото.

— Как те викат, момче? — попита баща ми, оставайки и той на почетно разстояние от него, но не поради същите причини, който принуждаваха на това Малигувица.

— Мирул.

— И откъде си, Мирул?

— От една колибарска махала близо до Вергт. Малони я казват.

— Ха! — възкликна баща ми с въздишка на облекчение. — Ще рече, от Чист Перигор! (Тъй наричаха тогава северните части на провинцията, останали незасегнати от чумата.) А мина ли през чумавите земи?

— Не, нарочно избягвах градовете и селата. Живеех и ношувах из горите.

— А как тъй стана крадец?

— През нощта на двацет и пети миналия месец ни нападнаха разбойници и избиха семейството ми — отвърна Мирул и разноцветните му очи се изпълниха със сълзи. — Заклаха баща ми, майка ми, братята и сестрите ми, които по-напред и насилиха. Самият аз успях да се скрия в сеното в плевнята и щом злодеите се натъркаляха мъртво пияни, задигнах им куката и ей този нож и избягах.

— И на свой ред стана разбойник, така ли?

— Не е точно така! — гордо вдигна глава Мирул. — Досега не съм обрал ни пастир, ни орач. Крада единствено от замъците, но никога две нощи поред от същия. При туй задигам само храна. Преди три нощи бях в Лосел. Завчера в Комарк. Снощи — във Фонтенак, а тази нощ — в Мепеш.

— Във Фонтенак? — изви баща ми вежди изумен. — Но как успя да се промъкнеш в замъка Фонтенак?

— От лесно, по-лесно! — усмихна се Мирул. — От четирите замъка най-много ядове брах с Мепеш.

— А как го правиш, Мирул?

— По-напред си увивам в парцали както краката, тъй и куката, а стените изкачвам винаги преди съмване.

— Защо толкова късно?

— Защото по това време стражата спи, успокоена от приближаващия край на нощта.

— Ами кучетата?

— Кучетата само ще ме подушат, ще ме близнат и не лаят.

— Но това е същинско чудо, ако вземе да ти повярва човек!

— Гос'ин барон — изрече Мирул с достойнство, — вярно е, уви, че съм крадец, но не съм лъжец! Ако желаете, бих могъл да измина целия този път пред очите ви от начало до край — от подножието на крепостната стена, та чак до месницата ви!

Жан дьо Сиорак го измери с поглед и с известна студенина, дали престорена, или не, това не бих могъл да кажа, промълви:

— Излишно е да си правиш толкова труд само за да бъдеш обесен подир.

Мирул поклати глава по-скоро тъжно, отколкото уплашено:

— Мен от бесило не ме е страх, щото и без туй не ми е мил живота, дето го вода. Денем си все сам, нощем пък до низост стигаш, макар че единствено гладът ме тласкаше към нея. Но всичко откраднато от мен силно измъчва съвестта ми, защото знам, че нечестие няма да спаси нечестивеца^[5], понеже бог е всемогъщ и всевиждащ.

Този цитат от Еклесиаста накара Совтер да наостри ухо.

— Да не би да си протестант, Мирул?

— Да, такъв съм, каквато беше и цялата ми, вече покойна рода.

За миг настъпи мълчание, което пръв наруши баща ми:

— Добре, Мирул, покажи ни как си се добрал дотук, щом толкова настояваш. Пиер, развържи го! — И като се обърна към хората ни, додаде: — Ще ме съпровождат само господин Дьо Совтер и синовете ми. Другите да останат тук и да се нахранят, но без и носа да си подават навън!

Когато клетият Ескоргол се появи на прозорчето на кулата и баща ми накъсо и ядовито го осветли върху станалото, той бе толкова сащисан и огорчен от прочетеното му конско, че онемя, колкото и устат да беше иначе, като се задоволи само да напъха кутрета в ушите си и яростно да ги развърти.

— Ескоргол — разпореди се баща ми, — затвори прозорчето, легни си на сламеника и си отваряй ушите на четири. Тоз момък тук ще измине повторно пътя, по който е дошъл.

— Слушам, гос'ин барон — избъбри Ескоргол, цял пламнал от изживяното унижение и с толкоз смачкан вид, при все че обикновено беше тъй наперен, че просто жал да му станеше на човек.

По нареждане на баща ми се разделихме на две групи. Совтер, Франсоа и Самсон, и тримата въоръжени и с пищови на кръста,

излязоха заедно с Мирул извън крепостната стена, докато аз останах в градището с баща ми и трите дога, кръстени, както и своите заклани от румите предшественици Аякс, Минос и Радамант, имена все митически и твърде необичайни, които хората ни бързо бяха преиначили посвоему: Аякс беше станал Аша (Секирата), Минос — Минар (Чревоугодника), а Радамант — Редемандар (Дай пак каша).

Не мина много време и видяхме, как увитата с парцали кука се совна във въздуха и безшумно се заклеши в една от бойниците на северната стена, сиреч от противоположната страна на порталната кула, където слухтеше Ескоргол. Скоро се появи и сам Мирул, издърпа въжето, откачи куката и все така безшумно се стрелна към източната страна, където, след като по-напред набра въжето в лявата си ръка, а сетне запокити с десница куката по посока на главния клон на ореха, издигащ се на няколко тоаза оттам, стисна въжето с две ръце, засили се и като прелетя над осеяното с вълчи ями градище и стобора от заострени колци, се приземи в подножието на дървото. Той тутакси освободи куката и в момента, в който отгоре му с ръмжене връхлетяха нашите три дога, просна се неподвижен възник и им подложи гърло, което те подушиха, сетне навряха муцуна в лицето и го душиха дотогава, докато не одушиха цялото му тяло от глава до пети, като междувременно ръмженето стихна, настръхналата козина лека-полека се слегна, а накрая взеха и опашки дори да въртят. Тогава Мирул вдигна ръка, а те един през друг се заблъскаха, за да се отъркат о нея и да получат милувката му. Тази игра продължи няколко минути, през което време Мирул, бивайки отначало легнал, първо седна, после застана на колене и накрая се изправи в цял ръст, а докато предприемаше всяко от тези изключително бавни, гъвкави движения, не преставаше да шепне ласкави думи на договете. Сетне, сподирен от кучетата, които не само че не гъкваха, но се изхитряха дори да го близнат дружески, той с навито през рамо въже се отправи към водоема, влезе във водата, преплува го все тъй безшумно и излезе на отсрещната страна при перилото, изкатери се с възхитителна ловкост по един от подпорните стълбове и оказал се на мига на покрива, тичешком стигна самия му връх.

Сега му предстоеше най-трудното. Мирул отново набра въжето и хвърли куката. Целеше се в една от дебелиите железни халки за факлите, които малко преди нападението на румите Совтер беше

наредил да взидат на еднакво разстояние една от друга по протежение на цялата крепостна стена. Целта беше твърде малка и на Мирул му се наложи да направи не един и два опита, преди куката му да попадне в нея. Последвалото изкачване се оказа също толкова трудно и опасно. Тъй като халката се намираше на половин тоаз от най-близката бойница, той трябваше да увисне за нея на една ръка и като едва-едва се крепеше на пръсти върху издадения ръб на един камък, отново да хвърли куката си, излагайки се при това на риска всеки миг да изгуби равновесие и да попадне във водата. Но въпреки това Мирул успя да го стори.

— Да се върнем сега при хората ни — рече баща ми. — Мирул е вече там. Обзалагам се, че като изключим кучетата, разбира се, Есгоргол нищичко не е чул.

— Господине татко мой — промълвих аз със свито гърло, докато крачех до него, — нима наистина ще го обесите подир таквоз юначество?

Лицето на Жан дьо Сиорак тозчас помрачня и прие сурово изражение.

— Не ще го сторя от сърце, но ще го сторя!

— Но помислете каква услуга направи той на Мепеш, като ни разкри слабите места в отбраната му: ореха, перилото, халките за факлите, прозорчето на месницата!

— Безспорно е така, но въпреки това съм длъжен да го обеса. Той е крадец.

— Но крадец невръстен, от когото само срещу къс месо узнахте слабостите на Мепеш!

— Можел е да ви убие.

— Та той дори не се и опита да го стори! — възкликнах аз, силно огорчен, че трябва да повторя таз лъжа, та макар и в името на едно благородно дело, както ми се струваше. — А и да се беше опитал, то би ли могъл да го обвини някой? Че то и плъхът налита да хапе, намери ли се в безизходица!

— Прав сте, не ще и дума, но въпреки това той ще умре, защото е крадец!

— Ами ако на петнайсет години и моето семейство беше избито и останех сирак, при това без пукната пара в джоба, не мислите ли, че също бих могъл да стана крадец?

— Вие, може би, но не и Самсон.

С потайно задоволство отбелязах, че на баща ми очевидно и през ум не му мина дори да спомене Франсоа, след което продължих:

— Самсон е ангел, не споря, но на шестия ми рожден ден той открадна гърне мед, за да ме нахрани. И при това забележете, господине татко мой, огромната разлика във въздаянието: камшик за гърне мед и бесило за късче месо!

— Много жалко, че сте се посветили на медицината — прекъсна ме баща ми хладно. — От вас би излязъл чудесен адвокат.

— Ще ми позволите ли все пак да се доизкажа?

— Мирул ще бъде обесен! Но вий продължете...

— Татко, нима ще обесим един момък, при това достатъчно смел и ловък, за да се промъкне нощем безпрепятствено в замъка Фонтенак? И кой знае дали един ден няма да имаме нужда от дарбите му?

Този път попаднах право в целта, сигурен бях. Баща ми обаче изобщо не искаше да го признае.

— Не знам на кого сте се метнали толкова упорит! — промърмори той начумерен, или поне се опитваше да изглежда такъв. — На вашата майка вероятно.

— Не, господине, на вас самия, ако позволите! Всъщност аз твърде много ви приличам. Всеки го казва.

Баща ми, разбира се, отлично знаеше това. Но и аз знаех нещичко, а именно, че много обичаше да го чува, особено от мен.

— Това се казва *captatio benevolentiae*^[6]! — възкликна Жан дьо Сиорак доволен, но в никакъв случай заблуден. — Ала ето че почти стигнахме! Време е да приключим този разговор.

И действително, бяхме стъпили вече на третия подвижен мост.

— Господине татко мой — извиках аз възможно най-настойчиво, — аз пръв открих крадеца! Аз го обезоръжих и залових! Смея ли тогава да ви помоля за благоволението да ми го отстъпите, за да ми служи тъй, както Франшу служи на Катрин?

Баща ми изви вежди, спря се на мига напред моста и като врътна рязко глава, прониза ме с очи, а аз на свой ред му отвърнах с най-невинния поглед, на който изобщо бях способен.

— *In cauda venenum*^[7]! — провикна се той, решил очевидно да обърне всичко на шега. — Пиер, ти едничък се оказа по-лукав от жената, маймуната и котката, взети заедно!

— А Мирул, татко? — не мириясах аз.

— Ще видим.

Хвърлих се в прегръдките му и като се надигнах на пръсти, разцелувах го горещо по страните, докато в същото време по бузите ми рукнаха сълзи. Баща ми на свой ред пламенно ме притисна към себе си, сетне се отдръпна, усмихнат и с разнежен поглед, възвърнал си отведнъж онази жизненост, с която се бе вдигнал в зори, след което ме хвана за ръка и почти тичешком ме повлече към голямата зала.

Насядали край масата, людете ни вече закусваха, но все така мълчаливи и с умърлушени лица, които посърнаха още повече, когато двамината с баща ми влязохме в месницата и — о, чудо! — изведохме оттам Марул, когото само преди няколко минути бяха видели да излиза заедно с нас от залата. Изумлението им бе неописуемо. Малигувица сепнато взе да се кръсти и тъкмо зина, за да закаканиже обичайните си дивотии, когато баща ми ѝ затвори устата:

— Доста глупости, Малигувице! В туй няма никаква магия, а само невиджана ловкост и пъргавина. Видях го с очите си така, както виждам сега теб. Пиер, иди да затвориш Мирул в североизточната кула, докато ние с господина екюйе обсъдим по-нататъшната му съдба!

Та обсъдиха я те и Мирул, когото баща ми наистина отстъпи на двамина ни със Самсон, след като по-напред за известно време беше придаден в помощ на домакинството за най-голямо облекчение на братята Сиорак, та същият този Мирул и до ден-дневен продължава да ни служи вярно, следвайки ни неотлъчно с брат ми и в Монпелие по времето, когато учехме там, а по-късно — и в кралския двор в Париж, както и в безброй други прекеждия и приключения, за които ще стане дума по-нататък.

[1] Тояжка с вдлъбнат горен край за улавяне на топка, вид игра. — Б.пр. ↑

[2] Маргьорит Наварска или Ангулемска (1492–1549), кралица на Навара и сестра на Франсоа I. — Б.пр. ↑

[3] Pauvret (фр.), сиромас, бедняк. — Б.пр. ↑

[4] 19-и вселенски събор, свикан от папа Павел III по настояване на Карл V за вземане на мерки срещу набиращата сила Реформация. — Б.пр. ↑

[5] Книга на Еклесиаста, VIII, 8. — Б.пр. ↑

[6] Реч, имаща за цел да спечели благоразположението на слушателя (лат.). — Б.а. ↑

[7] Отровата е думата последна (лат.). — Б.а. ↑

ГЛАВА ЕДИНАДЕСЕТА

От 29 август 1563-а — датата на чудодейната поява на Мирул в нашата месница — до 28 май 1566-а — деня, в който двамината със Самсон, придружавани от същия този Мирул, но вече като наш паж, напуснахме Мепеш на път за Монпелие — изминаха три години, през които аз завинаги се простих с детството и се превърнах в мъж. Не че на дванайсет години не се смятах за такъв, тъй като поне в собствените си очи се радвах на вече чисто мъжки привилегии, като се започне с късата сабя на кръста ми и се свърши до заниманията, на които посвещавах нощите си. В действителност обаче зрялата възраст донейде наподобява хоризонта, сиреч — колкото повече я приближаваш, толкова повече тя се отдръпва. Ето защо би трябвало да бъдем признателни на провинциалните върховни съдилища за това, че бяха определили пълнолетието на петнайсет години — предел въображаем, но утешителен за оногова, комуто отърваше да не го прехвърля, при туй дотолкова, че макар и отдавна забравили бавачките си, някои запазваха вкоренилите се у тях още от онова време привички. Години подир напускането на Мепеш и оказал се в столицата, съвсем случайно имах честта да играя на ръчна топка с нашия крал Шарл IX, когато дойдоха да му съобщят за покушението срещу адмирал Дьо Колини. За мое най-голямо изумление, докато сам бях потресен до дъното на душата от това подло убийство, видях как кралят се нацупи, запокити с раздражение ракетата и съвсем по детски изхленчи: „Няма ли най-сетне да ме оставят на мира!?!“, далеч не толкова уплашен от една тъй силно застрашаваща мира в кралството му вест, колкото огорчен, досущ като хлапак някой, че са му прекъснали играта. По онова време Шарл IX беше дващест и две годишен и кръвта на нашите, в която след време, тласнат от майка си, той затына до шия, само го опозори, без обаче ни най-малко да му помогне да поумнее.

Що се отнася лично до мен, то аз и едва дванайсетгодишен не можех да си позволя разкоша да остана дълго време невръстен, тъй като бях най-малък син и знаех, че никога не ще притежавам в Мепеш

каквото и да било — нито замъка, нито воденицата на Бьоните, а да не говорим за обширните земи, орните нивя и тучните пасища — нищичко, освен след време, когато се споминех, само толкова земя, колкото да легне в нея един християнин, а богу е известно колко малко място ни е нужно, разделим ли се веднъж с живота. Ето защо трябваше да разчитам единствено на занаят някой и на щастието си и това аз си повтарях всеки божи ден, докато залягах над латинския, „Кралете наши“, Библията и медицината, стараяйки се същевременно да проумея света съобразно мястото, което заемах в него.

Така мислех тогава, така мисля и до ден-днешен: едничкият начин да съзреееш като човек е да прозреш вярно в стореното и преживяното от теб. Измежду събитията, било те важни или незначителни, случили се в живота ми през трите години, предшествали заминаването ми, има две, които ме наведоха на тъй дълбоки, потресаващи и най-вече тъжни размисли, че ми се ще да ги спомена тук, та изпита ли случайно читателят отчаяние, подобно на моето, да не се чувства толкова самотен. Защото ако радостта е винаги споделена, то страданието изживяваш съвсем сам, някак смазан и като да лишен завинаги от човешко съжителство.

Най-сетне през май 1564-а, когато епидемията секна също тъй неочаквано, както и бе избухнала, в Сарлат се завърнаха сенешалът, Негово преосвещенство епископът, онзи от двамината консули, който беше избягал, градските съдии, заможните буржоа и лекарите.

От четиримата хирурзи, задържали се в града, за да лекуват чумавите, жив беше останал само един, някой си Лабиц, комуто градът дължеше още шестстотин ливри, без обаче никакви изгледи да му ги изплати някога, бивайки разорен и изгубил по време на епидемията две трети от данъкоплатците си.

На всичко отгоре в предградията продължаваха да безчинстват размирници. Въпреки пророчеството си Форкалкие не беше мъртъв, а от дрипльовците му — друга несбъднала се прокоба — чумата бе отнесла само половината и сега другата, при това добре въоръжена половина, бе направила от барона-месар главатар на опасна и доста силна банда, на която тази кръвожадна и налудничава особа се опираше в неизброимите си злодеяния. Така край градските порти упорстваше един постоянен размирнен кипеж, който кралските офицери бяха безсилни да потушат, тъй като нито един сарлатски войник не

беше останал жив, а градът не разполагаше и с пукната пара, за да глави наемници.

Оказали се в безизходица, консулите приканиха сарлатските благородници да им се притекат на помощ начело на собствените си въоръжени дружини, за да прочистят града от доведеното до отчаяние селячество. По настояване на Негово преосвещенство епископа те склониха да отправят този призив единствено към благородниците-католици, но сенешалът и господин Дьо ла Порт успяха да ги убедят, че никак не е благоприлично да изключват в тази си настойчива молба преданите на короната хугеноти, някои от които вече бяха помагали на изпадналия в беда град било чрез заеми, било чрез доставката на продукти. В крайна сметка мнението им взе връх и призивът бе отправен за католическата партия към Фонтаний, Пюмартен, Перигор, Клод де Мартр и Ла Раймонди, а за последователите на Калвина — към Арман дьо Гонто Сен Жени, Фуко дьо Сент Астие, Жофроа дьо Бенак, Жан дьо Фуко и барона на Мепеш.

Не всички, при това не един и двама, се отзоваха на призива, но не искам тук да изброявам нито тези, които предпочетоха спокойствието на замъците си, нито другите, които заплатиха с живота си своята добросъвестност. Защото след ужасите на чумата животът отново разцъфтяваше и несъмнено прекалено смели, или пък твърде благородни бяха ония, които се решаваха да рискуват кожата си в едно улично сражение с укрепилите се в предградията бунтари за едничката печалба от някоя и друга рана и славата, че са помогнали на града.

Мепеш постави едно-единствено условие: командуването на всички доброволци еднолично да поеме баща ми, и това условие бе незабавно прието — толкова голям и всепризнат бе опитът на Жан дьо Сиорак в провеждането на всякакъв вид военни операции.

Така си и знаех — баща ми изрично настоя всичко да се запази в пълна тайна, за да можем, освен на силите си да разчитаме и на ефекта от изненадата, и с цел да потули намеренията си накара господин Дьо ла Порт да започне преговори с Форкалкие, на които се обсъждаше — о, небеса! — предоставянето му на право на бач върху Ландревийската порта. Форкалкие обаче искаше много повече. Сега той носеше плисирана яка, разкошен жакет и бе забучил в шапката си перо, като подобно на знатен велможа се бе заобиколил от пародия някаква на свита от нехранимайковци и блудници. В самозабравата си той настоя

градът да му издейства от краля благородническа титла и макар претенциите на тоз безумец да го караха да се прехласва от смях, господин Дьо ла Порт тутакси се зае да обсъжда с него този въпрос и с безброй увъртания и шикалкавения го водеше за носа, изтъквайки все нови и нови затруднения: Но как би могъл кралят да го направи благородник, без да го дари с имение? И кое да бъде това имение? А и нима може да го стори, без да лиши някой от тукашните благородници от кастеланството му? И кой да бъде този благородник? — Някой гнидав еретик! — отсичаше великодушно Форкалкие, припомняйки си вероятно как баща ми бе запокитил право в лицето му деветдесет ливри говеждо месо.

Докато господин Дьо ла Порт заглавிகваше барона-месар и му сваляше звезди от небето, баща ми в най-строга тайна уточняваше деня, часа и всички подробности около начинанието. За време едно денонощие в Мепеш се събрахме всички: Кулондр Желязната ръка изостави воденицата си на Бьоните, Йона — своята кариера, а Кабюс — Брьой. А в самия Мепеш баща ми зачисли в дружината си нас, тримата си синове, Мирул, двамината братя Сиорак, Марсел Кривоокия и Есکورгол, така че в крайна сметка за единствени защитници на замъка останаха Совтер и Фожане, като в подкрепление получиха Алазаис, за която баща ми със смях твърдеше, стига да не го чуваше побратимът му, разбира се, че „от тримата мъже била най-пъргавата“.

И едва в навечерието на определения от него за похода ден, за който още никой нищичко не знаеше, той ме дръпна настрана подир вечеря и шепнешком ми нареди да си легна рано, тъй като на заранта щял да ме събуди в три. Аз тозчас изпълних заръката му и едва-що духнал светилника, вече бях в леглото на Малката Еликс. Но когато, попретупали тоз път нашите милувки, за да стигнем по-бързо до техния логически завършек, понечих да я оставя, тя с неподозирана сила ме стисна в обятията си и прошепна:

— Ах, мой Пиер! Утре ще е значи!

Реших, че в три заранта, когато баща ми дойдеше да събуди двама ни със Самсон това вече нямаше да е тайна за нея, но въпреки това премълчах.

— Пази се да не те убият, мой Пиер! — промълви едва чуто тя, но без да разслаби прегръдката си. — През цялото време, дордето

караше карантината в североизточната кула, аз изгарях от страст тю теб...

— От страст ли изгаряше, или само ме смисляше? — подразних я аз.

— И двете — отвърна тя, но този път, без да ме ощипе за назидание както обикновено. — И двете — повтори сериозно Малката Еликс с леко потреперващ глас. — Ако, не дай боже, някой от онез злодеи те убие, ще се помина няма и за месец!

— Няма да е голяма загуба, ако Мепеш се лиши от една толкова заваяна слугиня! — сопнах ѝ се аз, тъй като мисълта за собствената ми смърт никак не ми беше приятна, пък и не ми се щеше да се размеквам с подобни женски брътвежи.

— Не се шегувай, Пиер! — укори ме през сълзи тя. — Аз те любя с любов безмерна, както го пишат туй в книгите, а помоля ли се на господата наш Иисус, теб виждам в сънищата си!

— Сиреч, кланяш се на образ, а не богу!

— Не знам, но те любя с обич най-искрена и толкоз силна, каквато никоя жена на този свят не е изпитвала!

Изрекла това, сключените ѝ около кръста ми закръглени ръце ме стиснаха почти до задушаване. Чувствах, че Малката Еликс влагаше в думите си цялата своя душа. Трогнат бях и този път без нотка дори на задявка и също толкова сериозен, промълвих:

— И аз, Еликс, и аз питая към теб най-искрено и топло дружелюбие и ще гледам и занапред да не бъдеш от никого наскърбявана, нито глад и студ да те мъчат, нито пък в дрипи да ходиш! Макар и да съм само най-малък син, ще сторя всичко, което е по силите ми, за да не бъдеш лишавана от нищо нужно ти и сгодно чак до края и на твоя, и на моя живот. Обещавам го и се кълна в това пред бога! Амин!

— Ах, Пиер! — проплака тя. — Ти си добър досущ като господата наш Иисус, ала ме любиш само дружески!

— А ти как другояче искаш? — срязах я аз, подражавайки на строгостта на възрастните. — Не мислиш ли, че и туй ти е предостатъчно?

Без думица да пророни, Малката Еликс тъжно въздъхна и се разплака още по-силно, тъй че много скоро бузата ми, мокра и

нагарчаща, цяла пламна. Тогава леко се отдръпнах и ѝ прошепнах на ухото:

— А сега ме пусни, мила Еликс! Утре трябва да съм бодър.

Тя тозчас ме освободи от прегръдките си и като я дарих с бърза целувка, аз се промъкнах в постелята си, където Самсон отдавна вече бе потънал в дълбокия си сън на праведник. Да си кажа право, чувствах се донейде угнетен, тъй като Малката Еликс ми даваше толкова много, докато аз на нея — твърде малко. И колко пъти оттогаз усещах и продължавам да усещам все същата, но далеч по-силна и мъчителна тягост, като понякога ми се ще да я бях дори поизлъгал, сиромашката, относно оная „изгаряща страст“, както сама казваше, която на свой ред тя очакваше от мен. Но, уви, знае ли някой какво го очаква? Човек е безумец и вярва, че завинаги ще запази онзи танцуващ пред взора му сияен многоцветен мехур, какъвто е животът.

След премеждието ни в Ландревийското предградие баща ми не пожали средства и заръча да изковат и на тримата му синове леки брони по мярка, и ето че още в тъмни зори аз и братята ми, до един в пълно бойно снаряжение и с мориони на главата, седнахме на голямата маса заедно с единайсетината мепешки войскари — с баща ми дванайсет — пред паница вкусна гъста чорба със сланина, но всички изключително сериозни, мълчаливи и леко пребледнели, за разлика от утрините по жътва и гроздобер, когато людете ни, вдигнали се още преди разсъмване, със смях, шеги и завиден апетит насищаха тумбацци с чорба, винена попара, осолено свинско и пшеничен хляб, предчувствайки насладата от идещия трудов ден, който за тях бе все едно празник. Но днес им предстоеше кървава жътва на човешки глави, в която и те самите силно рискуваха да оставят я крак, я ръка, я живота си, щото говореше се, че разбойниците на Форкалкие се сражавали с храбростта на люде, уверени, че за тях вече не са страшни нито огън, нито меч, след като самата чума ги беше пощадила.

Когато се нахранихме, баща ми, усетил царящото около масата всеобщо униние, стана и подир кратка молитва, изречена от Совтер, нареди на хората ни отново да насядат и подхвана:

— Виждам, люде мои хранени, че мира не ви дава онуй, що ви очаква в Ландревийското предградие. Но уповавайте се преди всичко на господата бога наш, защото единствен той предрешава дали врабче някое от клона си ще падне, или не! А щом смъртта ни е нещо тъй

несигурно, то също толкова неведом е и денят, когато ще ни сполети. Ето защо най-разумно е да поверим съдбата си в ръцете на Всевишния и да успокоим духовете си. — За миг той замълча, сетне продължи с по-бодър тон: — Що се до мен отнася, то аз предричам сполука на начинанието, като най-напред вземам предвид нашия брой. Ний сме дванайсетима. В замъка Кампаняк, където трябва да се съберем, ще ни очакват десетима. Пюмартен ще води деветима войскари. Ударете сега чертата: всичко трийсет и един мъже, а туй е повече от достатъчно, за да съкрушим двайсетина дриплъовци, чиято сила се крие единствено в слабостта на невъоръжените сарлатски буржоа, но които видят ли ни, ще се разтреперят от страх като листи, щото инак са до един люде занаятчийи, тъкачи и ковачи и поради туй — твърде неопитни в изкуството на боя. Освен това от трите дружини, сбиращи се в Кампаняк — упоменавам го, защото е светата истина, — най-страховита е мепешката. Кабюс, Марсал Кривоокия и Кулондр Желязната ръка (и в устата му тези имена прозвучаха тъй, сякаш екнаха оглушителните фанфари на прославата) са се сражавали години наред във фалангите на Нормандския легион, а, кажи-речи, до вчера още и ведно с мен — под стените на Кале. Нашите славни братовчеди Сиорак ми помогнаха да разгрома Фонтенаковите разбойници в Таниес. Йона уби трима руми с непогрешимия си лък по време на нападението, което тез злодеи предприеха срещу Мепеш. Тук присъстващите мои синове срещнаха, без дори окото им да мигне, Ландревийската буна. Вярно е, че Ескоргол още не е участвал в сражение, но за сметка на това е достатъчно силен, за да убие вол с пестник, изкусен аркебузир и безстрашен като всеки провансалец! А колкото до нашия Мирул, защото той е вече от нашите, възнамерявам да използвам дързостта му и неговата изключителна ловкост по начин, който засега не ще разкрия (тук той многозначително сбърчи чело), но който несъмнено ще допринесе много за успеха на нашето начинание. — И като обходи с очи масата, на която по този знаменателен случай бяха поставени двата петсвещника със запалени до една свещи, баща ми измери един подир друг всички присъстващи с дързък, решителен поглед, след което с гръмлив и звънък глас добави: — Храбреци мои, заръчах на Малигувица да наточи от най-доброто ни вино, да изпече половин дузина тлъсти кокошки и да приготви всякакви вкусни гозби в изобилие, та да подкрепим силите си по

пладне, след битката, дордето всеки разказва юначествата си, за които дълго време подир туй, бъдете уверени, ще се говори по вечерна раздумка из селата ни! — И като извиси още повече глас, заповяда: — Малигувице, Барберин, Франшу! Сипете пак чорба всекиму! И вино добавете повечко!

Чуеш ли таквиз слова, имай битката за наполовина спечелена — дотолкова всекиму възвърна смелостта в предвкусване на бъдещата слава. Около масата забръмча войнствен шепот. Жените, които до този момент ужасени и треперещи стояха на прага на кухнята, се разтичаха да слугуват на нашите воители, а те, със зачервени лица и пламнали от огъня на виното и красноречивото слово очи, разкършиха плещи и изпъчиха гърдите си, обковани в ярко лъскащата на светлината на свещите броня.

В туй време аз, получил заедно със Самсон своя дял от славословията на баща ми, бивайки „срещнал, без дори окото ми да мигне, Ландревийската буна“, не без известно злорадство си мислех, че сред имената на „синовете му“, упоменати от него, отсъстваше това на големия ми брат Франсоа, тъй като едва днес той за първи път щеше да участва в сражение. При тази мисъл кръвта ми сякаш кипна, още повече че обсипващата ме с нежни погледи Еликс бе ливнала в остатъка от чорбата ми солидна порция вино, което вече лекичко ме удряше в главата. Изпъчил окованата си в чисто нова броня гръд, аз току хвърлях наоколо страховити погледи и просто изгарях от желание да вляза в бой. Уви, обзет от войнственото опиянение, в което до един ни бяха хвърлили словата на баща ми, аз дори и не предполагах как ще се чувствам само няколко часа по-късно, „по пладне, след боя“.

До Кампаняк се добрахме по пътеки, познати толкова добре не само на конете ни, но и на нас самите, че бихме могли да минем по тях и с вързани очи, но за щастие и нощта не бе чак толкоз непрогледна, озарявана от време на време за миг от надзъртащата иззад облаците луна. Владетелят на Кампаняк беше на легло, измъчван от силна треска, но хората му, бяха готови. Почти утроил се по численост, нашият отряд тозчас потегли за Сарлат. Начело яздеше баща ми заедно с Пюмартен, снажен благородник-католик, който беше взел участие в отбраната на Сарлат срещу Дюра, но не толкова от верско рвение, колкото за да предотврати плячкосването на града. Той беше голям почитател на баща ми и сега, яздейки точно зад него, го чух да изказва

съжаление, че Мепеш предпочита да води толкова аскетичен и затворен живот, вместо да се присъедини към бляскавите празненства, които католическата аристокрация на Сарладе постоянно организираше в замъците си.

Опасявайки се от шума, който вдигаха нашата каруца и конските копита, на четвърт левга от Сарлат ние се спешихме и поверихме конете си заедно с нашите пръстени на трима души, на които бе заповядано да бъдат непрестанно нащрек. Останалата част от пътя изминахме пешком, като отряда ни се раздели на малки групи, следващи се на двайсестина тоаза една от друга. Като разузнавачи далеч пред нас безшумно се промъкваха Кабюс, Марсал Кривоокия и Кулондр Желязната ръка, скрили бляскавите си брони под черни камизоли и увили нозете си в парцали. Те се промъкнаха в Ландреви и обиколиха цялото предградие, но без да се натъкнат и на един часови дори, което доказваше, че залъгваният с обещания от господин Дьо ла Порт барон-месар нехаеше за сигурността си. Кабюс се върна при нас и съобщи това на баща ми, който след като по-напред шепнешком се поздрави с Пюмартен за увенчания се с успех ефект на изненадата, разстави постове на всички изходи на предградието, за да пресече пътя за отстъпление на разбойниците, след като бъдат прогонени от свърталището им.

То се намираше в една голяма и масивна сграда, принадлежала преди това на монаси, които, за разлика от проповедниците на епископията бяха останали в Сарлат през цялото време на епидемията, за да носят на чумавите утешението на вярата. За тази си безпримерна всеотдайност към ближния те всички бяха заплатили с живота си, като изключим двамината, които Форкалкие най-безцеремонно бе прогонил от тяхната обител, чиито удобства му бяха твърде допаднали. И сега заедно с цялата си разбойническа пасмина и сбирщината от блудници, за които беше споменал на баща ми „гарванът“, той живееше тук в безпросветно пиянство, чревоугодие и разврат, като същевременно изповядваше и един доста необичаен култ към Девата, за която твърдеше, както знаем отпреди, че му се била явила насън.

На разсъмване, след като цялото предградие бе вече обкръжено с малобройни постове — самият аз и двамата ми братя държахме един от тях в тясна уличка, откъдето имахме чудесна видимост към монашеската обител, — основните сили на отряда безшумно заеха

позиция в една изоставена къща, намираща се точно срещу леговището на барона-месар. Тогава напред се изстъпи Мирул, навъртял прословутото си въже с куката около врата и праметнал през рамо някакви вързопчета, за които по-късно узнах, че съдържали серен прах. И за мое най-голямо удивление, след като по-напред придирчиво огледа фасадата на къщата, той започна да се катери по нея, без изобщо да прибегне до куката си, помагайки си единствено с ръце и крака, при това с лекотата на пълзяща по стена муха. Добрал се до покрива, Мирул със смайваща бързина залъкатуши нагоре по плочите, макар наклонът да беше изключително стръмен, и стигнал първия комин, приклепна до него, струпал вързопчетата пред себе си, сетне запали навитата около едно от тях кълчищена връв и силно раздуха тлеещото огънче, преди да хвърли вързопчето в комина. Същото стори и с останалите, чийто брой съответстваше точно на броя на комините — безспорно доказателство за туй, че баща ми предварително беше изпращал тук съгледвач. Изпълнил задачата си, Мирул се спусна надолу по покрива с такава бързина, че ний сащисани зяпнахме, и едва-що стъпил на паважа, тичешком се присъедини към нас тримата, тъй като Жан дьо Сиорак му бе определил същия пост в желанието си предвид както на неговата, така и на младостта на синовете си, да го държи по-настрана от разгара на боя.

Ако с вързопчетата серен прах баща ми беше възнамерявал така да опуши лисицата, че да я застави да напусне бърлогата си, то надеждите му останаха излъгани, тъй като след доста време и най-неочаквано всички прозорци на дома рязко се отвориха и изпускащите гъст задушлив дим вързопчета бяха изхвърлени на улицата, след което прозорците тутакси бяха захлопнати, без нашите да дадат дори един изстрел, тъй като Жан дьо Сиорак изрично бе заповядал да не се стреля нито по прозорците, нито по вратите, а само по разбойниците, когато последните започнат да напускат свърталището си, подгонени от дима.

Така за броени мигове планът на баща ми изцяло се провали и от ефекта на изненадата не остана и помен, докато в същото време тласканият от вятъра серен пушек обгърна позициите на основните ни сили и ги постави в твърде затруднено положение, тъй като изоставената къща, в която се бяха спотаили, нямаше нито стъкла, нито капаци на прозорците. За тяхно голямо щастие обаче тя

разполагаше с двоен изход, откъдето баща ми им нареди да се оттеглят. Отстъплението се начена в пълен порядък, но наблюдаващият го от едно прозорче Форкалкие най-неочаквано реши да се възползува от случая и да предприеме излаз, преди още баща ми да е успял да разгърне силите си.

Баронът-месар беше разделил отряда си на три групи, които изскочиха от убежището си и под прикритието на задушливия серен дим се опитаха да се измъкнат с бягство, но се натъкнаха на постове, разположени от баща ми по всички изходи на предградието. И понеже там разбойниците се оказаха далеч по-многочислени и също толкова добре въоръжени като онези, които им препречваха пътя, завързаха се множество откъслечни яростни улични схватки, а именно това баща ми на всяка цена бе искал да избегне.

От всички краища на предградието се носеха пушечни изстрели, звънтеж на стомана и викове на ярост или болка. За Франсоа, Мирул, Самсон и мен самия, завардили една толкова тясна уличка, че едва ли и трима души биха могли да минат по нея редом, положението изведнъж стана крайно опасно, когато насреща ни с бесни скокове се втурнаха седмина въоръжени с пики мъже.

— Да се скрием в нишите на портите и да ги оставим да отминат! — подшушна ми Франсоа.

Да беше направено от Самсон или Мирул, подобно предложение сигурно би ми се сторило благоразумно, но тъй като идваше от големия ми брат, не можах да го приема.

— И дума да не става! — отсякох. — Та това ще бъде просто низост!

И като се изстъпих насред улицата, измъкнах от пояса си двата пищева и ги изпразних един подир друг, просвайки на земята двамина от нападателите. Мирул, който имаше само един пищов, също стреля и рани още одного. Но изуменият от действията ми Франсоа стоеше като истукан, а и Самсон дори не помръдна, но не поради малодушие, разбира се, а поради обичайната си мудност. Видели другарите си поразени, четиримата останали невредими разбойници нададоха яростен вик и с насочени пики връхлетяха върху нас, струвайки ни се същински великани поради теснотата на уличката. С крайчеца на окото си мярнах Франсоа да вади сабята си и на свой ред измъкнах моята, но тъй като Самсон стоеше все така неподвижен и очевидно дори не

помисляше за своята, аз с един скок се озовах до него и му креснах в ухото:

— Сабята ти, Самсон! Сабята!

Най-сетне и той я измъкна, но моментното ми невнимание, дължащо се на неговата мудност, ми коства страховития удар с пика, който един от нападателите ми нанесе. Бронята ми спря острието, но ударът беше толкова силен, че се търкулнах на земята, без обаче да изпусна сабята си. Тогава мъжът, който ми се стори направо огромен, ненадейно се надвеси над мен и като замахна отново с пиката, изрева:

— Сега те утрепах, пиленце!

Претърколих се настрана и пиката се заби дълбоко в земята, тъй като уличката изобщо не бе павирана, а тънеше в кал. Това ме и спаси, тъй като дордето оня издърпваше пиката си, успях да скоча на крака и го пронизах от край до край с толкова яростен удар, че върхът на сабята ми се заби в мърлявата кирпичена стена зад него. Изведнъж ми се стори, че незнайна сила някаква изтръгва сабята от десницата ми и застинах неподвижно, неспособен да извърна очи от разбойника, който сега, с пронизана гръд и сякаш закован за къщата, втренчено ме гледаше, поемайки си хрипкаво дъх, дордето от ъгълчетата на устните му шуртеше кръв.

Най-сетне съобразих да грабна пиката му, но вече никой не се нуждаеше от помощта ми. Тогава не видях това, но по-късно научих, че здравата притиснатият от противника си Франсоа се бе сетил навреме за пищова на кръста си, измъкнал го беше с лява ръка, сетне запънал и стрелял. Мирул, имайки преимущество да бъде въоръжен с пика, така изкусно си беше послужил с нея, че тежко бе ранил противника си, който сега лежеше на земята и жаловито стенеше. Продължаваше да се бие само Самсон. И макар едната му ръка да бе цялата в кръв и да имаше очебийно надмощие, присъщото му благодушие не му позволяваше да довърши противника си. Усетил това, а и забелязвайки, че е останал сам срещу четирима ни, оня взе да отстъпва, а сетне току врътна гръб и хукна колкото му сили държат нагоре по уличката.

— Стреляй, Самсон! Стреляй! — извиках аз.

Без обаче дори да посегне към пищова си, той удивено ме погледна с небесносините си очи и възкликна:

— Че защо, не го ли виждаш, че бяга?

Не отговорих. През ум ми беше минало, че трябва да изтръгна сабята си от тялото на моя противник и тази мисъл ме изпълни с неописуем ужас. Като залитах леко, с изкривена броня, цялата покрита с уличната кал, в която се бях търкалял, аз се приближих до прикования към стената мъж. Очите му бяха затворени, но стоеше все така прав и със сгърчено от болка лице, без обаче и да охне дори, докато от ъгълчетата на устата му продължаваха да се стичат две струйки кръв. В мига обаче, в който ме видя, или по-скоро усети, че хващам дръжката на сабята, той отвори очи, вторачи се в мен и със задъхан, хрипкав глас промълви:

— Ще ви замоля, гос'ине, да затриете върха на сабята си, преди, да я издърпате! Никак не ми се ще мръсотията на стената да ми влезе в тялото.

И макар че същият този човек се беше опитал да ме убие, молбата му, без сам да разбере защо, силно ме натъжи. Повиках Самсон и му наредих да придържа разбойника за раменете, докато аз минах зад него и като го отбутнах от стената само толкова колкото да измъкна сабята, смъкнах от врата си белия шал, който носех, и грижливо почистих целия клинок, смаян от деликатността на този дрипльо, който дори и да не се споминеше от раната си, непременно щеше да увисне на бесилото.

Сетне застанах отпреде му, рекох на Самсон да го крепи прав, хванах дръжката на сабята и рязко я издърпах. Мъжът изпусна сърцераздирателен вик и тъй като въпреки подкрепата на Самсон политна да пада, несъзнателно протегнах ръка да го задържа, ала той блъвна връз нея такъв порой от кръв, че усетих щото цял потъвам в тази топла, лепкава течност и не издържах — отскочих назад, а оня, бивайки едър и твърде тежък, въпреки всички усилия на Самсон, рухна възник на земята и остана да лежи неподвижно там, без зъб да обели дори, но и все тъй, без да откъсва поглед от мен.

Откъм предградието вече долитаха само отделни и редки пушечни изстрели, когато в нашата уличка влетя баща ми с кървава сабя в ръка, следван по петите от Кабюс и Кулондр.

— Е, синчета — провикна се отдалеч, — живи ли сте, здрави ли сте?

Но преди някой от нас да зине да отговори, тъй като и четиримата все още не се бяхме окопитили от преживяното клане, той

зърна подбитата ми броня, окървавената ми, стискаща също толкова кървавия шал ръка, и възкликна с уплашен глас, който дълбоко ме трогна.

— Да не си ранен, сине?

— Не, татко, това е кръвта на противника ми. Здрав и читав съм инак, но мисля, че Самсон е ранен.

— Дребна работа — иззъзъка Самсон.

Без думица да каже, баща ми измъкна кинжала си, срязва ръкава му и огледа внимателно раната.

— Нищо и никаква драскотина! — рече. — След две седмици и белег няма да остане от нея, но въпреки това ще я промия и превържа, когато се върнем при каруцата. Е, синчета, виждам, че добра работа сте свършили — продължи Жан дьо Сиорак, но без присъщата на гласа му бодрост и тъй като в отговор последва само унило мълчание, с променен глас добави: — Разбихме ги, вярно, но за това заплатихме, уви, много по-висока цена, отколкото ми се щеше! Кампаняк загуби един човек, Пюмартен — двамина, а имаме и неколцина ранени.

В този миг в уличката се втурна Йона и извика:

— Гос'ин барон, един от нашите е тежко ранен от куршум!

Баща ми пребледня и все така с гола сабя в ръка хукна натам, сподирен по петите от всички ни. Срещу монашеската обител, където доскоро беше свърталището на барона-месар, сега бяха докарали нашата каруца, в която мъртвешки бледен, със затворени очи и разкъсана, окървавена броня лежеше Марсал Кривоокия. Баща ми се склони над него, но когато понечи да го обърне, за да разпусне ремъчките на нагръдника му, Марсал Кривоокия отвори очи и с немощен глас, но за първи път в живота си без нито веднъж да заекне, изрече една необичайно дълга за него фраза, която години наред след това хората ни щяха да си припомнят със свито гърло и сълзи на очи:

— Ще замоля гос'ин барона да не ме докосва. Безсмислено е, и без туй вече си отивам.

Едва изрекъл това, Марсал Кривоокия на три пъти широко зина, разтърсван от глава до пети от силни гърчове, и издъхна.

— Ще ида да привържа ранените — промълви баща ми, без да крие стичащите се по страните му сълзи.

В отряда ни се наброяваха общо дванайсетима ранени, от които трима от нашите: Самсон — от пика в ръката; Кабюс — от куршум,

който бе пробил мориона му, бръсвайки го по темето, та сега кървеше като заклан, и един от братята Сиорак — с посечена от сабя буза.

След като накара всеки от тях да изпие няколко капки винена настойка, баща ми проми раните им пак с нея и ги превърза, като в същото време, макар и да му беше тежко на душата, се опитваше да ги ободри с някоя и друга шега.

— Ти кои беше? — подкачи той ранения Сиорак.

— Братът на другия — отвърна оня.

— Туй го знам, но кой, Мишел или Беноа?

— Мишел.

— Е, Мишел, ето че си докара на лявата буза един чудесен белег, досущ като оня на покойния дук Дьо Гиз, че и като моя. Благодарение на него отсега нататък ще можем да те отличаваме от брат ти.

— Но аз изобщо не искам да се отличавам от брат си! — обливаше се в неподправени сълзи Мишел, докато Беноа го прегръщаше през рамо, опитвайки се всячески да го утеши.

Хубавецът Пюмартен, сега обаче с вид печален и умърлушен, дойде и помоли баща ми да вземе в каруцата ни двамината му убити. В нея бе натоварен и човека на Кампаняк, а докато баща ми приключваше с превързването на ранените, Пюмартен стоеше до него и замислен го наблюдаваше.

— Нима не е достойно за удивление, бароне, че с еднакво умение лекувате и посичате със сабя людете?

— Време на този свят има за всичко — отвърна баща ми. — *Време да убиваш и време да лекуваш*^[1].

— Досега не бях чувал тази поговорка.

— Еклесиаст, глава трета, стих трети.

— Протестантино — усмихна се Пюмартен, — нима имате готов цитат от Библията за всяко деяние в този живот?

— Разбира се, та нали е затуй словото божие!

— Е, добре, тогава ми изнамерете един, който да подобава на неприятното положение, в което се оказах: изгубих двама души, при това точно пред сенокос и жътва.

— *Има време да раздираш и време да съшиваш.*

— Но как да съшивам, когато ни конец имам, ни платно ми се намира под ръка? И откъде да взема двамина земеделски работници, за да заменя тези клетници, след като гладът и чумата отнесоха в гроба,

толкоз млади люде, че днес в цялата провинция не ще намериш и едного без работа?

— Така е, и на мен това ми е голяма грижа — поклати глава баща ми. — Още повече че в Мепеш и без туй бяхме твърде малобройни, (Забелязах обаче, че не предложи на Пюмартен да му помогне с хора за сенокоса и жътвата, което вероятно би сторил за някой благородник-хугенот.)

До каруцата, където баща ми приключваше с грижите и около последния ранен, се приближи Кабюс — с юнашки вид, подсилван от окървавената превръзка на главата му, с поглед горделив и страховито настръхнал мустак и му рече с онзи полусвойски-полупочтителен тон, с който обикновено се обръщаше към него:

— Гос'ин барон, Форкалкие е само ранен и сега настоява да говори с вас на четири очи.

— Какво иска от мен този злодей?

— Не знам, но е твърде настойчив.

— Добре, сега отивам.

— Внимавайте, Мепеш — предупреди го Пюмартен, — този вагабонтин като нищо може да е скрил оръжие в дрехите си!

— Синовете ми ще го претърсят по-напред.

Силно озадачен, аз тръгнах подире му, тозчас последван от Самсон, но когато случайно се обърнах назад, забелязах, че Франсоа, с вид силно отегчен и унесен сякаш в мечти, се беше направил, че не чува думите на баща ми и сега пристъпяше към Пюмартен. А тъй като последният беше братовчед на Диан дьо Фонтенак, заключих, че се кани да го поразпита за нея.

Цял облян в кръвта от многобройните си рани, от които обаче нито една не бе смъртоносна, Форкалкие седеше свит до стената на дома на госпожа Дьо ла Валад. Надвесих се над него и опрял пищов о слепоочието му, разкопчах жакета му (той не носеше броня) и най-щателно го претършувах, но не открих и следа от нож. Когато приключих с претърсването, той впери в баща ми изпъкналите си черни очи и с учудващо твърд глас, а и дишайки съвсем спокойно, изрече:

— Гос'ин барон, имам да ви моля за три неща.

— Казвай, вероломнико! — изръмжа баща ми, застанал на тоаз от него, и го измери със смразяващ поглед.

— В тази къща, на чиято стена съм се облегнал, скритом живеят двамината капуцини, които прогоних от обителта им. Молбата ми е да доведете единия от тях, за да се изповядам.

— Та ти вече прескочи трапа! Живец в тебе има колкото щеш.

— Така е, но затова ще поговорим, когато чуете третата ми молба. Втората е да не позволите на войниците си да разграбят дюкяна ми, дома ми и парите, които биха намерили там. Това са пари, спечелени честно и почтено още по времето, когато сам бях почтен. Нека ги оставят на жена ми и на децата ми.

— Тъй да бъде! — съгласи се баща ми. — Да чуем сега и третата ти молба.

— Гос'ин барон, какво ще ме правите сега, освен да ме предадете на господин Дьо ла Порт, който ще ме тикне зад решетките и ще ме излекува дотолкова, че да може подир туй да ме подложи на изтезания, а сетне ще ме предаде на съда, който пък ще ме осъди на смърт. И тогаз ще ме изкормят жив, ще ми отрежат мъжките хубостии, след това ще ме разчекнат между четири коня, ще ме окачат на въжето, а като ме свалят оттам, ще ми отсекаат не само четирите крайника, но и главата. Всичко туй не ви ли се струва малко жестоко? — заключи той с ирония.

— Най-малко на теб подобава да говориш за жестокост, злодеецо! — възнегодува Жан дьо Сиорак.

— Ще ме прощавате, гос'ин барон, че съм убивал — убивал съм, но никога не съм измъчвал! Запрети ми го Дева Мария!

— А да ти е запрещавала случайно да не посягаш на живота на ближния си?

— Виж, туй тя не стори — отвърна баронът-месар със спокойна самоувереност. — Ще го река и на капуцина, та да приспадне от греховете ми за сторените престъпления.

— Накъде биеш с тези си брътвежи? — провикна се баща ми нетърпеливо. — И какво искаш от мен, кръвопицео мерзки?

Форкалкие сниши глас:

— Искам, след като се изповядам да ме довършите с един удар на ножа си право в сърцето!

— И дума да не става! — извика баща ми.

— Напротив, ще стане! — възрази Форкалкие и като впери в него черните си очи, в които припламваха лукави искрици, добави: —

Гос'ин барон, градът е останал без пукнат грош, а ви дължи вече хиляда екю. А и нивга не ще може да ви овъзмезди за разходите, поетите рискове и загубите, които претърпяхте във вашия поход, докато аз мога да го сторя.

— Ти!?

— Заделил съм си от плячката три хиляди екю, които съм скрил в обителта на капуцините, но така съм ги скрил, че и сто години да ги дирите, пак не ще ги намерите без моя помощ!

— Ще си помисля! — прекъсна го баща ми рязко и му обърна гръб.

Сподирен почти тичешком по петите от двамина ни със Самсон, той с широки крачки се отправи към каруцата и като дръпна настрана Пюмартен, дълго му говори на ухото.

— Какво мислите за подобна странна сделка? — попита го Жан дьо Сиорак накрая все така шепнешком. — Вярно е, че не одобрявам варварските изтезания, разрешени от нашите закони, но въпреки това съм на мнение да откажем.

— Аз пък смятам да приемем! — възрази Пюмартен. — Какво ме е грижа мен, че тоз негодник щял да бъде изтезаван публично в Сарлат? Това ще е чисто и просто забава за простолюдието и гъдел за госпожичките, ала от него и пукната пара няма да влезе в сандъците ми, на които покрай сушата им се видя дъното. А аз далеч не съм толкова богат, колкото сте вий, протестантино!

— Не че и ние сме чак толкоз богати, а просто сме по-пестеливи! — усмихна се баща ми. — При все това подобна сделка ме отвращава. Ако ли пък вземе и да се разчуе...

— Че как ще се разчуе, след като продавачът ще е мъртъв? Предлагам да разделим плячката на три неравни части. Хиляда и двеста за вас; толкова за мен и шестстотин за Кампаняк, тъй като не беше тук и следователно не се е излагал на същите опасности. Я ми кажете, Мепеш, случвало ли ви се е някога да спечелите толкова много само с един удар с нож?

Известно време Жан дьо Сиорак продължи да се опъва, но по-скоро като човек, комуто се ще да бъде убеден докрай, тъй като при подобни, толкова деликатни обстоятелства хугенотската му съвест, за разлика от католическата, поддаваше не отведнъж, а постепенно.

— Синове мои — рече той, като прегърна двамата ни със Самсон през рамо и ни дръпна настрана, — за туй, което чухте, ще мълчите като гроб! Става дума за честта ни!

— Разбира се! — уверих го аз, макар и силно смутен, че в случая баща ми бе използвал думата „чест“.

— Що се отнася лично до мен — промълви Самсон с дълбока въздишка, — то доволен съм, че на този клетник ще му бъдат спестени мъченията, които току-що изброи!

След като скривалището бе намерено, а съдържанието му — прибрано на сигурно място, баща ми повика двамината капуцини и ги помоли да се заемат със задълженията си. И докато те изповядваха Форкалкие, отдръпна се на достатъчно разстояние, за да не ги чува, без обаче да откъсва поглед от лицето на барона-месар, а когато монасите отслужиха службата си, приближи се до тях и се обърна към по-възрастния:

— Братко, този човек изглежда толкова щастлив, сякаш умре ли, ангелите начаса ще го отнесат право в рая и ще го сложат да седне до самия Иисус Христос!

— И до светата Дева Мария — допълни не без известна лукавина капуцинът, — на която приживе се е кланял с най-ревностно усърдие.

— Знам това, но на що се дължи тази му увереност? И ако човек наистина заслужава спасението на душата си със своите добри дела, както проповядва това вашата вяра, то с какви деяния, освен с убийства, би могъл да се похвали Форкалкие?

Капуцинът, който имаше бяла коса, но за сметка на това въгленочерни и извънредно живи очи, погледна баща ми.

— Вярно е, Форкалкие е сиромаш откъм добри дела, но затова пък е богат с вяра! А както сам знаете, господин барон, неведоми са пътищата божи.

— И аз така мисля — кимна баща ми и тъй като запази мълчание, монахът продължи:

— Ала ще умре ли той? Стори ми се доста жизнен, въпреки раните си!

Жан дьо Сиорак сви рамене.

— Та нима не е по-милосърдно да избиваме таквиз разбойници веднага, отколкото да ги подлагаме на разпит, да ги бесим и изтезваме?

— Безспорно е така! — съгласи се капуцинът и стрелна баща ми с проницателен поглед. — Ако към това, разбира се, наистина ви подбужда милосърдието.

— Милосърдието е само една от подбудите ми — отвърна баща ми с прямота, от която просто не знаех дали да се възхищавам, или не.

Тогава вторият монах, който до този момент със сведен поглед и мушнати в ръкавите на расото си ръце смирено стоеше малко встрани, вдигна глава и с кротък глас попита:

— А кои са другите ви подбуди, господин барон?

Баща ми сложи ръце на кръста и се разсмя:

— Ама че сте и вий, отци! Та нима не знаете, че хугенотите отричат устната изповед? Но при все туй и двамината сте толкова изкусни, че малко остана да ми изтръгнете от устата де що грях имам... — Тук той се сепна и отсечено, по войнишки добави: — Отци, времето напредва! Продължавайте, моля ви, да оказвате на ранените подкрепата на вашата вяра. И позволете ми да ви кажа в момента, в който се разделям с вас, че силно се възхищавам на тази ви себеотдайност, която ви накара да останете в Сарлат през цялото време, дордето върлуваше чумата! А ето ви и това в знак на моето уважение — заключи Жан дьо Сиорак и пусна няколко екю в шепата на по-възрастния, — ако благоволите, разбира се, да приемете лептата на един еретик.

— Според нашата света римокатолическа църква вий сте несъмнено еретик — отвърна капуцинът, като мушна екютата нейде в гънките на расото си, — но лично аз, съдейки ви сега според *делата ви* (той се усмихна), предпочитам да смятам, подтикван от *милосърдие* (и отново се усмихна), че сте просто един заблудил се християнин, когото обаче отново ще срещна в края на пътя си.

— От вашите уста — в божии уши! — изтежко рече баща ми.

Сетне кимна за сбогом всекиму поотделно и ме дръпна да вървим, все така праметнал ръка през рамото ми. Когато се отдалечихме на няколко тоаза от тях, аз полугласно забелязах:

— Капуцините бяха в дома на госпожа Дьо ла Валад, когато облегналият се на стената му Форкалкие ви отправи молбата си. Дали

пък не са го чули? И дали това не ви подбуди да им дадете рушвет?

— Това е само *една от подбудите ми* — усмихна се Жан дьо Сиорак. — Другата е, че са просто бедни, истинно състрадателни и неподправено всеотдайни, а при това и гледани с доста лошо око от епископията.

Веднага щом стигнахме до каруцата, в която лежаха четиримата убити от нашия отряд, баща ми повика Кабюс.

— Доведат ли ни конете, аз, Пюмартен, синовете ми и Кулондр Желязната ръка отиваме в града, за да се срещнем с консулите, които до този момент, както сам виждаш, още не смеят и носа си да подадат вън от портите. В наше отсъствие тук ще командуваш ти, Кабюс! Преди всичко довърши ранените разбойници, като започнеш от Форкалкие! Свършиш ли тази работа, спокойно можеш да си затваряш очите, ако ония коцкари, людете на Кампаняк и Пюмартен, рекат да си позволят някои волности с блудниците на барона-месар. Много внимавай обаче и някой от нашите да не се поведе по акъла им! Казвам ти го не само като хугенот, но и като лекар. От пръв поглед ми стана ясно, че някои от тези сладници са цели проядени от неаполитанското зло^[2]. Добре знам, че когато един мъж отнеме нечий живот, иде му силно желание да сътвори такъв, което е и причината за толкова насилвания подир превземането на някой град. Но ти, Кабюс, си имаш хубава и блага жена, тъй че не се навирай там, където, както казваше покойната ми съпруга, не бих пъхнал дори върха на бастуна си!

— Амин! — заключи Кабюс, като засука мустак. — Всичко ще бъде сторено по ваша воля и възбрана тъй, както го рекохте!

Консулите, които заедно със сенешала и господин Дьо ла Порт се бяха събрали в кметството, обсипаха с възторжени похвали баща ми и Пюмартен за това толкова смело и увенчало се с такъв успех начинание, като не пропуснаха обаче да добавят, че градът, бивайки докаран до съсипия, никога не би могъл да ги възнагради според бляскавите им заслуги, в отговор на което Пюмартен заяви, че славата му била предостатъчна, а баща ми, без дори зъб да обели, дълбоко се поклони.

Господин Дьо ла Порт се поинтересува дали сме заловили пленници.

— Нито един! — отсече баща ми. — Нашите войници ги избиха до крак.

— Жалко — промълви прокурорът. — Да имахме поне един-единствен пленник, щяхме да го подложим на изтезания и да го заставим да ни каже къде е скрита голямата плячка, която баронът-месар натрупа на гърба на сарлатчани, като силом им вземаше бач за минаване през Ландревийската порта.

Доста смутен от чудото, аз хвърлих поглед към баща ми, но на него и окото му не мигна.

— Но как стана тъй — продължи да упорства господин Дьо ла Порт, — че от цялата разбойническа банда ни един не е останал жив?

И понеже баща ми продължаваше да мълчи, Пюмартен мрачно отговори:

— Причината за това са понесените от нас загуби. Войниците ни силно се бяха озлобили срещу онез разбойници.

— Разбирам — кимна господин Дьо ла Порт, но очевидно подобен отговор далеч не го задоволяваше.

Въпреки това той също ни направи големи комплименти, макар и не толкова горещи, колкото тези на сенешала, който, бивайки особа най-висшестояща в града, говори последен и най-красноречиво от всички, уверявайки ни, че ще пише за нашия подвиг на перигорския губернатор, който на свой ред щял да пише на краля. След това един подир друг прегърна баща ми, Пюмартен, Франсоа и Самсон, но мен забрави, очевидно, защото бях толкова кален и окървавен. Сенешалът бе внушителен на ръст благородник, облечен от глава до пети в бледосин сатен, с широка, снежнобяла плисирана яка, с безупречно подкастрирана брада, чиста, грижливо накъдрена коса и дотам просмукал се от благовония, че стореше ли един само жест, а той в никой случай не ги пестеше, наоколо се разнасяше главозамайващо ухание.

Двамината консули бяха говорили на перигорски, поукрасен туктам с по някоя френска дума; господин Дьо ла Порт — на френски, както подобаваше на един кралски сановник, макар и попримесен с някои чисто нашенски изрази, ала сенешалът, подобно на господин Дьо Л., се беше изразил на съвършен парижки френски, като високо извиваше глас в рязък, писклив изговор и при това отваряше уста едва-едва по-широко от процепа на църковна кутия за милостиня.

В момента, в който Пюмартен и баща ми излязоха от кметството, стълпилото се простолюдие, което ги очакваше, начаса ги заобиколи с гръмки приветствени викове. Широко усмихнат, Жан дьо Сиорак бързо скочи на седлото, последван от синовете си, Пюмартен и Кулондр Желязната ръка, който в наше отсъствие бе вързал конете ни за взиданите в каменната настилка на улицата железни халки, без изобщо да отвърща на настойчивите въпроси на наобиколилите го селяндури, които искаха да узнаят подробности около битката. Голямо бе облекчението и радостта на Сарлат, освободен завинаги от тегнещата над градските порти тирания на барона-месар, още повече че мнозина млади нехранимайковци в самия град се канеха да се присъединят към него и тормозеха сарлатските буржоа с безчинства и лудории, досущ подобни на онези номера, които си погаждат пажове и лакеи на панаира в Сен Жермен.

След като се измъкна от тълпата, малкият ни отряд се насочи към Ландревийската порта, но преди да стигнем до нея, баща ми мимоходом зърна някакъв човечец, седнал в теглена от червеникаво магаре каручка, който ронеше горчиви сълзи. Като рече на Пюмартен да продължи сам нататък, той се върна назад, последван от Кулондр и двамата ни със Самсон. Видяло пътя си препречен от конете ни, червеникавото магаре на мига се спря, а Жан дьо Сиорак се провикна:

— Помози бог, друже! Как я караш? Комай зле, ако съдя по сълзите ти! Как те викат?

— Пьотремол.

— В Маркаис знаех един Пьотремол, който се опита да изцери ревматизма си, като скочи посред зима в ледения извор на свети Авит.

— Той ми е братовчед.

— В Сирей пък знам друг Пьотремол, когото лани едва не обесих, задето бе отмъкнал от една моя ливада пълен чувал трева.

— И той ми е братовчед.

— Ще рече, Пьотремол, че щом знам братовчедите ти, знам вече и теб! Но я ми кажи къде си тръгнал с тази пълна с кожи каруца, при това теглена от червено магаре? Не си ли чувал, че в Нормандия казват: коварен като червено магаре?

— Коварна е орисията ми, която ме съсипа, а не таз незлоблива гадинка, дето ми желае само доброто! — промълви Пьотремол, обливайки се в сълзи. — Ако лани бяхте обесили братовчедата ми от

Сирей, то знайте, че днес щях да му завиждам, гос'ин барон! Щото и аз ви знам.

— С една дума, голяма е мъката ти, Пьотремол, при все че, както виждам, не ще да си от бедните: магаре си имаш, каруца, че и цял куп кожи, а по занаят си, предполагам, я кожар, я сарач!

— И едното, и другото — кимна Пьотремол, — и от година насам майсторувам за вашия братовчед Жофроа дьо Комон в Миландския замък. Но, уви, когато подир оная напаст се завърнах в Монтиняк, не намерих ни жена си, ни децата си, отнесени всичките от чумата, нито пък дома си, изгорен по нареждане на консулите, за да се унищожи заразата!

— За това те ти дължат обезщетение.

— Кое то никога не ще получа, тъй като градът е разорен. Но малко ме е грижа мен за дом, след като не мога вече да прибера в него ни жена си, ни кое да е от четирите ми ненагледни дечица на годинки от пет до десет, че и до едно хубави като тогова тук! — И той посочи Самсон, когото разказът му бе накарал също да се разплаче.

Всъщност вгледаше ли се човек по-внимателно в него, откриваше, че Пьотремол е почти толкова рижав на косъм, колкото и магарето му, както и че сам е мъж снажен и хубавеляк въпреки униинието си, занемарената брада и съсипаното от мъка лице.

— И накъде си поел сега? — попита баща ми.

— Да се обеся, ако не беше магаренцето ми, което ме обича и ме кара, накъдето му очи видят! То и ме докара дотук — някога по тия места си е имало дружка. Но в Сарлат, че и в Монтиняк, никому вече не е нужен сарач, защото по чумата бяха изядени всички коне. Пък и магаренцето ми не си намери дружката — и нея трябва да са я изiali.

— Добре, Пьотремол, кажи тогаз на твоето юначно магаре да те откара право в Мепеш! Конете ви са здрави и читави, а имаме и колкото щеш кожи за дъбене, седла за правене и хамути за потягане, а за теб, ако скланяш, храна и покрив, многобройна компания, че и магарица за магарето ти!

И без да чака ни съгласие, ни благодарност, Жан дьо Сиорак обърна коня си и тъй ненадейно полетя в галоп, че се оказах на опашката на нашия малък отряд, препускайки стреме о стреме с Кулондр Желязната ръка, който ме измери с поглед и се прокашля така, сякаш се канеше да проговори. Бях до немай-къде смаян и докато

препуснах в тръст до него току го поглеждах, при това не без известен страх, щото го знаех, че отваря уста единствено, за да ти скъса сърцето.

— Ей ти още веднъж чиста печалба! — процеди той зловещо през зъби. — Един си отива, друг идва. А тоя, който струва колкото теглото си в злато, не е, слава богу, — нито кривоок, нито пелтек!

Нашите жени ни посрещнаха с пронизителни писъци и вайкания, когато дружината ни премина по трите подвижни моста на Мепеш с един мъртвец в каруцата, Побратимството повери на Малигувица и Алазаис грижата да му свалят бронята, дрехите и ботушите, да измият окървавеното му тяло и да го загърнат в покров, преди да го изложат за бдението на първия етаж на североизточната кула в същата онази стая, в която братята Сиорак бяха живели по време на карантината си.

Според обичая затвориха плътно капациите на прозорците и запалиха светилник. Малигувица, която вече се беше нахранила, пое първа бдението. Скоро обаче покойникът бе посетен от Фожане, който дойде да му вземе мярка за ковчег. И готвачката, намерила кого да занимава с дивотиите си, шепнешком взе да му се жалва, че вярата на господарите ѝ забранява да закрепи едно разпятие в пръстите на покойника.

— Голяма файда, няма що! — изръмжа през зъби Фожане, чиито страхове думите на Малигувица засилиха още повече.

Защото това беше вторият ковчег, който правеше от идването си в Мепеш (първия бе сковал за майка ми), та сега, дълбоко в душата си силно обезпокоен, се питаше дали по силата на числената взаимовръзка скоро нямаше да му се наложи да майстори и трети.

— Ам'че то открай време си е такъв обичаят! — не мирясваше Малигувица, която не можеше да проумее как Марсал Кривоокия ще иде на небето без разпятие в ръце.

— Едно е сигурно — високо заяви бъчварят, дордето повторно вземаше нужните му мерки, — гътна ли се да умирам трети, не аз ще си правя ковчега!

И предоволен от това, че по толкова логичен път е стигнал до това утешително за собственото му бъдеще заключение, Фожане насочи вниманието си към покойника и захвана да го оплаква:

— Клетият Марсал, та сутринта беше толкоз жив и бодър и с такава охота си сърбаше чорбата!

Каза не Марсал Кривоокия, а само „клетият Марсал“ от уважение към покойника, чиито склопени очи вече нивга и никому нямаше да разкрият своя недостатък.

— Клетият Марсал! — поде като ехо Малигувица. — Като се сетя колко беше благодушен, работлив, скромен досущ като Иисуса, че и фустогонец не беше (порок за живия, добродетел за покойника), а като си помисля, че господарите ще го погребат така, както погребяха и господарката — без хич да му придирят, наспроти новата им вяра!

— Ами аз? — прекъсна я Фожане. — Ами аз като си помисля, че не много отдавна и той като мен най-решително отказа да поеме воденицата на Бьоните от страх да не го убият пладнешки разбойници! А ей го сега, цял леден и вкочанясал се, дордето Кулондр Желязната ръка си върти воденицата, сърба си чорба с винце и всяка нощ ѝ замята на Жакот фустата. Не че му завиждам! Знаеш, Малигувице, че малко вяра хващам аз на женорята.

— Уви, че и светена вода хич няма — въздъхна Малигувица, — щото господарите я смятат за идолопоклонска, макар инак да е твърде полезна за отпъждането от покойния на седемдесетте и седем демона на пъклото!

— Ако не замятах крак — продължаваше Фожане, — то наместо да ме оставят да вардя замъка с господина екюйе и Алазаис, господарят бездруго щеше да ме вземе със себе си в Сарлат и кой знае дали сега аз нямаше да лежа тук, злочести ми Марсал, наместо ковчег на тебе да правя! — И добави, но вече шепнешком: — А туй доказва, че е много по-добре да си хром с единия крак, отколкото кривоок!

По същото време в стаята на югозападната кула Барберин, натиснала ме в купел гореща вода, сваляше от мен калта и кръвта, макар отначало да я бях уверявал, че мога и сам да го сторя. „И дума да не става, душице моя жълтоуста! — възнегодува дойката. — А гърба ти кой ще изтърка?“ Бях твърде натъжен, за да ѝ се противя повече и се оставих в силните ѝ ръце, които ласкаво втриваха в тялото ми ароматния мепешки сапун. „Иисусе преблаг! — дивеше се Барберин. — Че то тез момчета току пред очите ми растат, а аз дори не забелязвам това! Че и тоз Пиер, дето го кърмех, когато сама бях осемнайсетгодишна, ей ти го вече на тринайсет години, кажи-речи

мъж, при туй плещест, с яка гръд и корав дирник, че и сам досущ като жребец някой се е разлудувал!“

— Уви — поклатих аз глава, — никак не ми е сега до лудории!

— При все туй разправят, че си се проявил достойно в битката! — възрази Барберин. — Убил си трима от онез злодеи, като двамата си поразил с куршум, а третия — със сабя.

— Тъй е — потвърдих, — но на същия този трябваше да му издърпам от тялото сабята си и той избълва върху ми цялата си кръв.

Барберин само въздъхна и премълча, изля върху главата и плещите ми черпак гореща вода, за да ме изплакне и ми нареди да излизам от купела, след което ме накара да легна в широкия ѝ креват и се зае да ме разтрива със същите онези милувки и нежни пощипвания, които в детството ми неизменно съпътстваха този ритуал, като току ме душеше, милваше и целуваше, редейки с плътния си и напевен глас нескончаем поменик от гальовни имена: „Душицата ми той... Петленцето ми хубаво... Бисерчето ми ненагледно... Сърчицето ми то младо и зелено!“

Колкото младо и зелено да беше, сърцето ми изнемогваше под тягостното бреме на зловещи мисли и при излелия се върху му порой от милувки и нежност изведнъж поддаде, неспособно повече да задържи всичко това в себе си. Притиснах се към Барберин, зарових лице в разкошната ѝ гръд и избухнах в ридания. „Хайде, пиленцето ми, стига вече!“ — гукаше Барберин, облегнала се на покритата с платно стена, като ме люлееше в щедрите си благи обятия.

Но колкото повече ме люлееше и нашепваше ласкави думи, обсипвайки в същото време челото ми с целувки, толкова повече се обливах аз в горчиви сълзи, разтърсван от безутешна скръб, и сигурно дълго време още щях да ридая, ако в прохода откъм витата стълба, която майка ми бе изкачила един-единствен път в отсъствието на Барберин, за да ми пожелае лека нощ, внезапно не се беше появила главата на Малката Еликс с потъмнели от ярост очи.

— Гос'ин Пиер — подвикна тя рязко, — гос'ин баронът ви очаква на трапезата!

Станах, изтрих сълзите си, облякох чистите дрехи, които Барберин ми беше извадила от раклата, и се спуснах по витата стълба подир Малката Еликс. На последното стъпало, вече далеч от ушите на

майка си, тя се обърна, измери ме с изпепеляващ поглед и ядно просъска:

— Мухльо такъв! Не те ли е срам да ревеш като сополанко някой между ненките на една дъртофелница?

— Дъртофелница ли? — възмутих се аз. — Така ли говориш за майка си? Та тя едва-що е минала трийсетте! И кой ти позволи да ме наричаш мухльо?

— Ще те наричам както си ща! И мухльо, ако искам! И пъзльо, ако искам, че и ревльо!

— Хубаво, а ей ти сега и награда за волностите, които си позволяваш! — рекох аз, окопитил се вече напълно, и ѝ извъртях по една яка плесница и от двете страни.

— Пиер мой мили! — писна тя, стресната не толкова от плесниците, колкото от смразяващия ми поглед.

— Твоят Пиер вече не е твой! — срязах я надменно. — И нито тази нощ, нито пък следващите ще ме видиш повече при себе си!

Сетне я загърбих начумерен и без дори веднъж да погледна назад, отправих се с широки крачки към голямата зала, за миг забравил покрай разпратата ни гнетящите ме черни мисли.

Всички войскари бяха вече насядали край масата, но нищичко, уви, та дори и пряко сили на въображението не напомняше за оня буен пир, който същия този ден преди разсъмване баща ми изнапред ни бе описал и на който всеки щеше „да разказва юначествата си, за които дълго време подир туй, бъдете уверени, ще се говори по вечерна размисъл из селата ни“. Всеки бе забил поглед в чинията си и никой не понечваше зъб да обели, като нито пилетата на шиш, печени на огън от лозово върше, нито многобройните превкусни гозби, нито дори виното от най-добрата реколта на Мепеш съумяха да развържат езиците и да разсеят унинието. Защото мъртвият, както и сутринта, пак беше сред нас, но този път в североизточната кула и с разтерзано тяло. Кабюс и Кулондр Желязната ръка, които знаеха Марсал Кривоокия вече цели двайсет и четири години, от 1540-а още, сиреч от същата година, когато като войник в Нормандския легион беше постъпил на служба при двамината капитани, без изобщо да се срамуват, неспирно лееха сълзи, дордето се хранеха, заврели лице в паницата си. Те всъщност бързаха, поглъщайки всичко наред, без дори да усетят вкуса му, и още преди останалите да са приключили с яденето поискаха от

побратимството разрешение да си вървят — единият в Брьой, а другият на мелницата на Бьоните, за да успокоят по-скоро жените си. Едва-що получили такова разрешение, същото поиска и Йона. „Щото Сарацинката е трудна — поясни той — и силно се кахъри поради отсъствието ми!“

След като и тримата си тръгнаха стана още по-лошо. Баща ми се опита да накара всеки от останалите да разкаже що е сторил в Ландревийското предградие, лице с лице срещу разбойниците. Подчиниха му се, но туй бяха разкази унили, щото нито им от сърце идеха, нито вече гордост изпитваха някаква. В размърдването, последвало искането на баща ми, слугуващата на масата Еликс, която до този момент нито веднъж не бях погледнал, се приближи до мен, за да ми напълни чашата и ми пошушна на ухото:

— Мой Пиер, не ми ли се усмихнеш, начаса ще ида да се хвърля в кладенеца!

На което аз също шепнешком отвърнах:

— Ама че си глупава, та нали ще ни отровиш водата, дето я пием!

Усмигнах ѝ се все пак, но с половин уста, та да разбере, че съм ѝ простил само наполовина.

Като видя колко са умърлушени хората ни, баща ми, бивайки човек изключително деликатен, за да настоява повече, също побърза да приключи с обета, който бе замислен като славен празничен пир, но приличаше по-скоро на помен за бог да прости, макар че ако Марсал Кривоокия се беше поминал от болест, то сътрапезниците, с помощта на виното, разбира се, щяха да бъдат несъмнено далеч по-весели и буйни. Но по смущението им, по извърнатите погледи и по все тъй печалния им вид ясно се виждаше, че ги гнетеше мисълта, щото тази смърт би могла да бъде избегната, както и че баща ми се беше прославил надлъж и нашир и забогатял със скрита плячка (Та имаше ли някой от хората ни да не знае това!?) на гърба на слугите си.

Когато бе обяснявал в Ландреви причините за насилванията на жени подир превземането на някой град, баща ми беше рекъл на Кабюс, че отнеме ли един мъж нечий живот, иде му силно желание да сътвори такъв. И въпреки че Малката Еликс, научила ги от Малигувица и скритом от майка си, да знаеше „онези“ билки и „де да ги туря“, тази нощ не изпитвах никакво желание да ѝ дам каквото и да

било, а по-скоро ми идеше сам да подиря нежност и утеха в ласкавите ѝ обятия. Тя обаче не беше на това мнение и с помощта на безброй умилквания и целувки най-сетне получи от мен онова, което диреше, но само веднъж, а тъй като много скоро отново взе да суче снага, сопнах ѝ се да миряса и да престане да се върти, а ако ѝ е възможно, разбира се, и да не говори, защото никак не ми е до нейните лудории.

— Мой Пиер — прошепна тя след малко, тъй като наистина не ѝ беше по силите да мълчи дълго време, — кое те толкоз силно натъжава?

— Всичко в този поход — отвърнах. — Всичко, от начало до край!

— И смъртта на Марсал Кривоокия ли?

— Да.

— И туй, че си убил трима души?

— Също, и най-вече третия, комуто трябваше да издърпам сабята си от тялото!

Тя понечи да продължи, но аз ѝ изсъсках да престане както с въпросите си, така и с тези си коварни милувки и да ме остави на мира. Малката Еликс се подчини, но непривикнала на толкова дълго мълчание и неподвижност, скоро заспа.

Сгушила се топла и нежна в обятията ми, тя изцяло ми принадлежеше до мига, в който на свой ред се унесох в сън. Но можех ли да ѝ кажа, че онова, което затъкваше с корава буца гърлото ми, далеч не бе нито смъртта на Марсал Кривоокия, нито споменът за пронизания от мен разбойник, а „странната сделка“ между Форкалкие и баща ми, в резултат на която моят кумир ми се струваше вече не чак толкова съвършен?

[1] Книга на Еклесиаста, III, 7. — Б.пр. ↑

[2] Сифилис. — Б.пр. ↑

ГЛАВА ДВАНАДЕСЕТА

Два месеца преди нашия поход срещу укрепения се в Ландревийското предградие барон-месар, когато в страната отново се бе възцарил мир, или поне така изглеждаше, докато положението всъщност отговаряше само наполовина на истината, Катерина Медичи и Шарл IX предприеха невиждана досега обиколка на цялото кралство. Тя продължи повече от две години, през които Регентката и младият крал, предшествани и следвани от многоброен въоръжен ескорт и придружавани от министри, висши сановници и целия кралски двор, бяха решили сякаш да пренасят Лувър от провинция в провинция не само за най-голямо изумление на поданиците си, които безспорно никога досега не бяха виждали такова невъобразимо количество коприна и злато върху толкова малко божии създания, но и за тяхно най-голямо нещастие, тъй като навсякъде, откъдето минеше този бляскав кортеж, не се намираще вече ни месо, ни яйца, ни зърно, а страната заприличваше досущ на гора, опоскана от майски бръмбар.

Насред този странстващ кралски двор осемдесет придворни дами, избрани до една заради красотата си и досущ цветя пъстролисти в своите разкошни ярки премени, обкръжаваха Катерина Медичи в сияйна свита. Странно, наричаха ги „летящия ескадрон“, макар че каквото и да бе тук значението на думата „летя“, те не крадяха нищо друго, освен сърца^[1]. А и противно на туй, да се носят из въздуха като ангели, когато това беше нужно, снизхождаха до крайност в благосклонността си към мъжете, служейки на замислите на своята господарка било като изобличаваха зла умисъл, било като разкриваха заговор, или пък воля нечия пречупваха. Тайни агенти, доносници на държавна служба, същински Макиавели във фуста, те съвсем не бяха леконравни, а дипломатични, и заплащаха поверените им тайни със собствената си очарователна особа, приели драговошно съдбата на оръдия в името на цел, известна единствено на кралицата-майка. Точно една от тях, Изабел дьо Лимбой, беше навестила Конде в затвора, където бе хвърлен принцът след Дрвойската битка, и тъй хубаво му

беше затворила очите с прелестните си гърди, че той слепешката бе подписал злощастния Амбоазки едикт, за което Калвин и добросъвестните хугеноти горчиво го бяха упреквали.

Нашите, които подир толкова убийства и клади очакваха винаги най-лошото и срещаха с подозрение всяка привидност, се питаха каква ли ще да е крайната цел и потайният замисъл на тази пищна кавалкада по прашните друми на Франция, и то през изнурителните летни горещини на 1564-а, когато кралството едва-едва се съвземаше, въпреки оптимистичните твърдения на Ронсар^[2], според който:

*На пролетна върба французинът прилича,
ти кастриш го, той все кълни.
И гъсти клони все разлистят,
почерпил от самата си неволя сили.*

Очарователни стихове наистина, но донейде ласкателни и измамливи, като се има предвид, че Франция още силно страдаше от опустошенията, нанесени ѝ от гражданската война, а също от глада и чумата. Но дали пък въпреки разрухата и мъртвите, от които едва успяваха да разчистят пътя ѝ, Регентката не искаше да покаже Франция на Шарл IX и в същото време да покаже на французите младия крал, който властваше над съдбините им? Или пък, пътувайки от град на град и изслушвайки както хугеноти, така и католици, и чула вече толкова взаимни оплаквания, не възнамеряваше да умиротвори поданиците си, поддържайки някакво равновесие помежду им?

Едва ли. И не че нашата кауза не се радваше на известни, макар и малки отстъпки. Понякога Шарл IX мъмреше онези върховни съдилища и губернатори, които изключваха протестантите от разпределението на обществените длъжности. На реформистите в Бордо например той разреши да не украсяват домовете си при минаването на религиозни шествия и напълно основателно ги освободи от задължението да се кълнат в свети Антоний. Но колкото по-нататък напредваше кралският кортеж, толкова по-осезаемо се чувстваха ограниченията, наложени от Амбоазкия едикт, самият той твърде едностранчив. През юни кралят забрани на търговците — реформисти да отворят дюкяните си в празничните за

римокатолическата църква дни. Пак през юни той запрети на хугенотите да честват Свето причастие там, където се намираше в момента кралят. А през август оповести възбрана пълновластните господари да обръщат в протестантство в замъците си други лица, освен васалите си и своята прислуга.

Напразно търсеше побратимството някаква твърда последователност в това непостоянство, дължащо се вероятно на обстоятелствата или на нечие давление. Кралят, който беше на четиринайсет години, но далеч по-вдетинен за възрастта си, бе напълно лишен от собствена воля и изцяло се подчиняваше на волята на Регентката. Катерина, племенница на папа Леон X^[3], беше наследила от него жабешките си очи, изпъкналото чело и своята мнителност. Чужда на верските страсти и, кажи-речи, на самата вяра, тя нито мразеше, нито обичаше Реформацията — една най-обикновена пешка върху шахматната дъска на Франция, която в зависимост от времето, момента и необходимостта би могла както да запази, така и да пожертва.

Към средата на юни побратимството имаше и друг повод за огорчение. Чрез писмо до него долетя вестта, че на 27 май в Женева бе починал Калвин, изнурен от непосилен труд. Реформацията беше изменила лицето на света. Чрез своите пророчески писания и словото си, често импровизирано наистина, но ясно и обмислено, чрез непоколебимата си убеденост в своето учение, безкористния си нрав, пламения прозелитизъм, вдъхновил безбройните писма, които пишеше до кого ли не, и които никой не прочиташе, без да остане дълбоко трогнат, чрез демократичната уредба, която бе дал на църквите, и възторжените проповедници, които въпреки заетостта си бе намерил време да възпита, Калвин беше разпространил Реформацията в Женева, Лозана, Франция, Англия, Шотландия, Нидерландия, Унгария и Палатината^[4].

„Калвин е мъртъв — пише Совтер в *Мисловника*, — но делото му ще пребъде и след него.“ — „Така и аз мисля — отговаря баща ми, — но въпреки това мъките ни не са свършили, а тепърва ни предстоят. В тази странна обиколка на Регентката и краля из страната, аз предусещам струпването на буреносни облаци, които някой ден ще се изсипят връз главите ни.“

В края на юни тревата по ливадите ни вече бе узряла и баща ми, опасявайки се да не би жегата твърде много да я изсуши, ме изпроводи в Брьой и на каменоломната, за да повикам Кабюс и Йона на помощ за утрешната коситба. Тръгнах сам, яхнал черната си кобила, тъй като предния ден Самсон беше паднал от коня си и си беше навехнал крака. След като на каменоломната не намерих Йона, отправих се към Кабюс, когото заварих гологлав и с вече набола по белега от раната му коса да вдига стобор в една ливада, та да не бъде принуден постоянно да се върти край овците си.

— Комай в разходи си влезнал, Кабюс! — подвикнах му през смях и се спеших, оставяйки на свобода моята красавица Акла.

— Не са ми кой знае какви разходите! — подръпна мустак Кабюс, като на драго сърце заряза работата си. — Колците ги изкарах от моето сечище, пък и освен туй доста се позамогнах, след като гос'ин баронът ми наброи трийсет екю за похода в Сарлат.

— Трийсет екю! И единствено към теб ли прояви такава щедрост?

— Нищо подобно! Гос'ин баронът брои дваисет екю и на Йона, толкоз на Кулондр Желязната ръка, на Ескоргол и на Беноа Сиорак, а на Мишел — дваисет и пет затуй, щото го раниха, но оня в никой случай не искаше да има повече от брат си, та върна пет екю.

— А ти защо получи трийсет?

— Пет в повече от другите заради раняването ми и още пет затуй, щото командувах.

Помълчах някое време, сетне рекох:

— Тази плячка дълго време ми тежа на съвестта. Та откъде другаде дойде тя, ако не от кесиите на сарлатчани, застава̀ни силom да плащат бач на барона — месар?

— А кой ги отърва от ноктите на тоз вагабонтин? — изви вежди Кабюс. — Плячката е военно право! Пък и избавлението на Сарлат си заслужава да поощипеш с един такъв нищо и никакъв облог буржоата, които преспокойно се излежаваха в постелята си, дордето ние кръв леехме!

— Тъй значи виждаш ти нещата, Кабюс? — изумих се аз. — А какво ще кажеш тогава за доизбиването на ранените?

— Ще река, че е благодеяние велико, щом става дума за тази пасмина! Да бях и аз на мястото на ония обесници, обречени на смъртни изтезания, пари щях да давам, за да ме убият.

Точно това направи и Форкалкие, помислих си аз, но премълчах. В края на слънчевата ливада се появи Като — самата прелест в червения си, раиран в синьо сукман и със снежнобяло боне на главата, и като пристъпяше боса в меката трева, отправи се към нас, понесла в разголените си ръце едно очарователно бебче.

— Здравей, Като! — подвигнах ѝ приветливо, подражавайки на баща ми, но в същото време и със свито сърце, тъй като тя толкова дълго време беше служила като камериерка на Изабел дьо Сиорак, че видех ли я, винаги се сещах за майка ми и медальона, който носех на шията.

— Помози бог, гос'ин Пиер! — отвърна тя и още недоизрекла се, подхвана ме с дяволити пламъчета в очите: — Какво ново в Мепеш? Чувам, че Франшу от доста време вече била непразна.

— Де се е чуло и видяло някой някога да попречи на женски език да мели! — избоботи Кабюс недоволено.

— Вярно — кимнах, — и на мен ми се струва, че Франшу е нещо понапълняла, но виж, поради каква причина, туй не знам. Ще трябва да попиташ баща ми, нали е лекар!

— Добре го рекохте, гос'ин Пиер! — прихна Кабюс, докато сконфузилата се от шегата ми Като побърза да се извърне.

Стори го обаче и за да накърми бебето си, тъй като, за разлика от Барберин нивга не заголваше гърди при хора поради силно ревнивия нрав на Кабюс.

— И въпреки всичко — обърнах се аз към гасконецата — нашият план се провали, а дадохме и един убит!

— Вий пък, гос'ин Пиер! — прогърмя Кабюс и се изпъчи с ръка на кръста, дордето с другата яростно задърпа мустака си. — Има военни планове, които са досущ като ударите във фехтовката. Понякога се случва и най-добре разсъдените от тях (отскоро се беше влюбил в думата „разсъден“, която бе заел от баща ми), и най-изкусно натъкмените, че и най-умело изпълнените пак да се провалят!

— Но Марсал Кривоокия е мъртъв!

— Убит в сражение! Най-славната, че и най-леката смърт. Мъка за нас, но щастие за него, щото тъй нивга не ще познае теглилото и

безконечните страдания в някоя възлива постеля!

— Ах, не говори така, Жеан Кабюс! — възкликна Като, извърщайки се наполовина, което ми позволи за миг да зърна извивката на гърдата ѝ. — Туй са думи недостойни и скръбни, от които тръпки ме побиват!

— Да не беше тук гос'ин Пиер, тозчас ти обръщах тръпките в друсане! — разсмя се Кабюс. — Но не ми е за скръбта думата. И гос'ин баронът е постъпил твърде достойно, като е заръчал на Фожане да му скове ковчег от кестеново дърво, за да погребее в него своя стар войник. Колко харч е това, като си помисли човек, и то за един прост слуга! А в Сарладе знам не едного и двама благородници, които заравят наемниците си направо в земята, зашита в едно зебло.

— Побратимството, слава богу, е възможно! — скромно рекох аз.

— Ала и сърцето му е на място! — допълни гасконецът. — Спомнете си какво казваше Калвин: „Златото и среброто са творения полезни, но само когато ги вкараш в благоприятно употребление.“

Подобна начетеност ни най-малко не ме учуди. От нехаен католик Кабюс се беше превърнал в ревностен хугенот, при това дълбоко убеден, искам да кажа, а не само за пред хората, бивайки едновременно на вънкашност все същият фустолюбив, безгрижен и глумлив гасконец.

— Ще взема да си вървя — рекох, — че то инак моята Акла ще ти изгобе цялото имане, досущ като скакалец житото!

— Трева в имението ми Брьой колкото щеш! — отвърна Кабюс с достойнство.

— Тук, Акла! — извиках.

Но Акла, която на няколко крачки от нас с усукани и вързани от мен на шията юзди се бе отдала на същински пир, като при това придирчиво подбираше най-сочните и вкусни стръкове, оставяйки обикновената, жилава трева на пасящите край нея овце, се направи, че не ме чува и само лицемерно премига с красивите си коси очи.

— Тук, Акла! — повиших аз глас и почуках с гърбача си по ботуша.

Спомняйки си най-сетне за своите добри обноски, Акла с въздишка скубна за последен път трева и с високо вдигната, овееяна от бухналата ѝ грива глава, се приближи до нас с присъщия си лек, изящен тръс, за да си изпроси най-учтиво по милувка от всекиго,

отплащайки му се с вежливо пръхтене, като накрая взе, че дори нежно близна бебето.

— Изглежда чудесно! — отбеляза Кабюс. — Просто не е за вярване, че такъв хубав кон от толкоз долно място може да излезе!

— Ще трябва май да я чифтосате, гос'ин Пиер — обади се и Като. — Време ѝ е вече.

— Така е! — съгласих се аз, вече на седлото. — Работата е там, че трудно ще ѝ намеря жребец и от породата, и от боята! До скоро виждане, Като! До утре, Кабюс!

— До утре, по зори!

За разлика от страховитата суша през 1563-а, когато Мепеш едва не обеси братовчеда на Пьотремол за кражба на трева от ливадите му, 1564 година излезе благодатна на сено, особено за онези, които подобно на побратимството се оказаха достатъчно съобразителни да окосят и приберат едва-що узрялата трева, тъй като през юли паднаха големи дъждове, които съсипаха хубавите ливади; последваха веднага силни горещини, подсушили както трябва, реколтата, но навярно доста затруднили — ние честичко се шегувахме с това — всички ония пременени в коприна велможи, които кръстосваха друмищата на Франция.

По сенокос нашият Пьотремол изостави своите седла и хамути и доказа, че е също толкова изкусен косач, подсичайки с косата си винаги достатъчно, но в никакъв случай прекалено много трева, като наслагваше откоса право и отмерено, без ни най-малко да затруднява съседите си било с прекомерна припряност, било с мудност, а спреше ли се да наточи косата, преглъщаше мъката си и показваше, че и от шегата разбира, отвърщайки тозчас на задявката със задявка, без при това изобщо да се докача, задиреха ли го за цвета на косъма му, а дори напротив, на мига избухваше в онзи простодушен гръмогласен смях, който тъй благо разтушава човека, та да не се чумери на работата си. Защото в работата мъжете са досущ като жените: умеят да се облажат и с приказка, за да възнаградят труда на ръцете си.

Подир вечеря в последния ден на сенокоса, след като побратимите се бяха оттеглили рано, уморени от прекарания на седло дълги дни, през които бяха охранявали косачите, двамата със Самсон

седяхме със слугите ни и арендаторите (не край огъня, разбира се, а напротив, при широко отворени прозорци) около масата и всеки — пред два пръста от нашата сливова ракия. В туй време Малигувица, наместила се най-сетне между нас с тежки въздишки и цял поменик от „Ох, та леле!“ и „Божке мили!“, което означаваше, че макар и да не бе косила на ливадите като Алазаис, все пак се беше мъчила като грешен дявол да готви за всинца ни, току се вторачи в Пьотремол и подир малко изключително сериозно заяви:

— Драги ми Пьотремол, по-рижав от твоя косъм нивга не съм виждала!

Помислил, че това е някоя нова шега, Пьотремол с усмивка отвърна:

— Че съм рижав, рижав съм, магарето ми — също, но по-юначно добиче от него, пък и от себе си и аз не съм виждал.

Усмихнахме се всички, но не и Малигувица.

— Не го рекох, за да те подкачам! — възрази тя все така сериозно. — Ама много изрядко се среща човек с толкоз червен косъм.

— Я стига, Малигувице! — намеси се Кабюс, до когото, отпуснала глава на рамото му, седеше Като със спящата си рожба на ръце. — Гледай да не объркаш нещо, Пьотремол не ти е главатарят на румите!

— Че и вълшебна пръчка си няма! — обади се Ескоргол, който нивга не пропускаше да изтърси някоя глума.

Разсмяха се, а възмутената от един толкова недостоеен разговор Алазаис стана и с високо вдигната глава и скована походка излезе от стаята, без да се сбогува с никого. Веднага щом вратата се захлопна подире ѝ, Ескоргол подхвана:

— А сега, приятели, когато сме си само ние, ще ви задам една гатанка по ваш вкус! Като! Жакот! Сарацинко! Една гатанка! — Той направи кратка пауза и продължи: — Що е туй, което дебелее, пипнат ли го женски пръсти?

— Блуднико ниеден! — изпищя Малигувица.

— Де-де, гузен негонен бяга! — не ѝ остана дължен Ескоргол. — И тъй, онова, което дебелее, пипнат ли го женски пръсти, е... е...

И тъй като всички се подсмиваха, без думица да кажат, той тържествуващо обяви:

— Вретеното!

Разсмяхме се от все сърце на таз уловка, а Кабюс с благосклонно достойнство призна:

— Виж го ти тоз провансалец, каква хубава шегичка ни е донесъл от своя Прованс! Но, приятели — сепна се той, — не се смейте толкоз гръмогласно, че ще вземете да събудите господарите!

— Единият сигурно ще събудите, но не и другия, обзалагам се! — подхвърли Като полугласно.

— Тихо, жено! Дръж си езика! — сръза я Кабюс.

Тук всички сведоха очи, без дори да се усмихнат, или поне не открито.

— Вретеното! Вретеното! — изкудкудака Малигувица с важен вид. — Сериозна приказка не можеш им каза на тези мъже! Все ги гори под пъпа, все им в гащите щръкнало!

— А ти, що, да не би да се оплакваш нещо? — обади се Йона, който все още имаше малко зъб на готвачката заради злодумствата ѝ по адрес на жена му. — Сарацинко — обърна се той към нея, — я щом си била вълчица, както разправят някои, вземи, че посдъвчи дирника на таз шишкава блудница, та да ѝ пуснеш малко кръвчица, че комай доста се е наклала!

— Олеле! Божке мили! — стъписа се Малигувица и силно обезпокоена сви безформено туловище на стола, като ужасено блещеше очи.

Уплахата ѝ ни накара така да се разкикотим, че и тъй, както си седяхме удобно с изпружени крака около масата, чак корем ни присви, но най-голяма веселба му удари Пьотремол, който дори се просълзи, но не само от смях, а и от благодарност, че отново е подхванал своя хубав занаят и че е заобиколен от толкова сърдечни и веселящи другари, дето го имаха вече за свой. Клетият Пьотремол, такива усилия полагаше да не мисли за жена си и за четирите си деца, а на трапезата все гледаше да седне до Самсон и всеки знаеше защо, а най-вече самият Самсон, който често си имаше приказка с него и току го спохождаше в сарачницата му, този същи ангел господен, проявявайки интерес към майсторлъка му.

Кабюс, придобил навика в отсъствие на побратимството малко да се големее, тъй като притежаваше земя и къща, към която отскоро бе пристроил и кула с вита стълба, придаваща ѝ внушителен вид, вдигна ръка и рече:

— Приятели, да дадем сега думата на Малигувица, че има да ни казва сума ти неща досежно редкостта на рижавите!

— Но рижавите далеч не са такава рядкост! — възрази Мишел Сиорак, когото вече различавахме от брат му по неговия белег, стига обаче да обърнеше към нас лявата си буза.

— Самсон също е рижав! — обади се Беноа Сиорак като ехо.

— Хич и дума да не става! — извряка тозчас Малигувица. — Туй изобщо не е същото! Гос'ин Самсон е бакърено рус, дордето Пьотремол е червеникав като ръжда, тъй че за спогодбата, дето искам да я заключа, гос'ин Самсон не ми върши никаква работа.

— И блажен поради туй! — пропя Ескоргол.

Отново прихнахме, но Кабюс тутакси подръпна мустак и категорично отсече:

— Стига, приятели! Оставете я да приказва!

— Сами виждате — подхвана готвачката, — че клепките ми са станали кръв червени, а пък и яко ме сърбят, а всичко туй иде от пушека на огъня, над който по цял ден стоя надвесена, дордето готвя. Хубаво ми беше рекъл гос'ин баронът да ги плакна всяка вечер с вряла вода, но да ме прощава, ама от тая работа нищо не излезе! Аз знам обаче и друг цяр и много ми се ще да го изпробвам, стига Пьотремол да рачи да се спогодим предвид на туй, че е рижав.

За миг настъпи изумено мълчание, нарушено веднага от тук-там напираш смях, който Кабюс обаче с едно движение на ръката пресече.

— Бога ми — промълви Пьотремол предпазливо, — ако туй няма да ми струва ми живота, ни малкото ми скътани парици или пък спасението на душата ми, нищо против нямам!

— Няма да ти струва и пукнат грош — увери го Малигувица, — освен мъничко от сутрешните ти, още съвсем пресни лайна!

— Иисусе преблаг! — зина Барберин. — Ти какво, да не искаш да кажеш, че ще си натикаш туй чудо в очите?

— Което по пладне или привечер като нищо може да цопне в гозбата, дето я готвиш! — заключи Ескоргол.

И тук ни разтърси такъв неудържим хохот, че дори и Кабюс не съумя да ни възпре, още повече че сам избухна в гръмък смях. Когато лека-полека най-сетне се успокоихме, Малигувица високомерно заяви:

— Ама че сте били диви! Та нима не знайте, щото лайното на рижав мъж е лек срещу всякакво възпаляване и премрежване на очите,

че и срещу белите петна, дето с годинките избиват по тях?

— Там е работата — възрази Пъотремол скромно, — че лайното ми смърди.

— Като всяко друго! — сряза го Малигувица. — А ти да не си мислиш, сластолюбецо ниедни, че просто го шльопваш отгоре си ей тъй, както си го изфърлил? Как ли пък не! Първом го преваряваш, а тъй полученото масло, което, вярно, все още мъничко понамирихва, го забъркваш с миск и камфора.

— Бога ми, Малигувице! — възкликна Пъотремол. — Щом ще ми преваряваш лайното, че и ще го парфюмираш подир туй, харизвам ти всичко, що изкарвам всяка божа утрин!

Думите му бяха последвани от нов, още по-неудържим, по-буен и продължителен взрив от смях.

— Ох, ще взема да пукна от смях, така ме заболя коремът! — изхълца Сарацинката. — Малигувице, обещавам ти никога да не си опитвам вълчите зъби на дирника ти! Така ме развесели, че ти прощавам!

В този момент Кулондр, който цяла вечер не се бе дори усмихнал, се надигна, подпирайки се с желязната си ръка на масата, и тъй като се прокашля — знак, че се кани да проговори, хвана ни страх да не би пак да изрече някоя от зловещите си, смразяващи кръвта прокоби, но той се задоволи да заяви, че е вече късно и че никак не му е по душа да оставя за толкова дълго време воденицата, вардена само от кучетата. Тогава на свой ред станаха Йона и Кабюс, като рекоха, че пътят до каменоломната и Брьой не е от кратките и така дойде краят на тази седянка подир сенокос, на която такъв смях падна, че в Мепеш и по селата ни още дълго щеше да се говори за нея.

Но през последвалата седянката нощ, в непрогледния мрак, възцарил се в кулата ни, след като Барберин духна светилника и скоро запухтя в съня си досущ като ковашки мях, Малката Еликс не прояви и най-малко желание да се отдаде на обичайните ни лудории, а свила се кротко в прегръдките ми, прошепна със сподавен глас, сякаш буца някаква й бе заседнала в гърлото:

— Мой Пиер, усещам просто непоносима болка в главата, пък и силно ми се вие свят, та си мисля, че ще умра.

— От болки в главата не се умира! — възразих аз. — Туй е просто от преяждане и повечко вино, чиито изпарения, след като по-

напред изпълнят и задръстят стомаха, се изкачват по вените и артериите чак до мозъка.

— О, мой Пиер! — промълви тя. — Знам, че си много учен, но тази болка в главата е по-страшна от всичко, дето някога съм го изпитвала и сега ужасно се боя да не взема да си отида тъй млада още и толкова грешна!

Успокоих я отново, като я притиснах в обятията си и тя се сгуши в тях, ала тъй и не заспа, а току потреперваше и простенваше така жално, че сърцето ми се късаше — толкова осезателна бе терзаещата я болка. Срам ме е да го призная, но въпреки силното ми безпокойство за нея накрая все пак заспах, каталясал от двата дни, прекарани на кон от тъмни зори, та чак до здрач.

На следния ден, макар посърнала и пребледняла, Малката Еликс се чувстваше значително по-добре, тъй като болката в главата като да се бе попритъпила, но въпреки това продължаваше да се жалва, че на моменти пред очите ѝ сякаш воал пада, и то толкова плътен, щото вижда всичко някак неясно и безформено, сякаш в мъгла.

На 12 юли без ничия помощ и без да охне дори, Франшу доби син, когото кръстиха Давид и комуто на 25 юли баща ми в присъствието на нотариуса Рику се задължи да наброи в деня на пълнолетието му сумата от две хиляди екю, за да подхване някакъв занаят. Освен това в онази поправка към завещанието, която баща ми бе наредил да съставят преди заминаването му за Кале, Давид бе назован Давид дьо Сиорак.

Не знам защо ми се стори, че тази година лятото и есента изтекоха някак твърде бързо, но това вероятно се дължеше и на непрестанно споделяните помежду ни безброй догадки относно причините за грандиозната кралска кавалкада из страната, събудила жив интерес у всекиго в Мепеш, но най-вече у Мирул, надарен със също толкова жив ум, колкото пъргаво беше тялото му. И той наистина напредваше изключително бързо в науките под строгия надзор на Алазаис — имам предвид думата „надзор“ и в най-безрадостния ѝ смисъл, тъй като тя преподаваше уроците си въоръжена с пръчка, която и при най-незначителната грешка стоварваше върху пръстите на учениците си.

— Клетн мой Мирул! — възкликнах аз в момента, в който той влезе в конюшната. — Излишно е да ми казваш откъде идваш, разбрах го по пръстите ти.

— О, туй пак се ядва — отвърна Мирул като грабна една четка и се залови да търка Акла от дясната страна, докато аз я разчесвах отляво. — По-лошото е — продължи той, вперил над конската грива в мен кротките си чудато разноцветни очи, — че тя изобщо не скланя да отговаря на въпросите ми.

— Задай ги тогава на мен!

— Смя ли, гос'ин Пиер?

— Разбира се! — уверих го аз, тъй като също се опитвах по малко да го просвещавам, убеден, че такъв е моят дълг на хугенот.

— Бих искал да знам — начена Мирул, — защо принц Анри Наварски живее във френския кралски двор, а не в собственото си кралство, при майка си?

— И той е протестант като майка си, Жана д'Албре, но тъй като Навара е твърде близо до Испания, тя се опасява да не би Негово католическо величество да го отвлече.

— Но може ли той да се оттегли, когато си поиска от двора на френския крал?

— За това и дума не може да става! Вярно, той е гост на Шарл IX, но едновременно и малко нещо негов заложник.

— Че защо ще е заложник?

— Той е Бурбон и ако Шарл IX и братята му се споминат, без да им се родят наследници, Анри Наварски би могъл да се възкачи на трона.

— Един хугенот, крал на Франция!?

И в разноцветните очи на Мирул засия такава неописуема радост, че реших да го поозаптя.

— Но Анри Наварски е само на единайсет години, драги ми Мирул, а би било просто невероятно, ако и тримата Валоа се споминат, без да оставят наследници.

— Нищо от туй! — заяви Мирул.

В края на ноември Жофроа дьо Комон, когото дълго време не бяхме виждали, пристигна от Миландския си замък да ни навести,

богат на подробности относно срещата между двете кралици, тъй като Катерина Медичи беше поканила Жана д'Албре да се присъедини към кралския кортеж както, за да целуне сина си, така и да разговаря с краля по повод на жалбите ѝ срещу Монлюк, които тя настояваше да му изложи.

— Самият аз — заяви не без гордост Комон — бях един от тристамината конници, които придружаваха Жана д'Албре при заминаването ѝ от По на втория ден от април. Но най-невероятното в цялата тази история е, че кралицата на Навара пътуваше от юг на север, като подкрепяше нашите църкви както със своя плам, така и с парите си, докато в същото време кралицата-майка и кралят, слизащи от север на юг, издаваха закони срещу нас... А знаете ли, че в Лимож, комуто тя е виконтеса, Жана д'Албре застави канониците на „Сен Марсиал“ да изнесат амвона си на една висока трибуна наред главния площад и оттам тя, с развени коси и величав жест, повече от два часа проповядва протестантството на простолюдието. Ще ли го повярвате? След нейното заминаване канониците си отмъстиха с един мерзък пасквил, който се постараша да разпространят навсякъде:

*За подучените няма тук оправа,
щом една жена ги наставлява.*

— Какви недостойни слова и с колко долна умисъл! — възмути се баща ми.

— Не ще и дума! — съгласи се Комон. — Змията си личи по отровата.

— А споменаха ли ѝ консулите на Бержерак за колежа, който Антоан дьо Поане възнамерява да основе там за нашите? — любопитства силно въодушевеният от този замисъл Совтер.

— Несъмнено! И тя на свой ред се кани да го спомене пред краля! Братовчеде — подхвана Жофроа дьо Комон с искрящи изпод гъстите черни вежди очи, — най-поразяваща от всичко обаче бе срещата на двата кортежа в Макон! Господин екюйе — продължи той, обръщайки се вежливо към Совтер, — и вий, братовчеде, представете си, моля ви, какво бе смайването на всички онез напарфюмирани придворни и на осемдесетте облечени в златовезани пременя блудници

на Флорентинката, когато Наварската кралица се появи пред тях без никакъв накит, без перлица дори, облечена от глава до пети в черно, заобиколена от осмина протестантски проповедници и следвана от триста гасконски кавалеристи, пременени не в коприна, а в биволска кожа, до един в ботуши и до ушите в кал, ухаещи при това не на миск, а на чесън и пот! Ах, братовчеде, не една Франция има, а две! Онази на север — богата, надменна, могъща и цяла проядена от пороците си, и тази на юг, която струва два пъти повече от първата!

Тази му духовитост накара баща ми да се разсмее, но Совтер само изкъсо се усмихна и сериозно възрази:

— Няма две Франции, господин Дьо Комон! Има единаединствена и тя, надявам се, някой ден ще бъде хугенотска!

— Амин! — избоботи Комон.

— Успяхте ли да зърнете Анри Наварски? — любопитства баща ми.

— Разбира се, и то неведнъж! Имах достатъчно време да го разгледам. Принцът е направо красавец и макар едва единайсетгодишен, притежава вече всички качества, достойни за един зрял мъж. Отлично знае кой е и намеси ли се в разговора на велможите, никога не казва нищо лишно.

— Ха! — възкликна Совтер. — Да не беше кралският двор място толкова покварящо, бих рекъл дори, че заобикалящите го опасности и интригите могат само да изострят още повече ума му.

— ... който и без туй е изключително остър, господин екюйе! Освен това е на приказка непресторен, надарен със смелост, не лишена обаче от благоразумие, както и с фино око, умеещо вече да преценява людете.

Слушайки тоз славослов, аз се осмелих да изпитам известна завист към тогова принц, който, макар и две години по-малък от мен, ме превъзхождаше в толкоз неща. Но в същото време се стараех да запомня колкото се може по-добре описанието му, направено от господин Дьо Комон, та подир туй да го повторя дума по дума на Мирул.

— Дано Всевишния — тържествено извиси глас баща ми, — точно тъй, както нявга Христос е наказал неблагодарната смокиня, порази с мъжка немощ и безплодие рода Валоа и увенчае с френската корона Анри Наварски!

— Нима наистина допускате да стане тъй? — извика Комон и във въодушевлението си скочи от стола и се втурна да обикаля библиотеката. — Та нали и великият Нострадамус го предрече!

— Ба! — свъси вежди баща ми. — Де се е чуло и видяло лекар да пророкува?

— А защо не, ако пророчествата му са верни? — възкликна Комон. — Нима забравяте, братовчеде, че Нострадамус предрече в най-големи подробности гибелното раняване на Анри II в турнирната му схватка с Монтгомъри? — И тозчас подхвана да рецитира стиховете, които преди време повтаряше цяла Франция:

*Млад лъв стария ще победи
в двубой почтен на бойното поле.*

Не можа обаче да продължи нататък, тъй като Совтер го прекъсна.

— Известни са ни тез куплети — не без известно раздражение подхвърли той, — и ни най-малко не се съмняваме в дивното ясновидство на техния автор. Но, за бога, господин Дьо Комон, карайте нататък!

— Тъй да бъде — съгласи се Комон и със силен глас и светнали очи поде: — На седемнайсетия ден от октомври 1564 година — по това време кралският кортеж пребиваваше в Салон — Мишел дьо Нотр Дам упорито настоя пред Катерина Медичи да му разреши да наблюдава сам и колкото време намери за нужно Анри Наварски. По заповед на кралицата го отведи тогаз в стаята на принца. Оня стоял гол-голеничък, дордето чакал да му облекат нощницата, и Нострадамус шепнешком наредил да го оставят тъй, желаейки да го прозре в голотата му. И той наистина го съзерцавал толкова дълго време, че Анри, който не го познавал, взел да се диви дали не са го оставили гол, защото се канят да го нашибат с камшик заради някое дребно прегрешение. — Тук суровият Комон умилено се усмихна и подир кратка пауза продължи: — Най-сетне Нострадамус безмълвно се оттеглил, но преди да излезе се спрял, погледнал онези, дето прислугвали на принца, и изтежко произнесъл: *Този тук ще има цялото наследство.*

Комон отново седна на мястото си. Баща ми и Совтер изглеждаха обърнати на статуи и в следния миг в стаята се възцари някак толкова напрегната тържественост, че едва се осмелявах да дишам от страх, да не би да вдигна шум. С крайчеца на окото, тъй като не дръзвах и да мръдна дори, забелязах, че Самсон и Франсоа също се бяха вцепенили. Не знам колко време се проточи нито мълчанието, нито тази неподвижност, нито пък докога сърцето ми лудо се блъска в гърдите, но много добре помня, че пръв даде израз на неизказаната надежда да имаме крал-хугенот Совтер. С толкова одрезгавял глас, сякаш го изтръгваше с неимоверни усилия из дън душата си, той изхриптя:

— Да се помолим, братя!

И въпреки недъга си, придържайки се с могъща десница за подлакътника на креслото, пръв коленичи.

Сенокосът през 1565-а излезе също толкова благодатен, колкото и предишната година, но аз решително отказах да присъствам на всеобщата седанка след завършека му, тъй като силно се безпокоях за Малката Еликс и никак не ми беше до шегите. От година насам, откакто се бе поболяла, състоянието ѝ изобщо не се бе подобрило, дори напротив — кожата на лицето ѝ постепенно придоби нездрав белезникав цвят и все по-често я спохождаха нетърпими болки в главата и виене на свят, при което почти губеше зрение, а дар словото ѝ изневеряваше, че и разсъдъкът, кажи-речи.

Баща ми я преглежда неведнъж и дважд, но тъй като се колебаеше да даде някакво заключение, обърна се за помощ към господин Дьо Ласко, въпреки въсенето на Совтер, който намираше за вредно да се пилеят толкова средства по една слугиня. Баща ми обаче дори не му обърна внимание, тъй като му беше жал за Малката Еликс и най-вече за Барберин, която силно се измъчваше, като виждаше как с всеки изминат месец дъщеря ѝ все повече и повече линее.

Господин Дьо Ласко пристигна един четвъртък с карета, придружаван от двамина от помощниците си, които така и не разбрах за какво друго му бяха нужни, освен, за да му придават важност. Като разбра, че болната няма треска, той нареди да я съблекат до голо и дордето с маска на лице ѝ опипваше крайниците и корема с облечените

си в ръкавици ръце, попита Барберин дали като дете Еликс е боледувала от сипаница, едра шарка и заушки.

— Не — отвърна Барберин, по чиито страни се стичаха едри като грахови зърна сълзи, — от нищо таквоз не е боледувала.

— Така и предполагам — кимна господин Дьо Ласко.

След това, оттеглил се ведно с баща ми, все така безмълвните си помощници и мен самия в библиотеката, той отначало взе важно да я кръстосва надлъж и нашир, свел глава под бремето на великите си мисли, но когато баща ми учтиво му предложи да поседне, на драго сърце се намести в едно кресло.

— Е, господин Дьо Ласко, какво мислите за случая? — обади се най-сетне баща ми, изкаран от търпение поради твърде проточилото се мълчание.

— Случаят е съвършено ясен — подхвана господин Дьо Ласко. — Причината за туй заболяване се крие в развалената кръв на тази клетница, която нивга не е била пречиствана било от сипаница, едра шарка или заушки, било от други някои неразположения, на които Природата е предопределила именно такова назначение. И така, разваляйки се все повече с годините поради туй, че никога не е било прочиствано, с течение на времето това голямо количество кръв се просмуква в червата, черния дроб, далака, белите дробове и във всички съседстващи им телесни части и органи. Ето поради що и мозъкът, бивайки засегнат от развалата, също се омаломощава и вследствие позволява достъпа на отровно-кисели и извънмерно дразнителни зловония, изпарения и други секреции. От туй и произтичат онез нетърпими болки в главата и неразположенията, които сте наблюдавали, тъй като упоменатите от мен зловредни изпарения затлачват, потискат и затрудняват дейността на най-чувствителните нерви и ципи дотолкова, че препятстват самия дух животворен, което води до отслабване на зрението и говора. С други думи, касае се за епилепсия симпатична и в никой случай идиопатична, след като не произхожда от самия мозък, който сам по себе си изобщо не е увреден...

— И все пак точно там гнезди болката! — прекъсна го баща ми.

— Болката — натърти господин Дьо Ласко раздразнен от намесата му, — се дължи на отровните зловония и изпарения, които се просмукват в мозъка откъм всички части на тялото.

За миг настъпи мълчание, след което баща ми промълви:

— Значи твърдите, господин Дьо Ласко, че става дума за епилепсия? Но болната, въпреки, изобщо не пада.

— Ще падне! — заяви господин Дьо Ласко.

— При нея не се забелязва нито парализа, нито гърчове, нито пък затруднения в дишането.

— Ще се забележат! — отсече оня.

Отново последва мълчание, този път по-продължително.

— И какво лечение препоръчвате? — попита Жан дьо Сиорак.

— Често кръвопускане — заяви господин Дьо Ласко и като стана, с дълбок поклон се сбогува с баща ми, тъй като отлично знаеше с каква неприязън се отнася той към този всепризнат лек.

Този път обаче баща ми не каза нито дума и като се изправи на свой ред, учтиво изпроводи господин Дьо Ласко до каретата му, дордето двамината му помощници ни следваха на почтително разстояние с отпуснати ръце и без мисъл в главата, все така неми като риби.

— Е? — попита Совтер, който вече куцукаше през двора насреща му, като говореше тихо, за да не го чуят слугите ни. — И какво излезе от тази консултация?

— Много плява и малко зърно. Празно красноречие, погрешна диагноза и нелепо лечение...

— С една дума, пари, хвърлени на вятъра!

— Да, така е, но се налагаше! — раздразнено отвърна баща ми и като го загърби рязко, отправи се обратно към библиотеката, следван по петите от мен.

— Господине татко мой — промълвих със свито гърло, — а какво мислите сам вие за това заболяване?

Баща ми ме изгледа, доста учуден от вълнението ми, но без да направи какъвто и да било коментар, независимо какво му беше минало през ум.

— Пиер — отвърна той, — единственият лек за невежеството е знанието, а не пустословието. Не ще намериш и един, та бил той и най-нищожният педант, който подобно на гарвана на нашата кула да не обича да грачи за онуй, дето го не знае. Но каква полза за нас от този празен грак? Нас ни блазни единствено истината! Да можех, без от туй онази клетница да умре, да ѝ отворя черепа и да го изследвам отвътре,

щих да разбере от що са нейните страдания. Но онова, в което съм уверен твърдо, е, че злото се крие в главата и само в главата, тъй като тялото е здраво и жизнените функции — ненарушени!

— А възможно ли е, господине татко мой, да е разстроен единствено живецът?

Зададох въпроса си с толкова сподавен глас, че баща ми отново ме изгледа и след като ме наблюдава известно време, най-сетне с отвращение изрече:

— Искрено казано, опасявам се от силно увреждане на мозъчната ципа. Най-вероятно от цирей.

— От цирей? — възкликнах аз. — Но откъде тогава би се изтекла гнойта, щом черепът го покрива?

— Точно там е работата, я! — каза баща ми. — Попаднахте точно в целта.

— Ще рече, спасение няма, тъй ли? — попитах с разтреперан глас.

Жан дьо Сиорак поклати глава.

— Ако предположенията ми се окажат верни, спасение наистина няма. Единственото, което мога да сторя, когато страданията на тази нещастница станат нетърпими, е да ѝ дам малко опиум.

Под предлог, че във фехтовъчната зала ме очаква Кабюс, аз припряно му се поклоних и бързо напуснах библиотеката, опасявайки се да не забележи сълзите ми.

В коридора, водещ към залата по фехтовка, срещнах Франсоа, който се връщаше оттам след своите упражнения. Без дори да ме погледне или назове по име, той високомерно вирна глава и минавайки покрай мен, полугласно процеди през зъби:

— Що вълнения за таз голтачка!

Вече ме беше отминал, когато се втурнах подире му, сграбчих го за ръката и заставяйки го силom да се обърне, вбесен, макар и с все още пълни със сълзи очи, креснах в лицето му:

— Какво каза, мерзавцо!

— Но... н-нищо... — смотолеви той, пребледнявайки като платно, и взе тревожно да се озърта, тъй като бяхме съвсем сами и далеч от човешко ухо в един дълъг, сводест, много влажен и доста тъмничък ходник, осветяван единствено от зарешетените с железни пръти прозорчета, гледащи към водоема.

Разтърсих го яко с две ръце и като току скърцах със зъби, повторих въпроса си, обзет от неистовото желание да го смачкам като желязо върху наковалня.

— Говорех сам на себе си — избъбри той, кажи-речи, обезумял от страх, очевидно съобразил, че там, където се намирахме, не можеше да се надява на ничия помощ.

В същия миг с изумление си дадох сметка, че макар и на бой колкото мен, при това далеч не слаботелесен, добър ездач и твърде изкусен саблъор, той и досега не бе съумял да превъзмогне онзи силен страх, който всявах у него, откакто аз, едва шестгодишен, го бях набил. Това бяха едновременно страх и омраза, взаимно пораждащи се и подклаждани като цяло от една отдавнашна неприязън. И съмнение не можеше да има, че станеше ли веднъж барон, едва ли често щях да си показвам и носа в Мепеш!

— Господин братко — полюбопитствах вежливо, но с недвусмислена заплаха в гласа, — а тъй, както си говорехте, да сте произнесли думата „голтачка“?

— Нищо подобно — смънка той с треперещи устни.

— В такъв случай внимавайте да не я изречете, ако искате да не ме разгневите! А сега си вървете по пътя, господине!

И в момента, в който се обърна, за да офейка, пристъпих безшумно подире му и ненадейно силно го ритнах в задника. Той се извъртя и негодуващо възкликна:

— Но вий ме ритнахте!

— Нищо подобно! — възразих аз. — Нито вий сте произнесли думата „голтачка“, нито пък аз съм ви ритнал! Тъй че добре ще е да се задоволим с туй ни взаимно заблуждение.

И като се изпъчих насреща му с вирната брадичка и ръце на кръста, аз го измерих с очи от глава до пети.

На свой ред Франсоа ми хвърли доста злобен поглед и за миг помислих, че ще се нахвърли отгоре ми, но прекомерната му предпазливост (добродетел, която не бе наследил нито от баща ми, нито от Изабел) отново взе връх. Той предпочете по-скоро да преглътне обидата и придиричиво да я прибави към отколешната си омраза, отколкото да се отърси от нея, както самият аз бях сторил в изблик на гняв. Без думица да пророни и побелял от едва сдържана

ярост, той ми обърна гръб и се отдалечи, зарязвайки в ръцете ми останките от собственото си достойнство.

Едва тогава си дадох сметка колко благоразумно бе постъпил баща ми, запрещавайки ни да носим в замъка кама и сабя, тъй като низкото предизвикателство на Франсоа до такава степен ме бе изкарало извън кожата от гняв, че имах ли оръжие, несъмнено бих го вдигнал срещу му. Тази мисъл не ми даваше мира и подир бягството на брат ми. Защото, макар след като го бях ударил и унизил да останех господар на положението, бях все още дотам настървен от собствената си ярост, че жадувах единствено кърви и смърт, за да залича хулата, с която той бе омърсил милата на сърцето ми Еликс.

Облегнах се на извитата стена на ходника и когато гневът ми най-сетне се поуталожил, почувствах се безпомощен и отчаян, а гърлото ми тъй мъчително се сви, щото просто дъх не можех да си поема. Но не се разплаках, въпреки че осъзнах собствената си самота, досущ тягостна и зловеща като този дълъг сводест ходник с неговите, влажни стени. Защото сега вече бях напълно сигурен: Малката Еликс береше душа току пред очите ми и лека-полека гаснеше в дълга агония.

Но сякаш за да ме опровергае в безутешната ми скръб, а като че ли и за да обори обезсърчителната диагноза на баща ми, на следния ден подир визитата на господин Дьо Ласко, Малката Еликс ненадейно живна и се развесели, макар и без да възвърне цвета на лицето си, останал все тъй белезникав и нездрав. За сметка на това обаче нетърпимите болки в главата ѝ се успокоиха, изчезна също виенето на свят, прималвяванията и замъгляването на зрението. Не на себе си от радост поради това ѝ подобрение, Барберин разгласи навред в Мепеш какъв велик учен и изкусен доктор бил господин Дьо Ласко, който без никакъв цяр, а докосвайки я само тук-там по тялото с облечените си в черни ръкавици ръце, беше излекувал Малката Еликс.

Като я видях да се поокопитва, простих на големия си брат Франсоа и когато отново го срещнах в сводестия ходник, водещ към залата по фехтовка, спрях се и по един или друг начин изказах съжаление, задето го бях ритнал. Той безучастно ме изслуша и също толкова хладно отвърна, че и той съжалявал за държания от него тон, но трябвало да го извиня, тъй като го бил сторил единствено от загриженост за мен, смятайки, че съм паднал твърде ниско в предпочитанията си. Извинението всъщност бе, кажи-речи, по-

ругателно и от самото оскърбление, но го приех, без дори окото ми да мигне, поклоних му се и отминах. Бях разбрал, че гледайки ме отвисоко, Франсоа в същото време ми завиждаше затуй, че бях предпочел връзка много по-достъпна и интимна от неговите аристократични и недостижими страсти.

На 14 юни, същия ден, когато следваният от двамината си неми помощници господин Дьо Ласко бе почел Мепеш с прословутата си консултация, продължаващите своята одисея Катерина Медичи и кралят се срещнаха в Байон според една отдавнашна уговорка със своята дъщеря и сестра Елизабет дьо Валоа, кралица Испанска, придружавана от най-доверения съветник на Филип II, дук Алба^[5].

Голяма тревога и смут обзе нашите в цялото кралство, когато научиха тази тъй застрашителна за френските реформисти вест, още повече че водените в Байон преговори бяха тайни и от френска страна, която не включваше нито един велможа-хугенот, на тях присъстваха Конетабъла, Анри дьо Гиз (син на убития дук), кардинал Дьо Бурбон, Монпансие и Бурдийон, до един фанатични католици и твърде малко склонни на помирение.

Та ето каква беше станалата най-сетне очевидна за всички ако не причина, то крайна цел на пищната дворцова кавалкада по пътищата на Франция: среща на испанската граница между френския крал и пълномощника на заклетия враг на нашата вяра.

Катерина Медичи бе поискала или по-скоро крайно настоятелно изпросила от Филип II тази среща. Жена извънредно енергична, но твърде ограничена и парвеню, предано най-вече на семейните интереси — наложеше ли се, те нерядко минаваха дори и пред интересите на кралството, — „търгашката“, както я наричаха онези, които не я обичаха, бе обладана от неистовото желание да изпоожени децата си за коронясани особи. Така тя на драго сърце би свързала с брачен обет своя любим син Анри Орлеански^[6] със сестрата на Филип II, доната Жуана, останала наскоро вдовица, стига властващият над огромна империя Филип II да дадеше в зестра на сестра си някое княжество. Що се отнася до дъщеря ѝ, Маргьорит дьо Валоа^[7], тогава тринайсетгодишна, то Флорентинката, подновявайки направеното преди четири години предложение, искаше за нея сина на Филип II,

дон Карлос, макар че дори в самата Испания го имаха за „полумъж“, тъй като до този момент не бе съумял да даде доказателства за своята „мъжественост“.

На 2 август — от срещата в Байон бе минал цял месец, но тревогата на нашите не отслабваше — в Мепеш на тайна среща се събраха първите велможи-протестанти на Сарладе: Арман дьо Гонто Сен Жение, Фуко дьо Сент Астие, Жофроа дьо Бенак, Жан дьо Фуко и Жофроа дьо Комон. Те пристигнаха поотделно и, съблюдавайки при това най-строга тайна, през нощта, след като цялата ни прислуга вече си бе легнала, а Ескоргол беше изпратен под някакъв предлог да преспи в Брьой, докато в порталната кула го заместваше Алазаис, смятана за човек много по-сигурен.

Тримата с Франсоа и Самсон също присъствахме на тази среща, състояла се в библиотеката, и аз бях силно поразен от мрачните лица на упоменатите благородници, обикновено тъй самоуверени и сигурни в благополучието си, но сега обзети от трескаво безпокойство, питайки се дали от тайните преговори между Филип II и Флорентинката не ще пострадат отново протестантите, защото всеизвестно бе, че тя е жена безсърдечна и вероломна, а той, след като бе удавил в кръв Реформацията в собствената си държава, жадуваше в жестокия си фанатизъм само едно — да я изкорени издъно и в съседното кралство.

От присъстващите петима велможи (без да се смятат побратимите) най-добре осведомени изглеждаха Комон и Сен Жение, вероятно защото и бяха прекарвали най-дълго време в лоното на странстващия кралски двор и си бяха създали там някои връзки. Забелязах също, че се изразяваха извънредно предпазливо, сякаш стените ни имаха уши, и при това толкова мъгляво и иносказателно, като прибъгваха до ред библейски имена, че мина доста време, преди да проумея, щото на този им език Катерина Медичи бе станала *Иезавел*^[8], дук Алба — *Олоферн*^[9], Анри Наварски — *Давид*^[10], и адмирал Дьо Колини — *Илия*^[11].

— От достоверен източник зная — подхвана Комон, — че един ден в залата за преговори в Байон Давид чул Олоферн да подхвърля на намиращите се там френски велможи щото би трябвало да се „отърват от петима-шестима предводители“ на нашата партия.

— И назовал ли ги е? — попита баща ми.

— Да, ставало дума за Илия, двамината му братя^[12] и принца^[13]. Един от французите обърнал внимание на Олоферн, че мнозинството реформисти би трябвало също да бъдат наказани, при което Олоферн открито посочил Илия и отвърнал: *Една тлъста съомга струва повече от сто жаби.*

— А знаете ли за какво всъщност е настоявал Олоферн пред Иезавел? — прекъсна го баща ми.

— Струва ми се, че се досещам — обади се тогава Сен Жение. — Преди всичко Франция да признае Вселенския събор в Тренто.

— Виж, туй е нещо, което не зависи нито само от Иезавел, нито от сина ѝ — отбеляза Жофроа дьо Бенак, — а от Върховния съд, както и от галиканската църква^[14], която, както знаете, е настроена твърде враждебно срещу него, тъй като съборът легира на папата такива права върху нея и краля на Франция, каквито никога досега не е имал.

— На второ място — продължи Сен Жение, — да се отмени Амбоазкият едикт.

— Или по-скоро малкото, дете е останало от него, след като Иезавел доста го поокастри! — отбеляза Совтер с горчивина.

— И на последно място — заключи Сен Жение, — за онова, което Комон току-що спомена; смъртта на съомгата и на още някои риби от таз едрина, подир чието убийство жабите, в случай че не се завърнат в лоното на римокатолическата църква, ще бъдат принудени да избират между изгнанието и кладата, губейки и в двата случая всичко, що притежават.

Думите му бяха последвани от зловещо мълчание, дордето всеки премисляше вероятността — при положение, че се стигнеше до най-лошото, разбира се — да се види принуден да изостави завинаги великолепия си замък, имението си, хората си, своите арендатори и села.

— И какъв отговор даде на туй Иезавел? — попита най-сетне баща ми.

— Търгашката понечи да се пазари — изсумтя Сен Жение презрително. — С други думи: дайте вашата сестра и сина си на моите деца и ние ще прекараме нашите протестанти под ножа!

— Тя като нищо би ни продала! — възкликна Жан дьо Сиорак. — А що рече Олоферн?

— „Госпожо, подобна сделка не е почтена.“

— И наистина е така! — кимна Совтер.

— „Негово католическо величество — продължи Олоферн с чисто испанско високомерие — държи да узнае желаете ли, или не, госпожо, да уталожите верските ни болести?“

— Подобна образност ме просто възхищава! — изръмжа баща ми. — Ще рече, че да изстребиш половин народ на този кървав дипломатичен език означава „да уталожим верските си болести“! И как посрещна Иезавел този тъй груб отказ и такъв претенция?

— С обещания, но твърде мъгляви и двусмислени, примесени с известни възражения, ласкателства и безброй любезности към господаря на Олоферн, когото тя нарича „господин сина ми“, макар изобщо да не си бе направил труда да я посети в Байон.

— Тази змия пълзи в нозете на испанския владетел — избоботи Комон, — но въпреки това и дума не може да става за брак нито между тъй свидното й синче и дон Хуана, нито пък между Марго и дои Карлос. Знам със сигурност, че Олоферн е предал на Иезавел най-решителен отказ.

Думите му се последваха от ново, доста продължително мълчание, през което време присъстващите благородници, макар и все тъй безпокойни и възбудени, донейде като че ли се поуспокоиха. Тази промяна в настроението им не убягна на баща ми и той, припряно малко, както ми се стори, поде:

— Нужно е да се опазим от преждевременно успокоение! Защото ако отказът на господаря на Олоферн проваля плановете й за брачен съюз между децата им и поради туй ни предоставя миг на отдых, то това не означава, че висящият над главите ни меч е свален. Той е все там, готов да се люшне и при най-лекия ветреца, полъхнал в този женски мозък и ще остане там и деня и нощя, и зиме, и лете, а прекъсването на конеца, на който виси, ще зависи от това каква изгода има, или пък няма от туй Иезавел. — За миг той замълча, сетне изтежко продължи: — Господа, дойде време да вземем най-решителни и строги мерки, щото нашите в цялата провинция да се въоръжат, укрепят и обединят в съюз тъй здрав, че нападнат ли едного, другите тозчас да му се притекат на помощ.

Тези думи на баща ми силно ме смутиха, тъй като за първи път, откакто проумявах как стоят нещата, чувах него, предания на короната хугенот, който по време на гражданската война беше отказал да се

присъедини към Конде, да предлага на нему равните да се „въоръжат и укрепят“ срещу кралската власт. И късно след това, легнал в постелата си до спящия вече Самсон, заключих, и то не без известно безпокойство, че надвисналата над нашите опасност трябва да беше наистина чудовищна и неминуема, щом баща ми бе заговорил на толкова необичаен за него език.

На 15 март 1566-а и само няколко дни преди да навърши петнайсет години болките на Малката Еликс, както бе предрекъл това баща ми, станаха наистина нетърпими и той започна да ѝ дава малки дози опиум. При все това обаче, писъците и стенанията ѝ по време на болезнените пристъпи ставаха все по-силни и по-силни и тогава я настанихме в една малка стаичка на приземния етаж. Сложиха там легло и за Барберин, но в действителност го ползувах аз, след като си издействах такова разрешение, под предлог, че това е необходимо както заради бъдещата ми професия, така и поради туй, че присъствието на Барберин, имаща толкова дълбок сън, че и топ не би я разбудил, не би било от никаква полза за болната.

Моята клета Еликс бе изключително много отслабнала и стигнала вече до крайна степен на изтощение, тежеше, кажи-речи, колкото сянката си. Усещах това най-осезателно, когато я вземех на ръце, за да я отнеса в голямата зала, случеше ли се болестта да ѝ даде минутка отдих. Човек би рекъл, че се лишаваше от всичко едновременно: от плът, от мускули, от нерви и трепкация в тях живец, а с тяхната загуба и тя самата лека-полека си отиваше от този свят, като все по-рядко и по-рядко ме молеше да я нося сред хората ни. За мен това бе облекчение, тъй като не можех да не забележа колко все по-малко и по-малко натежаваше тя в ръцете ми, а тази ѝ изнемоющаост така силно ме гнетеше, че вече едва успявах да сдържам мъката си дори и пред нея. Че и още по-лошо, всеки път, когато я видех настанена в някое кресло в голямата зала и увита до шия, тъй като мършавината ѝ и постоянната треска я бяха направили изключително зиморничава, бивах поразяван от резкия контраст между налетите червендалести лица на хората ни, силните им гласове и енергични жестове и нейното изпостеляло белезникаво личице, немощния ѝ гласец и вялите помръдвания на измършавелите ѝ ръце.

Прекарвах с нея колкото се може повече време и до онзи неизбежен миг, когато на свой ред легна в гроба, никога не ще забравя безмерната обич, която озаряваше помътнелия ѝ поглед всеки път, когато се появях на прага, макар това да бе мимолетно пламъче само, тъй като голяма бе немоощта ѝ, за да го поддържа.

Тя беше доволна и предоволна от мъничката си стая, особено в първите дни, след като я настаниха в нея, тъй като тогава все още се надяваше, че ще оздравее и силно се безпокоеше от вида си.

— Когато отново стана на крака, моят Пиер не ще ме желае вече! Та аз съм толкова грозна! С врат като на щиглец, цялата кожа и кости и на ненки плоска като длан.

— Ще напълнееш, Еликс! Престанат ли веднъж болките, кожата ти ще се изпълни с нова плът, при това още по-свежа и яка от таз на Франшу, на която ти така завиждаш!

— Но кога? Кога? — изплака тя с толкова жален гласец, че сърцето ми се сви. — Уморих се вече от туй толкоз дълго и мъчително очакване. Скоро ще станат две години, откакто не съм тичала из двора на Мепеш. Пък и мисля си, че ако някога изобщо се оправя, то ще бъде твърде късно, тъй като ще си заминал за Монпелие, за да ставаш учен.

За миг помислих, че ще се разплаче, но тя нямаше вече сили дори и за това. Нейната толкова смалила се и изтъняла ръчица за последен път помръдна в моята и под въздействието на току-що дадения ѝ от баща ми опиум, тя се унесе в сън.

Едно априлско утро ме попита:

— Туй птиците ли са, що чувам?

— Разбира се, при това стотици са!

— Ах, мой Пиер! Листата на дърветата в градището около водоема вече покарват. Новата трева е толкоз нежна, че и житото вече кълни, а пък идната година аз ще бъда в студената и черна земя.

— Глупавичката ми! — възкликнах. — Идната година ще бъдеш все така в Мепеш и в прегръдките ми, както и сега.

Тя отрицателно завъртя очи и без да намери достатъчно сили, за да ми възрази, заспа, склонила на рамото ми клетата си главица, не по-тежка от някоя мъртва птичка. Тогава на свой ред се унесох, но в тежък размисъл, и макар че колкото повече се вглъбявах в него, толкоз по-силно се измъчвах, тъй и не успях да надвия на смазващото му бреме.

Вечерта на същия ден, оказал се на четири очи с баща ми в библиотеката, аз се обърнах към него:

— Господине татко мой, ще ли бъдете така добър да ме просветлите? Защо, когато Христос отива на гроба на Лазар, в светото Евангелие от Йоана пише: „Иисус се просълзи^[15]“?

— Туй ли е, което ви затруднява?

— Да, тези му сълзи силно ме озадачават. Защо Христос ще оплаква смъртта на Лазар, след като е отишъл на гроба му точно, за да го възкреси?

— Въпросът ви, сине мой — отвърна баща ми развълнуван, — доказва колко добросъвестно зачитате Светото писание! Но на него отговор отдавна вече има: Христос не оплаква Лазар, както смятат туй наблюдаващите го юдеи, а плаче при мисълта за неизбежната раздяла между живите и мъртвите.

Този толкова разумен и красноречив отговор ме прониза цял досущ като стрела и аз, свързвайки го тозчас с двамина ни с Еликс, не съумях да се сдържа и от очите ми, за мое най-голямо смущение и срам, рухнаха сълзи. Виждайки това, баща ми стана и като ме притисна силно към гърдите си, с безмерна нежност ми прошепна на ухото:

— С Малката Еликс отраснахте заедно, тя е ваша млечна сестра и силна обич ви привързва към нея, та няма нищо чудно в туй, щото сега оплаквате орисията ѝ. И ни най-малко не се нито срамувайте от мъката си, нито пък се бойте от нейната продължителност, защото страданието е винаги дълготрайно.

Бях като зашеметен от това толкова деликатно изразено съчувствие, но същевременно и ободрен от него, тъй че се осмелих да задам на баща ми още един въпрос, който силно ме терзаше откакто бях разбрал, че краят на Малката Еликс приближава:

— А ще ли спаси душата си тя, господине татко мой?

— Ах, Пиер! — възкликна баща ми. — Кой ли би могъл да даде отговор на въпроса ти, освен Всевишния? При все това обаче — додаде той подир кратко мълчание, — ако немощното ми човешко съждение има дори грош цена, бих рекъл щото се надявам и вярвам да е така. Та тя си отива толкова млада!

Едва-що разбрал, че съм при нея, Самсон също идваше да навести Малката Еликс и като седнаше стеснително по-встрани, съзерцаваше болната с усмивка, без да помръдне дори, или пък думица да пророни, озарявайки сякаш стаята със златомедните си къдри. При Еликс наминаваше често и Мирул със своята виола.

Виолата бе принадлежала на майка ми, но Совтер, обръщайки внимание на прекрасния глас на нашия паж, бе склонил баща ми да му я повери. И точно както бе предположил чичо ми, щедро надареният от бога с музикален усет Мирул се беше научил да свири на нея съвсем сам. В неделя, когато в Мепеш чествахме Свето причастие, той пееше Давидовите псалми, подръпвайки нежно струните на лежащата в скута му виола.

Че това бе дело на Совтер отпървом силно ме изненада, защото смятах музиката, та дори и сериозната, за твърде сладострастна. Но разбрах, че дори и самият Калвин е мислел другояче, когато по-късно прочетох в писанията му, че „тя крие велика сила, способна да разпали сърцата людски, та още по-ревностно да възхваляват бога“.

Всеки път, щом Мирул се появеше, клетото лице на Еликс засияваше и тя нежно и тихо току започваше да подпява:

*Мирул с очите шарени това е,
едното синьо е, а другото кафяво...*

Ако главата не я болеше много силно, молеше го да ѝ изпее един псалом и винаги същия, онзи, дето започва с „Предай пътя си на Господа^[16]“. Него Мирул пееше особено прочувствено, сложил виолата на коленете си. Този псалом, изглежда, се нравеше на Еликс, защото възпяваше надеждата, а и защото сама чувстваше, че иде завършекът на пътя ѝ, осланяйки се в края му изцяло на Всевишния, но го обичаше и заради това, че в него ставаше дума за „пътища“ и „друми“, дордето тя самата поради крайната си немощ от толкоз дълго време бе прикована към постелята си.

— Мой Пиер — рече ми тя един ден с вече почти беззвучния си от немощ гласец, — чуя ли тоз псалом, винаги си припомням как преди три години яздех заедно с теб по пътеката за Брьой, възседнала задницата на коня ти.

В началото, след като бяха настанили болната в малката приземна стаичка, Барберин я навестяваше много често, но само за да рони едри и горчиви сълзи в продължение на часове, което тъй силно разстройваше Малката Еликс, че баща ми посъветва дойката както да поразреди, така и да съкрати по време посещенията си. Останалите ни люде получиха нареждане да поздравяват болницата от прага на стаята, но без да го прекрачват, и това важеше най-вече за Малигувица, която не се вайкаше чак толкова, но за сметка на това вадеше душата на страдалницата с неспирните си брътвежи.

Един ден, с печално виснали край нежното ѝ лице руси плитки и с кукла в ръце, дойде да я посети и сестричката ми Катрин. Малката Еликс, чиито страдания в момента се бяха пооблекчили, ѝ се примоли за куклата и въпреки годините си, притисна я в обятията си и взе да я дундурка тъй, сякаш беше истинско детенце, при това с лице засмяно и цялата сияеща от щастие. Виждайки това, Катрин ѝ рече:

— Давам ти я, Еликс! Тя е твоя!

Сетне изхвърча навън с веещи се подире ѝ плитчици и отиде да оплаче на воля в стаята си загубата на куклата, която страстно обичаше. При първата удача ми се възможност, аз начаса отидох при нея, догаждайки се за голямата мъка, която изпитваше. Сега тя живееше във величествената стая на майка ми, най-просторната и най-красивата в Мепеш, натъкмена с пурпурни златовезани пердета на великолепните двукрили прозорци и с креват с разкошно украсен балдахин. Точно там, зад плътно спуснатия балдахин на кревата, изглеждащ твърде просторен за крехкото ѝ телце, намерих ридаещата Катрин и най-сетне успях да я утеша.

От този ден куклата не напусна обятията на Малката Еликс, която сега наистина изглеждаше много малка, бивайки толкоз немошна и слаба. Спомнил си как една нощ по времето, когато беше още здрава и читава, тя ме бе събудила, за да ми довери страха си от пъклото заради своя „преголям грях“, аз започнах да се опасявам, че сега този страх, ведно с ужаса пред близкия край, отново ще я обземе. Но опасенията ми се оказаха напразни — уталожеха ли се за някой и друг момент болките ѝ, тя, неизменно стиснала куклата в прегръдките си, изглеждаше спокойна и почти весела.

Междувременно и ден подир ден ту един, ту друг надзърташе през полуоткрехнатата врата и подхвърляше: „Помози бог, Еликс! Как

си?“ Измъчваха ли я болките, тя думица не проронваше в отговор, но инак кротичко се усмихваше и все така люлеейки куклата си в ръце, напевно отвърщаше: „По-добре, много по-добре!“

Подир често ми е идвало на ум, че за нея тази кукла беше същото, което бях и аз за Еликс в най-ранната си възраст, сиреч предмет на неизмеримата нежност на тази невръстна Ева, прегрешила след време тялом, но не и духом.

Гавашет също наминаваше да навести Малката Еликс в нейната стаичка, но много скоро ѝ бе забранено и носа да си показва там, като и до ден-днешен отлично си спомням защо именно. Макар да беше едва единайсетгодишна и връстница на сестричката ми Катрин, тя вече си диреше и други игри, освен тези с куклите, бивайки тялом доста апетитна, като освен това се превземаше, кършеше снага и току безсрамно стрелкаше околните с черните си бадемовидни сърнешки очи.

Въпреки нейната крайна отпадналост, тези ѝ дяволии не убягнаха на Малката Еликс, която ми пошушна на ухото:

— Мой Пиер, отпрати това гардже! Нещо много взе да се увърта край теб!

Сторих го незабавно, но коварна и за десет змии, щерката на главатаря на румите ненадейно се разбунтува и като сбърчи нос, забълва огън и жупел, а когато на свой ред се разгневих, склочи ръце около кръста ми и се притисна към мен, за да не бъде изхвърлена навън. В крайна сметка успях да ѝ надвия и да захлопна вратата подире ѝ, но когато се обърнах, видях, че Малката Еликс плаче, вперила отчаян поглед в мен.

Това бяха последните ѝ сълзи. На следния ден, 25 април беше, тя бе отново кротка и изключително спокойна.

Когато нейде по пладне в стаята надникна Фожане, за да я поздрави както обикновено, тя му рече:

— Мили ми Фожане, готви се скоро ковчег да ми правиш.

Чувайки това, Фожане се изчерви, зяпна и тъй си и остана със замръзнала на устните усмивка, слисан до немай-къде и едновременно дълбоко опечален, като не знаеше нито какво да каже, нито пък се осмеляваше да си отиде.

Същия ден, незнайно как и въпреки ужасяващата си мършавина, Еликс се бе извънредно разхубавила, но с красота някак странна, не от

мира сего. Привечер ме помоли да я измия и напръскам с благовония, сетне да ѝ сложа малко руж на бузите и да ѝ сменя ризата. Попитах я дали не предпочита да повикам Барберин или Франшу.

— Не! — отвърна тя. — Ти, само ти!

Когато изпълних молбата ѝ, стори ми знак да седна на леглото, отпусна тъй леката си главица на рамото ми и като продължаваше да стиска куклата си в дясната ръка, мушна лявата в пазвата на разкопчания ми жакет (горещините бяха вече твърде силни) и склочи пръсти около медальона на Дева Мария, който носех на шията си, дордето клетите ѝ трескави очи ме умоляваха да не я възпирам. За дълго време се въздържах от всяко движение, но когато тази принудителна неподвижност започна да ме тормози, понечих внимателно да се надигна, като мислех, че вече е заспала. Главата ѝ безжизнено клюмна, сетне и тялото, но въпреки туй се чувствах все още някак привързан към нея и видях, че това се дължи на верижката на медальона, който тя продължаваше да стиска в ръка. Известни усилия ми костваше дордето разгъна пръстите ѝ, за да се освободя, и в същия миг, виждайки лицето ѝ и нейните отворени, забелени очи, аз разтреперан коленичих до леглото и долепих ухо, за да чуя сърцето, нещо, което често бях правил на шега и задявка, когато тя твърдеше, че я изгаряла силна страст по мен, а аз отвърщах, че незабавно ще го проверя и горко ѝ, ако ме мами, но този път ме бе измамил самият живот, тъй като злочестото ѝ сърце завинаги бе престанало да бие.

И час не бе изминал от смъртта на Малката Еликс, когато баща ми ме изпрати заедно със Самсон да помагаме при белязването на пролетните агнета. В действителност в Брьой чудесно биха могли да се справят с това и без нас, но след завръщането ми в Мепеш на следния ден разбрах, че това е било само предлог, за да ме отдалечат оттам, дордето в здраво залостената приземна стаичка баща ми е разрязвал черепа на покойната, за да провери диагнозата си. Когато се върнах, Малката Еликс бе вече повита в покров и положена в постелята си от кестеново дърво ведно с куклата на Катрин в ръце и с глава, цялата в превръзки, чието назначение тозчас проумях.

Фожане изчакваше да хвърля сетен поглед на Малката Еликс, за да закове капака, който завинаги щеше да я отдели от света на живите. Изрекох кратка молитва и с широки крачки се отдалечих, за да не чувам ударите на чука на бъчваря, като избягах чак в стаята на Катрин,

която, както и бях предположил, оплакваше в огромния си креват и тази смърт, и загубата на куклата си. Взех я в прегръдките си и излъчващата се от пухкавото ѝ телце нежност и топлина ми донесоха неизмеримо облекчение след онова, което току-що бях видял, и тогаз, обсипвайки я едновременно с целувки и сълзи, заклех ѝ се, че на връщане от Монпелие ще ѝ донеса най-голямата и най-красива кукла, която нявга изобщо е притежавало някое момиченце в Сарладе.

Преди да ида при баща ми, за да му дам отчет за белязването на агнетата, постарях се най-грижливо да изтрия сълзите си, тъй като ни най-малко не желаех да го поставям в неловко положение със слабостта си. Намерих го да кръстосва нашир и надлъж библиотеката с мрачно и посърнало лице. Със студенина, която обаче отлично виждах, че е престорена, той се обърна към мен:

— Цирей беше, точно както и предполагам, при туй внушителен по размери, който трябва твърде силно да е притискал мозъчните ципи и нервите, преди да ги залее с гнойта си.

Съобщението му ми причини силна болка, но тъй като не желаех дори за миг да задържам ужасяващата картина, която думите му бяха извикали в съзнанието ми, припряно попитах:

— Възнамерявате ли да уведомите за това господин Дьо Ласко?

— И дума да не става! Той безспорно е нелош човек, но се дуе в суетата си досущ като пуяк някой, та само бих си създал неприятел от него. — Тук той сведе очи и додаде: — Ескоргол вече изкопа гроба до този на Марсал Кривоокия в северния край на градището. Ще я погребем по пладне според нашия скромнен обред. Проповедта ще произнесе яз и тя ще бъде много кратка. Желаете ли да присъствате?

Веднага разбрах, че баща ми в никакъв случай не ме молеше да се въздържам от поява там, а просто да потискам чувствата си в присъствието на прислугата.

— Ще дойда! — отвърнах колкото се може по-твърдо.

Макар че то само се подразбираше, успях все пак да сдържа обещанието си и не пророних и сълзица, дордето спускаха тъй лекия ковчег в „студената и черна земя“, както бе казала Малката Еликс.

Тук бяха всичките ни люде, до един с лица умърлушени и скръбни. Сетне баща ми взе думата. Докато го слушах, стори ми се, че се досещам защо така ненадейно бе решил да лиши Совтер от правото му на проповед: в своята той вмъкна един цитат от Калвин, избран

според мен съвсем преднамерено като потвърждение на разговора ни за Малката Еликс, който двамата бяхме водили преди няколко дий. „Онез — гласеше цитатът, — който бог призове при себе си, той приема в безкористното си милосърдие без почит никаква към присъщото им достолепие.“

Забелязах, че през следващите седмици баща ми се стараеше непрестанно да ми намира работа и да ме държи в постоянно движение, като често ме изпращаше било в Брьой, било до воденицата на Бьоните, било в Сарлат. Но макар най-добросъвестно да изпълнявах възложените ми поръчения, не проявявах никакъв интерес към тях, изгубил отведнъж въодушевлението, с което напредвах в живота. Сега вършех всяко нещо с унило прилежание, та дори и спрямо Самсон, когото, един бог знае защо, сякаш обичах по-малко, аз се затварях все повече и повече в несловоохотливост, хвърляща го в силен смут, но срещу която, струва ми се, не можех да сторя нищо, тъй като всяка дума ми коштуваше неимоверни усилия.

Дори и настъпващата пролет, чиито нежни листи се протягаха към мен по време на пътуванията ми с Акла в изпълнение на някоя от бащините ми заръки, не можеше да изкопчи от мен нито поглед, нито сладостна въздишка, нито пък да предизвика блажено вълнение в гърдите — дотолкова духом бях паднал и като че ли ничком смазан. Дори Акла не ми доставяше вече удоволствие и току я усещах под себе си да се диви от туй, че господарят ѝ я обича толкова малко. Било зает с нещо, било отдал се на бездействие, аз не правех нищо друго, освен да си припомням миналото и да го предъвква и скръбно досущ като вързан пес в нескончаем размисъл, терзаещ ме дори в постелята, където се въртах ту насам, ту натам, изгарян и сякаш изсушен от пламъците на моите угризения.

Туй ми униение продължаваше вече месец, когато един ден бях повикан заедно със Самсон в библиотеката. От пръв поглед забелязах, че баща ми и Совтер изглеждаха далеч по-бодри от всякой друг път след състоялото се в Мепеш тайно събрание на местните владетели-протестанти. И това се отнасяше най-вече до баща ми, който сякаш се бе възродил — подмладен някак, вирнал глава, с ръце на кръста и звучно гласовит.

— Синове мои — подхвана той с някогашния си игрив тон, — в момента, в който ви говоря, делата на Реформацията вземат много по-

благоприятен обрат, отколкото по времето на Байонската среща, когато малко остана, както сами добре знаете, Изабела да продаде кръвта ни на Испания. Но сега всичко се промени! Знайте, синове мои, че вече от четири години насам в Америка, на брега на Флорида, живеят няколко стотици от нашите бретонци. Ето, точно тук! — И той забодя пръст в една точка на своята карта на двете полукълба, над която двамината със Самсон със страхопочитание се надвесихме, изумени, че има места толкова отдалечени от нашия Сарладе. — Тези бретонци — продължи Жан дьо Сиорак — били опитни моряци, храбри войници, а случвало им се и да пиратстват из Антилския архипелаг. Силно обезпокоен, че „французите гнездат тъй близо до завоеванията му“, Филип II Испански съвсем наскоро стоварил от корабите си на брега на Флорида силна войска, която изненадала нашите бретонци и вероломно ги избила до крак, след като по-напред им било обещано да им запазят живота, ако се предадат.

— Няма мяра за кръвта, която Негово католическо величество е пролял в своите владения! — прогърмя Совтер. — Ако истината за извършените в Америка кланета се разчуе, то и един християнин не би останал, дето да не се погнуши от него!

— Истината за туй клане обаче достигна до френския кралски двор, синове мои! — добави баща ми. — Флорентинката побесня от гняв и със слова дръзки и ядни настоя пред своя зет за справедливост и удовлетворение. Тя не ще ги получи, а е безспорно твърде малодушна, за да се реши на война, но, тъй или инак, за известно време мнимият ѝ свещен съюз с Филип II не съществува. Тъй че сме спасени — но повтарям: засега поне! — а напоследък и броят на единичните убийства на хугеноти в кралството започна да намалява, сякаш ревността и на най-фанатизираните паписти се поизпари, след като видяха с каква лоша слава се ползва у нас Испанеца.

За миг настъпи мълчание, сетне баща ми ни изгледа един подир друг и с глас, в който се прокрадваше официалио-повелителна нотка, заяви:

— Господа синове мои, двамата с чичо ви Совтер преценихме, че е настъпил благоприятен момент да ускорим осъществяването на нашите замисли и възможно най-скоро да ви изпратим в Монпелие, за да продължите образованието си. Заминават след два дни! Ще ви придружава вашият паж Мирул.

Това решение нито ме зарадва, нито ме огорчи. Приех го с безразличието, което проявявах към всичко. При все туй обаче, заех се, както ми бе наредил това баща ми, да стъкмя за път цялото си земно имущество, дрехите и книгите, което, общо взето, не бе кой знае колко обемисто. Заминавахме трима, но с четири коня, тъй като ни беше нужен един в повече, за да носи багажа на всички ни, а освен това и три аркебузи ведно с мунициите за тях. В кобурите на седлото си всеки от нас имаше по два пищова, а на кръста — кама и сабя, с които не трябваше да се разделяме и за миг, та дори и когато лягахме да спим. Съгласно заповедта на баща ми по време на път трябваше да носим леки брони и мориони, които ни се разрешаваше да свалим едва когато се разположихме на бивак — твърде сурово наставление за тези горещини, но колкото и добре да бяхме въоръжени, отрядът ни бе твърде малоброен за едно толкова дълго пътешествие.

Аз тръгнах на Акла, а Самсон — на бялата си кобила Албиер, но за ездитен кон за Мирул и за товарния, който той щеше да води, баща ми, далеч от мисълта, разбира се да ни дарява с кранти, избра две дребни, но издръжливи арабски кончета, обосновавайки се с туй, че бъдем ли нападнати от някоя силна разбойническа банда, то единственото ни спасение ще бъде в бягството и тогава в никакъв случай не можем да рискуваме да загубим нито нашия драгоценен паж, нито пък багажа си.

От Сарлат трябваше да стигнем първо Каор, а подир — Монтобан. Оттам обаче баща ми не склони да поемем по Кастърския път, който безспорно би бил най-кратък, но за сметка на това се виеше през места диви и труднопроходими, а предпочете да минем през Тулуз, Каркасон и Безие — път значително по-дълъг, но затова пък по-безопасен и оживен.

В навечерието на нашето заминаване баща ми и Совтер, спомнили си изведнъж, че са били капитани в Нормандския легион, най-щателно огледаха цялото ни снаряжение: оръжието, сбруите, подбрадниците, подковите на конете, ремъчките, шилата и конеца за подшиване на подбрадниците — нищичко не беше пропуснато.

И накрая, в самото утро на нашето голямо пътешествие, баща ми, силно развълнуван, и чичо Совтер, той също безпокоен, макар и да не му личеше чак толкова, ни приеха в библиотеката, когато бяхме вече в пълно бойно снаряжение и с мориони на главата.

Пръв взе думата Совтер, за да ни напомни да се молим богу не с устни и слова, а със сърце, да четем Светото писание и да черпим вдъхновение от него, да пеем псалмите сутрин и вечер (Мирул вземаше със себе си виолата) и да пазим в паметта си словото божие като неизменен съвет при всякакви обстоятелства в нашия живот, били те значими, или маловажни.

Когато той свърши, баща ми на свой ред ни даде няколко съвета, които имаха отношение по-скоро към поведението ни на този свят, отколкото към бъдещето ни на оня.

— Синове мои — подхвана той с глас едновременно сериозен и топъл, — двамата заедно едва докарвате и до трийсетте, но ето че още толкоз млади поемате на дълго пътешествие, изправяйки се лице с лице срещу широкия свят. Пътят ви ще бъде осеян с безброй клопки, с които ще трябва да се справяте със собствени сили и разчитайки на оръжията си, но знайте, че измежду последните най-сигурното е вежливостта. Постоянствайте навсякъде в перигорската си учтивост както към богатия, тъй и към бедния, както към благородника, тъй и към голтака. И никому не вдъхвайте безпокойство, било то с дума, или с действие, но при все туй обаче нека всеки добре знае, и то щом ви зърне още, че не сте люде, които биха преглътнали оскърбление някое. Не се палете на разпра, особено вий, Пиер, който сте толкова сприхав, но веднъж случило се, не си плюйте на петите, а смело нападайте. Туй се отнася до вас, Самсон, който толкоз мудро изтегляте сабя и така бавно си вадите заключение. Знайте, че всяко ваше забавяне може да коштува живота на многообичания ви брат, както едва не стана това в Ландревийското предградие. По пътя отбягвайте досущ като изчадия адови кръчми, комар и гуляи, които са съсипия за кесията, душата и здравето! В Монпелие си намерете другари с достойнства неизменни, а не пустосияйни, като за предпочитане е да ги подбирате измежду нашите, които в този град, хвала на бога, са множество! Пред чужденци си скъпете думите, но не и зрението! В съмнителна компания ли сте, не прогласявайте с нужда и без нужда веруюто си на протестанти, но не го и крийте, ако не ви застрашава опасност! И накрая, в Монпелие изучавайте най-прилежно всичко, що ви преподават вашите учители, защото точно това е целта на туй толкоз скъпо струващо на баронство Мепеш пътешествие. И дордето се учите помнете добре, че трудът, който положите на младини, ще бъде

богатството, от чиято лихва ще се ползвате цял живот! — За миг баща ми замълча, сетне додаде: — Самсон поема грижата за разходите ви, а Пиер — командването на малобройната ви дружина! Мирул ще се подчинява и на двама ви. И нека добре знае кой от вас двамина ви и него е господарят! Отнасяйте се към Мирул според заслугите му, които не са малки, и се вслушвайте в съветите му! Покрай мизерията, която е била негов жребий в детството му, той познава света много по-добре от вас.

Помислих, че баща ми или бе свършил, или пък се смущаваше да го стори. И тъй беше наистина, но не че го затрудняваше толкова последната дума, колкото, че онуй, що имаше да ни казва, бе твърде деликатно, при това в присъствието ма Совтер и в момент, когато собственият му живот отново минаваше пред очите му. Най-сетне се реши, накарвайки невинния Самсон да се изблеци от изумление, а Совтер да се навъси и размърмори недоволено, макар отначало баща ми да се изразяваше тъй, сякаш донейде сам се разкайваше:

— Следният съвет, Пиер, се отнася лично до вас, но ви го давам и пред Самсон, та може би по-късно и той да се възползува от него. — Тук той отново направи пауза, след което продължи с тон далеч не толкова смирен, колкото би могъл всъщност да бъде: — Вий, Пиер, сте наследили от мен, уви, непреодолимото влечение към онзи нежен пол, който няма нищо общо с нашия! Ето защо се опасявам да не би през целия си живот да бъдете „една нажежена пещ, която непрестанно бълва пламък и искри“. Тази фраза е на Калвин. Поразмислете върху нея! Тя издъно разкрива несъвършенството на нашата природа. Да не изпадаш в грях е несъмнено по-добре, отколкото да прегрешиш, но случи ли се, тласкани от буйната ни кръв, да не устоим (тук Совтер се начумери още повече), то поне е наложително при подобни обстоятелства да бъдем крайно предпазливи от страх да не загубим много! Моля ви, Пиер, в никой случай не се хвърляйте слепешката в уловките, които в един такъв голям и хубав град като Монпелие ще ви примамват отвсякъде! И също тъй не се навирайте в нозете на първата срещната, само защото е въртнала към вас глава и ви е погледнала мило. Пазете се от похабените тялом, от злонравните, коварните и сребролюбивите! Всъщност — усмихна се той — пазете се от всичките! Но ако по щастлива случайност попаднете на някоя сваятна девойка, бъдете добър с нея, към което сте склонен впрочем и по

природа, тъй като не сте лишен ни от чувствителност, ни от великодушие.

Словото му смая до немай-къде Самсон и никак не се понрави на Совтер, но много скоро, още същия ден, аз проумях защо баща ми, чиято едничка цел бе да ме изцери духом, го бе произнесъл.

Пръв ни прегърна чичо Совтер, след което това стори и баща ми толкоз пламенно и силно, че не беше нужен кой знае колко ум, за да разбереш, че жертвата, която правеше, изпращайки ни да се учим в Монпелие, не се измерваше единствено в пари. Накрая се появи Франсоа и с преспокойно изражение на безупречното си лице най-прилежно ни разцелува един подир друг.

Не желаейки да протака нещата, за да не се разчувства още повече, баща ми набързо се сбогува с нас на двора, където се бяха събрали всичките ни люде, включително онез от Брьой, каменоломната и воденицата на Бьоните, като жените до една плачеха, Малигувица се прехласваше в обичайните си маймунджилъци и брътвежи, а Барберин току се вайкаше през сълзи, че била вече изгубила всичко, щом губела и „двете си слънчица“, докато мъжете мълчаха със силно опечалени лица. Избърсах сетната сълза от кръглата бузка на Катрин, усмигнах се на Гавашет и тъй като Самсон и Мирул бяха вече на конете си, на свой ред скочих на седлото. Четирите коня преминаха ходом трите подвижни моста, като всички вкупом ни последваха, кой тичайки отстрани, кой — отзад.

Размахах за последен път ръка и обръщайки се отново назад, мярнах силно преbledнялото лице на баща ми, след което подкарах в тръс, оставяйки зад гърба си моето детство.

Въпреки че тръгнахме по преките пътеки, необходими ни бяха, кажи-речи, два часа, за да стигнем Сарлат, тъй като бях наложил доста бавен ход, за да не заморявам конете още в самото начало на очакващия ни тъй дълъг път. Нямах никакво желание да говоря, но това бе мълчание съзнателно и нащрек, а разсъдъкът ми — жив и деен, без нито за миг дори, което отбелязах с облекчение, да се обърне назад, към онез тресавища на миналото, където мисълта ми тъй безрадостно затъваше от смъртта на Малката Еликс насам. Поемайки за Каор, видях пред себе си един дълъг и извънредно стръмен път, проточил се

между две разкошни гъстолисти кестенови гори. Подкарах черната си кобила в бавен ход и като се обърнах, положил ръка на дъгата на седлото, помолих Мирул да ни изпее някой псалом, та да залъжем скуката от това бавно, продължително и монотонно изкачване. Все така обърнат към него, видях го да навежда с усмивка глава, за да прекара отпреде си виолата, която носеше през рамо, да отпуска юздите на шията на дребното си арабско конче, прилежно дълбаещо с копита неравния път, и с умолителен поглед да подава на Самсон ремъка на товарния кои. Сетне положи виолата напъряко, на дъгата на седлото си, подръпна нежно струните и — дали, случайно, дали защото също го обичаше, или пък защото го намираше подходящ за нашето дълго пътешествие — подхвана същия онзи псалом, който през последните седмици от живота си Малката Еликс толкова често го бе молила да ѝ пее — „Предай пътя си на Господа“.

Отначало се уплаших да не би при това ми ново разположение на духа изборът му да се окаже пагубен за мен, но страховете ми се оказаха напразни. Докато Мирул и Самсон пееха, аз също взех тихичко да им припявам, но този път без помен дори от онази буца, дето доскоро ми засядаше в гърлото, без сълзи и мъка.

Пътят до върха на склона се оказа твърде дълъг и Мирул изпя всички куплети, които отлично знаеше, след като толкова често ги беше повтарял в стаичката на Малката Еликс. Най-сетне стигна и до последния, а когато го изпя, помолих го да го повтори и едва-що подхванал го отново, запях и аз заедно с него с пълен глас, изправил се в стремената и приведен напред, дордето милият ми брат Самсон ме наблюдаваше с усмивка.

*Благослови, о, Господи, нашите друми,
и ще ги ний последваме благати.
Защото Ти, що чуваш нашите думи,
желаеш тъй и за Теб са те познати.
Друми китни, или друми злачни,
по тях аз с вярата си бродя,
че дори през сенки зли и мрачни,
пак към Тебе те ни водят.*

Докато пеехме този куплет, стръмнината свърши, отпреде ни се откри равна шир и аз рекох на Мирул отново да метне виолата си на гръб и да поеме от Самсон ремъка на товарния кон. Щом го стори, обърнах се към брат ми и попитах:

— Усещаш ли, Самсон, този прелестен аромат на листи и нежна трева?

— Усещам го! — възкликна Самсон извън себе си от радост, че най-сетне съм се отърсил от мълчанието си. — Той е от ранното утринно слънце, което изпива падналата през нощта роса.

— Самсон, Монпелие по-голям град ли е от Сарлат?

— Много по-голям и по-красив.

— Не ще и дума, че трябва да е красив, щом девойките така прелестно извиват шия, за да те погледнат толкоз мило!

— Зто рече? — иззъзъка удивен Самсон и това ме накара отново да пламна в безмерна обич към него.

— Самсон — подкачих го аз, — а ще ли се сетиш да измъкнеш бързо сабята си, ако рекат да ни нападнат?

— Ще се сетя!

— А пак ли ще се туткаш, ако се наложи да извадиш пищовите си от кобура?

— Не ще се туткам и миг дори! — разсмя се цял сияещ Самсон.

— Самсон, виждаш ли равнината отпреде ни и таз мека, песъклива земя? Дали пък да не му дръпнем един малък галоп?

— Но за бога, щом тъй искаш!

Обърнах се към Мирул:

— В галоп, Мирул! Готов ли си?

— Арабите ми, господарю мой, ще ви последват чак до края на земята!

Пришпорих кобилата си и полетях напред. Самсон също се стрелна в устремен галоп, а подире ни, държейки високо в едната си ръка ремъка на товарния, а в другата — юздите на своя, препусна с арабските си коне и Мирул. От двете ни страни, досущ като стрели, пуснати от натегнатата тетива на лък, полетяха клони и дървета и в този миг, усещайки под себе си разгорещената гъвкава Акла, внезапно цял ме изпълни нова и лъчиста като пролетните листи надежда.

[1] Непреводима игра на думи — на френски „voler“ означава едновременно „летя“ и „крада“. — Б.пр. ↑

[2] Пиер дьо Ронсар (1524–1585), френски поет. — Б.пр. ↑

[3] Леон Х, Джовани ди Медичи (1475–1521), 215-и римски папа (1513–1521). — Б.пр. ↑

[4] Историческа област в Германия. — Б.пр. ↑

[5] Фернандо Алварес ди Толедо, дук Алба (1507–1582), испански държавник и пълководец. — Б.пр. ↑

[6] Бъдещият Анри III. — Б.а. ↑

[7] Маргьорит дьо Валоа, известна още като кралица Марго (1553–1615), кралица на Навара. — Б.пр. ↑

[8] Съпруга на Ахав, цар на Израел. — Б.пр. ↑

[9] Недействителен герой от Книга на Юдит, пълководец на Навуходоносор. — Б.пр. ↑

[10] Библейски герой. — Б.пр. ↑

[11] Библейски пророк. — Б.пр. ↑

[12] Д'Андьоло и Одет дьо Шатийон. — Б.а. ↑

[13] Принц Конде. — Б.а. ↑

[14] Галиканизъм — доктрина, проповядваща известна независимост на френската католическа църква от папството. — Б.пр.

↑

[15] От Йоана свето Евангелие, XI, 35. — Б.пр. ↑

[16] Псалтир, псалом 36, 5. — Б.пр. ↑

ПРИЛОЖЕНИЕ

На читателя, желаещ да се запознае по-обстойно със Сарлат, ние препоръчваме монументалните трудове на Жан Мобург и преди всичко трилогията „Сарлат и Южен Перигор“, издание на Перигорското историческо дружество.

Нострадамус (1503–1566), дължащ единствено на височайше покровителство отърваването си от обвинение в магьосничество, каквото църквата на драго сърце би предявило срещу него, е лекар, при това заклет, но същевременно и пророк в своите „Астрологически центурии“. Четиристишието, в което той със смайващи подробности уж предсказва гибелната за Анри II злополука, му донася нечувана слава. Съмнително е обаче дали пророчеството му относно бъдещето на Анри Наварски („Този тук ще вземе цялото наследство“) бива произнесено в Салон единствено в интерес на хугенотите. Как иначе да си обясним благоволенieto и екютата, с които Катрин дьо Медичи го обсипва по същото това време? Вярно е, че Нострадамус предрича на нейния любим син, бъдещия Анри III, че ще бъде „щастлив в живота и честит в царуването си“ — пророчество, жестоко опровергано от Историята.

Мемоарите на Виейвил, губернатора на Ил-дьо-Франс, за когото става дума в глава пета, не са дело на самия Виейвил, а на един клерк от обкръжението му, изгарящ от желание да възвеличи играната от господаря му роля. Въпреки това те съдържат значителен брой достоверни факти. И ако не е сигурно, че Виейвил дръзва да отправи към Анри II горчивите упреци относно договора от Камбрези, за които упоменавам, то по онова време тези упреци са ако не на устата, то поне в сърцата на мнозина.

Катерина Медичи добива от Анри II десет деца, три, от които умират още в най-ранна възраст.

От синовете ѝ на френския престол се възкачват трима: Франсоа II, който наследява Анри II (1544–1560); Шарл IX, наследил Франсоа II (1550–1574), и Анри III, поел властта след Шарл IX (1551–1589). Нито един от тях обаче не се сдобива със законен наследник и Анри III е последният Валоа, царувал над Франция.

Най-голямата от дъщерите ѝ, Елизабет (1545–1568) влиза в брак с Филип II Испански; Клод (1547–1575) се омъжва за дук Дьо Лорен, и Маргьорит (красица Марго, 1552–1615) — за Анри Наварски, бъдещия Анри IV. От седемте ѝ останали живи деца Марго единствена наследява относителното дълголетие на майка си, която въпреки окаяното състояние на медицинското обслужване по онова време успява за дванайсет години да добие десет деца, без нито да умре по време на раждане, нито пък да изгуби нещичко от енергията си в резултат на толкова честите си забременявания.

Второстепенната роля, играна от Катерина Медичи по време на царуването на Анри II, когато, нека цитирам себе си: „не беше първа дори и в кревата си“, навежда историците на мисълта, че през този период тя няма никакво влияние върху политиката. Но след като вече знаем, че най-съкровена страст на Катерина Медичи през целия ѝ живот е била да свързва децата си в брак с коронясани особи, то редно е да попитаме дали подобно мнение е напълно меродавно и дали все пак Катерина не оказва влияние върху Анри II, само и само за да се осъществи бракът на дъщеря ѝ Елизабет с Филип II Испански, независимо от цената, която е трябвало да заплати за този съюз — Бюжи, Брес, Савоя.

Становището на Мишел дьо Л’Опитал, на господин Дьо Бюри, кралски наместник в Гийен, и на Етиен дьо ла Боеи е становище на умерените католици по онова време. Тази умереност се изразява в две отношения: защото мислят, че Рим наистина трябва да се „изцери“ от своята „безмерна корист“, и защото са на мнение, че що се отнася до хугенотите, то нито мечът, нито кладата водят до някакво разрешение на верските противоречия. При царуването на Анри III тези умерени

католици са известни като „политиците“ и биват мразени от фанатиците на Светата лига почти толкова, колкото и самите реформисти.

Фанатизмът на реформистите не се изразява единствено чрез опустошаването и разграбването, а нерядко и пълното разрушаване на църквите, но също и чрез оскверняването на гробници (Краон, Льо Ман, Клери, Орлеан, Бурж). Подобна вандализация предизвиква сред народа още по-силно негодувание, отколкото убийствата на монаси и католически свещеници.

Обществото на великосветските особи по онова време представлява нещо като затворен клуб, в който те сключвали бракове помежду си, тъй че излишно е да се удивляваме на съществуващите роднински връзки между водачите на хугенотството и предводителите на католическата партия. Луи Бурбонски, принц Дьо Конде (1530–1569), станал предводител на реформистите, след като големият му брат Антоан Бурбонски, крал на Навара (убит при обсадата на Руан), се завръща в лоното на римокатолическата църква, е роднина по майчина линия на дук Дьо Гиз, който го побеждава и пленява в битката при Дрьо. В същата тази битка и точно преди да започне отстъплението си, адмирал Дьо Колини пленява своя чичо, Конетабъла Дьо Монморанси.

Гаспар дьо Колини (1519–1572), трети син на маршал Дьо Шатийон, бива произведен през 1552 година в чин адмирал на Франция и на това основание става инициатор на опитите за колонизиране на Бразилия (вж. глава дванадесета). Но той се прославя преди всичко с героичната си отбрана на Сен Куентин срещу испанците. Приел калвинизма по време на пленничеството си при испанците, след убийството на принц Дьо Конде (1569 г.) той стана всепризнат и безспорен вожд на реформистите. Брат му Д'Андьооло (1521–1569), генерал-полковник от пехотата, участва под командването на дук Дьо Гиз в обсадата и превземането на Кале. Той

е и първият от рода Шатийон, приел калвинизма. Другият му брат, Одет дьо Колини, известен още като кардинал Дьо Шатийон и също протестант, през 1568 година бяга от Франция и намира убежище в Англия.

И тримата братя умират от насилствена смърт. Говори се, че Д'Андьоло и Одет са отровени по нареждане на Катерина Медичи. Два дни по-късно адмирал Дьо Колини е застрелян в самия център на Париж от убиеца на краля и така става първата жертва на Вартоломеевата нощ.

Жана д'Албре се присъединява към кралската кавалкада на 1 юни 1564 година и я напуска на 14 август, като не само че не получава никаква помощ срещу Монлюк, но бива и призована от Катерина Медичи и краля да съблюдава „религията, изповядвана от нейните предци“. При все туй обаче и в пълно противоречие с гореказаното — нещо, което е в пълно съответствие с нрава на кралицата-майка и същевременно потвърждава нейната мнителност, на сбогуване с Жана д'Албре, Катерина Медичи ѝ връчва позволителна грамота за основаването на протестантски колеж в Бержерак...

В едно писмо до френския посланик (цитирано от Лавис, том VI, стр. 92) дук Алба категорично отрича да е давал в Байон на Катерина Медичи и Шарл IX каквито и да било съвети относно вземането на най-строги мерки срещу френските протестанти. Но това дипломатическо опровержение се самоопровергава на свой ред в една депеша на дук Алба до неговия господар Филип II, в която се казва, че „трябва да се отървем от петима-шестима техни предводители“ (том IX, стр. 298 от „Държавни документи“ на кардинал Гранвел).

Този съвет, напълно съответстващ на нравите на епохата, скоро дава и плодове: освен тримата братя Колини, плененият и обезоръжен след битката при Жарнак (1569 г.) принц Дьо Конде бива застрелян най-хладно кръвно с пищов от Монтескьо, който едва ли е действал без заповед. Колкото до Ларошфуко, друг именит протестантски водач, то той бива убит в дома си от неколцина благородници, изпратени от краля, още в първите часове на Вартоломеевата нощ.

Макар че терминът „протестант“ се появява още в 1529 година, когато немските принцове-лутеранци „протестират“ срещу решението на Карл V да ограничи свободата на вероизповедание, той твърде рядко се среща във френските текстове от XVI век като определение на френските калвинисти.

За сметка на това „хугенот“ (*ugonau* — „югоно“, на окситански) получава през втората половина на XVI век най-широко разпространение именно като означение на френските калвинисти. Терминът идва от немската дума *eidgenossen* (съюзените), сетне бива опростен на *eignot* и накрая пофранцузен (през Женева) в „хугенот“.

Освен това се е казвало и „религионерите“, или „онези, от религията“, а също „онези, от реформираната религия“.

Опасявайки се от голямото вече влияние на думата „реформация“ по онова време, най-ревностните католически духовници отричат уж *реформираната вяра* и тогава под перото им се появява една сигла — у. р. в., която и днес удивлява със своята съвременност.

По отношение на обсадените от него в Ла Рошел реформисти, Анри III, за разлика от всеки друг, използва израза *онези, от новото възрение*, който изглежда далеч по-благодарен в сравнение с речника, използван от неговия баща Анри II и от брат му Шарл IX (тази чума, тази проказа и пр.).

По настояване на преводача *Исус* се изписва *Иисус*. — Б.р.

Издание:

Робер Мерл. Величието на Франция

Превод: Максим Благоев

Предговор: Красимир Мирчев

Редактор: Надежда Мирянова

Рецензент: Теодор Михайлов

Художник: Бисер Дамянов

Художествен редактор: Мария Табакова

Технически редактор: Румяна Браянова

Коректор: Цанка Попова

Издателство на Отечествения фронт

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.